GUY DE POURTALÈS

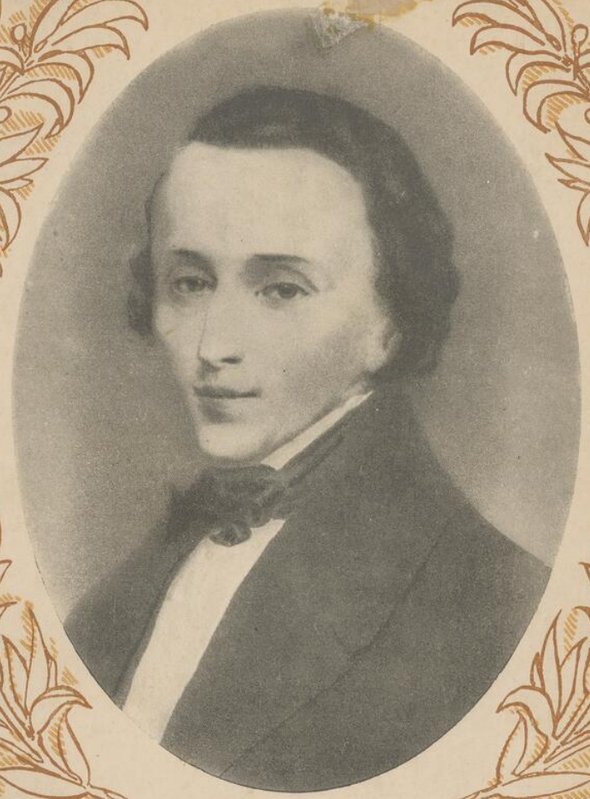

SÄVELTEN RUNOILIJA

CHOPIN

OTAVA

Zbiory Stowarzyszenia F. Chopina

Hienoa kertomataidetta

Sigfrid Siwertz:

YSTÄVIENI TUNNUSTUKSIA

»Siwertzin asenne kuvattaviin on kultivoidun humanistin; hän toteaa, tekee johtopäätöksiä: hän ymmärtää. Ja koko ajan olemme tekemisissä mitä hienostuneimman ja keinonsa loistavasti hallitsevan kirjailijan kanssa, joka osaa yhtä taitavasti kuljettaa sekä sisäisen että ulkonaisen toiminnan lankoja.» (Vilho Suomi Uudessa Suomessa.)

»Kirjailijan esitys on erikoisen kiintoisaa ja romaani kokonaisuudessaan korkeata luokkaa edustava.» (Valkeakosken Sanomat.)

KUUSI VAPAALIPPUA

»'Kuusi vapaalippua' edustaa kirjailijaa, joka puhuu nykyaikaisin keinoin nykyajasta olematta silti ontto tai — mikä ei ole paljoakaan enemmän — tavalla tai toisella pingoittunut.» (Savo.)

»Hän kertoo älykkäästi ja hienovaraisesti — haluaisimme sanoa, että hän käsittelee aihettaan väliin sangen kirpeästikin — mutta aina kuitenkin erehtymättömän hyvällä maulla.» (Uusi Aura.)

Päällys:
Signe Hammarsten-Jansson.

Biuro Komitetu Wykonawczego
ROKU CHOPINOWSKIEGO 1949
Warszawa, Nowogrodzka 49, tel. 813-32

SÄVELTEN RUNOILIJA

CHOPIN

Zbiory Stowarzyszenia
I. F. 6.43

Stowarzyszenie
F.C.

Frédéric Chopin.

Biuro Komitetu Wykonawczego
ROKU CHOPINOWSKIEGO 1949
Warszawa, Nowogrodzka 49, tel. 813-32

GUY DE POURTALÈS

SÄVELTEN RUNOILIJA
CHOPIN

Suomentanut
MARKETTA TUULOS

21 liitekuvaa

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava

Zbiory Sławy
542

Ranskankielinen alkuteos
CHOPIN OU LE POÈTE

SUOMI-MAKEDONIA INSTYTUT FRANCUSKI
BIBLIOTEKA

Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino
Helsinki 1947

sygn. 542
akc. Bn. /1950

Hän harjoitti taidetta enää
vain esittääkseen itselleen
omaa murhenäytelmäänsä.

Liszt

Enkeli, jonka kasvot ovat kauniit kuin kookkaan murheellisen naisen

»Enkeli, jonka kasvot ovat kauniit kuin kookkaan, murheellisen naisen . . .»

Tämä Chopinin rakastaman naisen hänestä piirtämä muotokuva sopii tutkimuksemme otsakkeeksi. Keskiajalla viattoman hurskaat maalarit, jotka hekin saapuivat rukoilemaan anteeksiantoa, ripustivat katedraalien varjoisiin soppiin syntiensä sovitukseksi töitään. Nyt kuoleman kangistama käsi, joka ennen jakeli hyväilyjään, on varmaankin nuo sanat kirjoittaessaan noudattanut hämärää synninpäästön tarvetta. Nainen lisäsi: »Ei mikään ollut puhtaampi ja samalla haltioituneempi kuin hänen ajatuksensa . . .» Ja ehkä hän värisi hiukan kirjoittaessaan: ». . . mutta hän ymmärsi vain sitä, mikä oli samaa olemusta kuin hän itse. Olisi tarvinnut mikroskoopin voidakseen lukea hänen sieluaan, mihin lankesi niin vähän päivänvaloa.»

Mikroskoopista ei ole koskaan ollut apua sielun tutkimuksessa. Jättäkäämme sikseen optilliset kojeet ja seuratkaamme Lisztin neuvoa: koettakaamme nähdä sydämellämme.

Näiden sivujen otsikkoon on kirjoitettava vielä eräs nimi, nimi, joka oli kaikki kaikessa sille miehelle, josta aiomme puhua, ja se on Puola. Tämä vanha maa oli ollut kokonaan pirstottuna vuodesta 1795 alkaen, kunnes Napoleon, suuri maantieteellinen runoilija, ensimmäisen Preussiin tekemänsä sotaretken jälkeen loi Varsovan herttuakunnan vuonna 1807. Se pysyi pystyssä vain Keisarin sortumiseen saakka, siis tuskin kahdeksaakaan vuotta. Mutta nämä kahdeksan vuotta riittivät antamaan Ranskalle puolalaisten silmissä eräänlaisen nuorekkaan sädekehän.

Vuonna 1806 muuan herra Nicolas Chopin, ranskankielen opettaja, joka huolehti kreivitär Skarbekin pojan kasvatuksesta, meni naimisiin neiti Justina Krzyzanowskan kanssa Zelazowa Wolan kylässä kuuden penikulman päässä Varsovasta. Hän oli syntyperältään ranskalainen, kotoisin Marainvillestä, pienestä kylästä aivan lähellä Sionin kukkulaa, siis Puolan historiaan niin omituisella tavalla kietoutuvan Lotringin henkisessä keskuksessa. Tämän kotiopettajaksi ryhtyneen entisen kirjanpitäjän morsian oli kahdenkymmenenneljän ikäinen köyhtyneen aatelisperheen tytär. Hän oli kreivittären seuraneitinä yhdessä muiden jalosukuisten naisten kanssa. Sellainen oli noiden köyhien ja ylpeitten aatelisten peritty tapa.

Puuryhmän varjostaman päärakennuksen vieressä oli pieni talo, jonka kyljestä lähtivät portaat. Eteiskäytävä jakoi sen kokonaan kahtia, ja aukeamasta näkyi piha ja tallirakennukset sekä kauempana olevat kylvömailas- ja rapsipellot. Nuori pari asettui sinne asumaan. Oikealla ulko-ovesta oli kolme matalaa huonetta, joiden kattoon ylettyi koskemaan sormella. Siellä syntyi pian tytär, joka sai nimekseen Louise. Pian tämän vähäpätöisen tapauksen jälkeen ranskalaiset tekivät

sotaretken Preussiin, oli Tilsitin, Austerlitzin, Jenan ja Wagramin taistelut, ja Puolan kotkat lensivät keisarillisten kotkien jäljessä. Haydn kuoli Napoleonin tykistön pauhatessa toista kertaa Wienin edustalla. Kun neljä ammusta oli pudonnut lähelle vanhan säveltäjän asuntoa, hän sanoi säikähtyneille palvelijoilleen: »Miksi olette kauhuissanne? Tietäkää, ettei voi tapahtua mitään onnettomuutta siellä, missä Haydn on.» Stendhal, joka oli komissaarina armeijassa, oli läsnä hautajaisissa. Sitten hän merkitsi muistiinpanoihinsa: »Miksi kaikki varsinaisen kaunokirjallisuuden alalla kuuluisat ranskalaiset elivät vuoden 1660 vaiheilla? Miksi kaikki suuret maalarit ilmestyivät noin vuonna 1510? Miksi luonto on ollut niin kitsas noiden onnellisten aikojen jälkeen? . . . Käykö samoin musiikinkin alalla?»

Mutta juuri siihen aikaan Beethoven kirjoitti Quatuor seriosoaan ja Es-duuri sonaattiaan, jota kutsutaan Jäähyväissonaatiksi. Hän oli jo säveltänyt kuusi sinfoniaa, Kreutzersonaatin, Appassionatan ja Fidelion. Schumann, Liszt ja Wagner olivat tulossa. Goethe oli elossa. Byron julkaisi ensimmäiset runonsa. Shelley ja Keats luonnostelivat omiaan. Balzac, Hugo ja Berlioz istuivat koulun penkillä. Ja helmikuun 22. päivänä 1810 kello kuusi illalla syntyi Zelazowa Wolan pienoisessa talossa Frédéric-François Chopin.

Hän tuli maailmaan musiikin siivin, sillä juuri silloin kyläviulut pitivät serenadia hänen äitinsä ikkunan alla, koska vietettiin talonpoikaishäitä.

Chopinin lapsuus

Saman vuoden lokakuun ensimmäisenä päivänä Nicolas Chopin nimitettiin ranskankielen opettajaksi Varsovan lyseoon, ja koko perhe asettui asumaan pääkaupunkiin. Siellä se heti sulautui ympäristöönsä eikä koskaan enää palannut maalle. Varsova olikin hedelmällistä multaa, mihin oli helppo juurtua renessanssipalatsien ja puuhökkelien väliin. Sen kihisevä väestö oli aasialaisen upeilevaa ja likaista kuin grönlantilaiset. Siellä näki partaisia juutalaisia, nunnia, nuoria neitoja vaaleissa silkkiviitoissa ja viiksiniekka puolalaisia kauhtanoineen, kupeellaan kantimissa riippuva miekka ja jalassa punaiset saappaat.

Herra Chopin ponnisti kaikkensa lisätäkseen tulojaan, sillä perhe kasvoi. Louisen ja Frédéricin jälkeen syntyivät Isabelle ja Émilie. Vuonna 1812 isästä tuli Tykistö- ja Insinöörikoulun opettaja ja vuonna 1815 hän pääsi samaan virkaan sotakoulun

valmistaville luokille. Lisäksi hän ryhtyi pitämään luonaan täysihoidossa rikkaita nuorukaisia.

On helppoa kuvitella, minkälaisessa ympäristössä, millaisten tapojen ja tottumusten piirissä Frédéric kasvoi tässä sopusointuisessa ja uutterassa kodissa. Hänen omaistensa kotoiset hyveet ja hiukan jäykkä yksinkertaisuus suojelivat häntä todellisuuden ankaralta kosketukselta. Liszt sanoo, että tällä tavoin »hänen mielikuvituksensa sai sen samettimaisen pehmeyden, mikä on ominaista kasveille, jotka eivät koskaan ole joutuneet kärsimään valtateiden pölystä».

Hän oli siis hyvin lempeä, hyvin kalpea ja leikkisä lapsukainen, herkkätunteinen kuin tyttö, ja hänellä oli kaksi hallitsevaa intohimoa: rakkaus äitiin ja pianoon. Hänet oli hyvin varhain nostettu istumaan koskettimien ääreen, ja hän palasi siihen omasta halustaan, totellen koskettimien vetovoimaa. Musiikki pakotti hänet itkemään ja huutamaan. Se kehittyi heti välttämättömäksi kärsimykseksi. Poika rakasti paljon myös sisariaan ja valitsi itselleen neljä ystävää isän oppilaista: Fontanan, Tytusz Woyciechowskin ja Wodzinskin veljekset.

Kahdeksanvuotissyntymäpäivänään hän soitti eräässä vanhan runoilija Niemcewiczin hyväksi järjestetyssä juhlassa. Hänet oli puettu englantilaiseen tapaan samettitakkiin, jossa oli suuri kaulus. Ja kun äiti jälkeenpäin kyseli hänen menestyksestään ja halusi tietää, mistä yleisö oli pitänyt eniten, hän vastasi ylpeänä: »Minun kauluksestani.»

Lapsi herätti mielenkiintoa Puolan aatelistossa ja vieläpä suuriruhtinas Konstantinissakin, joka oli Varsovan kuvernööri. Hän sai määräyksen esiintyä peloittavalle ruhtinaalle ja hän soitti tälle erään säveltämänsä marssin.

»Miksi sinä pienokainen aina katsot ylöspäin?» kysyi tsaarin veli häneltä.

Mutta eivätkö runoilijat katselekin kohti taivasta? Chopin »ei ollut älyllinen ihmelapsi eikä pieni harjoitettu eläin, vaan luonnollinen ja vaatimaton lapsi, joka soitti pianoa niinkuin linnut laulavat», sanoo eräs hänen elämäkerrankirjoittajistaan.

Hänelle hankittiin opettajia. Ensin Ziwny, aika vanha, yli kuudenkymmenen ikäinen herrasmies, joka oli syntyään böömiläinen. Hän soitti viulua, oli hyvä opettaja ja jumaloi Bachia. Tämän tunteen hän istutti oppilaaseensakin, ja tiedetäänhän, miten syvään lapsuudessa omaksuttu kiihkeä ihailu syöpyy. Sitten vuonna 1824, samalla kun Frédéric pantiin lukioon, isä otti Ziwnyn tilalle Elsnerin, schlesialaisen opettajan, joka opasti häntä harmoniaopissa ja kompositiossa. Elsner ei tosin ollut etevä muusikko, mutta hän oli silti huomattava henkilö: hän oli säveltänyt oopperoita, sinfonioita ja messuja ja oli Konservatorion johtaja. Hänelle on luettava ansioksi, ettei hän mitenkään tehnyt väkivaltaa Chopinin erikoislaatuiselle lahjakkuudelle.

»Antakaa pojan seurata omaa haluaan», sanoi hän. »Se, että hän hiukan poikkeaa tutulta tieltä ja vanhoista metodeista, johtuu siitä, että hänellä on omansa, ja kerran hänen teoksistaan vielä ilmenee omaperäisyys, jollaista kukaan ei ole osoittanut. Hän kulkee harvinaista tietä siksi, että hänen lahjakkuutensa on harvinainen laadultaan.»

Ennustus oli hyvä. Elsner oli vaatimaton sielu. Hänen asuntonaan oli kaksi selliä vanhassa Jesuiittakadun varrella sijaitsevassa luostarissa. Oppilaat suutelivat häntä puolalaiseen tapaan oikealle olkapäälle, ja hän vuorostaan suuteli heitä molemmille poskille. Konservatorion vuosikertomukseen hän on merkinnyt: »Chopin, Frédéric (kolmannen vuoden oppilas), hämmästyttävän lahjakas, musiikkinero.»

Lukiossakin poika teki työtä ja menestyi. Hän oli taipuisa ja lempeä nuorukainen, aivan hulluttelevan iloinen, kuten monet melankolikot. Toverit pitivät hänestä tavattomasti, etenkin miimillisen matkimiskyvyn vuoksi, joka osoitti, kuinka hyvin hän tunsi sielujen liikahdukset. Hän näytteli sisartensa kanssa, jotka kirjoittivat lastenkappaleita. Hän toimitti sanomalehteä.

Nämä mitättömät tapahtumat antavat väriä vastuksettomalle elämälle. Sattuu vain kolme huomattavampaa tapausta.

Touko- ja kesäkuussa vuonna 1825 pidettiin Konservatoriossa kaksi konserttia. Chopin soitti Moschelèsin Allegron ja improvisoi keisari Aleksanterin kuullen. Tämä antoi hänelle sormuksen. Saman vuoden aikana hän sai julkisuuteen ensimmäisen teoksensa, c-molli Rondon (opus 1), joka on omistettu rouva Lindelle, lukion rehtorin puolisolle. Ja seuraavana kesänä ruhtinas Radziwill kutsui hänet Antoninin linnaan.

Yleisölle soittaminen ei enää tarjoa mitään uusia vaikutelmia. Sitävastoin sävellysten julkaiseminen on uusi ilonaihe, josta hän nauttii teeskentelemättömän riemukkaasti. Ja ellei kappale olekaan kovin syvällinen eikä kovin taidokas, siinä on kuitenkin hänen henkilöllisyytensä leima. Puhuessaan hiukan myöhemmin tästä pikku sävellyksestä Schumann sanoi: »Nainen pitäisi sitä hyvin hienostuneena ja hyvin kauniina . . .» Silloin jo saattoi aavistaa, että Chopin vetäisi puoleensa naisia! Sellainen oli puhtaan sielun ensimmäinen kukka.

Oleskelu Antoninin linnassa kesällä 1826 ilmaisi Chopinille, mitä iloja voivat taitavissa käsissä tuottaa aineellinen rikkaus ja hengen hienostus. Sitä tuo nuori aristokraatti tarvitsikin, jotta hän löytäisi oman kaikupohjansa. Sellaista ylellisyyttä voimakkaat halveksivat. Mutta naisellinen sydän ei voisi tulla toimeen ilman noita taitavasti annosteltuja nautintoja, joiden asteikko ulottuu herkullisesta keittiöstä taideteoksiin, aineellisesta mukavuudesta herkistyneeseen älyllisyyteen ja jotka väkisinkin alistavat sydämen ihastuttavaan valtaansa. Minua puolestani kiinnostaisi tietää, minkälaisia olivat kalustus, taulut, vieraat ja keskustelu, kaikki se, mitä kesällä 1826 sai nähdä ja kuulla ruhtinas Radziwillin vieraana. Valitettavasti niitä tietoja ei voi enää saada. Ehkäpä kuitenkin riittää, kun tietää, että Chopin nimitti Antoninia paratiisiksi ja nuoria ruhtinattaria jumalattariksi. Mutta on aivan varmaa, että siitä alkaen hän kaihosi sopusointua, jonka synnyttävät isänmaa, upea asumus ja nuoret, onnelliset ihmiset, ja tähän voittamattomaan kaipaukseen raukeni koko hänen intonsa.

Runoilijan synty

Kun Chopin oli soittanut pianolla jonkin hiukan synkänrohkean, mutta riipaisevan, sydäntäkouristavan hellän improvisaationsa ja kun häneltä kysyttiin, millä nimellä oli kutsuttava tuota atavistista epätoivoa, joka näytti olevan liian vanha hänen nuoreen olemukseensa verrattuna, hän lausui puolalaisen sanan *zal*. Hän toisteli ja rakasti tätä sanaa, joka pystyy ilmaisemaan aivan erilaisia käsitteitä, joka toisinaan sisällyttää itseensä kaiken heltyneen nöyrtymisen summan, toisinaan katkeruutta, kapinointia ja jäätävää kostonhimoa. Se merkitsee milloin »lohdutonta kaipuuta», milloin »uhkausta», milloin »turhaa katkeruutta», ja se sopisi erinomaisesti kuvaamaan kaikkia slaaveja, noita julmia ja runollisia Hamleteja. Chopinin kuudennestatoista ikävuodesta alkaen *zal* oli hänen onnensa pahin vihollinen, sellainen vihollinen, jolle antaa itse aseet käteen, kun sydän on romanttinen ja itsensä tuhoaminen

INSTITUT FRYDERYKA CHOPINA-NARODOWY BIBLIOTEKA

näyttää houkuttelevimmalta elämän muodolta. Koska Chopin oli oppinut tuntemaan itsensä ja antanut sitten kehitykselleen vapaan vallan, hänen onnistui toteuttaa se poikkeuksellinen ihme, että hän oli kokonaan oma itsensä, ennenkuin elämä oli ehtinyt opettaa hänelle mitään. Hän osasi pysyä omana itsenään elämästä huolimatta, sen uhallakin. Kuusitoistavuotiaana hän omasi ne tiedot, jotka olivat tarpeelliset hänelle. Ne rajoittuivat asteikon seitsemään säveleen, jotka riittävät ilmaisemaan kaikkia tunteita. Häntä ei vaivannut mikään muu nälkä kuin tarve etsiä omaa tyyliä. Sillä tavoin hän saavutti totuuden. Maailmankaikkeus lukuunottamatta hänen pianoaan oli hänelle tosiaankin pelkkää kuollutta tietoa.

Siksi isä salliikin hänen jättää koulun seitsemäntoista ikäisenä ja omistautua kokonaan musiikille. Hänelle järjestetään ullakolle pieni työhuone, jossa on vanha piano ja pöytä. Siellä hän kirjoittaa ensimmäiset teoksensa. Ja jo tänä aikana hän voimiaan koetellessaan hankkii tuon uuden kosketuksen ja uuden tyylin, jotka pian saavat hämmästyksen valtaan koko taiteen maailman. Seuraavana vuonna hän säveltää Mozartin *Là ci darem la mano* teeman pohjalla muunnelmat, joista Schumann niitä selaillessaan sanoi: »Eusebius tuli tässä eräänä päivänä hiljaisin askelin sisälle. Tiedäthän sen ironisen hymyn, millä hän pyrkii pitämään jännityksessä. Minä istuin pianon ääressä . . . Eusebius asetti eteeni nuotit ja sanoi: 'Nostakaa hattua, hyvät herrat, tässä on nero!' Emme saaneet katsoa nimeä. Minä selailin koneellisesti nuottivihkosta, on lumoavaa nauttia äänettömästä musiikista. Ja minusta tuntuu, että jokainen säveltäjä silmällekin paljastaa oman ilmeensä: Beethoven näyttää paperillakin toisenlaiselta kuin Mozart. Mutta tässä näin edessäni aivan tuntemattomat silmät, kukan, taruolennon, riikinkukon, nuoren neidon silmät loivat minuun ihmeellisen katseensa. Ja niinpä kuulijat olivatkin äärettömän hämmästyneitä lukiessaan sävellyksen nimen alta: opus 2 . . . Chopin. En ole koskaan kuullut sitä nimeä.»

Miten enteellinen tuo yllätys onkaan: kukan, taruolennon, riikinkukon, nuoren neidon silmät. Tuo kaunis musikaalinen muotokuva antaa täydellisen käsityksen puolalaisesta joutsenesta, joka juuri koettelee siipiään.

Hyvin pian sen jälkeen hän lähtee ensimmäiselle matkalleen syyskuun alussa vuonna 1828. Lähtiessään osallistumaan luonnontieteilijöiden kongressiin eräs hänen isänsä ystävä, professori Jarocki, vie hänet Berliiniin. Frédéric on hurjana ihastuksesta. Keikuttuaan viisi päivää postivaunuissa matkustajat saapuvat Preussin pääkaupunkiin ja asettuvat Kronprinz-hotelliin. Chopinin ensimmäinen vieraskäynti suuntautuu Kistingin pianotehtaaseen, toinen lauluakatemiaan, kolmas oopperaan, missä esitetään Spontinin *Ferdinand Cortez* ja Cimarosan *Salainen avioliitto*. »Seurasin suuresti nauttien näiden oopperoiden esitystä», hän kirjoittaa kotiinsa, »mutta minun on tunnustettava, että Händelin musiikki on lähempänä sitä ihannetta, jonka olen muodostanut itselleni . . . Huomenna esitetään *Taika-ampuja*, juuri sellaista musiikkia tarvitsen.» Hän näkee etäältä Spontinin ja nuoren Mendelssohnin. Hän on päivällisellä luonnontieteilijäin kongressin mukana. »Eilen oli juhlapäivälliset oppineiden herrojen kunniaksi. Ne olivat aika apinoita! Luokittelin ne kolmeen ryhmään.» Pöydässä hänen naapurinaan oli eräs hampurilainen professori. Keskustellessaan Jarockin kanssa tämä unohti kaiken muun niin täydellisesti, että hän luuli Chopinin lautasta omakseen ja alkoi rummuttaa sitä sormillaan. »Se oli todellinen tiedemies, niinhän? Hänestä ei puuttunut yhtään piirrettä, ei edes suurta, muodotonta nenää. Minä istuin kuin neuloilla rummutuksen ajan, ja kun hän oli lopettanut, minä kiireimmiten pyyhin ruokaliinalla pois hänen sormiensa jäljet.» Tästä jutusta hän antaa yksityiskohtaisen selostuksen, mistä huomaa hänen inhonsa itsepintaisuuden. Sitten hän kuvaa naisten pukuja. Ei mitään yksityiskohtia! Se tekee häneen paljon syvemmän vaikutuksen kuin pakolliset käynnit geologisessa museossa.

Lopulta, kahden viikon kuluttua, he jälleen nousevat vaunuihin palatakseen Varsovaan. Kun he saapuvat Züllichauhun, joka sijaitsee Frankfurt a. d. Oderin ja Posenin välillä, hevoset uupuvat, ja heidän on keskeytettävä matkansa odottaakseen levänneitä hevosia. Mitä tehdä? Onneksi kyytikievari on samalla majatalo. Professori Jarocki käyttää sitä seikkaa hyväkseen asettuakseen aterioimaan. Chopin näkee pianon. Hän avaa sen, istuutuu ja antaa sormiensa juosta koskettimilla. Silloin eräs iäkäs matkustaja istuutuu hiljaa hänen lähelleen, pian toinenkin, vähitellen saapuvat kaikki talon asukkaat, isäntä, hänen vaimonsa ja tyttärensä ja naapuritkin. Minkä hämmästyksen herättääkään tuulenpuuskan satumaasta lennättämä satakieli! Yhtäkkiä postivaunujen ajajan pää ilmestyy ikkunaan, ja hän karjaisee:

— Vaunuihin! Hevoset ovat valjaissa.

— Piru sinut vieköön, senkin häiritsijä! vastaa kievarinisäntä raivoissaan.

Nuorukaista, joka jo on noussut, rukoillaan jälleen istuutumaan.

— Jatkakaa, voi, olkaa niin hyvä ja jatkakaa, pyytelevät naiset.

— Annan teille lisähevosia, jos tarvitsette, lisää kievarinisäntä.

Ja vanha matkustaja vuorostaan sanoo:

— Hyvä herra, minä olen entinen muusikko, ja tunnen musiikkia. Minäkin soitan pianoa. Hyvä herra, jos Mozart olisi kuullut teitä, hän olisi puristanut kättänne. Minä, maineeton vanhus, en uskalla ottaa itselleni sitä vapautta . . .

Ja kun Chopin on soittanut, omituinen yleisö kantaa häntä riemusaatossa.

Se, että Schumann on hämmästyksissään, kievarinisäntä haltioissaan ja arka soittoniekka vapisee liikutuksesta, osoittaa, että uusi runoilija on syntynyt ihmisten joukkoon.

Onnettomuus ja ihanne

Mutta vasta seuraavana vuonna hän löysi oman äänensä. Eräänä iltana hän huomasi oopperassa eräässä sivuosassa nuoren, kirkasäänisen laulajattaren, jolla oli vaalea tukka ja viehättävä suu. Hän sai tietää, että tytön nimi oli Konstancja Gladkowska ja että hän oli vielä oppilaana Konservatoriossa. Neidon tekemä vaikutus oli voimakas, mutta aivan puhdas ja lapsellinen. Hän ei toivonut enempää, kuin että hän olisi saanut omakseen nauhan, joka sitoi tytön tukkaa, ja että hän olisi saanut kuolla se poveensa kätkettynä. Tunne oli niin hauras, ettei hän aluksi uskoutunut kenellekään. Oli muuten toinenkin ajatus, joka askarrutti häntä vielä enemmän: hän olisi halunnut lähteä Varsovasta, jonka musikaaliset mahdollisuudet hän tunsi jo käyttäneensä loppuun.

Vuoden 1829 heinäkuussa isä antoi hänelle hiukan ankarin ponnistuksin säästettyä rahaa, ja nuori säveltäjä, johon nyt

kohdistui joka taholta niin suuria toiveita, saattoi lähteä Wieniin. Ensiksi hän kävi tervehtimässä Haslingeria, sävellystensä kustantajaa. Sanoissaan antelias herra otti hänet avosylin vastaan ja nimitteli häntä jo »uudeksi Pohjantähdeksi». Mutta Chopin oli epäluuloinen ja skeptillinen, vaikka hän ei ollut vielä täyttänyt kahtakymmentä. Hänet esitettiin kreivi Gallenbergille, keisarillisten näyttämöiden intendentille, ja häntä yllytettiin pitämään konsertti. »Gallenberg on hyvillään siitä», hän kirjoitti vanhemmilleen, »että minä en käy hänen kukkarolleen. Minä aion soittaa vaatimatta maksua. Olen täällä olevinani pyyteetön harrastelija. Olen muka muusikko pelkästä taiteenrakkaudesta.»

Konsertti oli Keisarillisessa Teatterissa elokuun 11. päivänä kello seitsemän illalla. Orkesteri soitti Beethovenin alkusoiton ja Rossinin sävelmiä. Sitten saapui lavalle hentoinen Chopin, joka jo silloin oli sairaalloisen näköinen. Ensi rivillä istuva vanha rouva huudahti puoliääneen: »Vahinko, ettei tuo nuori mies ole reippaamman näköinen!» Mutta Chopinin kalpeus aiheutui enemmän raivosta kuin hermostuksesta, sillä kun orkesteri ei ollut kyennyt ottamaan selkoa hänen Muunnelmistaan, hänen oli ollut pakko vaihtaa ohjelmaa. Siksi hän improvisoikin erään *La Dame Blanche* oopperaan sisältyvän teeman ja sitten puolalaisen *Chmiel*-sävelmän pohjalla.

Lisztiä lukuunottamatta kukaan ei koskaan ole osannut improvisoida niinkuin Chopin. Hänen siro kätensä avasi pääsyn heiveröisen tuskan pehmeään maailmaan, missä jokainen värähtäen tunsi muiston omasta kaihostaan. Ja sekä vanhus että nuori neitonen seurasi ihastuksissaan suloista kuiskailua. Mutta mihin muuhun runoilijain mahti sisältyisikään kuin siihen, että he soittavat sielullanne, jonka salaisuudet he tuntevat paremmin kuin te itse?

Ensimmäisellä konsertilla oli sellainen menestys, että Chopin päätti pitää toisen viikkoa myöhemmin. Ja tällä kertaa hän soitti Krakoviakinsa, jonka orkesteri oli harjoitellut, ja muunnelmansa teemasta *Là ci darem*. Beethovenin ystävä

kreivi Lichnowsky oli läsnä ja taputti käsiään minkä jaksoi. Yleisö, muusikot ja kriitikot eivät osanneet peittää ällistystään, sillä Chopinissä kaikki oli uutta, sekä muoto että sisällys. »Yleisö havaitsi nuorukaisen suureksi taiteilijaksi . . . Hänen soittotapansa ja hänen sävellystensä omaperäisyyden perusteella voisi miltei sanoa häntä neroksi», sanoo *Wiener Theaterzeitung*, ja *Allgemeine Musikalische Zeitung* lausuu: »Hänen kosketuksensa verraton herkkyys, hänen tekniikkansa kuvaamaton taituruus, syvää tunnetta heijastavien nyanssien hioutuneisuus, tulkinnan kirkkaus ja neron leimaa kantavien sävellysten kuulaus, kaikki paljastaa hänet luonnon suosimaksi virtuoosiksi, joka ilman edelläkäynyttä kohua ilmestyy taivaanrannalle eräänä sen kirkkaimmista meteoreista.»

On vain yksi moite, ja sen kohdistaa Chopin itse itseensä: hän soittaa liian pehmeästi, häneltä puuttuu äänen voima. »Melkein yhteen ääneen kaikki sanovat, että minä soitan täkäläisen yleisön maun mukaan liian hiljaa tai pikemminkin liian hennosti», hän kirjoittaa vanhemmilleen. »Täällä on totuttu virtuoosien komeaan ääneen. Mutta mieluummin minä kuulen sanottavan, että olen soittanut liian hiljaa kuin liian hurjasti.» Ja eräässä toisessa kirjeessään hän sanoo: »Se on minun tapani soittaa, ja tiedän, että naiset ja taiteilijat ovat tavattoman mieltyneitä siihen.»

Tämän jälkeen hän lähti Pragiin, ja postivaunuihin saakka häntä saattoivat kaikki Wienin muusikot, jotka hän oli lyhyessä ajassa valloittanut. Siellä oli vieläpä Czernykin, jonka kanssa Chopin oli usein soittanut kahdella pianolla. Chopinin mielestä hän oli »kelpo mies ja paljon herkempi kuin hänen sävellyksensä». Pragissa säveltäjä tutustui kuuluisaan viuluniekkaan Pixis'iin ja Alexander Klengeliin, häneen, joka on säveltänyt 48 fuugaa, joita pidettiin Bachin fuugien jälkeen kauneimpina. Chopinin mielestä Klengel oli erittäin mielenkiintoinen, ja he viettivät kuutisen tuntia yhdessä soittaen ja keskustellen. Sitten Frédéric lähti Dresdeniin poiketen matkallaan Teplitziin, joka on Böömin ja Saksin rajalla sijaitseva

kylpyläkaupunki. Siellä hän vietti iltaa ruhtinas Claryn linnassa.

Pieni, mutta »säädyllinen» seurue oli siellä koolla: isäntäväki, itävaltalainen kenraali, englantilainen kapteeni, saksilainen kenraali, jonka rinta oli kirjavanaan kunniamerkkejä, sekä muutamia nuorukaisia ja neitoja. Teenjuonnin jälkeen ruhtinatar tiedusteli Chopiniltä, »suvaitsisiko» tämä istuutua pianon ääreen. Taiteilija vastasi »suvaitsevansa» ja pyysi improvisaatioaihetta. Ruhtinaan soitonopettaja ehdotti teemaa Rossinin *Mooseksesta*, ja Chopin kirjaili niin kauniita kuvioita, että hänen oli vielä neljästi istuuduttava uudelleen soittimen ääreen. Hänet olisi tahdottu pidättää Teplitzissä, mutta hän ei suostunut. Levottomuus ja lievä hermostus ajoi häntä jatkamaan matkaa. Jotakin oli kehkeytymässä hänen sielunsa syvyyksissä. Dresden pystyi hädin tuskin herättämään hänessä mielenkiintoa. Hän viipyi siellä vain muutaman päivän eikä tehnyt mitään hyödyllistä, lähti Breslauhun ja palasi vihdoin syyskuun 12. päivänä Varsovaan.

Kolme viikkoa myöhemmin hän totesi sairautensa kirjoittaessaan muistiin valssia: »Olen ehkä onnettomuudekseni löytänyt ihanteeni. Olen jo puoli vuotta uneksinut hänestä joka yö enkä ole vielä puhutellut häntä. Häntä ajatellen olen säveltänyt konserttoni Adagion (f-molli, opus 21) ja valssin (opus 70, n:o 3), jonka olen kirjoittanut juuri tänä aamuna ja nyt lähetän sinulle. Huomaathan ristillä merkityn kohdan? Ei kukaan muu kuin sinä tiedä sen merkitystä. Miten onnellinen olisinkaan, kallis ystävä, jos voisin soittaa sen sinulle. Trion viidennessä tahdissa on g-klaavissa matala melodia voitolla aina korkeaan essiin saakka. Minun ei olisi pitänyt sanoa sitä sinulle, olenhan varma siitä, että olisit tuntenut sen itsestäsi.»

Tämä uskotaan Tytusz Woyciechowskille, joka on ystävistä kaikkein rakkain, onhan hän muusikko kuten Chopin itsekin. Aivan etsimättä Chopin löytää ne kaksi sanaa, jotka sittemmin pystyvät selittämään koko hänen elämänsä: »onnettomuus» ja »ihanne». Ne luovat oman ilmapiirinsä. Ehkä ne luovat sen

liiankin hyvin. Mutta vaikka sanat sittemmin ovatkin menettäneet arvoaan, antakaamme niille mielessämme takaisin niiden elävä runollinen merkitys. Romantiikalle avautuvassa Euroopassa, joka innosta hehkuen imee itseensä ylenpalttisen komeilevia sanoja, on olemassa uskoa, joka siirtää vuoria, ja puhdasta lapsenmieltä, joka synnyttää rakkauden töitä, mutta myöskin historian lehdille jääviä teoksia. Se oli kehno aikakausi, »mielettömien aika», sanoo Charles Maurras. Mahdollista. Mutta sellainen aikakausi, jolloin aatteilla ja tunteilla on muutakin kuin retorinen arvonsa, on taiteelle hyvin merkitsevä. Ja jos kukaan, Chopin ainakaan ei ole tyytynyt tyhjiin sanoihin. Ne, joita hän käyttää, tulkitsevat tarkoin hänen soittimensa sävyä. Tuskinpa hän arvasikaan, miten oikeaan hän osui kirjoittaessaan, että hän onnettomuudekseen löysi ihanteensa. Siinä on kuitenkin valmiina musikaalinen teema, josta tuhannet ihmiset hänen avullaan löytävät epätoivon nautinnot.

Tämä onnettomuus ja tämä ihanne tarkoittaa tietenkin Konstancja Gladkowskaa. Ja hiukan myöhemmin hän lisää: »Et voi kuvitellakaan, miten murheelliselta Varsova minusta näyttää. Ellen tuntisi itseäni perheeni piirissä onnelliseksi, en jaksaisi olla täällä. Voi, miten katkeraa on, kun ei ole ketään, jonka kanssa voisi jakaa ikävänsä ja ilonsa! Miten kauheaa on, kun ei voi purkaa raskasta sydäntään! Tiedät, mitä tarkoitan. Monesti kerron pianolleni sen, minkä tahtoisin uskoa sinulle.»

Hän kuunteli paljon musiikkia, ja Beethovenin viimeinen trio teki häneen valtavan vaikutuksen. Hän sanoi, ettei hän ollut koskaan kuullut mitään suurempaa. Hän sävelsi. Hän kävi oopperassa. Neiti Gladkowskalla oli ensiesiintymisensä Paërin *Agnesissa*, ja Chopin ihaili hänen näyttelemistään, hänen kauneuttaan ja hänen äänialansa laajuutta. »Hän jaksottaa ja nyansoi viehättävästi. Alussa hänen äänensä vapisi hiukan, mutta pian hän toipui hämmingistään. Hän sai valtavat suosionosoitukset.» Chopin pääsi hänen tuttavuuteensa, säesti

häntä pianolla ja tunsi kuolevansa murheeseen ja epävarmuuteen. Pitäisikö hänen lähteä tiehensä? Vai olisiko hänen jäätävä? Hän päätti suostua ruhtinas Radziwillin kutsuun ja viettää yhden syksyisen viikon Antoninin linnassa. Siellä hänet otettiin vastaan suurmiehenä, ja hän musisoi ruhtinaan seurassa — tämä oli säveltänyt Faust-aiheesta.

Kaksi hurmaavaa Eevaa koristi tätä paratiisia. »Tarkoitan molempia nuoria ruhtinattaria, jotka ovat ystävällisiä, musikaalisia ja helläluontoisia olentoja. Äitiruhtinatar puolestaan tietää, ettei syntyperä määrää miehen arvoa.» Nuoret ruhtinattaretkin tiesivät sen ja he ottivat huvikseen soittotunteja tuolta taiteilijalta, jolla oli nuoren neidon hipiä. Wanda antoi hänen leikkiä sormillaan, joiden oli opittava oikea asento. Eliza teki hänestä muotokuvan. »Ruhtinatar Wandalla on aitoa musikaalista tunnetta. Hänelle ei tarvitse lakkaamatta toistella: tässä crescendo, tuossa piano . . . nyt hitaammin, sitten nopeammin . . . Minun piti luvata lähettää hänelle f-molli Poloneesini.» Hän sepitti toisen poloneesin pianoa ja selloa varten. »Se on loistokappale naisille.» Hän ei unohda Konstancjaa, vaikka ruhtinatar Eliza onkin hänen mielestään viehättävä. Hän havaitsee kykenevänsä puhtaasti ihailemaan kahta naista samalla kertaa. Hän ei unohda ihmisiä karttavaa ja vaiteliasta ystäväänsä Tytusztakaan. Eräänä luottamuksellisena hetkenä hän kirjoittaa tälle: »Vaikka voitelisin ruumiini Bysantin kalleimmilla tuoksuilla, et sittenkään suostuisi syleilemään minua, ellen magneettisella vetovoimallani pakottaisi sinua siihen. Mutta luonnossa on salattuja voimia . . .»

Palattuaan Varsovaan hän päättää pitää konsertin, johon Konstancjakin tulisi. Neito ei voisi olla ymmärtämättä, että juuri hänelle nuori säveltäjä omistaa kunniansa. Ja konsertti onkin maaliskuun 17. päivänä 1830, hänen juuri täytettyään kaksikymmentä vuotta. Tapaus herättää tavatonta mielenkiintoa. Sali on täpötäynnä. Ohjelman muodinmukaisina vetonumeroina ovat Elsnerin ja Kurpinskin sävellykset, käyrätorvisoolo ja laulua. Chopinin osalla on hänen f-molli Konserttonsa

ja Potpourri kansansävelmistä. Mutta vaikutus ei ole sellainen kuin hän oli toivonut. Vain tuntijat käsittivät ja osasivat arvioida oikein taiteilijan erikoislaatuisuuden. Mutta Konstancja, joka istui ensimmäisellä rivillä, hymyili hänelle, ja hän oli mielestään saanut kyllin suuren palkkion vaivoistaan.

Toinen konsertti, joka on muutamaa päivää ensimmäisen jälkeen, onnistuu loistavammin, ja Krakoviak-rondo herättää myrskyistä innostusta. Joka taholta kuuluu huutoja: »Kolmas konsertti! Kolmas konsertti!» Tällä kertaa näyttää jo siltä, että kriitikot, suuri yleisö ja musiikinymmärtäjät yhteen ääneen julistaisivat Chopinin Puolan huomattavimmaksi pianistiksi ja säveltäjäksi. Ja kuitenkin kuluu viikkokausia, eikä hänellä ole mitään todellisia ilonaiheita. Rakkaus Tytuszta ja Konstancjaa kohtaan tukee häntä ja askarruttaa hänen mieltään. Hän kantaa heidän kirjeitään sydämellään. Hän säveltää ainoastaan heitä varten ja hänestä tuntuu, ettei hänen uusilla sävellyksillään ole mitään arvoa, ennenkuin he ovat kuulleet ne. »Minulla on kauheasti työtä. Kirjoitan kuumeisesti. Usein muutan yön päiväksi ja päivän yöksi. Elän unelmissa ja nukun valvoessani. Ja pahinta on, että minä ikäänkuin nukun ainaisesti, sillä tunteeni ovat ikuisesti samat. Mutta sen sijaan, että saisin voimia uneliaisuudestani, olen vain sitä levottomampi ja heikonnun jatkuvasti.» Hän sepittää E-duuri adagioaan, josta pitää tulla »romanttinen, rauhallinen, kaihomielinen» ja jonka pitäisi herättää »paljon miellyttäviä muistoja. Sen pitää olla kuin keväisen kuutamoyön unelma . . . Jos se on kehno, samantekevää. Voit havaita siinä minulle ominaisen vian tehdä pahaa tahtomattani. Mutta se johtuu siitä, että jotakin on päässyt silmieni kautta sydämeeni myöskin tahtomattani. Se ahdistaa ja vaivaa minua, vaikka minä rakastankin häntä hellästi.»

Kuuluisan saksalaisen laulajattaren Sontagin saapuminen soi hänelle hivenen odottamatonta iloa. Laulajatar piti kuuden konsertin sarjan. Ruhtinas Radziwill esitti hänelle Chopinin, joka koki hetken haltioitumisen. Nainen ei ollut kaunis,

mutta sanoinkuvaamattoman viehättävä ja hän hurmasi yleisönsä täydellisesti. Frédéric sai kunnian nähdä diivan kampausnutussa ja tuoda Konstancjan hänen luokseen. Mutta laulajattaren käynti Varsovassa oli vain kirkas tuokio, ja Chopin sortui jälleen epävarmuuteensa. Lähtö tuntui yhä välttämättömämmältä hänen musikaalisen kehityksensä kannalta, ja toiselta puolen hän pelkäsi kadottavansa rakkautensa eikä kyennyt tekemään päätöstään. Syyskuun neljäntenä hän kirjoitti Tytuszille:

»Minulla on raivokohtauksia. Vieläkään en ole lähtenyt. Minulla ei ole voimaa määrätä lähtöpäivääni. Minulla on sellainen ennakkoaavistus, että jos lähden Varsovasta, en enää koskaan saa nähdä kotiani. Kuvittelen lähteväni kuolemaan. Miten surullista mahtaakaan olla, ellei saa kuolla siellä, missä on aina elänyt! Miten hirveää minusta olisikaan nähdä kuolinvuoteeni äärellä välinpitämätön lääkäri tai palvelija kaikkien omaisteni tilalla. Tahtoisin viettää muutamia päiviä luonasi, ehkä sitten saisin takaisin hiukan mielenrauhaani. Mutta koska en voi tehdä sitä, minä vain juoksentelen pitkin katuja murhettani hautoen ja palaan taas kotiin, mutta mitä tekemään? Ajamaan takaa harhakuvitelmiani. Ihminen on harvoin onnellinen. Jos hänelle on suotu vain lyhyitä onnen hetkiä, miksi hän luopuisi illuusioistaan, jotka nekin ovat häipyviä?»

Vieläkin oudompi on hänen 18. syyskuuta päivätty kirjeensä, jossa hän tekee seuraavan omituisen tunnustuksen: »Erehdyt, jos luulet, että minun sydämelläni on mitään tekemistä sen kanssa, että viivyttelen täällä. Ole varma siitä, että osaan asettua kaiken yläpuolelle silloin, kun on kysymys minun m i n ä s t ä n i ja että jos rakastaisin, voisin vielä vuosikausia hillitä murheellista ja hedelmätöntä hehkuani. Voit olla vakuuttunut siitä asiasta, että minäkin huolehdin omasta hyvästäni ja että olen valmis uhraamaan kaikki ihmisten tähden. Ihmisillä tarkoitan ihmisten käsitystä, pyrin siihen, ettei julkinen mielipide, joka täällä meillä on niin merkitsevä, saisi lisätä onnettomuuttani. En tarkoita tuota sisäistä

kärsimystä, jonka kätkemme olemuksemme syvyyksiin, vaan sitä, mitä kutsun ulkonaiseksi kurjuudeksemme. Niin kauan kuin olen terve, työskentelen mielelläni koko elämäni ajan. Onko minun tehtävä työtä enemmän kuin voimani sallivat? Jos on tarpeen, voin tehdä kaksi kertaa enemmän kuin nyt. Sinä et voi määrätä, mitä ajattelet, mutta minä puolestani olen aina ajatusteni herra. Ei mikään pakottaisi minua jättämään niitä niinkuin puut varistavat lehtensä, mutta minussa on aina talvellakin vihreyttä. Tietenkään en puhu muusta kuin päästäni! Sydämessäni sitävastoin . . . pahus vieköön sitä kuumuutta! Ei ole kumma, että siellä on rehevä kasvillisuus . . . Kirjeesi ovat sydämelläni Konstancjan nauhan rinnalla, sillä vaikka nuo elottomat esineet eivät tunnekaan toisiaan, ne tietävät kuitenkin tulevansa ystävien käsistä.»

Lyhyesti sanoen, tuo heikkotahtoinen tietää erinomaisesti, että hänen olemuksensa vahvin puoli on hänen musikaalinen vaistonsa, että tuo vaisto voittaa kaiken, hänen halunsa, hänen mukavuutensa, hänen mielenrauhansa, ja että hänen »sisäinen kärsimyksensä» on kyllä välttämätön, mutta ei niin välttämätön kuin tuo itsepintainen eteneminen kohti melodista ja yksinäistä tulevaisuutta.

Tullessaan eräänä päivänä kirkosta hän näki Konstancjan. »Silmäni kohtasivat yllättäen hänen katseensa. Silloin syöksyin kadulle, ja minulta meni kokonainen neljännestunti, ennenkuin pääsin jälleen tasapainoon. Joskus olen niin mieletön, että se on hirvittävää. Mutta lauantaista viikon kuluttua lähden, tapahtui sitten mitä tahansa. Suljen nuottini laukkuuni, hänen nauhansa sieluuni, panen sielun kainalooni, ja mars postivaunuihin!»

Lokakuun yhdentenätoista hän piti viimeisen konserttinsa, jossa neiti Gladkowska avusti. Frédéric soitti aivan uusia sävellyksiään, jotka hän oli juuri saanut valmiiksi, e-molli Konserton ja Fantasian puolalaisista sävelmistä. Valkopukuisena ja ruusuin seppelöitynä neiti Gladkowska lauloi kavatiinan Rossinin *Järven neidosta*. »Tunnethan motiivin *O quante lagrime*

per te versai», kirjoittaa Chopin Tytuszille. »Hän esitti 'tutto deteston' aina matalaan h:hon saakka ihailtavasti. Zielinski julisti, että jo pelkkä h oli tuhannen tukaatin arvoinen. Talutettuani hänet pois näyttämöltä soitin potpourrini kuunlaskusta. Ainakin sillä kertaa ymmärsin itseäni, orkesteri ymmärsi itsensä, ja yleisö ymmärsi meitä . . . Nyt ei enää ole muuta tehtävää kuin sulkea matkalaukku. Vaatevarustukseni ovat valmiina, partituurini on kopioitu uudelleen, nenäliinani on paltettu, olen koettanut päälleni uusia housujani.» Mitä hän vielä odotti? Kohtalo tarjosi hänelle viimeisen mahdollisuuden. Hän ei tarttunut siihen.

Määräpäivä oli marraskuun ensimmäinen vuonna 1830. Hän matkusti Wieniin. Jo aamulla lähti liikkeelle kokonainen lauma. Elsner, ystävät ja muusikot saattoivat hänet Wolaan saakka, tuohon historialliseen esikaupunkiin, jossa kuninkaat muinoin valittiin. Vietettiin juhla-ateriaa. Esitettiin kantaatti, jonka Elsner oli säveltänyt lähtevän kunniaksi. He lauloivat:

Loistakoon maamme mullasta versova kykysi
kirkkaana kaikkialla,
Tonavan rannoilla,
Spreen, Tiberin ja Seinen varsilla.
Muista vanhempiesi tavat
ja laula isänmaasi kunniaa
musiikkisi soinnuilla,
masurkoillamme ja krakoviakeillamme.
Niin, unelmasi toteutuvat.
Muista aina, Chopin, että laulusi
nostaa isänmaasi kunniaa.

Kuoro:

Kun sielusi jää luoksemme,
et jätä maatasi.
Rukoilemme sinulle onnea
ja säilytämme sinut sydämissämme.

Nuori prinssi oli kovin kalpea, kun hänelle annettiin isänmaan multaa sisältävä hopeamalja. Hän jopa purskahti nyyhkyttämään.

Konstancjaa hän ei enää saanut nähdä. Kaksi vuotta myöhemmin tämä meni naimisiin maalaisaatelismiehen kanssa. Sitten taivaan omituinen tahto sammutti valon runoilijan rakastamista silmistä. Konstancja menetti näkönsä. Mutta joskus hän kuitenkin istuutui pianon ääreen ja lauloi kauniin laulun: *Quante lagrime per te versai* . . . Eräs, joka tunsi hänet hänen elämänsä loppupuolella, kertoi, että hänen sokeudestaan huolimatta kirkkaina säilyneet silmänsä silloin vuodattivat kyyneleitä.

Yksinäisyyttä Wienissä ja vallankumous Varsovassa

Tytusz Woyciechowski liittyi Kaliszissa Chopinin matkaan. Hän oli tätä muutaman vuoden vanhempi ja fyysillisesti ja henkisesti Frédéricin täydellinen vastakohta: iso ja vahva nuorukainen, jonka voimakkaat piirteet kuvastivat lujaa tahtoa. Hän oli harvasanainen, mutta rakasti musiikkia yhtä intohimoisesti kuin Frédéric. Hänen suunnattomat kätensä, jotka olivat luodut heiluttamaan esi-isien miekkaa, saivat siivekkään kepeyden heti, kun ne laskeutuivat pianon koskettimille. Mutta hento, syväkatseinen ja hienohipiäinen Frédéric talutti kuitenkin kuin nuorasta tätä voimakasta ja tottelevaista verikoiraa. He poikkesivat Breslauhun ja sitten Dresdeniin, missä kului kokonainen viikko vierailuihin, iltakutsuihin ja teatterikäynteihin.

Suosituskirjeittensä turvin Chopin meni esittämään kunnioittavan tervehdyksensä rouva Dobrzyckalle, puolattarelle,

joka oli ylihovimenojenohjaajatar prinsessa Augustan hovissa. Tällä rouvalla oli asunto kuninkaallisessa linnassa. Hän otti Chopinin erittäin ystävällisesti vastaan ja kutsui hänet eräänä iltana luokseen pieneen intiimiin piiriin. Chopin suostui kutsuun. Hän kyllä arvasi, että hänen pitäisi korvata se taiteellaan, mutta hänen periaatteenaan oli olla kieltämättä koskaan mitään maanmiehiltään. Sanottuna päivänä hän astui ylihovimenojenohjaajattaren salonkiin, minne oli kokoontunut ainoastaan kolme, neljä henkeä: pari naista ja noin kolmenkymmenen ikäinen sileäksi ajeltu mies, jota Chopin luuli tiedemieheksi tai hovisaarnaajaksi. Rouva Dobrzycka esitteli säveltäjän vierailleen: »eräs nuori maanmiehemme, herra Frédéric Chopin, lahjakas taiteilija, joka ei voine kieltäytyä esittämästä meille jotakin masurkkaansa, kaukaisen kotimaan kaikua.» Chopin istuutui pianon ääreen. Hän tunsi olevansa vireessä, pää täynnä runoutta, sydän muistojen vallassa. Konstancja, sisaret, vanha Varsova kajastivat hänen silmiensä edessä. Ja hän kuvasi näitä muistojaan monin tavoin, huolettoman viehättävästi ja herkkätunteisesti niinkuin ei kukaan häntä ennen. Häntä kuunneltiin syvän hiljaisuuden vallitessa. Sitten ylihovimenojenohjaajatar nousi ja tuli hänen luokseen sanoen silmät kyynelissä: »Kiitos, olette antanut Heidän Kuninkaallisten Korkeuksiensa viettää ihanan hetken.» Hovikumarruksen tehden hän osoitti hänelle molempia naisia ja sileäksiajeltua herraa. He olivat kruununprinsessa Augusta ja hänen kälynsä sekä prinssi Johan, Saksin tuleva kuningas, jota säveltäjä oli luullut teologian tohtoriksi. Seuraavana päivänä nämä henkilöt lähettivät hänelle sinetöityjä kirjeitä, jotka oli osoitettu Heidän Majesteeteilleen Molempain Sisiliain kuninkaalle ja kuningattarelle ja Hänen Ylhäisyydelleen Luccan prinssille ja joissa näille suositeltiin »herra Frédéric Chopiniä, erinomaista taiteilijaa, jota odotti mitä loistavin tulevaisuus».

Näin onnellisin entein Frédéric ja Tytusz saapuivat marraskuun lopulla Wieniin. He ryhtyivät etsimään asuntoa ja sai-

vatkin vuokratuksi 50 floriinilla kuukaudessa kolme huonetta Kohlmarktin varrelta.

Mutta uskoton pääkaupunki ei enää muistanutkaan taiteilijaa, jolle se oli osoittanut suosiotaan. Kustantaja Haslinger kieltäytyi ostamasta Chopinin teoksia, eikä tämä suostunut antamaan niitä ilmaiseksi. »Ehkä hän luulee», sanoo säveltäjä, »että jos hän on pitävinään niitä mitättöminä, minä uskon häntä ja annan ne hänelle ilman muuta. Hän erehtyy. Minun tunnuslauseeni on: maksa, elukka.» Mutta nämä pikku huolet unohtuivat yhdellä iskulla, kun Puolan lumivyöryn tavoin kehittyneet tapahtumat alkoivat hiljalleen päästä sanomalehtiin. Marraskuun 29. päivänä Varsovassa oli tosiaan puhjennut kapina. Tuo vanha, orjuuteen masennettu kansa yritti jälleen kerran valloittaa takaisin vapautensa. Uutiset saapuivat vähitellen: marraskuun 29. päivänä oli kahdeksantoista salaliittolaista mennyt Belvedere-palatsiin, missä suuriruhtinas Konstantin asui, tätä vangitsemaan. Mutta he tulivat liian myöhään. Lintu oli lentänyt tiehensä ja oli jo Varsovan muurien ulkopuolella venäläisine joukkoineen. Vapauduttuaan joksikin aikaa koko kaupunki nousi sortajia vastaan. Seuraavana päivänä nimitettiin uusi kuvernööri, julistettiin vapaussota alkaneeksi, ja kaikkialla ilmoittautui tuhansittain vapaaehtoisia.

Heti ensi hetkestä alkaen Tytusz ja Frédéric olivat haltioissaan. Tytusz sonnustautui täydellisiin soturin tamineisiin ja lähti enempää viivyttelemättä liittyäkseen asetovereihinsa. Yksin jäätyään Chopin valittaa toimettomuuttaan, mutta mitä hän voisi tehdä liian hienoilla käsillään, hyödyttömällä lahjakuudellaan? Umpimähkään, ilman varmaa päämäärää hän vuokraa postivaunut ja rientää Tytuszin jälkeen. Mutta hän ei saavuta tätä, ja talvi-illan pimetessä hänen sotaisa intonsa tuntuukin hänestä yhtäkkiä niin turhanaikaiselta, että hän käskee kuskin pyörtää takaisin Wieniin. Siellä on hänelle kirje isältä, joka arvaten poikansa tunteet rukoilee tätä pysymään valitsemallaan tiellä. Niin monien uhrausten pitää ainakin

tuottaa hedelmää. Chopin siis jää. Mutta on ankara koettelemus asua Metternichin Itävallassa, joka on vihamielinen Puolalle. Taiteilijatuttavat välttelevät häntä, ja useammin kuin kerran hän kuulee ohikulkiessaan mutistavan, että hyvän Jumalan ainoa erehdys on, että hän tuli luoneeksi puolalaiset. Hän saa postinsa nyt hyvin myöhästyneenä ja elää ahdistuksen vallassa. Hän saa tietää venäläisen kenraali Paskevitšin marssivan Varsovaa kohti. Hän kuvittelee jo kaupungin olevan tulessa, Konstancjan ja vanhempien saaneen surmansa. Hän käyttää kaiken aikansa kirjoittamiseen, vaikka hän niin kammoaakin kirjepaperia. »Minusta tuntuu, että uneksin, ja että olenkin yhä teidän luonanne. Nämä kuulemani ihmisäänet, joihin korvani ei ole tottunut, ovat kuin jänisräikän räminää . . . Elän tai kuolen, tänään se on minusta samantekevää . . . Miksi olen niin yksin? Miksi en ole teidän luonanne, osallisena vaaraanne?» Ja joulujuhla vain tekee vaikeammaksi levottomuuden. Dante oli oikeassa sanoessaan, että onnellinen muisto on onnettomuuden päivien suurin kurjuus. Tuona jouluyönä Chopin menee Tapaninkirkkoon ja seisten siellä temppelin pimeimmässä nurkassa nojaten goottilaiseen pilariin hän ajattelee kodin kynttiläkoristeista kuusta, vaatimattomia lahjoja, joita sisaret antoivat hänelle ja jotka jaettiin perinteellisellä päivällisellä koko perheen istuessa pöydän ympärillä murtamassa siunattua leipää, mitä luostarien maallikkoveljet olivat jakaneet adventtiaikana.

Juhlapäivät hän viettää enimmäkseen yksin huoneessaan, jota hän kuvaa seuraavasti: »Se on suuri ja kolmi-ikkunainen, vuode on peräseinällä, ihmeellinen pianoni siitä oikealla, divaani vasemmalla, ikkunoiden välissä on kuvastin ja keskellä huonetta suuri mahonkipöytä. Lattia on vahattu. On hyvin rauhallista. Joka aamu sietämättömän typerä palvelija herättää minut. Minä nousen, nautin kahvini — usein saan juoda sen kylmänä, sillä soittaessani unohdan aamiaisen. Yhdeksän maissa saapuu saksanopettajani. Sitten minä soitan. Sitten Hummel (säveltäjän poika) saapuu maalaamaan muotokuvaani

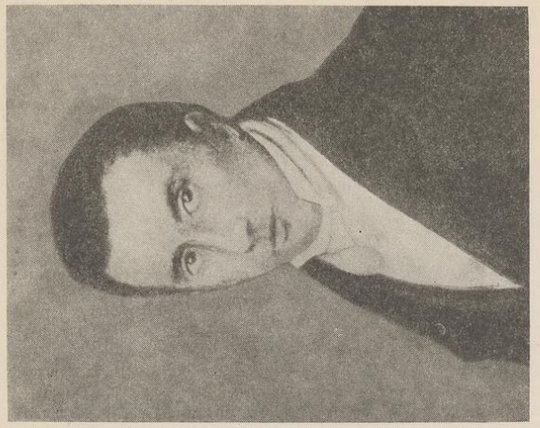

Chopinin äiti ja isä.

Chopinin syntymäkoti Zelazowa Wola.

Chopinin opettaja Joseph Elsner.

sillävälin, kun Nidecki harjoittelee konserttoani. Puoleenpäivään saakka minä esiinnyn aamutakissa. Silloin saapuu eräs pieni kiltti saksalainen, herra Leidenfrost, jonka kanssa kävelen pitkin jäätyneitä katuja. Sitten menen aamiaiselle sinne, minne minut milloinkin on kutsuttu, ja ellei ole kutsuttu minnekään, menen *Zur Böhmischen Köchin* majataloon, missä kaikki yliopilaat käyvät . . . Sen jälkeen suoritan vieraskäyntini, palaan kotiin hämärän tullessa, kampaan itseni ja vaihdan jalkineita ja lähden iltakutsuihin. Yhdentoista tai kahdentoista aikoihin — ei koskaan myöhemmin — palaan kotiin, soitan, itken, nauran, luen, menen maata ja näen unta teistä.»

Tässä samassa, Matuszinski-ystävälle osoitetussa kirjeessä hän kirjoittaa vielä, joulupäivänä 1830:

». . . Kaipaan kiihkeästi kirjettäsi, tiedäthän miksi. Uutiset rauhanenkelistäni tuottavat minulle tavatonta iloa. Miten tahtoisinkaan soittaa kaikilla lyyrani kielillä, ei ainoastaan niillä, jotka tulkitsevat myrskyisiä tunteita, vaan myös niillä, missä soivat laulelmat, joiden puoleksi häipynyt kaiku vielä harhailee Tonavan rannoilla . . . Mutta en voi elää, niinkuin tahtoisin . . . Neuvot minua tekemään runoilijan valinnan. Etkö sitten tiedä, että minä olen maailman päättämättömin olento ja että olen tehnyt onnistuneen valinnan vain kerran eläessäni. Kaikki päivälliset, illanvietot, konsertit ja tanssiaiset ikävystyttävät minua. Olen saanut niistä kurkkua myöten tarpeekseni. En voi tehdä, mitä tahtoisin: minun on pukeuduttava, koristauduttava, kengitettävä itseni, kammattava tukkani ja esitettävä salongeissa rauhallista miestä päästäkseni sitten palaamaan kotiin pianon ääreen raivoamaan. Minulla ei ole uskottua, minun on oltava kohtelias kaikkia kohtaan. Suo anteeksi nämä valitukset, rakas Jan, ne rauhoittavat minua ja keventävät mieltäni. Eräs kohta kirjeessäsi teki minut hyvin murheelliseksi. Onko hän suuttunut? Onko hän ollut sairas? Kun hän on niin herkkätunteinen, minä olen taipuvainen uskomaan niin . . . Lohduta häntä ja sano hänelle, että niin kauan kuin voimani riittävät, kuolemaan saakka, niin,

kuolemani jälkeenkin tuhkani kuuluu levitettäväksi hänen jalkojensa alle. Tuokin on vielä liian vähän sanottu, voit sanoa hänelle paljon enemmän. Olisin tehnyt sen itse, mutta ihmiset ja juorut! Ole tulkkinani hänelle! Toissapäivänä olin päivällisellä erään rouva Bayerin luona. Hän on puolatar ja hänen nimensä on Konstancja. Viihdyn hänen seurassaan tuon muiston vuoksi. Hänen nuotteihinsa, nenäliinoihinsa ja lautasliinoihinsa on merkitty h ä n e n nimikirjaimensa.»

»1. päivänä tammikuuta 1831. Olen saanut kirjeesi. En tiedä miltä minusta oikein tuntuu. Rakastan teitä kaikkia enemmän kuin omaa elämääni. Kirjoita minulle. Olet siis armeijassa? Poloiset vanhempamme! Mitä ystävämme tekevät? Elän teidän kanssanne. Tahtoisin kuolla sinun tähtesi, teidän kaikkien puolesta. Jos lähdet, miten voit toimittaa viestini? Varo vanhempiani. Se voitaisiin tulkita pahoin . . . Miten murheellisesti vuoteni alkaakaan. Ehkä en saa nähdä sen loppua. Syleile minua. Lähdet sotaan? Palaa everstinä. Voi, miksi en voi olla edes teidän rumpalinanne?

Jos arvelet, ettei se ole tarpeen, älä anna hänelle kirjettäni. En muista enää, mitä olen kirjoittanut. Voit lukea sen. Se on ehkä ensimmäinen ja viimeinen.»

Sitten hän kirjoittaa pieneen taskumuistikirjaansa: »Tämä vuode, jossa makaan, on ehkä jo ollut ruumiin leposijana. Kuka se vainaja oli? Oliko hän minua pahempi? Oliko hänellä vanhemmat, sisaria, rakastettu? . . . Tällä hetkellä kaikki on hänelle yhdentekevää. Epäilemättä kuoleminen on paras ihmisen teoista. Vai onko päinvastoin syntyminen paras? . . .» Lopuksi muutamia kouristuksenomaisia rivejä Konstancjasta: »Rakastiko hän minua, vai näytteliköhän osaansa? Miten vaikea sitä on arvata. Rakasti vai ei? Rakasti, ei, rakasti, ei? . . . Rakasti varmastikin. Mutta tapahtukoon hänen tahtonsa.»

Sellaisena Chopin paljastaa itsensä kokonaan, hän on levoton, yksinäinen, hirvittävän helläsydäminen. Hänessä ovat silmussaan kaikki tuskat ja muutama yksinkertainen ilo.

Mutta i h m i n e n edistyy vain äärimmäisen hitaasti. Runoilija takertuu kiinni lapsuuteensa, joka on lahjoittanut hänelle ne vaikeudet, joita hän tarvitsee. Niinkuin naiset, hän itsetiedottomasti säästää itseään kärsimykselle, joka vasta tekee hänet täysikasvuiseksi.

Kuitenkin ne kaksi vuotta, jotka ovat nyt kuluneet hänen rakkautensa Konstancja Gladkowskaan ensi kerran leimahdettua, ovat jo tuottaneet ihailtavia tuloksia. Chopin ei voi olla tuntematta hienoista ylpeyttä valikoidessaan käsikirjoitustensa joukosta sellaisia sivuja kuin Des-duuri valssin (opus 70, n:o 3), jonka erään kohdan salaisen merkityksen hän kerran uskoi Tytuszille, Etydien luonnokset, ensimmäisen Nokturnonsa ja molemmat Konsertot (e-molli, opus 11 ja f-molli, opus 21). Jos ne vielä saavatkin kiittää Hummelia paljosta rakenteellisessa luurangossaan, niiden liha ja veri on kokonaan Chopiniä itseään. Orkesteriosat ovat heikkoja, koska hän ei onnistunut ajattelemaan orkestraalisesti, mutta piano-osat kantavat omaperäisyyden ja runouden ikuista leimaa. Myöhemmin Liszt sanoo Toisen konserton adagio-osasta, jota kohtaan Chopin tunsi aivan erikoista mieltymystä, että koko tuo kappale on »ihanteellisen täydellinen», että »hänen vuoroin säteilevä, vuoroin heltynyt tunteensa saa ajattelemaan valoa loistavaa, suurenmoista maisemaa, jotakin onnellista Tempelaaksoa, joka on valittu murheellisen kertomuksen, sydäntäsärkevän näytelmän tapahtumapaikaksi. Saattaisi sanoa, että toivoton suru valtaa ihmissydämen luonnon verrattoman ihanuuden keskellä.» Tuossa hiukan epätarkassa ilmaisussa on kyllä perääkin. Mutta on vaikeaa transponoida arkikielelle sellaista, mikä niin täydellisesti poikkeaa tavallisuudesta ja paljastaa aisteistamme monimutkaisimmalle uuden maailmankaikkeuden. Musikaalinen analyysi on kaikkein turhin henkemme ponnisteluista, sillä se voi perustua vain tunteelle. Katsokaahan vain konserttisaleja: niissä on suurimmaksi osaksi rakastavaisia ja vanhuksia. Se johtuu siitä, että nämä ymmärtävät ja muistavat tuon sanoinkuvaamattoman voiman, josta

he parhaiten löytävät itsensä, ja he etsivät sitä voimaa. Chopin itsekään ei vielä tiennyt, mitä hän antoi. Klassilliset puitteet ahdistivat häntä. Mutta hän kantoi sielussaan iloa, joka johtui kasvavasta, hänen ensimmäisissä murheissaan kehittyneestä ja kärsineestä tiedosta.

Talvi kuluu hiljalleen, ja Chopin kulkee kutsuista kutsuihin saaden siitä hiukan enemmän huvia kuin hän tahtoo tunnustaakaan. Hän antaa poskipartansa kasvaa, tai oikeastaan vain toisen puolikkaan poskipartaa, toinen ei ole tarpeen, »koska yleisö näkee vain oikean posken». Hänestä on tullut tavallinen vieras tohtori Malfattin luona, Beethovenin ja hovin entisen henkilääkärin, iloisen ja aatelisen sybariitin, joka asuu sirossa, puutarhan ympäröimässä huvilassa. Ja nyt kevät palaa, koska tohtorin persikka- ja kirsikkapuut peittyvät valkoiseen ja ruusunpunaiseen lumeen. Juhannuksena siellä on kuutamojuhlat. Chopin soittaa pengermien edessä suihkulähteiden solistessa ja oranssinkukantuoksun tulviessa kasvihuoneista. Wienittäret kuuntelevat murhesilmäistä muukalaista, joka soittaa tummanvärisen parafraasin Straussin iloisesta valssista.

Hän käy konserteissa ja tapaa paljon taiteilijoita, mutta kukaan ei näytä hänestä suurelta lukuunottamatta viulunsoittaja Slavikia, toista Paganinia, joka yhdellä jousenvetäisyllä saa esiin 96 staccatosäveltä. Hän ei löydä mitään rakastamisen arvoista Wienistä. Kaikkialla soitetaan vain valsseja, ja vaikka sille nauretaankin, kustantajat eivät kuitenkaan painata mitään muuta. Hän on sairas ja tunnustaa sen ystävilleen, mutta kieltää heitä ilmoittamasta sitä hänen vanhemmilleen. Hän suunnittelee uutta lähtöä ja hankkii passinsa kuntoon tietämättä oikein valitsisiko hän Ranskan, Saksan vai Englannin. Italiakin houkuttelee, mutta Bolognassa, Milanossa, Anconassa ja Roomassa on vallankumouksia. Epätietoisena hän heittäisi kruunaa ja klaavaa, ellei se olisi kohtalon kiusaamista. Lopulta hän päätyy valitsemaan Lontoon ja antaa aivan sattumalta

lisätä passiinsa: »matkustaa Pariisin kautta». Nyt hän on rauhoittunut saatuaan mielikuvitukselleen muutamia kiinnekohtia. Hän pakkaa tavaransa, suorittaa jäähyväisvierailuita ja tilaa paikan postivaunuihin heinäkuun 20. päiväksi 1831.

Muutamia päiviä ennen lähtöä hän saa kirjeen maanmieheltään kirjailija Witwickiltä, vanhempiensa ystävältä. Se koskettaa hänen sielunsa herkintä kohtaa: ». . . Ajatelkaa aina kansallisuuttanne, kansallisuuttanne ja vieläkin kansallisuuttanne. Se sana on melkein vailla sisältöä tavalliselle taiteilijalle, mutta ei teidän kaltaisellenne lahjakkuudelle. On olemassa kansallinen melodia, niinkuin on kansallinen ilmasto. Vuorilla, metsillä, vesillä ja niityillä on oma äänensä, isänmaan sielun ääni, vaikka kaikki eivät voi tajuta sitä . . . Aina kun ajattelen tätä, rakas Frédéric, tuudittaudun siihen suloiseen toivoon, että teistä tulee ensimmäinen, joka osaa ammentaa slaavilaisen melodiikan suuresta aarreaitasta . . . Etsikää slaavilaisia kansansävelmiä niinkuin mineralogi etsii kiviä ja metalleja vuorista ja laaksoista . . . Minulle on kerrottu, että te siellä kaukana ikävöitte ja riudutte. Asettaudun teidän paikallenne: ei kukaan puolalainen voi olla rauhallinen silloin, kun on kysymyksessä hänen isänmaansa elämä tai kuolema. Mutta muistakaa, rakas ystävä, että ette ole lähtenyt ikävöimään vaan kehittymään taiteessanne, jotta teistä tulisi perheenne ja maanne lohdutus ja kunnia.»

Heinäkuun kahdentenakymmenentenä hän nousi vaunuihin ja matkusti Salzburgin kautta Müncheniin, missä hän oleskeli useita viikkoja. Sitten hän jatkoi matkaansa ja saapui Stuttgartiin. Siellä hän syyskuun 8. päivänä sai kuulla venäläisten vallanneen Varsovan. Kauhean uutisen tuottamassa järkytyksessä hän istuutui pianon ääreen, ja hänen tuskansa puhkesi ilmoille sydäntäsärkevänä improvisaationa. Se oli ensimmäinen aihe c-molli Etydiin (opus 10, n:o 12), jota kutsutaan Vallankumousetydiksi. »Mikä muutos, mikä tuska! . . . Kuka olisi voinut aavistaa tämän», hän kirjoittaa muutamia viikkoja myöhemmin. Kenties nuo sanat voivat tuntua hiukan mie-

doilta. Mutta Chopin ei rakastanut suuria sanoja. Hänen mielenliikutuksensa ilmenee aina hillityin äänenpainoin. Mutta taskukirjasessaan hän antaa vapaan vallan liikutukselleen: »Esikaupungit tulessa, Matuszinski ja Tytusz varmaankin ovat saaneet surmansa! . . . Paskevitš ja Mohilev-koira ottavat rakkaan kaupungin. Moskova komentelee maailmaa! Oi Jumala, missä olet? Oletko olemassa ja etkö kosta? Etkö ole saanut tarpeeksesi moskovalaisten murhanhimosta? Vai — vai — oletko Sinä itsekin lopulta vain moskovalainen?»

Nuori maanpakolainen ei voinut lainkaan aavistaa, että hänestä tulisi Paderewskin kekseliään vertauksen mukaan nerokas salakuljettaja, joka nuottikääröissään kuljettaisi kielletyn puolalaisuuden yli rajojen, pappi, joka kantaisi hajaantuneille puolalaisille isänmaan sakramentin.

'En tiedä, onko maailmassa kaupunkia,
jossa olisi enemmän pianisteja
kuin Pariisissa'

Kun Chopiniä kuljettavat postivaunut olivat sivuuttaneet Pariisin tulliportin, nuori muusikko kiipesi ajajan viereen kuskinpukille. Hän ei tiennyt mihin luoda silmänsä, rakennuksiinko vai kansanjoukkoon, joka oli niin tiheä, että olisi voinut luulla uuden vallankumouksen puhjenneen. Ja kuitenkin vain pelkkä elämisen ilo ajoi ihmispaljouden kaduille ja pakotti hevoset kulkemaan käymäjalkaa. Ajaja tunsi verrattoman hyvin herrojen porvarien symboliset vaatekappaleet ja osoitteli niitä matkustajalle. Kaikki poliittiset puolueet käyttivät omaa vaateparttaan. Lääketieteen opiskelijat ja Nuori Ranska käyttivät tunnuksinaan partaa ja kaulahuiveja. Karlisteilla oli vihreät liivit, tasavaltalaisilla punaiset, Saint-Simonin kannattajilla siniset. Monet ylpeilivät pitkistä takeista »à la propriétaire», jotka ylettyivät kantapäihin saakka. Saattoi nähdä Rafaelin tapaan pukeutuneita taiteilijoita, joilla oli harteille

laskeutuvat hiukset ja leveälieriset hatut. Toiset suosivat keskiaikaa. Monet naiset pukeutuivat paašeiksi, muskettisotureiksi tai metsästäjiksi. Ja tässä muurahaispesässä kaupustelijat huitoivat kirjasillaan: »Ostakaa *Taito saavuttaa ja säilyttää rakkaus*, ostakaa *Pappien rakkausseikkailut*, ostakaa *Pariisin arkkipiispa ja Berryn herttuatar!*» Frédéric oli ensin hiukan närkästynyt. Sitten hän koki miellyttävän yllätyksen nähdessään kulkueen nuorukaisia, jotka huusivat: »Eläköön Puola!» »Tuo on italialaisen kenraali Ramorinon kunniaksi, hänen, joka koettaa vapauttaa puolalaiset veljemme venäläisten sorrosta», selitti kuski. Oli pakko pysähtyä ja odottaa, että kansanjoukko kulkisi ohi. Sitten saavuttiin postitoimiston eteen, ja Chopin nousi pois, antoi kuormata tavaransa kabriolettiin ja ajoi vuokratoimistoon, missä hänelle annettiin kaksi huonetta viidennestä kerroksesta Poissonnière-bulevardin varrelta.

Hän viihtyi siellä, koska hänen ikkunoittensa edessä oli parveke, mistä hän voi nähdä bulevardit. Häntä ihmetytti kahden talorivin välissä vankina oleva pitkä puujono. »Tuolla alhaalla kirjoitetaan Ranskan historiaa», miettii hän. Jonkin matkan päässä Enfer-kadun varrella Chateaubriand sepittää muistelmiaan ja hänkin kirjoittaa: »Miten paljon tapahtumia on kulkenutkaan oveni editse! . . . Mutta Ludvig XVI:n oikeusjutun ja vallankumouksen kapinoitten jälkeen kaikki tuomiot ja kapinat ovat olleet mitättömiä.» Ja samaan aikaan eräs noista mieheksi pukeutuneista nuorista naisista kirjoittaa ullakkokamarissaan romaaneja, joiden kanteen hän merkitsee nimen George Sand, ja huudahtaa: »Miten ihanaa elämä onkaan! Miten suloista se onkaan huolimatta murheista, aviomiehistä, ikävystymisestä, veloista, sukulaisista, panetteluista, huolimatta ahdistavista tuskista ja harmillisista ikävyyksistä. Elämä on huumaava! Rakastaa, olla rakastettu! Se on onnea, se on taivas!»

Heti tulonsa jälkeisenä päivänä Frédéric sukeltautuu joukkoon ja humaltuu yksinäisyydestään. Täällä yksinäisyys on ehdottomampi kuin Saksan metsien sopukoissa, ja se herättää

taiteilijassa samalla kertaa kiihtymystä ja pelkoa. Hän antaa virran viedä itseään. Silloin kansanjoukko yhtäkkiä tiivistyy, järjestyy, ja Chopin havaitsee kulkevansa tiheässä marssirivistössä, joka lippu etunenässä osoittaa suosiotaan Ramorinolle. Silloin hän joutuu todellisen pelon valtaan, hän irroittautuu kulkueesta, palaa asuntoonsa syrjäkatuja, kiipeää parvekkeelleen ja seuraa ylhäältäkäsin ihastuksen myrskyä. Liikkeet sulkevat ovensa, husaarieskadroona karauttaa paikalle täyttä laukkaa ja lakaisee hajalle viheltävän ja sotilaita herjaavan kansanjoukon. Keskiyöhön saakka kestää melua, joka vivahtaa kapinaan. Ja Chopin kirjoittaa Tytuszille: »En osaa kuvata sinulle, miten vastenmielisen vaikutuksen minuun teki tyytymättömän rahvaan hirveä melu.» Ilmeisestikään hän ei rakasta hälinää eikä tungosta, politiikka ei sovellu hänelle.

Musiikki, musiikki, ainoa mahdollinen pakotie, koska se on ainoa tapa ajatella tunteella. »Vain täällä voi saada tietää, mitä laulu on. Pastaa lukuunottamatta en usko Euroopassa olevan suurempaa laulajatarta kuin Malibran-Garcia.» Hän viettää iltansa Kuninkaallisessa Akatemiassa tai Italialaisessa oopperassa. Véron on Akatemian johtajana ja Habeneck johtaa sen orkesteria. Italialaisessa oopperassa ovat Rossini ja Zamboni. Hän kuulee Lablachen ja Malibranin laulavan *Sevillan parturissa*, sitten *Othellossa* ja oopperassa *Italialaisnainen Algeriassa*. Nautintonsa pakottamana hän kirjoittaa jälleen Tytuszille: »Et voi kuvitellakaan, millainen Lablache on. Jotkut sanovat, että Pastan ääni heikkenee, mutta en eläessäni ole kuullut niin jumalallista. Malibran hallitsee kolmen oktaavin alan, omassa laadussaan hänen laulunsa on verraton, lumoavaa. Hän esittää Othelloa ja Schroeder-Devrient Desdemonaa. Malibran on pieni ja saksatar kookkaampi. Joskus voisi luulla, että Desdemona aikookin kuristaa Othellon.»

Chopinillä oli suosituskirje Paërille, joka toimitti hänet kosketuksiin Cherubinin ja Rossinin sekä silloin kaikkia muita kuuluisamman pianisti Kalkbrennerin kanssa. Sykkivin sydä-

min Chopin meni tapaamaan ylivoimaista mestaria tämän kotiin. Kalkbrenner oli kookas, hillitysti elehtivä mies, jolla oli diplomaatin käytös ja harhaileva katse. Hän esiintyi kuin aatelismies ja oli epäilemättä liiankin kohtelias, joka tapauksessa erittäin pedanttinen. Marmontel sanoo hänestä, että hänen soittonsa oli linjavaa ja harmoonista, täydellisen tasaista ja että se viehätti enemmän kuin hämmästytti, että hänen vasen kätensä oli verrattoman taiturimainen ja että hän soitti liikuttamatta lainkaan päätään tai ruumistaan, suuren koulun jaloon tyyliin. »Jättiläinen», sanoo Chopin. »Hän murskaa kaikki ja minut muiden mukana.» Nuori taiteilija ihailee Kalkbrennerissä ennen kaikkea puristia, miestä, joka puhuu pianolla Ciceron kieltä.

Mestari ja tuntematon soittavat toisilleen useita kappaleita. Kun Chopin on lopettanut e-molli Konserttonsa, Kalkbrenner sanoo hänelle: »Teillä on Cramerin tyyli ja Fieldin kosketus», mikä on epäilemättä suurin kohteliaisuus, minkä hän kykenee keksimään. Ja aavistellen tästä odottamattomasta oppilaasta tulevaisuuden suurmiestä hän selittää tälle hänen virheensä, huomauttaa hänen metodin puutteestaan, tekeepä vielä korjauksiakin konserttoon. Hän yrittää soittaa sitä. Mutta vaikka hän onnistuukin ensimmäisessä osassa, voittamattomat vaikeudet pysähdyttävät hänet heti toisen osan alussa, sillä sen tekniikka on aivan uusi. Siitä huolimatta hän vakuuttaa mahtavasti, että vain kolmen vuoden opiskelu hänen johdollaan tekisi Chopinistä uuden koulun perustajan. Frédéric menee hämilleen. Vielä kolme opintovuotta! Mitä hänen perheensä siitä sanoo? »Kuitenkin alistun siihen», hän miettii, »jos vain voin olla varma siitä, että pääsen suuren askelen eteenpäin». Mutta kun hän on ehtinyt kotiin, hän vapautuu epäilyksistään: »Ei, minusta ei ikinä tule Kalkbrennerin kopiota . . . Ei, hän ei saa repiä minusta tuota tosin uhkarohkeaa, mutta jaloa pyrkimystä luoda itselleni uusi maailma.» Neljännesvuosisataa ennen Wagneria tuo kaksikymmenvuotias nuorukainen oli yhtä varma kohtalostaan.

Olkaamme kiitollisia herra Nicolas Chopinille siitä, että hän tuki poikansa itseluottamusta. »Mutta, rakas ystävä», kirjoittaa hän pojalleen, »en käsitä, miksi hän (Kalkbrenner) ajattelee, että sinun suurine lahjoinesi, jotka hän sanoo havainneensa, pitäisi vielä tehdä kolme vuotta työtä hänen valvontansa alaisena, jotta hän voisi tehdä sinusta taiteilijan ja antaa sinulle koulukunnan. Tiedät, että olen tehnyt kaikkeni auttaakseni taipumuksiasi ja kehittääkseni lahjojasi, että en missään suhteessa ole asettunut vastustamaan sinua. Tiedät myöskin, ettei soittotekniikan hankkiminen ole vienyt sinulta paljon aikaa ja että henkesi on tehnyt enemmän työtä kuin sormet. Toisten viettäessä päiväkausia pianon ääressä sinä olet harvoin istunut kokonaista tuntiakaan toisten teoksia soittamassa . . . Tuntijat voivat ensi silmäyksellä havaita nerouden, mutta he eivät näe, kuinka korkealle se kohoaa.»

Mutta huomattavampi on Louise-sisaren kirje. Tämä on juossut tapaamaan Elsneriä esittääkseen hänelle perheen pulman. Ja vanha mestari on nuoren sisaren tavoin piankin vainunnut virtuoosin ehdotuksessa piilevän omanvoitonpyyntöisen laskelman. Silloin he lausuvat sen julki, he, joilla on puhdas omatunto ja luottamusta. »Elsner ei ollut tyytyväinen. Hän huudahti: 'Tuo on jo kateutta, kolme vuotta!' Ja hän pudisteli päätään. Sitten hän lisäsi: 'Minä tunnen Frédéricin, hän on hyvä poika, mutta hänellä ei ole itserakkautta, ei minkäänlaista kilpailuhenkeä, häntä voi helposti johtaa. Minä kirjoitan hänelle, mitä minä tästä kaikesta ajattelen.' Ja tänä aamuna hän tosiaankin toi kirjeen, jonka lähetän sinulle, ja hän puhui meille enemmänkin tästä asiasta. Me, jotka arvostelemme ihmisiä yksinkertaisen sydämemme avulla, me ajattelimme, että Kalkbrenner on maailman rehellisin mies, mutta Elsner ei ollut aivan samaa mieltä. Hän sanoi: 'He ovat huomanneet Frédéricin neroksi ja he pelkäävät jo, että hän ehtii heidän edelleen. Siksi he tahtovat pitää häntä kolme vuotta vallassaan pysähdyttääkseen sen, minkä luonto antaisi itsestään puhjeta esille.' Elsner ei tahdo sinun ryhtyvän jäljittele-

mään ja hän ilmaisee sen sanoen: 'Mikään jäljitelty ei ole omaperäisen arvoista.' Heti kun sorrut jäljittelijäksi, lakkaat olemasta omaperäinen, ja vaikka oletkin nuori, sinun käsityksesi voivat olla paremmat kuin monien muiden . . . Sitäpaitsi Elsner ei ajattele sinua pelkkänä esittävänä taiteilijana, kuuluisana virtuoosina, mikä on helpompaa ja vähemmän arvoista, vaan hän tahtoo nähdä sinun saavuttavan sen päämäärän, johon luonto ohjaa sinua ja jota varten se on muovannut sinut. Häntä ärsytti äärettömästi tuo, kuten hän sanoo, röyhkeys, että Kalkbrenner partituurin luettuaan pyysi kynää pyyhkiäkseen siitä pois kohtia, vaikka hän ei ollut koskaan kuullut konserttoa orkesterin esittämänä. Hän sanoo, että olisi ollut aivan toinen asia, jos mies olisi kehoittanut sinua tekemään lyhyemmäksi allegro-osan sitten, kun taas sepittäisit konserton, mutta hän ei voi antaa anteeksi valmiin ylipyyhkimistä. Elsner vertasi sitä valmiiksi rakennettuun taloon, josta tahdotaan poistaa tarpeettomalta näyttävä pylväs. Sitten kaikki muuttuukin, kun on otettu pois se, mitä luultiin huonoksi. Luulen, että Elsner on oikeassa väittäessään, että ylivoimaisen suuruuden pitää olla etevämpi paitsi opettajiaan myös muita aikalaisiaan. Voi kyllä kehittyä opettajia etevämmäksi jäljittelemällä heitä, mutta silloin se on heidän jälkiensä seuraamista. Ja hän väittää, että sinun, joka osaat nyt erottaa hyvän paremmasta, tulee raivata itsellesi oma tiesi. Neroutesi on oppaanasi. Hän sanoi vielä erään asian: 'Frédéric on saanut syntymäseutunsa maaperästä erikoisen rytminsä, joka, jos niin voi sanoa, tekee hänet samassa määrin omaperäiseksi ja voimakasluonteiseksi, kuin hänen ajatuksensa ovat muita ylevämpiä.' Hän haluaisi sinun säilyttävän sen rytmin. Emme ymmärrä kaikkia asioita niinkuin sinä, rakas Fritz, emmekä me anna mitään neuvoja, lähetämme vain sinulle huomautuksemme.»

Kirje on kaunis. Ei sillä ole kirjallisia ansioita, mutta se käy asian ytimeen. Frédéric seurasi sen neuvoja ja jäi mieluummin omaksi itsekseen, vaikka se olisi tapahtunutkin

nopean menestyksen kustannuksella. Muuten, Kalkbrenner osasi olla vihastumatta nähdessään, ettei valio-oppilas ollut noudattanut hänen kehoitustaan. Heidän ystävyytensä jatkui. Juuri Kalkbrenner esitti hänet Pleyelin kuuluisan liikkeen johtajille. Chopin ystävystyi toistenkin taiteilijoiden kanssa, ennen muita pianisti, säveltäjä ja musiikkikirjailija Hillerin sekä kuuluisan sellisti Franchommen kanssa, jotka molemmat auttoivat häntä järjestämään ensimmäisen konsertin.

Se oli helmikuun 26. päivänä 1832 Pleyelin konserttisalissa. Frédéric oli valmistellut sitä erittäin huolellisesti alati ilmenevien vaikeuksien keskellä. Tilaisuutta varten oli hankittu viisi viuluniekkaa (näiden joukossa oli Lisztin ystävä Urban sekä Baillot), joiden piti soittaa Beethovenin kvintetti, neitien Tomeonin ja Isambert'in tuli laulaa, Kalkbrennerin, Stamatin, Hillerin, Osbornen, Sowinskin ja Chopinin tuli esittää kuudella pianolla Suuri Poloneesi, jonka itse Kalkbrenner oli säveltänyt, sitten piti Chopinin soittaa f-molli Konserttonsa ja muunnelmansa Mozartin *Là ci darem* teemasta. Hän oli levoton kuudella pianolla esitettävästä Suuresta Poloneesista. »Eikö se ole hassu ajatus?» kirjoitti hän Tytuszille. »Yksi flyygeli on hyvin suuri, se on Kalkbrennerin, toinen on pieni, se on minun.» Hän ei pitänyt sellaisesta korostuksesta. Sitäpaitsi konsertoiminen suurelle yleisölle oli aina vastenmielistä hänelle. Niinpä tuona helmikuun 26. päivän iltana nähtiin lavalle saapuvan hyvin kalpean nuorukaisen, jonka olemus pikemminkin paljasti suurta ikävystymistä kuin teatraalista inspiraatiota. Sali oli vain puoleksi täynnä, siellä oli enimmäkseen puolalaisia, arvostelijoita ja muusikoita. Ensi rivillä nähtiin Lisztin kauniit, säännölliset piirteet. Syntyi ihmeellinen hiljaisuus, kun Chopin oli antanut koskettimille ensimmäiset hyväilynsä.

Sitten soittimesta kohosi ääni, jota kukaan ei vielä koskaan ollut kuullut. Kuitenkin jokainen tunsi siinä oman sisimpänsä valituksen. Se ei ollut kertomusta eikä loistavaa kommentointia, vaan elämän yksinkertainen laulu, rehellinen tunnustus, erään sydämen aidoin sävel. Soittonsa herkällä tarkkuudella,

joka on puhtaitten voima, Chopin sai tuntijat haltioihinsa. Itse Liszt, jonka »innokkaimmatkaan suosionosoitukset eivät kyenneet ilmaisemaan hänen haltioitumistaan», näki siinä paljastuvan »runollisen tunteen uuden vaiheen sekä onnistuneita taidemuodon uudistuksia». Siitä illasta alkaen Liszt lahjoitti Chopinille ystävyytensä. Fétis, kirpeäsanainen, mutta vaikutusvaltainen kriitikko, julisti: »Tämä nuorukainen on luontaisten vaikutelmiensa varaan jättäytyen ja ilman mitään esikuvia löytänyt, ellei nyt juuri pianomusiikin täydellistä uudistusta, ainakin osan siitä, mitä niin kauan on turhaan etsitty: runsaasti omaperäisiä ajatuksia, joiden esikuvaa ei ole missään.»

Chopin otti ylistykset vastaan tuntematta sen enempää ylpeyttä kuin väärää vaatimattomuuttakaan, sillä hän oli aivan vailla turhamaisuutta. Laskettiin konsertin tuotto: se riitti tuskin kuluja peittämään. Mutta se ei merkinnyt mitään toisen pettymyksen rinnalla: ranskalainen yleisö ei ollut saapunut. Taiteilijan tarkoitus oli siis jäänyt saavuttamatta. Kun Chopin puolenyön aikaan palasi asuntoonsa, hän kuvitteli kohtalon lausuneen hänelle epäedullisen tuomion ja hän suunnitteli Amerikkaan lähtöä.

Hänellä oli enää tuskin ollenkaan rahaa. Hänen tuttavansa pysyivät vähälukuisina ja rajoittuivat pieneen taiteilija- ja maanmiespiiriin. Miten onnellinen olikaan Meyerbeer, joka oli juuri esityttänyt oopperansa *Robert Paholaisen*, kulta- ja kunniakaivoksen! Chopin uskoutuu Tytuszille:

»Kohtalo on tuonut minut tänne. On totta, että täällä on helppo hengittää. Mutta täällä joutuu huokailemaankin enemmän. Pariisi on juuri kaikkea sitä, mitä voi toivoakin sen olevan. Täällä voi huvitella, olla ikävissään, nauraa, itkeä, tehdä ihan mitä huvittaa kenenkään luomatta asianomaiseen silmäystäkään. Jokainen kulkee vain omaa tietään. En tiedä, onko maailmassa kaupunkia, jossa olisi enemmän pianisteja kuin Pariisissa, mutta täällä on myös enemmän harjoitettuja aaseja ja virtuooseja kuin muualla. Miten haluaisinkaan saada sinut tänne luokseni! Jospa tietäisit, miten murheellista on,

kun ei voi keventää sieluaan. Minä pidän kovasti ihmisten seurasta. Joudun helposti tuttavuussuhteisiin, niinpä minulla onkin niitä aivan korvia myöten, mutta ei ole ketään, ei ketään, joka ymmärtäisi minua. Sydämeni sykkii aina niin sanoakseni synkoopeissa, ja minä valitan sitä ja haluaisin paussin — yksinäisyyttä — ja ettei kukaan kokonaiseen päivään kävisi katsomassa minua tai puhuttelisi minua. Minusta on inhottavinta kuulla ovikelloni soivan juuri silloin, kun kirjoitan sinulle.»

Kello helisi kuitenkin hyvin usein, ja nuorasta oli vetämässä kaikkein pahin kiusankappale, ikävystyttävä, hirvittävä, naurettava Sowinski. »Hän tulee juuri luokseni. Hän on iso, vahva, pieniä viiksiä viljelevä otus, hän istuutuu pianon ääreen ja improvisoi, Herra ties minkätähden. Hän iskee, lyö ja heittää kätensä ristikkäin aivan ilman syytä, viidessä minuutissa hän saa särjetyksi koskettimen, joka ei kestä enempää. Hänellä on valtavat sormet, jotka pikemminkin sopisivat käsittelemään ohjaksia ja ruoskaa jossakin Ukrainan rajamailla. Hänellä ei ole muita ansioita kuin pienet viikset ja hyvä sydän. — Milloin saamme jälleen nähdä toisemme? Ehkä emme koskaan, sillä vakuutan sinulle, että terveyteni on kurjassa kunnossa. Ulkonaisesti olen iloinen, mutta sisimpäni on madonsyömä. Synkkiä aavistuksia, kiihtymystä, unettomuutta, kaipausta, välinpitämättömyyttä kaikesta. Elämäniloa, ja heti sen jälkeen kuoleman kaipausta . . .»

Muutkin ystävät kuljeksivat Chopinin pienessä asunnossa: Albert Grzymala, kreivi Plater, Liszt, Berlioz, joka oli tullut Roomasta ja hautoi suuria suunnitelmia, puolalaisia pakolaisia. Mutta kaikilla noilla nuorukaisilla oli tuskin ollenkaan rahaa, ja huolimatta isän lähettämistä »pikku vahvistuksista» Frédéric näki varojensa kuivuvan kokoon.

Rakkaus taas on ylellisyyttä, jota ei pidä ajatella. Konstancjan muisto häipyy sen jälkeen, kun Isabelle on ilmoittanut veljelleen uskottoman neidon menneen naimisiin: »Olen yhtä hämmästynyt kuin sinäkin tuollaisesta tunnottomuudesta. Saattaa kyllä nähdä, että kaunis linna oli suurempi houkutus!

Voi, tunnetta hänellä oli vain laulussaan!» Mutta siveys on köyhän luonnollinen tila ja nautinto on sana, jonka merkitystä Chopin ei edes ymmärrä.

Kuitenkin hänen alapuolellaan asui sievä, raikas nainen. He kohtasivat toisensa portaissa, hymyilivät toisilleen ja vaihtoivat joskus jonkin sanan. Nainen kuuli huoneeseensa intohimoiset soinnut, joita tuo kaunis miehinen enkeli keksi — ketä varten? Kerran hän sanoi säveltäjälle:

— Tulkaa minun luokseni jonakin iltana. Olen niin usein yksin ja jumaloin musiikkia.

Mutta Chopin kieltäytyi punastuen. Ja kuitenkin häneltä pääsi katumuksen sana hänen istuessaan kosteassa huoneessaan kirjoittamassa: »Siellä olisi ollut uuni ja siinä tuli. Olisi ollut ihanaa lämmitellä siellä.»

Friedrich Kalkbrenner.

Robert Schumann.

Slovo Zboru * I.F.C.

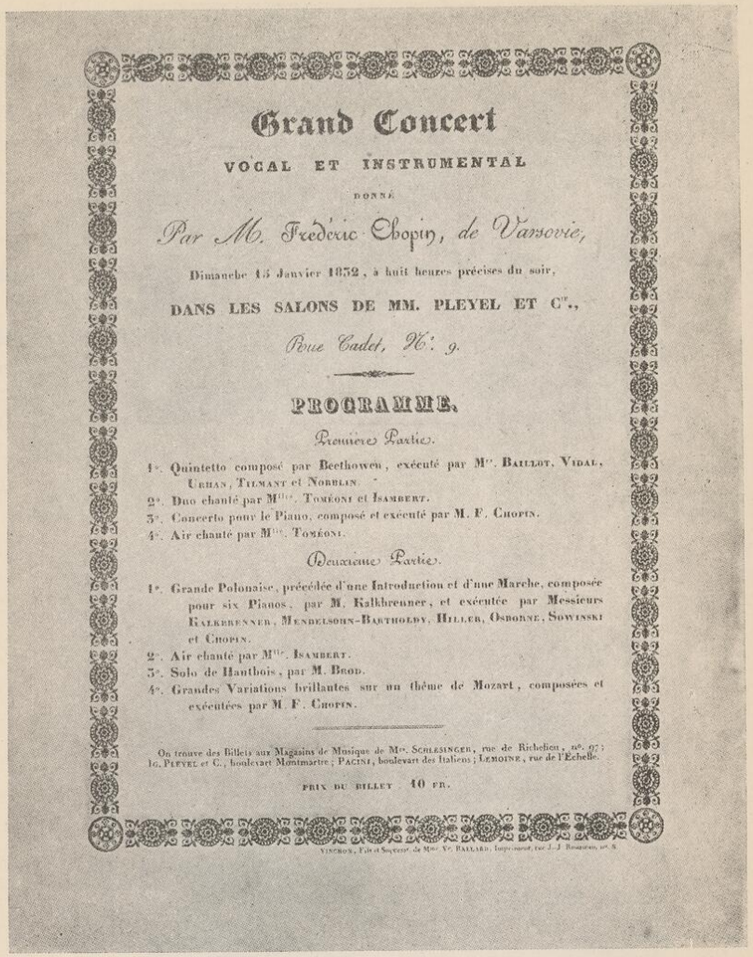

Grand Concert

VOCAL ET INSTRUMENTAL

DONNÉ

Par M. Frédéric Chopin, de Varsovie,

Dimanche 15 Janvier 1832, à huit heures précises du soir,

DANS LES SALONS DE MM. PLEYEL ET Cie.,

Rue Cadet, N°. 9.

PROGRAMME.

Première Partie.

1°. Quintetto composé par Beethoven, exécuté par M^rs. Baillot, Vidal, Urhan, Tilmant et Norblin.
2°. Duo chanté par Mlle. Toméoni et Isambert.
3°. Concerto pour le Piano, composé et exécuté par M. F. Chopin.
4°. Air chanté par Mlle. Toméoni.

Deuxième Partie.

1°. Grande Polonaise, précédée d'une Introduction et d'une Marche, composée pour six Pianos, par M. Kalkbrenner, et exécutée par Messieurs Kalkbrenner, Mendelsohn-Bartholdy, Hiller, Osborne, Sowinski et Chopin.
2°. Air chanté par Mlle. Isambert.
3°. Solo de Hautbois, par M. Brod.
4°. Grandes Variations brillantes sur un thème de Mozart, composées et exécutées par M. F. Chopin.

On trouve des Billets aux Magasins de Musique de M^rs. Schlesinger, rue de Richelieu, n°. 97; le. Pleyel et C., boulevart Montmartre; Pacini, boulevart des Italiens; Lemoine, rue de l'Echelle.

PRIX DU BILLET 10 FR.

Chopinin ensimmäisen Pariisissa pitämän konsertin ohjelmalehti.

Onnellisia työn vuosia

»Huomenna», hän kirjoittaa vanhemmilleen, »huomenna matkustan yli merten». Hän kulki vain yli bulevardien ja kohtasi ruhtinas Walenty Radziwillin.

Radziwillin perheellä näyttää olleen Chopinin elämään aivan erikoinen vaikutus. Mitä kauniita rinnastuksia voitaisiinkaan tehdä, jos verrattaisiin tätä kohtausta muihin, joissa paavi, kuningas, ylimys tai joku raharuhtinas yhdellä iskulla on muuttanut toiseksi neroutensa epäonnistumiseen näennäisesti tuomitun taiteilijan kohtalon. Näyttää siltä, että taiteen ja rikkauden välillä on salaisia hedelmöittäviä suhteita. Frans I ei milloinkaan ole tuntunut meistä niin viisaalta kuin silloin, kun hän maksoi Clément Marot'n velat tai vastaanotti Vincin Amboisen linnan pengermällä, Julius II ei koskaan miellyttävämmältä kuin silloin, kun hän kiipeili Michelangelon telineillä eikä Englannin Elisabet älykkäämmältä kuin silloin, kun hän

tilasi Shakespearelta *Windsorin iloiset rouvat*, ja yli-intendentti Fouquet muistetaan vain siksi, että hän antoi eläkkeen La Fontainelle. Jos nuo ruhtinaat olisivat itse sanelleet elämäkertansa, epäilemättä he olisivat jättäneet mainitsematta niin mitättömät teot. Missään tapauksessa Radziwill ei aavistanutkaan lisäävänsä elämäntarinaansa ansiokasta riviä silloin, kun hän kohdatessaan säälittävän maanmiehensä bulevardeilla ehdotti, että tämä seuraisi häntä samana iltana paroni Rotschildin luo. Kuitenkin Chopinin kunnia sai alkunsa juuri tuosta välinpitämättömästä tarjouksesta.

Paronin vieraat ovat hienointa seurapiiriä. Chopiniä pyydetään soittamaan, ja hän täyttää pyynnön kohteliaasti. Yhdessä hetkessä hän voittaa puolelleen elegantin vierasjoukon, ja jo seuraavana päivänä hänelle satelee kutsuja ja tuntien pyyntöjä. Lannes'in marsalkan rouva, Vaudemontin ruhtinatar, kreivi Apponyi ja ruhtinas Adam Czartoryski ryhtyvät hänen suojelijoikseen. Hänen antamansa opetus maksaa jopa 20 frangia tunnilta. Kahdesti hän vaihtaa asuntoa ja asettuu lopulta Chaussée d'Antinin numero 5:een. Joka taholla aletaan puhua tuosta runoilijasta, joka niissä muutamissa salongeissa, joissa hän suostuu soittamaan, täyttää öisen pimeyden keijukaiskansalla. Sitä hän nimitti »pienten musiikkitarinoiden kertomiseksi». Ne olivat loppumattoman vaihtelevia kertomuksia, sillä hän osoitti rohkeuttaan etenkin improvisoidessaan. Noiden luonnosten keskeneräisyys avasi mielikuvitukselle teitä, joita pitkin henki saattoi kulkea äärettömän kauas. Chopinillä oli erittäin voimakkaana taiteilijan kallisarvoisin lahja, suggeroimiskyky. Hän ikäänkuin puheli itsekseen viemättä sitä mihinkään päätökseen ja antoi kuulijoilleen sen nautinnon, että hän muutamien hetkien ajaksi puki säveliin muodot ja tunteet, jotka sitten hajaantuivat tyhjyyteen. »Jumalallista hyväilyä», sanoi Berlioz kuunnellessaan niitä. »Rakkauden auerta, talviruusuja», sanoi Liszt. Hän lisäsi: »Ihmeitten portista Chopin päästi meidät maailmaan, missä kaikki on oudon hurmaavaa, mielettömiä yllätyksiä, toteutunutta satua.

Mutta täytyi kuulua salaisuuteen vihittyihin tietääkseen, miten siihen maailmaan voi päästä.» Ja Frédéric uskoi kerran Franzystävälleen:

»Minä en ole ollenkaan sopiva pitämään konsertteja. Kansanjoukko ujostuttaa minua, tunnen, että sen nopeat hengenvedot tukehduttavat minut, uteliaat katseet jäykistävät minut paikalleni, vieraiden kasvojen edessä mykistyn. Mutta sinä, sinä olet jo ennakolta määrätty sellaiseen, sillä silloin, kun et valloita yleisöäsi, sinulla on voimaa lyödä se tainnoksiin.»

Chopinillä itsellään ei olisi ollut sitä voimaa. Hän ei koskaan pyrkinyt muuhun kuin valloittamaan yleisönsä. Ja tahtoiko hän edes sitäkään? Yleisö merkitsi hänelle niin vähän. Hän lauloi ja loihti omaa tuskaansa. Hän ei mielellään ilmaissut itseään toisten välityksellä eikä Bachia, Beethovenia ja Mozartia lukuunottamatta tulkinnut koskaan muita säveltäjiä kuin itseään.

Chopinille kuten myöhemmin Wagnerille oli ylellisyys ainoa tarpeellinen. Raha, jota hän nyt sai kohtalaisesti, kului runollisiin nautintoihin: siro kabrioletti, erinomaisen hyvin leikattuja vaatteita, valkeita hansikkaita, kalliita illallisia. Hän huolehti asuntonsa kalustuksesta, hankki sinne kristallikruunuja, mattoja, hopeita ja tahtoi, että se olisi kaikkina vuodenaikoina kukkasin koristettu. Ja kun sinne saapuivat hänen uudet ystävättärensä, kreivitär Delphine Potocka, ruhtinatar Marceline Czartoryska, neiti O'Meara ja Beauvaun ruhtinatar, oli sääntönä, että he toivat mukanaan ruusun tai orkideoja, jotka taiteilija pani maljakkoon, mitä hän sitten ihaili lakkaamatta, niinkuin japanilainen haltioituu ainokaisesta piirroksestaan.

Onnellisia, työntäyteisiä vuosia. Chopin säveltää huomattavan osan tuotannostaan. Vuonna 1833 hän julkaisee viisi Masurkkaa, Trion pianolle, viululle ja sellolle, kolme Nokturnoa, Lisztille omistetut kaksitoista suurta Etydiä ja e-molli Konserton. Vuonna 1834 tulevat Suuri Fantasia puolalaisista sävelmistä, pianolle ja orkesterille sävelletty Krakoviak, kolme uutta Nokturnoa, Caroline Hartmannille omistettu Ess-duuri rondo,

neljä uutta Masurkkaa ja suuri Ess-duuri valssi. Kuuluisimmat taiturit esittävät monia hänen teoksiaan useissa konserteissa: Liszt, Moscheles, Field, Kalkbrenner ja Clara Wieck. Field sanoi häntä 'sairashuonelahjakkuudeksi' ja Auber lausui: »Hän riutuu koko elämänsä ajan.» Sillä huolimatta menestyksestään Chopin oli yhä kaihon kalvama. Eräänä päivänä oppilaansa ja ystävänsä Gutmannin soittaessa kolmatta E-duuri etydiä Chopin, jolla oli tapana sanoa, ettei hän koskaan ollut kirjoittanut kauniimpaa melodiaa, huudahti yhtäkkiä: »Oi, isänmaani!» Tosiaankin, isänmaa oli yhä tuon kahdenkymmenenneljän ikäisen nuorukaisen suurin intohimo. Hän tunsi dantemaisen mahtavan tuskan sisältyvän Puolan nimeen, joka vaikutti hänen sydämeensä voimakkaammin kuin rakastajattaren kutsu. Ja taudin on tosiaan täytynyt olla hyvin voimakas, koska Orlowski kirjoittaessaan omaisilleen mainitsee siitä riuduttavana sairautena. »Chopin on hyvissä voimissa ja jäntevä. Hän kääntyy katsomaan jokaista naista. Miehet ovat mustasukkaisia hänelle. Hän on muodissa. Epäilemättä saamme kohta kaikki käyttää hansikkaita *à la Chopin*. Mutta koti-ikävä riuduttaa häntä.» Puola oli yhä hänelle elämän lähde, se pohjavesi, mistä hän ammensi kuvia ja tunteita, lyhyesti sanoen ainoa tehokas rytmi, hänen energiansa käyttövoima. Inspiraatio on lennosta temmattu onnellinen sattuma. Mutta taide ei kätkeydy siihen niinkuin kyyhkynen silmänkääntäjän hattuun. Ehkäpä taide on vain täydellinen itsetuntemus, rajojensa tarkka tietäminen ja ne modulaatiot, mihin elämä opettaa nuoruutemme innostuksen verhoutumaan. Custinen markiisi kirjoitti Chopinille: »Kun kuuntelen teitä, luulen aina olevani yksin kanssanne tai ehkä jonkun teitä paremmankin kanssa! Ainakin sen kanssa, mikä teissä on parasta.»

Vuoden 1834 keväällä Chopin ja hänen ystävänsä Hiller lähtevät yhdessä Aachenin musiikkijuhlille. He tapaavat siellä Mendelssohnin, joka kiintyy hartaasti puolalaiseen eikä väsy kuuntelemaan hänen soittoaan. Hän julistaa, että tämä on

pianisteista suurin, mutta moittii kuitenkin häntä sekä Hilleriä siitä, että heillä on pariisilaisten mania näytellä epätoivoista. »Minä olen aivan koulumestarin näköinen», sanoo hän, »he muistuttavat keikareita ja muotinarreja».

Düsseldorfin ja Kölnin kautta he palaavat Pariisiin, missä Chopinillä on onni tavata ja majoittaa luokseen ystävänsä Matuszinski, joka on nimitetty professoriksi École de Médecineen. Tämä on hänen tyynintä aikaansa, sillä kohtalaisen maineensa lisäksi Chopin saa iloa jokapäiväisestä seurustelusta erään »veljensä» kanssa. Hän esiintyy tavallista enemmän, kutsuu vieraita kotiinsa ja soittaa julkisesti. Joulukuun 7. päivänä hän esiintyy Italialaisessa teatterissa. Berlioz on järjestänyt konsertin englantilaisen näyttelijättären Henriette Smithsonin hyväksi, jonka kanssa hän on juuri mennyt naimisiin. Joulupäivänä Chopin soittaa Lisztin kanssa kahdella pianolla Pleyel-salissa Lisztin Mendelssohnin teemasta sepittämän Duon. Helmikuun 15. päivänä 1835 hän ottaa osaa konserttiin, joka on Érard'illa, ja huhtikuun neljäntenä hän soittaa puolalaisten pakolaisten hyväksi. Berlioz kirjoittaa *Renovateurissä:* »Chopin on esittäjänä ja säveltäjänä verraton taiteilija, hän ei muistuta hiukkaakaan ketään muuta tuntemaani taiteilijaa. — Valitettavasti ei juuri kukaan muu kuin Chopin itse pysty soittamaan hänen musiikkiaan ja antamaan sille sen omaperäistä ja välitöntä sävyä, joka on sen suurin viehätys. Hänen esitystapansa tekee vaihtelevaksi tuhat läikkyvää vivahdusta, joiden salaisuuden vain hän itse tuntee ja joita ei voi merkitä . . . Hänen masurkoissaan on uskomattomia yksityiskohtia, ja lisäksi hän on keksinyt tehdä ne kaksinverroin mielenkiintoisiksi esittämällä ne äärimmäisen herkästi, pianissimo, niin että vasarat vain hipovat kieliä, ja tekisi mieli lähestyä pianoa ja terästää kuuloaan niinkuin keijukaisten ja virvatulten konsertissa.»

Mutta suuri yleisö ojentaa voitonpalmun aina loisteliaisuudelle, ja Chopin, jonka mielestä se ei ollut osoittanut odotettua suosiota hänen e-molli Konsertolleen, julisti, ettei häntä ymmärretty ja ettei hän sopinut konserttisaleihin. Hän päätti olla

nousematta pitkään aikaan lavalle. Kuitenkin hän soitti vielä kerran julkisesti, huhtikuun 26. päivänä 1835 Konservatoriossa. Tämän ainoan kerran hän esiintyi siinä maineikkaassa salissa. Hän esitti siellä *Polonaise brillantensa*, jota edeltää *Andante spianato*.

Näille pienille ammatillisille pettymyksille hän sai korvausta italialaisen Bellinin ystävyydestä. Voimakas sympatia lähensi häntä tähän, ja he tapasivat usein. Ja lisäksi tuli hänen mieltymyksensä kuuluisaan kaunottareen Delphine Potockaan.

Nainen oli kahdenkymmenenviiden ikäinen, hänellä oli majesteetillinen ryhti, herkästi piirtyvä nenä, mitä intohimoisin suu, korkea, todellisia nautintoja kaipaava otsa. Koko olemus herätti mielikuvan hoikasta ja voimakkaasta jumalattaresta, jonka hekumallisuutta lievensi katseen vakavuus. Mickiewicz sanoo häntä »syntisistä naisista suurimmaksi», ja Krasinski kohdisti eräässä runossaan häneen Faustin huudahduksen: »Oi viivy, olet niin kaunis.» Frédéric antoi kauniin rakkaudenjanoisen eläimen vetää hänetkin aistillisen säteilynsä vaikutuspiiriin. Ensimmäisen kerran hänen päänsä joutui pyörälle. Delphinen uljas ääni hurmasi hänet. Hän säesti tätä pianolla, teki kaikkensa herättääkseen sielun, antaakseen sille takaisin sen tuoreuden. Hän odotti innokkaasti mahdollisia kauneuden värähtelyjä, mutta tuo kuninkaallinen ruumis piti sielua orjanaan. Joskus sielu kuitenkin näytti heräävän unitilastaan ja ilmensi itseään naisen hämärimmästä alitajunnasta nousseena ihmeteltävänä sävelenä, mutta heti sen jälkeen tuon viehättävän hysteerikon huudot, nauru ja vaatimukset tukahduttivat valonvälähdyksen. Ja koska Delphinen mielestä platoninen rakkaus, johon Chopin tahtoi ohjata hänet, näytti naurettavalta ja mahdottomalta, hän antautui ennenkuin Chopin oli ajatellutkaan pyytää sitä häneltä.

Seikkailu ei kestänyt kauan. Kreivittärellä oli mustasukkainen aviomies, joka vei hänet Puolaan, mistä hän palasi vasta myöhemmin. Mutta hän säilytti aina sydämessään hartaan kiintymyksen Chopiniä kohtaan. Ne ainoat rivit, jotka hänen

taiteilijalle kirjoittamistaan on löydetty, antavat siitä hiljaisen todistuksen:

»En ikävystytä sinua pitkällä kirjeellä, mutta en voi kauempaa pysyä tietämättömänä terveydentilastasi ja tulevaisuudensuunnitelmistasi. Olin murheellinen tuntiessani sinun olevan yksin ja hylättynä . . . Täällä vietän aikaani pitkästyneenä ja toivon, ettei minulle koidu vielä enemmän ikävyyksiä. Mutta olen kyllästynyt. Kaikki ihmiset, joille minä olen tehnyt hyvää, ovat maksaneet sen kiittämättömyydellä. Loppujen lopuksi elämä on vain suunnaton riitasointu. Jumala sinua siunatkoon, rakas Chopin. Näkemiin.»

Ääretön riitasointu, samoin sanoi Lisztkin. Kärsivä, levoton liha pyrkii vastustamattomasti kohti suloisinta harmoniaa. Ainakin niissä olennoissa — miehissä tai naisissa — joiden naisellinen puoli on kehittyneempi. Mutta niin ei ole Chopinin laita, hänen musikaalinen tuotantonsa on aina miehekästä. Hän olisi yhtynyt Beethovenin sanoihin: »Liikutus sopii vain naisille, miehestä musiikin täytyy saada hengen tulta.» Ja kenties vieläkin ennemmin Jean-Paul Richterin sanoihin, joita Schumann siteerasi: »Rakkaus ja ystävyys kulkevat tässä maailmassa huntu otsallaan ja suljetuin huulin. Ei ainoakaan ihminen voi sanoa toiselle, miten hän rakastaa, hän vain tuntee rakastavansa. Ihmisen sisimmällä ei ole ilmaisukykyä, se on mykkä.»

Marya Wodzinska ja iltahämärä

Kesällä 1835 Chopin sai tietää, että hänen vanhempansa lähtisivät piakkoin kylpemään Karlsbadiin, ja hän päätti heti paikalla ehtiä sinne ennen heitä. Tunne, joka liitti häntä omaisiin, oli yhä voimakkain hänessä. Hän lähti siis matkaan sydän tulvillaan hellyyttä. Ja kun hän tapasi vanhempansa viiden vuoden eron jälkeen, hän kirjoitti sisarilleen Varsovaan niin haltioituneesti, että olisi voinut luulla häntä onnelliseksi rakastajaksi.

»Ilomme on kuvaamaton. Lakkaamatta me vain syleilemme toisiamme. Onko olemassa suurempaa onnea? Vahinko, että emme kaikki ole yhdessä. Miten hyvä Jumala onkaan meille! Kirjoitan aivan epäjohdonmukaisesti, tänään on parempi olla ajattelematta yhtään mitään, nauttia vain onnesta, jonka olemme saaneet. Se onkin ainoa, mitä minulla on nyt. Vanhempamme eivät ole muuttuneet, he ovat yhä aivan samanlaiset, hiukan vain vanhentuneet. Me teemme kävelyretkiä, me talutamme käsipuolesta pikku äitirouvaa. Me juomme ja syömme yhdessä, me hellittelemme ja pitelemme pahoin toisiamme. Olen onneni huipulla. Samat tavat, samat liikkeet, joihin olen tottunut varttuessani, sama käsi, jota niin pitkään aikaan en ole suudellut . . . Nyt olen saanut sen onnen, sen onnen!»

Isä ja äiti puolestaan ovat sitä mieltä, että heidän poikansa ei ole lainkaan muuttunut. Ilo on ehtymätön, mutta lyhyt, ikäänkuin syvempien mielenliikutusten esivaihe. Sillä Frédéric on kutsuttu Dresdeniin ystäviensä Wodzinskien luo ja hän tuntee jo enteellistä väristystä, hienoista pelkoa, noita fysiologisia oireita, jotka tiedoittavat sisimmällemme rakkauden olevan syntymässä.

Chopinillä oli isän täysihoitolassa ollut tovereina kolme Wodzinskin veljestä ja lapsuudestaan saakka hän oli tuntenut myös heidän nuoren sisarensa Maryan. Tuo suurtilanomistajaperhe oli muuttanut Genèveen lasten kasvatuksen tähden ja siellä se oli elänyt Puolan vallankumousvuodet. Ensin he olivat asettuneet erääseen taloon Saint-Antoine-torin varrella, sitten järven rannalla sijaitsevaan huvilaan, ja piankin he olivat keränneet ympärilleen Genèven seurapiirien ja ulkomaalaiskolonian kerman. Heidän salongeissaan saattoi usein tavata sellaisia henkilöitä kuin Bonstetten, Sismondi, neiti Saladin de Crans, prinssi Ludvig Napoleon ja kuningatar Hortense.

Marya oli kahdeksantoistavuotias. Hänen suonissaan juokseva italialainen veripisara (sen hän oli saanut Orsetti-suvulta, joka oli saapunut Milanosta Puolaan Bona Sforzan, erään Jagellojen dynastian viimeisen kuninkaan morsiamen mukana) oli tehnyt hänet tummaksi ja vilkkaaksi, antanut hänelle suuret mustat silmät ja täyteläisen suun, jonka hymy erään runoilijan sanojen mukaan oli katoamaton nautinto. Toiset väittivät häntä rumaksi, toiset hurmaavaksi. Se osoittaa, että noissa puoleksi slaavilaisissa, puoleksi firenzeläisissä kasvoissa koko vaikutelma riippui ilmeestä. »Euterpen tummaksi tyttäreksi»

kutsui häntä prinssi Napoleon, joka kuunteli mielellään hänen soittoaan poltellessaan sikariaan Saint-Antoine-torin talossa. Sillä Maryalla oli kaikenlaisia pikku taitoja: pianonsoittoa, laulua, sävellystä, koruompelua ja maalausta tahtomatta tai uskaltamatta valita, mistä hän piti eniten. Hänen olemuksensa selvin piirre oli hänen voimakkaasti tehoava viehätyksensä, rikkaan temperamentin kenties itsetiedoton ilmaus. Neljännestätoista ikävuodestaan alkaen hän oli herättänyt intohimoista rakkautta. Hän käytti mielellään vaikutusvaltaansa miehiin ja saattoi nämä keimailullaan hämmennyksiin. Hänen mielikuvituksensa oli nopea ja hänen muistinsa tarkka.

Sellainen oli se lapsuudentoveri, jota Chopin meni tapaamaan Dresdeniin, minne Wodzinskin perhe oli asettunut joksikin aikaa. Frédéric odotti hänen näkemistään pikemminkin uteliaana kuin liikuttuneena. Hän ihmetteli, eikö oikeastaan ollut kysymys vain musikaalisesta mielenkiinnosta, koska Marya oli entisaikaan ollut eräs hänen pikku oppilaistaan. Tyttö lähetti hänelle joskus vieläkin sävellyksiään. Olihan hän vuorostaan juuri muutama viikko sitten vastaukseksi erääseen sellaiseen lahjaan lähettänyt tytölle erään nuottilehden. »Kun minun piti improvisoida eräässä täkäläisessä salongissa samana iltana, jona sain entisen piiloleikkitoverini Maryan kauniin teeman, otinkin sen aiheekseni . . . Nyt otan itselleni vapauden tarjota arvoisalle kollegalleni neiti Maryalle pienen valssin, jonka olen juuri kirjoittanut. Tuottaisipa se hänelle sadannenkaan osan siitä ilosta, mitä minä tunsin soittaessani hänen Muunnelmiaan.»

Hän siis saapuu Dresdeniin. Hän näkee tytön jälleen. Hän on mennyttä miestä. Hän rakastaa tyttöä. Kaupunki, jossa hän on jo kahdesti käynyt, näyttää hänestä tällä kertaa aivan uudelta ja lumotulta. Marya ja Frédéric kävelevät siellä aamuisin onnellisen surumielisyyden vallassa. He menevät Brühlin terassille katselemaan Elben juoksua, istuvat Grossgartenin kastanjien varjossa, joutuvat haltioihinsa Zwingerin museossa Rafaelin madonnan edessä.

He käyvät yhdessä tervehtimässä samaa ylihovimenojenohjaajatarta, joka muutamia vuosia aikaisemmin oli niin ylpeä saadessaan näyttää Chopiniä Saksin kuninkaallisille. Iltaisin kaikki lähtevät yhtenä perheenä Maryan erään sedän, palatinus Wodzinskin luo, joka oli ollut Puolan senaatin puheenjohtajana sen viimeisessä istunnossa ennen Varsovan valloitusta. Kun vanhus oli ajettu maanpakoon ja suurin osa hänen omaisuudestaan takavarikoitu, hän eli nyt Dresdenissä, entisten kuninkaittensa toisessa pääkaupungissa piirrostensa, kirjojensa ja mitaliensa ympäröimänä. Hän oli pieni ovela ukko, jolla oli sileiksiajellut kasvot ja valkea otsatupsu. Aikoinaan hän oli käynyt sotia, ottanut Napoleonin vastaan Vilnan luona ja joutunut sitten Leipzigin luona vangiksi kuolevan Poniatowskyn vierellä. Hänen pahin vikansa oli, ettei hän ollenkaan pitänyt musiikista, ja kun sitä nyt harrastettiin hänen luonaan joka ilta, hän oli hiukan huonolla tuulella havaitessaan nuoren veljentyttärensä loistavien silmien seuraavan tuota masurkkamaakaria. Vieläkin enemmän hän paheksui huokauksia ja kuiskutuksia, jotka kuuluivat siitä salongin nurkasta, minne nuo erottamattomat vetäytyivät kaikkien nähden. Silloin hän ryki äänekkäästi, hiveli otsatupsuaan ja moitti kälyään:

— Taiteilija, mitätön taiteilija, jolla ei ole mitään tulevaisuutta . . . Sellaista kohtaloa minä en toivonut tyttärellenne!

— He ovat vain lapsia, vastasi kreivitär nauraen. — Se on ikivanha ystävyyssuhde.

— Kyllä sen tietää, mihin se vie . . .

— Mutta hänhän on meidän poikamme aivan samoin kuin Antoni, Feliks ja Kazimierz olivat professori Chopinin poikia. Miksi saattaisimme pahalle mielelle poikaparan, hänhän on niin helläsydäminen ja avulias!

Ja Frédéric sai jatkaa lemmenduettojaan pianon ääressä tai kävelyretkillä äidin suvaitsevaisen katseen varjossa, välittämättä palatinuksen paheksuvasta kulmainrypistyksestä. Kokonainen kuukausi kului tämän uuden intohimon hurmassa. Sitten oli ajateltava lähtöä. Eräänä syyskuun aamuna hän astui

viimeisen kerran salonkiin, missä tyttö odotti häntä. Ruusukimppu lojui pöydällä. Tyttö otti siitä yhden kukan ja antoi sen hänelle. Frauenkirchen kello löi yksitoista. Chopin seisoi Maryan edessä jäykkänä, kalpeana ja tuijottaen. Ehkä hän ajatteli, että jäähyväiset aina merkitsevät oman sisimmän kuolemaa, tahtoipa niille antaa miten tulevaisuuteen viittaavan luonteen hyvänsä. Vai kuunteliko hän tuskansa melodista rytmiä? Joka tapauksessa kärsimyksen ainoa pinnalle nouseva ilmaisu oli valssiaihe. Hän istuutui pianon ääreen, soitti sen ja kätki siihen kaikki yksinäisyytensä vaikerrukset.

Myöhemmin Marya antoi sille nimen Jäähyväisvalssi. On huomattavaa, että Chopin voittamattoman häveliäisyyden vuoksi ei koskaan julkaissut sitä. Hän kirjoitti sen kuitenkin muistiin, otti siitä kopion ja tarjosi tuona viimeisenä päivänä sen koruttomalla omistuksella varustettuna ystävättärelleen »Neiti Maryalle Dresdenissä, syyskuussa 1835». Fontana julkaisi sen tekijän kuoleman jälkeen (Jälkeenjääneet sävellykset, opus 69, n:o 1, Ass-duuri valssi). Väitetään, että siinä kuuluu »kahden rakastavaisen kuiskailut, toistuvat kellonlyönnit ja nopeasti kiveyksellä vyöryvät pyörät, joiden kolinaan hukkuu tukahdutettuja nyyhkytyksiä». Onhan se loppujen lopuksi mahdollistakin huolimatta Schumannista ja hänen »mykästä kielestään». Oli miten oli, Chopin säilytti kukan, jonka Marya ojensi hänelle. Myöhemmin löydämme sen kirjekuoresta varustettuna säveltäjän piirtämällä sanalla. Chopinin mielestä onnettomuudella ja ihanteella aina oli sama tuoksu kuin syyskesän ruusuissa.

Paluumatkallaan Chopin pysähtyi Leipzigiin, missä hän jälleen tapasi Mendelssohnin, joka vei hänet suoraa tietä isä Wieckin, tämän tyttären Claran ja Robert Schumannin luo. Wieckien pieni asunto sulki sinä päivänä suojiinsa aikakauden kolme suurinta säveltäjää.

Saavuttuaan Pariisiin Chopin sulkeutui yksin asuntoonsa elääkseen kahden kesken niiden rakkaitten kasvojen kanssa, jotka nyt sulostuttivat hänen yksinäisyyttään. Hän kirjoitti.

Hän sai kirjeitä. Ne olivat molemmin puolin hiukan laimeita, sillä kumpikaan ei osannut oikein hyvin puhua toiselle muutoin kuin musiikin välityksellä. Mutta eihän rakastajan kynän välttämättä tarvitsekaan olla kirjallinen tai tunteita pursuava. On sellaisiakin, jotka vaativaisuutensa vuoksi halveksivat lemmensanaston kuluneita kaavoja. Vasta-alkajille ja puhtaille riittävät jo aivan kalpeatkin vivahdukset paljastamaan heidän sydämensä alastomaksi. Kuunnelkaamme Chopinin herkin korvin Marya Wodzinskan kepeitä kirjeitä:

»Vaikka ette mielellänne lue ettekä kirjoita kirjeitä, haluan kuitenkin käyttää hyväkseni herra Cichowskin matkaa kertoakseni teille, mitä Dresdenissä on lähtönne jälkeen tapahtunut. Aion siis vieläkin ikävystyttää teitä, vaikka en enää soitollani. Lauantaina, kun lähditte luotamme, jokainen meistä kulki murheissaan, silmät täynnä kyyneliä salongissa, missä vielä muutamia minuutteja aikaisemmin olitte ollut kanssamme. Isäni tuli pian kotiin ja oli pahoillaan, kun ei ollut voinut hyvästellä teitä. Itkevä äitini puhui joka hetki jostakin 'neljännen poikansa Frédéricin' (niin hän sanoo) ominaisuudesta. Feliks oli aivan murtuneen näköinen. Kazimierz yritti laskeella tavallista leikkiään, mutta sinä päivänä se ei luonnistunut, sillä hän oli puoleksi itkevä pajazzo. Isä teki meistä pilkkaa ja nauroi vain voidakseen olla itse itkemättä. Kello yksitoista tuli laulunopettaja, tunti meni kurjasti, emme kyenneet laulamaan. Te olitte kaiken keskustelumme aiheena. Feliks pyysi yhtä mittaa minua soittamaan *Valssin* (viimeisen kappaleen, jonka saimme teiltä ja kuulimme teidän soittavan). Me nautimme, he sen kuulemisesta, minä sen soittamisesta, sillä se muistutti meitä veljestä, joka oli lähtenyt luotamme. Vein sen sidottavaksi. Saksalainen repäisi silmänsä suuriksi, kun hänelle tuotiin yksi ainoa arkki (hän ei tiennyt, kuka sen oli kirjoittanut). Kukaan ei syönyt päivällisellä, katselimme koko ajan tavallista paikkaanne pöydässä ja F r i t z i n p i e n t ä n u r k k a a. Pikku tuoli on yhä paikallaan ja tulee kai olemaankin niin kauan kuin asumme tässä huoneistossa. Illalla

meidät vietiin tätini luo, jotta meidän ei olisi tarvinnut kärsiä kaipauksestamme ensimmäisenä iltana, jona te ette ollut mukana. Isä tuli hakemaan meitä sanoen, että hänen niinkuin meidänkin olisi ollut mahdotonta istua kotona sinä päivänä. Tunsimme suurta huojennusta päästessämme lähtemään paikasta, joka veresti suruamme liiaksi. Äiti puhuu kanssani vain teistä ja Antonista. Rukoilen teitä huolehtimaan veljestäni hiukan, kun hän tulee Pariisiin. Jospa tietäisitte, miten uskollinen ystävä hän on teille! Sellaista ei usein tapaa. Antonilla on oivallinen sydän, liiankin hyvä, sillä toiset vetävät häntä aina nenästä, sitäpaitsi hän on kovin huolimaton, hän ei koskaan ajattele mitään, tai ainakin hyvin harvoin . . . Jos teitä ihmeen vuoksi haluttaisi joskus kirjoittaa: 'Miten jaksatte? Minä voin hyvin. Ei ole aikaa kirjoittaa enempää', olkaa hyvä ja lisätkää 'kyllä' tai 'ei' vastaukseksi kysymykseen, jonka nyt teen teille: Oletteko säveltänyt? Olen näinä päivinä saanut laulun *Jos olisin aurinkoinen taivaalla, en loistaisi kenellekään muulle kuin sinulle*, mutta en ole uskaltanut laulaa sitä, koska pelkään, että jos se on teidän, se on aivan muuttunut niinkuin esimerkiksi *Wojak*. Emme lakkaa pahoittelemasta, ettei teidän nimenne ole Chopinski tai ettei ole mitään muuta merkkiä siitä, että olette puolalainen, sillä nyt ranskalaiset voivat yrittää viedä meiltä kunnian olla teidän maanmiehiänne. Mutta minä olen liian monisanainen. Aikanne on niin kallis, että on aivan rikollista antaa teidän haaskata sitä tuherrukseni lukemiseen. Muuten, ette varmastikaan lue sitä kokonaan. Pikku Maryan kirje heitetään nurkkaan sitten, kun siitä on silmäilty pari riviä. Ei minun siis tarvitsekaan moittia itseäni aikanne hukkaamisesta.

Hyvästi (aivan yksinkertaisesti). Lapsuudenystävä ei tarvitse fraaseja. Äiti suutelee teitä hellästi. Isäni ja veljeni suutelevat teitä hartaasti (ei, se on liian vähän) . . . en tiedä itsekään, miten minun pitäisi sanoa. Koska Josefa ei voinut sanoa teille hyvästi, hän pyytää minua ilmaisemaan pahoittelunsa teille. Kysyin Teresalta: 'Mitä minun pitää sanoa

Frédéricille sinun puolestasi?' Hän vastasi: 'Suutele häntä hellästi ja sano terveisiä minulta.'

Hyvästi.

M a r y a.

P. S. — Silloin, kun nousitte vaunuihin, unohditte pianon päälle kynän salkustanne. Siitä oli varmaankin teille harmia matkan varrella, me taas säilytämme sitä täällä hartaasti kuin pyhäinjäännöstä. Vieläkin kerran kauniit kiitokset pikku tyhmyrin puolesta. Neiti Wodzinska tuli tänä aamuna ilmoittamaan minulle suurta keksintöään: 'Marya-sisko, minä tiedän, mitä Chopin on puolaksi! — Chopena!'»

Frédéric vastaa ja lähettelee nuottejaan, mutta etenkin hän säveltää. Vuosi 1836 alkaa Maryan merkeissä. Chopin saa julkisuuteen f-molli Konserton ja pianolle ja orkesterille sävelletyn Suuren Poloneesin. Hän säveltää g-molli Balladin, joka on hänen rakkautensa muistomerkki.

Ei taiteilija mielensä mukaan keksi ja muokkaa rakkauskokemustensa rikkauksia. Ilot ja kärsimykset tulevat pyytämättä, hän antaa niiden muovata itseään, ja vasta sisäisten taistelujen ankaran rasituksen jälkeen, sitten kun kyynelten suola on syövyttänyt pois jokaisen hänen illuusionsa, voi syntyä se kallis hedelmä, jonka alkuaihe hänessä oli. Tämän hämärän kemian avulla, tuloksena niistä pettymyksistä, mitä Maryan kirjeet vähitellen alkoivat tuottaa, syntyi g-molli Balladi (opus 23). Schumann sanoi, että se on eräs Chopinin kesyttömimmistä ja persoonallisimmista sävellyksistä. Hän olisi voinut lisätä: tuskaisin, siis intohimoisin, koska ei ole olemassa intohimoa ilman tuskaa. Tässä näemme intohimon itsensä ristiinnaulittuna, kuulemme sen valitukset. Mikä suurenmoinen runollinen vaisto näkyykään siinä, että hän käsittelee tuskaansa kertovassa muodossa, dramaattisena satuna! Sillä teoriassahan balladi on laulukappale säestyksineen. Chopin transponoi legendan muotoon ihmisen vanhan kärsimyksen, joka jo toistamiseen oli tullut hänenkin osakseen. Sen vuoksi,

koska g-molli Balladi kertoo meille hänestä, hänen olemuksensa tahdosta riippumattomasta ja vastustamattomasta puolesta, yksinäisestä ja onnettomasta tunteesta, se on säilyttänyt äänensävyn, joka hivelee sieluamme. Se saa meidät vakuutetuiksi siitä, että mekin kannamme rakkauden polttomerkkiä.

Schumann, joka tapasi Chopinin jälleen Leipzigissa sinä kesänä, kertoo lumotuista hetkistä, joita he viettivät pianon ääressä. Näkyjennäkijän kuunteleminen oli samanlaista kuin oman sielunsa unelman kohtaaminen. Mutta mikään ei ollut sen kiusallisempaa kuin Chopinin tapa pyyhkäistä nopeasti sormellaan koskettimet päästä päähän joka kappaleen loputtua, ikäänkuin hän olisi väkisin tahtonut karkoittaa haavekuvan, jonka hän oli luonut.

Merkillinen yksityiskohta: Balladin alussa, johdannon viimeisessä tahdissa nähdään alkuperäispainoksessa d, joka ilmeisesti on muovattu aikaisemmin siinä olleesta e:stä. Saint-Saëns kirjoittaa tästä: »Oletettu e luo tuskaisen sävyn, joka on täysin sopusoinnussa kappaleen laadun kanssa. Oliko se kaivertajan virhe? Oliko se säveltäjän alkuperäinen aikomus? Tuo nuotti saa aikaan odottamattomalta vaikuttavan riitasoinnun. Ja dissonanssit, joita nykyään etsitään yhtä hartaasti kuin tryffeleitä, olivat silloin pelättyjä. Lisztiltä, jolta kyselin tätä asiaa, sain vain vastauksen: pidän enemmän essistä . . . Tuosta välttelevästä vastauksesta tein sen johtopäätöksen, että Chopin esittäessään Balladia soitti d:n, mutta olen yhä vakuuttunut siitä, että es oli hänen alkuperäinen ideansa ja että arat ja ymmärtämättömät ystävät olivat neuvoneet hänelle d:n.»

Kerron tämän yksityiskohdan alkulähteitten ystäville, niille, jotka mielellään hakevat sydämistä esiin niiden aidoimmat, joskaan ei aina suloisimmat sävelet. He kuulevat vivahduseron.

Chopin siis teki työtä, säästi ja valmisteli uutta tapaamista Maryan kanssa. Hän kieltäytyi Mendelssohnin kutsusta — tämä olisi tahtonut saada hänet Düsseldorfiin musiikkijuhlille. Hän kieltäytyi Schumannin kutsusta, ja kuitenkin tämä oli

päättänyt kirjeensä »rakastaen ja jumaloiden». Kaikki voimansa hän säästi matkustaakseen Marienbadiin. Sinne hän lähti heinäkuussa 1836.

Säteilevänä kesäaamuna Chopin saapuu metsäisille kukkuloille, jotka ympäröivät pientä itävaltalaista kylpyläkaupunkia, missä hänen rakastettunsa odottaa. Vaikutelma on niin valtava, että hän sulkee silmänsä kuten äkillisen tuskan puristuksessa. Hänellä on tunne, että hän on yhdessä hetkessä saavuttanut onnensa huipun, ennenkuin hän on ehtinyt edes nähdä tyttöä. Hän tuntee järjetöntä tuskaa. Sellaista aiheuttaa valheellinen onni, mikä on jo lopussa, eletty ja tyhjennetty ennenkuin se on tuskin alkanutkaan. Kuitenkin Maryan myrskyisiä tunteita kuvastavat kasvot antavat hänelle takaisin hänen varmuutensa ja luottamuksensa. Mutta hänet tekee levottomaksi pieni hämmentynyt vivahdus, tytön ja hänen äitinsä käytös, joka on hiukan juhlallisempi kuin viime vuonna.

Kuitenkin palataan tuttavalliseen perhe-elämään, joka oli niin mieluista Chopinille. Surullinen tunnelma hälvenee pian. Seuraa kävelyretkiä viehättävällä seudulla, musiikkituokioita, iltaisin jutteluhetkiä, kertomuksia elämästä Pariisissa ja muistelmia. Frédéric loistaa jäljittelytaidollaan. Hän matkii kuuluisia taiteilijoita, paukuttaa pianoa huitoen valtavasti käsillään ja käsivarsillaan, hän »metsästää kyyhkysiä» kuten hän sanoo. Wodzinskit asuvat huvilassa, jonka puutarhassa on valtava lehmus. Iltapäivän kuumina hetkinä Marya ja Frédéric asettuvat sen varjoon ja tyttö piirtää hiilellä samalla kertaa niin lapsellisen ja niin kypsän ystävänsä alati hiukan vakavat kasvot.

Elokuun 24. päivänä he palasivat kaikki yhdessä rakkaaseen Dresdeniin. Siellä he viettivät vielä kaksi viikkoa. Kaksi viikkoa, joiden oli kohtalon pakosta johdettava ratkaisuun. Syyskuun 7. päivänä, kaksi päivää ennen lähtöään Chopin illan hämärtäessä kysyi Maryalta, suostuisiko tämä tulemaan hänen vaimokseen. Tyttö suostui. Ei tiedetä muuta, kuin että myös kreivitär antoi suostumuksensa, mutta pyysi pitämään

sen salassa. Päätös oli salattava isältä, joka varmaankin taipuisi, mutta hänen sukuylpeytensä teki luultavaksi, ettei hän suostuisi kovin pian. Sitäpaitsi hän piti Chopinin terveyttä heikkona. Frédéric lähti seuranaan tämä lupaus ja oma epätoivonsa. Hän tiesi, ettei ennakkoaavistus Marienbadissa ollut pettänyt häntä, eikä hän enää uskonut onneen.

Wodzinskit kirjoittivat kuitenkin. Etenkin kreivitär. Marya lisäsi pieniä jälkikirjoituksia. Rouva Wodzinskan ensimmäinen kirje on seuraavankaltainen:

Syyskuun 14. päivänä 36.

Rakas Frédéric,

Sopimuksemme mukaan lähetän teille kirjeen ... Olisin lähettänyt sen jo kaksi päivää sitten, ellen olisi saanut kärsiä paljon hampaani tähden, joka minun lähdettyänne piti antaa ottaa pois. En lakkaa pahoittelemasta sitä, että lähditte lauantaina. Sinä päivänä olin sairas enkä voinut omistaa tarpeeksi huomiota i l t a h ä m ä r ä l l e, me emme ole puhuneet siitä tarpeeksi.

Seuraavana päivänä olisin voinut puhua siitä enemmän. De Girardin sanoo: »Joka asiassa huomispäivä on suuri päivä.» Se on meillä edessämme. Älkää luulko minun peruuttavan, mitä olen sanonut, ei, mutta olisi pitänyt neuvotella menettelytavoista. Pyydän teitä vain säilyttämään salaisuuden omananne, pysykää terveenä, kaikki riippuu siitä ... Lokakuun 15:ntenä olen Varsovassa. Tapaan vanhempanne ja sisarenne, sanon heille, että te jaksatte hyvin ja olette erinomaisella tuulella, en kuitenkaan aio puhua i l t a h ä m ä r ä s t ä ... Hyvästi, menkää makuulle kello 11:ltä ja nauttikaa tammikuun 7. päivään saakka juomana arabikumiliuosta. — Voikaa hyvin, rakas Fritz, siunaan teitä koko sielustani niinkuin rakastava äiti.

P. S. Marya lähettää teille tohvelit. Ne ovat hiukan suuret, mutta hän sanoo, että teidän pitää käyttää villasukkia, Paris on säätänyt niin, ja minä oletan, että te tottelette, olettehan luvannut? Ja muistakaa, että tämä on koetusaikaa.»

I l t a h ä m ä r ä k s i he nimittivät keskenään Chopinin rakkausjuttua. Milloinkaan ei sattumanvaraisesti annettu nimitys ole osunut oikeampaan.

Kirjeeseen, jonka Kazimierz-veli lähettää seuraavana päivänä, Marya lisää rivit:

»Olemme aivan lohduttomia lähtönne johdosta, kuluneet kolme päivää näyttivät meistä vuosisadoilta, onko teidänkin laitanne niin? Kaipaatteko hiukan ystäviänne? Minä vastaan teidän puolestanne myöntävästi ja luulen, etten erehdy, ainakin minun täytyy uskoa niin. Uskottelen itselleni, että tuo myöntävä vastaus oli teidän sanomanne (sillä olisittehan sanonut 'kyllä'?).

Tohvelit ovat valmiit, lähetän ne teille. Minua surettaa, että ne ovat liian suuret, vaikka annoinkin teidän kenkänne malliksi, carissimo maestro, mutta mieshän on vain kömpelö saksalainen. Tohtori Paris lohduttaa minua sillä, että se on teille hyväksi, sillä tänä talvena teidän on käytettävä hyvin lämpimiä villasukkia.

Äiti on antanut ottaa pois itseltään hampaan, ja se on heikontanut häntä kovasti. Hänen on ollut pysyttävä vuoteessa ihan tähän saakka. Kahden viikon kuluttua lähdemme Puolaan. Saan nähdä vanhempanne. Mikä onni minulle! Ja tunteekohan Louise-kulta minut vielä? Hyvästi, n ä k e m i i n. Oi, jospa se voisi tapahtua pikemmin.

M a r y a.

P. S. Kazimierz sanoo, että Sluzewon piano on niin hajalla, ettei sillä enää voi soittaa. Muistakaa sen tähden Pleyeliä. Onnellisina aikoina, ei nykyisinä (mikäli me kaksi olemme kysymyksessä) toivon saavani kuulla teidän soittavan sillä pianolla. Näkemiin, näkemiin, näkemiin! Se sana herättää toivoa!»

Tämä on rakastunein kirje, mitä Chopin koskaan on saanut Marya Wodzinskalta. Lokakuussa tulee kreivittäreltä uusi epistola ja Maryalta uusi jälkikirjoitus.

»Lokakuun toisena — iltahämärässä.

Kiitän teitä sydämestäni käsikirjoituksista ja pyydän teitä lähettämään niitä enemmän (äiti käski kirjoittaa näin teille). Nyt lähdemme piakkoin Varsovaan. Miten onnellinen olenkaan saadessani nähdä koko perheenne ja ensi vuonna t e i d ä t ! . . . Hyvästi, toukokuuhun tai myöhäisintään kesäkuuhun. Pyydän teitä muistamaan uskollista sihteeriänne

M a r y a a.»

Tammikuussa 37 kreivitär Wodzinska tiedusteli levottomana pianoa, jonka Chopin oli lähetyttänyt hänelle. Hän kiitti uudesta käsikirjoituslähetyksestä ja liitti kirjeensä loppuun merkitykseltään hiukan hämärän lauseen: »Tästälähtien on hankittava vieläkin varovaisemmin uutisia rakastetusta.» Marya sepitti jälkikirjoituksensa, jota voisi sanoa hänen kirjoitustehtäväkseen:

»Äiti torui ja minä kiitän kauniisti, hyvin kauniisti, ja kun tapaamme, kiitän vieläkin kauniimmin. Kuten huomaatte, olen hyvin laiska kirjoittamaan, koska lykkäämällä kiitokseni seuraavaan tapaamiseemme säästän paljon sanoja. Äiti on kuvannut teille, miten elämme, minulla ei siis enää ole teille mitään kerrottavaa, paitsi että on suojasää, eikö olekin suuri uutinen? Etenkin hyvin tärkeä tietää. Me tarvitsemme juuri tällaista rauhallista elämää, siksi minä rakastan sitä, nimittäin tällä hetkellä, sillä en tahtoisi, että aina olisi näin. On paras tyytyä oloonsa mahdollisimman hyvin silloin, kun asiat eivät voi olla toisin kuin ne ovat. Minä hommailen yhtä ja toista tappaakseni aikaa. Tällä hetkellä minulla on Heinen *Saksanmaa*, joka on minusta äärettömän mielenkiintoinen.

Mutta on lopetettava ja jätettävä teidät Jumalan haltuun. Toivon, ettei minun tarvitse toistaa teille vakuutustani uskollisen sihteerinne

M a r y a n tunteista.»

Tällä kertaa Chopin varmaankaan ei voinut havaita noissa värittömissä sanoissa pienintäkään kajastusta i l t a h ä m ä r ä n hehkusta. Yö oli saapunut kokonaan. Hän otti albumin, jonka Marya oli edellisenä vuonna antanut hänelle, jotta hän kirjoittaisi siihen sävellyksen. Koko vuoden albumi oli saanut olla koskemattomana. Chopin sanoi: »En olisi voinut kirjoittaa siihen yhtään mitään, vaikka olisin sata vuotta istunut se edessäni.» Nyt hän saattoi täyttää sen, sillä hän ymmärsi, ettei Marya enää rakastanut häntä. Hän kirjoitti siis ensi lehdelle *Lento con gran espressione* sävellyksensä ja jatkoksi kahdeksan muuta melodiaa, jotka hän oli sepittänyt Witwickin ja Mickiewiczin sanoihin. Ja pian sen jälkeen hän sai vastaukseksi seuraavan kirjeen, viimeisen:

F r é d é r i c C h o p i n i l l e.

Voin kirjoittaa teille vain muutaman sanan kiittääkseni teitä kauniista vihkosta, jonka lähetitte minulle. En koeta kertoa teille, minkälaista iloa tunsin sen saadessani, se olisi turhaa. Pyydän teitä uskomaan, että tunnen teitä kohtaan niin harrasta kiitollisuutta kuin minun tuleekin. Uskokaa, että koko perheemme on koko elämänsä ajan tunteva kiintymystä teitä kohtaan, etenkin teidän huonoin oppilaanne ja lapsuudenystävättärenne. Hyvästi, äiti suutelee teitä hellästi. Teresa puhuu joka hetki Chopenastaan.

Hyvästi, muistakaa meitä.

M a r y a.

Ei voi tietää, puuttuiko tytöltä sydäntä vai älyä. Eikä se sitäpaitsi ole tärkeätäkään. Kuka tahansa pikku tyttö ei pysty rakkauteen, eikä onni ole vaativaisia sieluja varten. »Ehkä me olemme ansainneet parempaa kuin onnen», sanoi Liszt rouva d'Agoult'lle.

Chopin hyväksyi vaieten kihlauksensa purkautumisen. Mutta hänen ruumiinsa ja sielunsa eivät koskaan parantuneet

siitä iskusta. Hänen ystävättärensä Camille Pleyel vei hänet muutamiksi päiviksi Lontooseen virkistääkseen häntä. Frédéric sairastui siellä hyvin pahasti. Tuberkuloosi, joka piili hänessä, näyttää silloin alkaneen hävitystyönsä.

Custinen markiisi kirjoitti hänelle: »Olette kehittynyt kärsimyksessä ja runoudessa, sävellystenne melankolia tunkeutuu syvemmälle sydämiin. On kuin olisi kahden teidän kanssanne keskellä ihmisjoukkoa. Ei kuule pianoa vaan sielun . . .»

Chopin sulki Maryan kirjeet ja Dresdenin ruusun kirjekuoreen, jonka päälle hän kirjoitti puolaksi kaksi sanaa: *moja bieda*, onnettomuuteni. Hänen kuolemansa jälkeen löydettiin tuo vaalealla nauhalla sidottu poloinen käärö.

George Sandin hahmo

Noin kuusi vuotta ennen tämän hiljaisen romaanin tapahtumisaikaa olimme nähneet naisen kasvojen kumartuvan paperin ylle ja lukeneet seuraavat hänen kätensä kirjoittamat haltioituneet rivit: »Miten ihanaa on elää! Miten ihanaa se onkaan, huolimatta murheista, aviomiehistä . . . huolimatta kiduttavista tuskista. Elämä on juovuttava! Rakastaa, olla rakastettu! Se on onni! Se on taivas!» Näiden kuuden vuoden aikana tuo käsi, tuo ruumis ja tuo sydän eivät olleet juuri olleet toimettomina. Tosiaankin, eläminen oli tukevatekoisen ja ahnaan George Sandin pääasiallinen askare. Hän oli aivan peloittavan lahjakas kaikissa hengen ja lihan hurjisteluissa. Ei mikään ollut käynyt ylivoimaiseksi tuolle pienikokoiselle naiselle, jonka pää ja vatsa olivat vankkaa tekoa. Eikä kukaan ollut saanut häntä masennetuksi. Huolimatta »kiduttavista tuskista» ja kiusasta, jota talonpoikainen ja saaliinhimoinen aviomies oli

tuottanut hänelle, tuo Saksin marsalkasta polveutuva kansannaisen tytär oli melko hyvin osannut ratkaista onnensa taktiikan kaksinaisen probleeman: rakkauden ja maineen. Se riittää vaativallekin ruokahalulle. Kahdenkymmenenseitsemän ikäisenä tämä maalaisserkku oli kirjoittanut ensimmäisen romaaninsa ja valinnut ensimmäisen rakastajansa. Kolmenkymmenen ikäisenä hän olisi jo saattanut sanoa esiäitinsä, marsalkanrouvan tavoin: »Elämä on uni. Minun on ollut lyhyt, mutta se on ollut kaunis.» Nyt, ollessaan kolmannellakymmenennelläneljännellä ikävuodellaan tämä hämmästyttävä nymfi kuvitteli palaneensa loppuun ja kyllästyneensä ikuisiksi ajoiksi nautintoon. Hän ei vielä tiennyt, että kun himon sairaus on iskenyt johonkin olentoon alati avoimena pysyvän haavansa, sillä on vain heikot parantumismahdollisuudet ainakin ennen syyshallojen saapumista.

Ja Aurore Dudevantissa tähän himon sairauteen yhtyi mieltymys pitkäaikaisiin liittoihin. Hän oli totuttanut niihin sydämensä ja aivonsa ja hän oli hankkinut vuode- ja ajatustottumuksia. Jules Sandeaulta hän oli saanut kirjailijanimensä, teorioita »vapaasta ja jumalallisesta rakkaudesta» ja ensimmäisen eroottisen toveruussuhteensa. Pettymys, mihin koe päättyi, sai hänet kapinalliseksi kaikenlaisia kahleita kohtaan, myöskin rakkauden kahleita. Ja kahleetkin on kenties liian voimakas sana. Painostus on jo tarpeeksi sanottu. Vapautuakseen muistoistaan, joista kuitenkaan tuskin olisi ollut haittaa, hän valitsi itselleen älykkään ihmeittentekijän, joka rakkauteen nähden oli ihailtavan antiseptinen: Mériméen. Sittemmin George eräässä mielenkiintoisessa kirjeessään tunnusti: »Eräänä sellaisena ikävyyden ja epätoivon päivänä kohtasin miehen, jolla ei ollut aavistustakaan mistään sellaisesta, rauhallisen ja voimakkaan miehen, joka ei lainkaan ymmärtänyt minun olemustani ja joka nauroi minun murheilleni. Minä jouduin kokonaan hänen mahtavan henkensä lumoihin: viikon ajan uskoin, että hänellä oli onnen salaisuus ja että hän opettaisi sen minullekin, että hänen ylimielinen huolettomuutensa

parantaisi minut lapsekkaasta liikaherkkyydestäni. Luulin, että hän oli kärsinyt minun tavallani ja että hän oli lannistanut ulkonaisen herkkätunteisuutensa. En tiedä vieläkään, olenko erehtynyt, onko se mies vahva suuruutensa vai köyhyytensä ansiosta . . . Lyhyesti sanoen, minä käyttäydyin kolmenkymmenen ikäisenä sillä tavoin, ettei edes viidentoista ikäinen tyttöpahanen olisi tehnyt niin. Koe epäonnistui täydellisesti.»

Nainen, joka verhoutuu niin tarkasti sanoihinsa, sattuu kuitenkin joskus valitsemaan sellaisia, jotka antavat luodata hänen olemuksensa syvyyksiä. Hän lisää hiukan myöhemmin samassa Sainte-Beuvelle osoitetussa kirjeessä: »Jos Prosper Mérimée olisi ymmärtänyt minua, hän olisi ehkä rakastanut minua, ja jos hän olisi rakastanut minua, hän olisi alistanut minut valtaansa, ja jos minä olisin voinut alistua miehen edessä, olisin ollut pelastettu, sillä vapauteni kalvaa minua ja tappaa minut.» Se oli tuon voimakkaan luonteen todellinen sairaus. Hän tarvitsi isäntää, eikä sittemmin enää osannut etsiä tätä muualta kuin itseään heikommista. Hänen lievä fysiologinen epänormaalisuutensa aiheutti psykologisia hairahduksia, joista aiheutuivat kaikki ne synnit, mitä tuo kaunis ajatteleva eläin teki omaa mielenrauhaansa vastaan.

Tästä lähtien George Sandin elämässä siis oli p u u t t u v a h e n k i l ö. Tällä tarkoitamme eräänlaista ihanteellista rakastajaa, hänen ajatustensa herraa ja hänen lihansa palvelijaa, tuota usein mainittua oman itsemme täydellistä vastapuolta, joka kiihottaa vaistojamme tyydyttämättä niitä koskaan täydellisesti, joka keksii rakkaimmat kärsimyksemme, joka yllyttää pahaa sisuamme ja joka kuitenkin enkelin tavoin kohottaa meidät sielujen mystillisiin hyväilyihin. On vaikeaa löytää kaikenkaltaisia neurastenioitamme yhteen ainoaan ruumiiseen suljettuina. Mutta kuitenkin haetaan alati sellaista henkilöä ja annetaan tälle etsinnälle erilaisia nimityksiä. George Sand sanoi sitä »totuutensa etsinnäksi». Ja miksi ei voisi sanoa niinkin? Totuudeksi kutsutaan sitä rytmiä, jota noudattaen

koneistomme meistä näyttää toimivan parhaiten, oli sitten kysymys nautinnosta, kärsimyksestä, työstä tai rakkaudesta. Mutta tulee tehdä Sandille oikeutta ja myöntää, että hänen yksilöllisen tuskansa ohella hänen joustavaa henkeään kiinnosti intohimoisesti myöskin yleinen tuska, »ihmisrodun kärsimys, ihmiskohtalon näkeminen, tunteminen ja sen miettiminen». Usein hänelle sattui, että hän unohti itsensä voidakseen ymmärtää toisia. Hän osasi antaa älynsä vanheta ja ajatustensa saada ikää harteilleen. Ja kuitenkin, vaikka hän ottikin niin innokkaasti osaa aikansa ideologisiin taisteluihin ja huolimatta älyllisestä vaikutusvallasta, joka hänellä jo niin nuorena oli ajan henkeen, tuon naisen syvin tuska oli sama kuin hänen *Léliansa* valitus: »Kymmenentuhatta vuotta olen jo huutanut avaruuteen: 'Totuus, totuus!' Kymmenentuhatta vuotta avaruus on vastannut minulle: 'Himo, himo!'»

Mutta nyt, läpäistyään v. 1833 epätoivoisen vaiheen tämä kuvitelmansa menettänyt kirjoittaa yhtäkkiä: »Luulen, että olen herjannut luontoa ja Jumalaa *Léliassa*. Jumala, joka ei ole paha ja joka ei välitä kostaa meille, sulki suuni antamalla minulle takaisin sydämeni nuoruuden ja pakottamalla minut tunnustamaan, että hän on antanut meille ihania iloja.» Sillä hän oli istunut päivällisillä vaalean, kahdenkymmenenkolmen ikäisen nuorukaisen vieressä, jolla oli julkeat, ripsettömät silmät, hoikka vartalo, kauniit ja ylimykselliset kädet. Mies piti äänekkäästi pilkkanaan koko sosiologiaa ja kumartui kuiskaamaan naisten korvaan: »Minä en ole hellä, minä olen hillitön.» Hän välitti vähät työtätekevästä luokasta, johtavasta luokasta, Saint-Simonista ja abbé de Lamennais'stä. Hän saattoi vieläpä sanoa: »Minua kiinnostaa enemmän tapa, millä Napoleon veti saappaat jalkaansa kuin koko Euroopan politiikka.» Naiset vaistosivat, että rakkaus oli hänen todellinen harrastuksensa. Hän kiinnitti heti paikalla huomionsa oliivihipiäiseen pöytätoveriinsa, joka jo oli kuuluisa. Muutamaa päivää myöhemmin nainen lähetti hänelle *Léliansa* molemmat osat. Ensimmäisessä oli omistuksena »Alfred-nulikalleni», toisessa »Herra varakreivi Alfred de Musset'lle kunnioittavana tervehdyksenä hänen alttiilta palvelijaltaan George Sandilta».

Nykyään tunnemme aivan yksityiskohtaisesti heidän suhteensa historian ja sen runsain käsin jakamat kärsimykset. Me muistamme siitä vain eräänlaisen pohjasakan, karvaan maun, jonka kahden hienostuneen ja julman mielikuvituksen irstailu oli jättänyt heidän sydämiinsä. Saattaa sanoa, että he raatelivat toisensa elävältä. Heidän ruokahalunsa olivat erilaiset, toinen oli brutaalimpi, nälkäisempi ja vähemmän valikoiva, toinen imeskeli ilkeänä ja kiihkomielisenä säästeliäästi heidän yhteisen kärsimyksensä ydintä. »Supista sydäntäsi, iso Georgeni», sanoi hän. Ja nainen: »En rakasta sinua enää, mutta jumaloin sinua yhä. En enää välitä sinusta, mutta en voi tulla toimeen ilmankaan sinua.» He lähtivät Venetsiaan. Siellä nuo sadistit kostivat toisilleen kaksinaisen impotenssinsa, joka Musset'ssä oli älyllinen, Georgessa fyysillinen laadultaan. Ja sittenkin he vielä halusivat ja jumaloivat toisiaan huolimatta kuluneista paheistaan ja hiiltyneistä nautinnoistaan. Sitten tuli niiden kidutusten vuoro, joiden avulla koetetaan tehdä aistimukset täydellisiksi. Pian heillä oli enää vain kyyneltensä maku suussaan. Lopulta, keskellä tätä kriisiä kumpikin rakastavaisista etsi turvapaikkaa sieltä, minne luonteenlaatu ohjasi: George työstä ja Alfred sairaudesta. Silloin saapui pelastaja kauniin venetsialaisen lääkärin hahmossa. Hourailevan runoilijan vuoteen vierellä hän vaistosi toisen uhrin vihdoinkin uuteen liekkiin leimahtaneen himon värähdyksen. Eläin ei tunne enää sääliä, kun se on uuden kiiman vallassa. Epätoivokin kaikkoaa tiehensä heti, kun vanhan rakkauden suomukset putoavat jättäen alastomaksi aivan uuden ruumiin, joka sulaa autuuteen oudon suun ensi kosketuksesta.

Musset lähti. Kolmisin he viljelivät tunnetta, joka on melko harvinainen. George kirjoitti Alfredille: »Oi tuota haltioitumisen yötä, jolloin sinä tahtomattamme liitit meidän kätemme yhteen sanoen meille: 'Te rakastatte toisianne ja rakastatte

silti minuakin, olette pelastaneet sieluni ja ruumiini.'» Ja Musset puolestaan huudahti: »George parka, rakas lapsi poloinen! Luulit olevasi rakastajattareni ja olitkin vain äitini . . .» Siinä se nyt on lausuttuna julki. Olisi voinut tulkita toisinkin sen fysiologisen luonnonvastaisuuden, josta mainitsimme. Mutta äiti on oikea sana. Sillä ennen muuta Sand oli äidillinen olento, suojelija, rakastava *genitrix*. Hän kaipasi omistusta, joka johtaisi synnytykseen. Ja muutamia kuukausia myöhemmin, kun kaikki oli heidän väliltään lopussa, tuskanhuudot, joita hän kirjoittaa yksityiseen päiväkirjaansa puhuessaan tästä epätäydellisesti sammuneesta rakkaudesta, ovat kuin lapsestaan erotetun äidin valituksia. »Rakastan sinua, alistuisin kaikkiin kidutuksiin, jos sinä vain rakastaisit minua, ja sinä hylkäät minut! Voi, mies parka, olet järjiltäsi! Annat ylpeytesi johtaa itseäsi . . . Oi lapsiraukat, miten äitinne on onneton! — Tahdon ympärilleni puhdassieluisia ja yleviä miehiä. Väistyköötminusta etäälle voimakkaat, minä tahdon nähdä taiteilijoita: Lisztin, Delacroix'n, Berlioz'n, Meyerbeerin. Heidän joukossaan minäkin olen mies, ja siitä juorutaan alun alkaen. Alfred saa kuulla ne typerät puheet . . . Voi, jospa hän nyt olisi luonani! Miten kiihkeästi kaipaankaan häntä! Jos silloin tällöin saisin sinulta muutaman rivin, viestin, luvan lähettää sinulle aina joskus muutaman sentimin hintaisen rantakaduilta ostetun kuvan, itse tekemiäni savukkeita, linnun, lelun . . . Oi siniset silmäni, ette enää katsele minua! Kaunis pää, en näe enää sinun kumartuvan ylitseni ja verhoutuvan suloiseen riutumukseen! Pieni notkea ja lämmin ruumiini, et enää ojennu ylleni niinkuin profeetta Elisa elvyttäessään sairasta lasta! — Ah, kuka hoitaa sinua ja ketä minä hoitaisin?»

Tuo oli rangaistus siitä, että hän oli hyväillyt miestä tuntematta intohimoa. Ja kun hän tutkistelee sisintään, sieltä nousee aina sama toivomus: »Minun on saatava kärsiä jonkun tähden. Minun täytyy antaa ravintoa äidilliselle huolenpidolleni, joka on tottunut suojaamaan kärsivän ja uupuneen olennon unta.»

Älyllinen hullaantuminen eräänlaiseen kansantribuuniin repi auki yhä tuoreen haavan: hän luuli rakastuneensa Everard'iin, häneen, jota aikalaiset kutsuivat nimellä Michel de Bourges. Tälle miehelle hän uhrasi älynsä neitsyyden. Viileä rakkaustarina. Kaunista sotapäällikköä, oikeudenmukaista lainsäätäjää ihailevan orjattaren rakkaus. Mutta ei mitään uhrauksia, ei kärsimyksiä, ei mitään sellaista, joka kaivaa sieluun nautinnon uomia. Ja sitäpaitsi Michel de Bourges oli taiteen vihollinen. Sand tahtoi kostaa taiteen puolesta ironialla: »Berlioz on taiteilija», hän kirjoitti tuolle retoriikan mestarille. »Ehkä hän on niin katala, että hän kaikessa hiljaisuudessa on sitä mieltä, että kaikki maailman kansat eivät ole sen arvoiset kuin sopivaan paikkaan sijoitettu kromaattinen skaala, aivan niinkuin minä julkeudessani rakastan enemmän valkeaa hyasinttia kuin Ranskan kruunua. Mutta voit olla varma siitä, ettei tarvitse olla ihmissuvun vihollinen, vaikka elättääkin mielessään tuollaisia hullutuksia. Sinä kannatat ylellisyyslainsäädäntöä, Berlioz kannattaa 32-osa nuotteja, minä liljakasveja.» Kylmyytensä varjossa tuo asianajaja oli kuitenkin mustasukkainen. Hän oli vieläpä pitkäpiimäinen. George Sand tapasi Lisztin, piti häntä kauniina ja kutsui hänet ja hänen rakastajattarensa Marie d'Agoult'n luokseen Nohantiin. Kadehtien heidän vielä nuorta rakkauttaan hän merkitsi päiväkirjaansa: »Mikä hirvittävä tyyneys minun sielussani! Olisiko soihtu sammunut?» Soihtu siinä ei ollut sammumassa vaan sen filosofin sytyttämä kynttilätuikku, jonka äänenkannattaja George oli yrittänyt olla. Ja hänen päähänpiintymänsä palasi taas: »Suloisin unelmani on kuvitella, miten hoivaisin sinua, heikkoa vanhusta.» Micheliä hän sai kiittää siitä tärkeästä seikasta, että hän voitti Casimir Dudevantia vastaan käymänsä avioerojutun.

Kesällä 1836 hän ravisti päältään rakastajan kahleet ja katkaisi aviomiehen talutusnuoran. Nyt hän oli vapaa. Heti paikalla hän uskoi molemmat lapsensa, Mauricen ja Solangen nuoren, Pelletan-nimisen kotiopettajan huostaan. Päästäkseen

tuntemaan miehen paremmin hän asetti tämän koetukselle ryhtyen hänen rakastajattarekseen. Sitten hän lähti Lisztiä ja kreivitär d'Agoult'ta tapaamaan Genèveen. Sieltä hän palasi alkusyksystä ja asettui joksikin aikaa asumaan Pariisiin yhdessä tuon parin kanssa, joka alkoi jo kyllästyä yksinäisyyteensä. He asuivat kaikki kolme Hôtel de Francessa Laffitte-kadun varrella. Tästä kelpo porvareiden rauhallisesta majapaikasta tuli taiteilijoiden päämaja. Sen portaissa saattoi tavata Eugène Suen, Mickiewiczin, laulaja Nourrit'n, abbé de Lamennais'n, Heinrich Heinen. Herrat muusikot, etenkin Liszt, puhuivat vain Chopinistä.

— Tuokaa hänet luokseni, pyysi George.

Eräänä päivänä odotettu saapui Hillerin seurassa. Herra Sand ja neiti Chopin tapasivat toisensa ensimmäisen kerran.

Kotimatkalla Chopin sanoi ystävälleen:

— Miten vastenmielinen nainen tuo Sand on! Onko hän tosiaan oikea nainen? Minä kyllä epäilen sitä.

Kahden romaanikirjailijan kirjeitä

Frédéric Chopinin eläessä vuonna 1837 rakkautensa hitaan riutumisen aikaa George Sand oli palannut pieneen linnaansa Nohantiin. Siellä hän vietti monia kuukausia yksinään lastensa ja työnsä parissa. Kesän mukana hänen luokseen saapui pari Liszt—d'Agoult, musikaalisia öitä, uusia onnenhaaveita. Sitten hänen äitinsä kuoli äkkiä, ja hänen oli palattava Pariisiin kreivittären ja Franzin lähtiessä Italiaan päin. Hän aikoi matkustaa sinne heidän perässään, mutta hänet esti siitä äkillinen mieltymys lasten uuteen kotiopettajaan Félicien Mallefille'hin. Ero Michel de Bourges'ista kivisteli vielä hiukan, mutta George tunsi, että hän oli »lyönyt maahan lohikäärmeen» ja että tämän kiintymyksen, joka oli ollut sitkeämpi kuin hän oli luullutkaan, parantaisi nyt lempeä tunne, »ei niin haltioitunut, mutta ei myöskään niin ankara», jonka hän toivoi kestävän. Hän erehtyi. Puolessa vuodessa tuo maan tasalla

pulppuava lähde ehtyi. Hän sääli kuitenkin melko turhanpäiväistä rakastajaansa, joka ei pystynyt herättämään vastakaikua hänen sisimmässään. Vielä muutamia kuukausia hän laahasi miestä perässään Pariisin, Fontainebleaun ja Nohantin väliä.

Tammikuussa 1838 suuri Balzac ilmestyi eräänä kauniina päivänä sinne maan sydämeen ja jäi muutamiksi päiviksi. Kirjailijat viettivät yönsä jutellen ja uskoutuen toisilleen. Sitten Balzac kirjoitti kreivitär Hanskalle vielä tuoreet vaikutelmansa:

»Saavuin Nohantin linnaan laskiaislauantaina noin puoli kahdeksalta illalla ja tapasin toveri George Sandin polttelemassa päivällissikariaan kotitakissaan takan edessä äärettömän suuressa autiossa huoneessa. Hänellä oli sievät keltaiset ripsukoristeiset tohvelit, keimailevat sukat ja punaiset housut. Siinä onkin jo tarpeeksi henkisestä puolesta. Mitä fyysilliseen puoleen tulee, hän oli saanut oikean tuomiorovastin kaksoisleuan. Hirvittävistä onnettomuuksistaan huolimatta hänellä ei ole ainoatakaan harmaata hiusta, hänen tumma hipiänsä ei ole muuttunut, hänen kauniit silmänsä ovat aivan yhtä säkenöivät kuin ennenkin, hän on ajatellessaan aivan yhtä tyhmän näköinen kuin ennenkin, sillä, kuten sanoin hänelle tarkasteltuani häntä, hänen koko ilmeikkyytensä keskittyy silmiin. Hän on nyt ollut vuoden Nohantissa, hän on kovin murheellinen ja tekee äärettömästi työtä. Hän viettää melkein samanlaista elämää kuin minä. Hän menee nukkumaan kello kuusi aamulla ja nousee puolenpäivän aikaan, minä menen nukkumaan kello kuusi illalla ja nousen keskiyöllä, mutta luonnollisesti mukauduin hänen tapoihinsa, ja kolmen vuorokauden aikana me juttelimme päivällisen jälkeen iltaviidestä aamuviiteen saakka, niin että näiden kolmen juttuhetken aikana tutustuin häneen ja hän vastaavasti minuun paremmin kuin kaikkina neljänä edellisenä vuonna, jolloin hän tuli käymään luonani silloin, kun hän oli rakastunut Jules Sandeauhon ja silloin, kun hänellä oli suhde Musset'hen . . . Oli tosiaan hyvä, että

Franz Liszt.

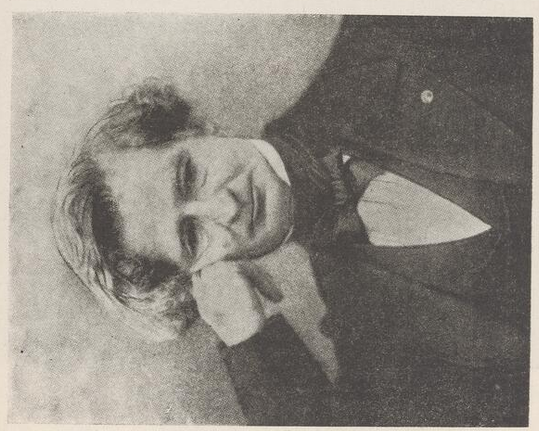

Hector Berlioz.

Library of the I.F.C.

George Sand.

tapasin hänet, sillä me kevensimme yhdessä sydäntämme Jules Sandeau'sta . . . Mutta hän on ollut vieläkin onnettomampi Musset'n kanssa ja nyt hän on vetäytynyt ankaraan yksinäisyyteen kiroten sekä avioliiton että rakkauden, koska kummassakin hänellä on ollut vain pettymyksiä.

Hänelle sopivaa miestä oli vaikeaa löytää, siitä kaikki johtui. Se on sitäkin vaikeampaa, kun hän ei ole sellainen, joka herättää rakkautta, ja häntä on siis hyvin vaikeaa rakastaa. Hän on mutkaton, hän on taiteellinen, hän on suuri, antelias, altis palvelemaan, siveä, hänessä on miehekkäitä piirteitä. Ergo: hän ei ole nainen! Jutellessani nyt hänen kanssaan kolme päivää avomielisesti en tuntenut hänen läheisyydessään enempää kuin ennenkään vetoa tuohon pintapuoliseen lemmiskelyyn, jota Ranskassa ja Puolassa pidetään tarpeellisena kohdistaa kaikenlaisiin naisiin.

Keskustelin toverin kanssa. Hänellä on yleviä hyveitä, niitä hyveitä, joihin yhteiskunta suhtautuu nurjamielisesti. Me keskustelimme vakavasti, luottavaisesti, vilpittömästi ja rehellisesti kuin ainakin suuret paimenet, jotka johtavat ihmislaumoja, avioliiton ja vapauden suurista kysymyksistä.

Sillä, niinkuin hän suunnattoman ylpeästi sanoi — minä itse en olisi uskaltanut ajatella niin — 'koska me kirjoituksillamme valmistelemme tulevaa tapojen vallankumousta, minä kiinnitän huomioni yhtä paljon molempiin epäkohtiin'.

Ja me keskustelimme kokonaisen yön tuosta suuresta probleemasta. Minä olen täydellisesti nuoren tytön vapauden ja vaimon orjuuden kannalla, toisin sanoen, minä tahdon, että hän tietäisi ennen avioliittoa, mihin hän sitoutuu, että hän olisi tutkinut kaikkea. Sitten, kun hän kokeiltuaan avioliittosopimuksen onnistumismahdollisuuksia on kirjoittanut nimensä sen alle, hän olkoon sille uskollinen. Minä saavutin suuren voiton saadessani rouva Dudevantin näkemään avioliiton välttämättömyyden, mutta hän kyllä tulee uskomaan siihen vielä, siitä olen varma ja luulen tehneeni hyvän työn todistaessani sen hänelle.

Hän on erinomainen äiti, jota hänen lapsensa jumaloivat, mutta hän pukee tyttärensä Solangen pikku pojaksi, ja se ei ole hyvä.

Hän on hengeltään kuin kahdenkymmenen ikäinen nuorukainen, sillä hän on siveä, arka ja vain ulkokuoreltaan taiteilija. Hän polttaa suunnattoman paljon, hän näyttelee ehkä liiaksi ruhtinatarta, ja olen ihan varma siitä, että hän on kuvannut itsensä tarkoin *Secrétaire intimen* ruhtinattaressa. Hän tietää, mitä ajattelen hänestä, ja sanoo sen itsekin, vaikka minä en olekaan sanonut sitä hänelle, nimittäin, ettei hänellä ole luovaa voimaa eikä kykyä sommitella romaanin runkoa, ei taitoa päästä totuuteen eikä pateettiseen, mutta on totta, että hänellä on t y y l i, vaikka hän ei osaakaan ranskan kieltä. Kuten minäkin, hän laskee aika tavalla pilaa kirjailijakunniastaan. Hän halveksii syvästi yleisöä, jota hän kutsuu *Jumentoksi*.

Kerron teille, miten rajattomasti tämä nainen on salassa osoittanut alttiutta kahdelle miehelle, ja teidän tulee myöntää, ettei enkeleillä ja demoneilla ole mitään yhteistä. Kaikki tyhmyydet, mitä hän on tehnyt, ovat suurten ja kauniiden sielujen silmissä hänelle kunniaksi . . .

Lyhyesti sanoen, hän on oikea mies, ja sitäkin enemmän mies, kun hän itse tahtoo niin, koska hän on jättänyt naisen osan ja koska hän ei ole nainen. Nainen vetää puoleensa ja hän työntää luotaan, ja koska minä olen täysiverinen mies ja hän tekee minuun sen vaikutuksen, hän tekee sen varmastikin myös muihin minun kaltaisiini miehiin. Hän on aina oleva onneton. Niinpä hän nyt rakastaakin miestä, joka on häntä alemmalla tasolla, ja siitä liitosta on aiheutunut vain pettymyksiä ja harhakuvitelmien särkymisiä naiselle, jolla on kaunis sielu. Naisen on aina rakastettava miestä, joka on häntä ylempänä, tai sitten hänen täytyy eläytyä niin täydellisesti harhakuvitelmiinsa, että on aivan sama, kuin jos asia todella olisi niin.

En saanut rankaisematta käydä Nohantissa, toin sieltä hirvittävän paheen: hän pani minut polttamaan *huqqa*-piipullisen ja *Lattakieh*iä, siitä muodostui ihan arvaamatta minulle oikea tarve . . .»

Balzacin silmä ja korva eivät erehtyneet diagnoosia tehdessään. Ja kuitenkaan hän ei voinut nähdä eikä kuulla kaikkea sitä, mitä oli tapahtumassa tuossa olennossa. Nainen oli monimutkaisempi kuin hän luulikaan. Tuo kevät 1838 kehitti jälleen kerran kukkaan uuden rakkauden tumman ja voimakkaan orvokin.

George Sand oli käynyt monta kertaa Pariisissa. Hän oli kohdannut Chopinin uudelleen. Ja heidän välilleen oli punoutunut nautinnon, vaikeuksien ja kärsimysten draama. Sand ja Chopin olivat molemmat juuri saaneet kärsiä niin paljon, etteivät he voineet olla epäluuloisina avaamatta tarinansa uutta sivua. Mutta Chopinissä kaikki tämä oli jäänyt hiljaisuuden peittoon, ja vain hänen musiikkinsa on säilyttänyt hänen epäilyksensä ja hänen salaiset innostuksen puuskansa. Tulee tutkia koko hänen tämän kauden tuotantoaan, joka todistaa sen suurenmoisesti: rouva d'Agoult'lle omistetut kaksitoista Etydiä (2 vihko, opus 25), Impromptu (opus 29), Toinen Scherzo (opus 31), kaksi Nokturnoa (opus 32), opus 30:n neljä Masurkkaa (c-molli, h-molli, Des-duuri ja Cis-duuri), opus 34:n kolme *Valse brillantea* ja vielä kolme Masurkkaa (opus 33), jotka on omistettu kreivitär Mostowskalle.

Mitä taas Georgeen tulee, hänen uuden intohimonsa ensi helähdys soi hänen ystävättärelleen Marlianille toukokuun 23. päivänä kirjoittamassaan kirjeessä, missä hän sanoo:

»Kaunis kultaseni, sain kirjeenne ja odotan malttamattomasti, että voisin vastata teille p e r i n p o h j a i s e s t i, sillä tiedättehän, että ilma on v a i h t e l e v a i n e n rakkauden vuodenaikoina. Yhden viikon kuluessa ehtii sanoa monta kertaa 'kyllä', 'ei', 'jos' ja 'mutta', ja usein sanoo aamulla: 'Totisesti, tämä on sietämätöntä' ja illalla: 'Tämä on varmasti korkein onni.' Siis, ennenkuin kirjoitan teille, odotan, että ilmapuntarini osoittaisi, ellei nyt ihan pysyväistä, edes varmasti jonkinlaista ilmaa joksikin ajaksi. Ei minulla ole pienin-

täkään moitteen aihetta, mutta eihän se vielä ole mikään syy olla tyytyväinen . . .»

Mutta rouva Marlianille hän ei kuitenkaan paljastanut tunteensa ilmapuntarin omituisia ja mielenkiintoisia heilahteluita vaan kreivi Albert Grzymalalle, Chopinin läheiselle ystävälle. Näin hän kirjoitti tälle sen kesän alkupuolella:

»En koskaan voisi epäillä, etteivät neuvonne tarkoittaisi parastamme, rakas ystävä, älkää koskaan pelätkö sitä. Uskon evankeliumiinne, vaikka en tunne sitä oikein hyvin enkä tutkikaan sitä. Koska sillä on teidän kaltaisenne seuraaja, se on varmaankin ylevin kaikista evankeliumeista. Olkaa siunattu neuvojenne vuoksi ja älkää pelätkö minun ajatuksiani. Asettakaamme nyt kysymys lopullisesti ratkaistavaksi, sillä teidän viimeisestä vastauksestanne tässä asiassa riippuu minun tuleva menettelyni, ja koska tähän kerran oli tultava, olen hyvin pahoillani, kun en kyennyt jo Pariisissa voittamaan vastahakoisuuttani ja kysynyt mielipidettänne. Minusta näytti, että se, mitä saisin tietää, haalistaisi r u n o e l m a n i. Ja nyt se tosiaankin on tummunut tai ainakin himmentynyt kovasti. Mutta sama se! Teidän oppinne on sama kuin minun, koska se käskee viimeiseksi ajatella itseään ja olla lainkaan ajattelematta itseään, kun meidän rakkaittemme onni vaatii kaikki voimamme. Kuulkaa nyt minua tarkkaavaisesti ja vastatkaa selvästi, ehdottomasti, jyrkästi. Onko tuo nainen, jota hän tahtoo rakastaa tai jota hänen täytyy rakastaa tai jota hänen luulonsa mukaan täytyisi rakastaa, omiaan tekemään hänet onnelliseksi vai lisäisikö hän vain rakkaamme kärsimyksiä ja surumielisyyttä? En kysy rakastaako hän sitä henkilöä tai rakastaako tämä häntä ja onko se rakkaus suurempi vai pienempi kuin minun. Minä tiedän suurin piirtein omien tunteitteni perusteella, mitä hänessä nyt tapahtuu. Kysyn siis, kumpi meistä kahdesta hänen on mielenrauhansa vuoksi, onnensa, lyhyesti sanoen elämänsä hyväksi unohdettava tai jätettävä, sillä minusta hänen elämänsä näyttää niin horjuvalta ja hauraalta, ettei se voisi kestää suuria tuskia. En

tahdo näytellä pimeyden enkelin osaa. En ole Meyerbeerin *Bertram*, en ryhdy taistelemaan lapsuudenystävätärtä vastaan, jos hän on kaunis ja puhdas Alice. Jos olisin tiennyt, että lapsukaisenne elämässä on side, hänen sielussaan tunne, en olisi koskaan kumartunut hengittämään tuoksua, joka oli tarkoitettu suitsutukseksi toiselle alttarille. Samoin hänkin puolestaan varmaan olisi vetäytynyt pois ensimmäisestä suudelmastani, jos hän olisi tiennyt minun olevan naimisissa. Emme suinkaan ole pettäneet toisiamme, me vain heittäydyimme pyörteeseen, joka kuljetti meidät molemmat joksikin aikaa toisiin maailmoihin. Mutta silti meidän on palattava takaisin maan päälle syleiltyämme toisiamme taivaassa ja lennettyämme halki autuaitten asunnon. Meillä lintuparoilla on siivet, mutta pesämme on maassa, ja kun enkelten laulu kutsuu meitä ylös, perheemme huuto vetää meidät jälleen alas. Minä en tahdo jättäytyä intohimoni valtaan, vaikka sydämeni sisimmässä on joskus vieläkin uhkaava roihu. Lapseni antavat minulle voiman murtaa kaiken sen, mikä veisi minut liian etäälle heistä tai sellaisista elämäntavoista, jotka ovat parhaat heidän kasvatuksensa, heidän terveytensä ja heidän viihtymisensä kannalta. Niinpä en voi asettua pysyväisesti Pariisiin Mauricen sairauden tähden jne. jne. Sitäpaitsi on olemassa eräs suurenmoinen ihminen, jonka sydän on täydellinen ja kunniallisuus ehdoton ja jota en koskaan jätä, sillä hän on ainoa mies, joka elettyään kanssani jo lähes vuoden ei kertaakaan, ei yhdenkään minuutin aikana ole saattanut minua kärsimään tähtensä. Hän on myöskin ainoa mies, joka on jättäytynyt täydellisesti ja ehdottomasti minun valtaani kaipaamatta menneisyyttä tai asettamatta tulevaisuuteen kohdistuvia ehtoja. Ja hän on niin taipuisa ja järkevä luonne, että ajan mittaan voin saada hänet ymmärtämään kaiken, tietämään koko asian, hän on kuin pehmeää vahaa, johon olen painanut sinettini, ja kun tahdon muuttaa sen kuvan, onnistun siinä kyllä, jos menettelen kyllin varovaisesti. Mutta juuri nyt se ei kävisi päinsä, ja hänen onnensa on minulle pyhä.

Tämä siis koski minua. Kun olen näin sitoutunut, vuosikausiksi kahlehdittu, en voi toivoa, että p i e n o k a i s e m m e puolestaan katkaisisi häntä sitovat kammitsat. Jos hän asettaisi elämänsä minun käsiini, olisin säikähdyksissäni, sillä koska olen jo ottanut vastaan toisen elämän, en voisi korvata hänelle sitä, mistä hän olisi luopunut minun tähteni. Luulen, ettei rakkautemme voi kestää muissa kuin niissä olosuhteissa, joissa se on syntynytkin, toisin sanoen, aina silloin tällöin, kun suotuisa tuuli lennättäisi meidät toistemme luo, me jälleen tekisimme matkan tähtiin ja sitten jättäisimme toisemme kulkeaksemme jälleen maan kamaralla, sillä me olemme maan lapsia, eikä Jumala ole sallinut meidän suorittaa pyhiinvaellusmatkaamme täällä käsikkäin. Meidän on kohdattava toisemme taivaassa, ja ne kiitävät hetket, jotka vietämme siellä, ovat niin ihania, että ne ovat yhtä arvokkaat kuin täällä vietetty kokonainen elämä.

Velvollisuuteni on siis aivan selvä. Mutta saatan täyttää sen kahdella eri tavalla pettämättä sitä. Toinen olisi, että pysyttelisin mahdollisimman etäällä C:stä (Chopinistä), en koettaisi vallata hänen ajatuksiaan, en koskaan jäisi kahden hänen kanssaan. Toinen olisi, että päinvastoin lähestyisin häntä niin paljon kuin mahdollista saattamatta vaaraan M:ää (Mallefilleä), muistuttaisin lempeästi häntä itsestäni hänen levon ja autuuden hetkinään, sulkisin hänet joskus puhtaaseen syleilyyni, kun taivainen henkäys riistäisi meidät mukaansa ja kuljettaisi meitä yläilmoissa. Ensimmäisen menettelytavan omaksun, jos sanotte, että s e h e n k i l ö kykenee lahjoittamaan hänelle puhtaan ja todellisen onnen, ympäröimään hänet huolenpidollaan, järjestämään ja rauhoittamaan hänen elämänsä, siis jos hän voi tulla onnelliseksi sen naisen avulla ja minä olisin silloin tiellä, jos hänen ä ä r i m m ä i s e n, ehkäpä m i e l e t t ö m ä n tunnontarkka sielunsa kieltäytyy rakastamasta kahta olentoa kahdella eri tavalla, jos se viikko, jonka minä viettäisin hänen kanssaan silloin tällöin, estäisi häntä olemasta onnellinen kotonaan muina vuoden päivinä. Siinä tapauksessa, niin,

vannon teille, että siinä tapauksessa koetan saada hänet unohtamaan itseni. Toisen tavan omaksun, jos sanotte minulle jommankumman kahdesta vaihtoehdosta pitävän paikkansa, joko, että hänen kotionnensa ei säry muutamista lempeän runollisuuden ja puhtaan intohimon hetkistä, tai että hänen on mahdotonta saavuttaa kotoista onnea ja että avioliitto tai sitä muistuttava suhde olisi taiteilijasielun turmioksi, ja että siis on kaikin tavoin pidettävä hänet siitä etäällä ja myöskin autettava häntä voittamaan omantunnonarkuutensa. Kerron teille, miksi lähinnä oletan, että asian laita on viimeksimainitulla tavalla. Sanokaa minulle, erehdynkö, kun luulen, että s e h e n k i l ö on viehättävä ja kaiken rakkauden ja kunnioituksen arvoinen, koska pienokaisemme kaltainen olento voi rakastaa vain puhdasta ja kaunista. Mutta luulen teidän pelkäävän hänen puolestaan avioliittoa, jokapäiväistä sidettä, arkielämää, sen toimia, taloushuolia, kaikkea tuota, joka kerta kaikkiaan näyttää vieraalta hänen luonnolleen ja vastakohtaiselta hänen muusansa innoitukselle. Minäkin pelkäisin sitä hänen puolestaan, mutta enhän voi sanoa mitään varmaa, koska hän on monessa suhteessa aivan tuntematon minulle. Olen nähnyt hänen olemuksestaan vain auringon valaiseman puolen. Te siis saatte varmistaa käsitykseni tästä seikasta. On erittäin tärkeää, että minä tunnen hyvin hänen asemansa voidakseni säätää omani sen mukaan. Omaa makuani seuraten olisin järjestänyt runoelmamme siten, että en tietäisi yhtään mitään hänen p o s i t i i v i s e s t a elämästään eikä hän minun, että hän saisi noudattaa kaikkia uskonnollisia, maailmallisia, runollisia ja taiteellisia ideoitaan, eikä minulla milloinkaan olisi oikeutta vetää häntä niistä tilille, ja mitä minuun tulee, olisi asia vastaavasti samoin. Mutta kaikkialla, missä ja minä elämämme hetkenä me tapaisimmekaan toisemme, sielumme nousisi onnensa ja kauneutensa huipulle. Sillä olen varma siitä, että silloin kun rakastaa ylevästi, ei suinkaan tee rikosta, vaan päinvastoin lähestyy Jumalaa, joka on sellaisen rakkauden lähde ja asuinsija. Viime kädessä teidän tulisi

kenties saada hänet käsittämään juuri tämä, hyvä ystävä, ja te tekisitte hänen sydämensä onnellisemmaksi loukkaamatta hänen mielipiteitään velvollisuudesta, uskollisuudesta ja uskonnollisesta uhrautumisesta. Kaikkein eniten pelkäisin tuota loukkaamista, se tuottaisi minulle eniten tuskaa, se saisi minut jopa katoamaan hänen elämästään, jos näkisin tulevani hänen sielulleen kauhistuksen ja katumuksen aiheeksi. Ei, minä en voi ryhtyä taistelemaan tuota kuvaa ja muistoa vastaan (mikäli se ei olisi hänelle tuhoisa aivan ilman minun vaikutustani). Kunnioitan liiaksi omistusoikeutta voidakseni tehdä niin, tai pikemminkin, se on ainoa laji omistusoikeutta, jota minä pidän arvossa. En tahdo varastaa keneltäkään, paitsi kylläkin vangit vartijoiltaan ja uhrit pyöveleiltä, ja siis Puolan Venäjältä. Sanokaa minulle, V e n ä j ä n k ö kuva vainoaa lastamme? Siinä tapauksessa rukoilen, että taivas antaisi minulle kaikki Armidan viehätyskeinot, jotta voisin estää häntä heittäytymästä sinne, mutta jos kuva on P u o l a n, jättäkää hänet rauhaan. Ei mikään vedä vertoja isänmaalle, ja kun ihmisellä jo on yksi, ei tule luoda itselleen toista. Siinä tapauksessa olisin hänelle kuin Italia, jota käydään katsomassa, jossa viihtyy kevätpäivinä, mutta minne ei jäädä asumaan, koska siellä on enemmän aurinkoa kuin vuoteita ja ruokapöytiä, ja koska e l ä m ä n m u k a v u u d e t sijaitsevat toisaalla. Italia parka! Kaikki ajattelevat sitä, ikävöivät päästä sinne tai huokaavat sen muistoa, kukaan ei voi asua siellä, koska se on onneton eikä voi jakaa onnea, joka puuttuu siltä itseltäänkin. Minun on parasta ilmaista teille vielä viimeinenkin olettamukseni. Onhan mahdollista, ettei hän enää lainkaan rakasta l a p s u u d e n y s t ä v ä t ä r t ä ja että hän tuntisi todellista vastenmielisyyttä solmittavaa sidettä kohtaan, mutta että velvollisuudentunne, perheen kunnia tai jokin muu syy pakottaisi hänet uhraamaan itsensä. Siinä tapauksessa, hyvä ystävä, olkaa hänen suojelusenkelinsä, minähän en oikein voi sekaantua siihen, mutta teidän velvollisuutenne on tehdä se. Pelastakaa hänet hänen omantuntonsa liian ankaralta tuo-

miolta, pelastakaa hänet hänen omalta hyveellisyydeltään, estäkää, maksoi mitä maksoi, häntä uhraamasta itseään, sillä sellaisissa asioissa (kun on kysymys avioliitosta tai liitosta, joka tosin ei ole yhtä julkinen, mutta yhtä sitova ja pitkäaikainen), sellaisissa asioissa, sen tiedän, ei tulevaisuuden uhraamista korvaa se, mitä menneisyydessä on saanut. Menneisyys on rajoitettu ja sen voi arvioida, tulevaisuus on ääretön, koska se on tuntematon. Henkilö, joka korvaukseksi tietystä uskollisuuden määrästä vaatii koko tulevan elämän ajan kestävää uskollisuutta, vaatii kohtuuttomia, ja jos se, jolta sitä pyydetään, ei jalomielisyytensä ja oikeamielisyytensä vuoksi pysty puolustamaan oikeuksiaan, ystävien on pelastettava hänet ja toimittava hänen oikeuksiensa ja hänen velvollisuuksiensa ehdottomana tuomarina. Olkaa luja siinä suhteessa! Voitte olla varma siitä, että minä, joka vihaan viettelijöitä, minä, joka aina pidän loukattujen ja petettyjen naisten puolta, minä, jota pidetään sukupuoleni asianajajana ja joka todella tahdon ollakin sitä, olen kuitenkin tarpeen vaatiessa sisaren, äidin ja ystävättären vaikutusvallallani katkaissut montakin tuollaista suhdetta. Olen aina tuominnut naisen pyrkimyksen tulla onnelliseksi miehen onnen hinnalla, olen aina hyväksynyt miehen menettelyn, milloin häneltä on vaadittu enemmän kuin hän on kyennyt lupaamaan inhimillisen vapautensa ja arvonsa vuoksi. Rakkauden ja uskollisuuden vala on rikos tai pelkurimaisuutta silloin, kun sen lausuu suu sydämen pysyessä kylmänä, ja mieheltä voi vaatia mitä tahansa, mutta ei pelkuruutta eikä rikosta. Lukuunottamatta tällaista tapausta, rakas ystävä, nimittäin sitä tapausta, että hän tahtoisi antaa liian raskaan uhrin, olen sitä mieltä, ettei tule vastustaa hänen mielipiteitään eikä tehdä väkivaltaa hänen vaistoilleen.

Jos hänen sydämensä kykenee kuten minun sisältämään kaksi aivan erilaista rakkautta, joista toinen on niin sanoakseni elämän r u u m i s, toinen sen s i e l u, olisi se kaikkein parasta, koska asemamme tulisi vastaamaan tunteitamme ja ajatuksiamme. Ihminen ei ole joka päivä ylevimmillään eikä

joka päivä onnellinen. Me emme tapaisi toisiamme joka päivä, meillä ei olisi alati pyhää tulta, mutta olisi myös ihania päiviä ja pyhiä liekkejä.

Täytyisi kenties myös harkita, kertoisiko hänelle, missä asemassa olen M:ään (Mallefilleen) nähden. On vaara tarjona, että ellei hän tiedä sitä, hän kuvittelee, että hänellä on minua kohtaan jonkinlaisia velvollisuuksia, jotka olisivat hänelle kiusallisia ja aiheuttaisivat tuskallisia kamppailuja s e n t o i s e n asian kanssa. Annan teille täyden määräys- ja tuomiovallan tämän salaisuuden suhteen, kerrotte sen hänelle, jos arvelette, että hetki on sopiva, säästelette sitä, jos se teidän mielestänne lisäisi liian vereksiä kärsimyksiä. Ehkä olette jo kertonutkin. Minä hyväksyn ja todistan oikeaksi kaiken, mitä olette tehnyt tai aiotte tehdä.

Mitä tulee kysymykseen, omistaisimmeko toisemme vai emmekö, se tuntuu minusta toisarvoiselta verrattuna siihen, joka nyt askarruttaa mieliämme. Se on kuitenkin itsessään tärkeä kysymys, siihen sisältyy naisen koko elämä, se on hänen kallein salaisuutensa, hänen hartaimmin pohtimansa teoria, hänen mystillisin keimailunsa. Minä tunnustan aivan mutkattomasti teille, veljelleni ja ystävälleni, sen suuren mysteerin, jota kaikki ne, jotka puhuvat minusta, selittelevät niin merkillisillä tavoilla. Koko juttu on siinä, että minulla ei tässä asiassa ole salaisuuksia, teorioita, oppeja eikä varmaa mielipidettä, ei ennakkoluuloja, ei kuvitelmia omasta voimastani eikä teeskenneltyä spiritualismia, siis ei mitään ennakolta suunniteltua eikä tavaksi tullutta eikä luullakseni myöskään vääriä periaatteita liialliseen vapauteen tai pidättyväisyyteen päin. Olen usein luottanut vaistoihini, jotka ovat aina olleet jalot, joskus olen erehtynyt henkilöstä, mutta en koskaan itsestäni. Saan syyttää itseäni monista tyhmyyksistä, mutta en mauttomuuksista tai ilkeyksistä. Olen kuullut puhuttavan paljon inhimillisen moraalin kysymyksistä, häveliäisyydestä ja sosiaalisesta hyveellisyydestä. Kaikki tuo on minulle vielä hiukan hämärää. Siksi en ole koskaan tehnytkään mitään johtopäätöksiä.

En kuitenkaan ole näissä asioissa välinpitämätön, tunnustan, että elämäni suuri pyrkimys ja suuri tuska on ollut juuri halu saada tunteitteni kanssa sopusointuun jonkinlainen teoria. Tunteet ovat aina olleet harkintaa voimakkaammat, ja rajat, jotka olen yrittänyt asettaa itselleni, eivät ole auttaneet minua lainkaan. Parikymmentä kertaa olen vaihtanut mielipiteitäni. Olen uskonut yli kaiken uskollisuuteen, olen saarnannut sitä, harjoittanut sitä ja vaatinut sitä. Sitä vastaan on rikottu, myös minä olen rikkonut. Ja kuitenkaan en ole tuntenut katumusta, koska minua uskottomuudessani aina on johtanut eräänlainen kohtalokas voima, ihannetta kohti suuntautuva vaistomainen pyrkimys, joka on pakottanut minut hylkäämään epätäydellisen ja rientämään sen luokse, joka minusta on näyttänyt lähentelevän täydellisyyttä. Olen tuntenut monenlaista rakkautta, taiteilijan rakkautta, naisen rakkautta, sisaren rakkautta, äidinrakkautta, nunnan rakkautta, runoilijan rakkautta ja vaikka mitä muutakin. Jotkut niistä ovat syntyneet ja kuolleet minussa saman päivän aikana paljastamatta itseään kohteelle, joka oli herättänyt ne. Toiset ovat tehneet elämäni marttyyriudeksi ja ajaneet minut epätoivoon, melkein hulluuteen. Toiset ovat sulkeneet minut vuosikausiksi äärimmäiseen spiritualismiin kuin luostarin kammioon. Kaikessa tässä olen ollut täysin rehellinen. Olemukseni siirtyi näihin eri vaiheisiin niinkuin aurinko liikkuu Eläinradan merkeissä, kuten Sainte-Beuve sanoi. Se, joka olisi seurannut vaiheitani nähden vain ulkokuoren, olisi pitänyt minua hulluna tai teeskentelijänä, se, joka on seurannut minua lukien sisintäni, on pitänyt minua sellaisena kuin todella olenkin, kiihkeänä kauneuden rakastajana, totuutta janoavana, hyvin herkkäsydämisenä, arvostelukyvyltäni erittäin heikkona, usein järjettömänä, mutta aina hyvässä uskossa toimivana, ei koskaan pikkusieluisena tai kostonhaluisena, melko pikavihaisena ja sellaisena, joka, Jumalan kiitos, unohtaa täydellisesti ilkeät asiat ja pahat ihmiset.

Tällainen on elämäni, rakas ystävä, näette, ettei se ole mitenkään erikoinen. Hyväsydämisillä ihmisillä ei ole siinä

mitään ihailtavaa, ei mitään tuomittavaa, mutta paljon säälin aihetta. Olen varma siitä, että ne, jotka ovat syyttäneet minua huonoksi, ovat valehdelleet, ja minun olisi hyvin helppo todistaa se, jos välittäisin vaivautua muistelemaan ja kertomaan, mutta se on minusta ikävää, eikä minulla ole sen enempää muistia kuin kaunaakaan.

Tähän saakka olen ollut uskollinen sille, jota olen rakastanut, täysin uskollinen siinä mielessä, että en koskaan ole pettänyt ketään ja etten koskaan ole lakannut olemasta uskollinen ilman hyvin päteviä perusteita, jotka toisen syystä olivat tappaneet rakkauteni. En ole luonteeltani häilyväinen. Päinvastoin, olen niin tottunut rakastamaan vain sitä, joka rakastaa minua, niin hidas syttymään, niin tottunut elämään miesten parissa muistamatta olevani nainen, että olin tosiaankin hiukan hämilläni ja kauhuissani siitä vaikutuksesta, jonka tuo pieni olento teki minuun. En ole vieläkään toipunut hämmästyksestäni, ja jos olisin kovin ylpeä, tuntisin tavatonta nöyryytystä sen johdosta, että olen langennut suin päin sydämen uskottomuuteen sellaisena elämäni hetkenä, jolloin luulin olevani ikiajoiksi rauhoittunut ja vakiintunut. Luullakseni se olisi paha: jos olisin voinut aavistaa ennakolta hyökkäyksen, olisin voinut järkeillen taistella sitä vastaan, mutta se valtasi minut aivan äkkiä, eikä ole minun luontoni mukaista antaa järjen johtaa olemustani silloin, kun rakkaus tempaa sen valtaansa. En siis moiti itseäni, mutta totean, että olen vielä hyvin herkkä ottamaan vaikutteita ja heikompi kuin luulin. Samantekevää, en ole erikoisen turhamainen, ja tämä todistaa, ettei minun tule olla sitä lainkaan eikä koskaan kerskailla missään asiassa rohkeudestani ja voimastani. Se tekee minut vähän murheelliseksi, koska nyt on vaarassa minun kaunis avomielisyyteni, jota olin harjoittanut niin kauan ja josta olin hiukan ylpeä. Minunkin on nyt pakko valehdella niinkuin toisten. Vakuutan teille, että se on ankarampi isku itserakkaudelleni kuin huono romaani tai näytelmä, jolle on vihelletty. Kärsin siitä hiukan, ja tämä kärsimys on ehkä ylpeyden jätteitä, ehkä se on taivai-

nen ääni, joka huutaa, että minun olisi pitänyt varjella paremmin silmiäni ja korviani ja etenkin sydäntäni. Mutta jos taivas tahtoo, että olisimme uskollisia maallisille kiintymyksillemme, miksi se antaa joskus enkelien eksyä joukkoomme ja näyttäytyä tiellämme?

Rakkauden suuri kysymys on siis vielä kerran noussut ratkaistavakseni! Ei rakkautta ilman uskollisuutta, sanoin kaksi kuukautta sitten, ja valitettavasti on aivan varmaa, etten enää tuntenutkaan samanlaista hellyyttä M(allefille) parkaa kohtaan tavatessani hänet taas. On varmaa, että hänen palattuaan Pariisiin (olette varmaankin nähnyt hänet) minä kärsin vähemmän ja hengitän vapaammin sen sijaan, että odottaisin kärsimättömänä hänen paluutaan ja olisin murheellinen hänen ollessaan kaukana. Jos uskoisin, että C(hopini):n tiheämpi tapaaminen lisäisi kylmenemistäni, tuntisin v e l v o l l i s u u d e k s e n i pidättyä siitä.

Tähän minä pyrin, puhumaan teille tuosta omistamisen kysymyksestä, joka eräitten mielestä on uskollisuuden koko probleema. Luullakseni se on väärä käsitys, saattaahan tosin olla uskoton suuremmassa tai pienemmässä määrässä, mutta kun on antanut valloittaa sielunsa ja suostunut rakkauden tunteen vallassa viattomimpaankin hyväilyyn, uskottomuus on jo tapahtunut, eikä jatko ole niin merkitsevä, sillä se, joka on menettänyt sydämensä, on menettänyt kaiken. Olisi parempi hukata ruumis ja säilyttää sielu eheänä. Niinpä p e r i a a t t e e s s a olen sitä mieltä, ettei uuden suhteen täydellinen pyhittäminen tee lankeemusta paljon vakavammaksi, mutta käytännössä on mahdollista, että kiintymys muuttuu inhimillisemmäksi, väkivaltaisemmaksi ja hallitsevammaksi omistuksen jälkeen. Se on luultavaakin, se on jopa varmaa. Tästä johtuukin, että kun haluaa elää yhdessä, ei tule tehdä väkivaltaa luonnolle ja totuudelle välttämällä täydellistä liittoa, mutta kun on pakko elää erillään, on epäilemättä varovaisempaa ja siis velvollisuuskin ja todellisen hyveellisyyden (uhrautuvaisuuden) mukaista pidättyä siitä. En ollut vielä harkin-

nut tätä asiaa vakavasti, ja jos hän olisi pyytänyt minua Pariisissa, olisin taipunut, koska luonteeni suoruuden johdosta vihaan varovaisuutta, rajoituksia, vääriä jaoitteluita ja hiuksenhalkomista, olivat ne sitten mitä laatua tahansa. Mutta kirjeenne antoi minulle aihetta pohtia perusteellisesti tuota päätöstä. Ja sekin opasti minua, että tunsin hämminkiä ja murhetta, kun M(allefille) jälleen hyväili minua, ja että tarvitsin rohkeutta voidakseni salata sen tunteen. Noudatan siis neuvoanne, rakas ystävä. Olisipa se uhraus puhdistusuhri sen valapattoisuuden johdosta, mihin olen syypää.

Sanon sitä uhraukseksi, koska minulle tuottaisi tuskaa nähdä enkelimme kärsivän. Tähän saakka hän on ollut hyvin voimakas, mutta enhän minä ole mikään lapsi. Näin kyllä, että inhimillinen intohimo kasvoi hänessä nopeasti ja että oli aika meidän erota. Siitä syystä en lähtöni edellisenä iltana tahtonut olla hänen kanssaan ja melkein ajoin hänet pois.

Ja koska sanon teille kaiken, tahdon sanoa teille, että hänessä on vain yksi asia, joka ei ollut minun mieleeni: hän itse vetosi huonoihin perusteihin pidättyessään. Siihen saakka pidin kauniina sitä, että hän pidättyi kunnioituksesta minua kohtaan, ujoudesta, vieläpä uskollisuudesta toista naista kohtaan. Kaikki tuo oli uhrautumista ja siis viisasta voimaa ja siveyttä. Se juuri viehätti ja hurmasi minua eniten hänessä. Mutta teidän luonanne, jäähyväishetkellä, tahtoessaan nujertaa viimeisen kiusauksen hän sanoi minulle muutaman sanan, jotka eivät vastanneet minun mielipiteitäni. Hän näytti hurskastelijoiden tavoin halveksivan i h m i s l u o n n o n heikkouksia ja häpeävän kiusauksia, joita hänellä oli ollut, ja pelkäävän tahraavansa rakkautemme enemmillä purkauksilla. Minusta tuo tapa arvostella rakkauden suurinta syleilyä on aina ollut vastenmielinen. Ellei tuo suurin syleily ole yhtä pyhä, yhtä puhdas ja otollinen kuin muutkin, ei ole mikään hyve pidättyä siitä. Sana 'fyysillinen rakkaus', jota käytetään ilmaisemaan sitä käsitettä, jonka nimi tunnetaan vain taivaassa, on minusta v a s t e n m i e l i n e n ja l o u k k a a v a

niinkuin väärä ja herjaava mielipide. Saattavatko ylevät luonteet tuntea puhtaasti fyysillistä rakkautta ja rehelliset luonteet puhtaasti älyllistä rakkautta? Onko koskaan olemassa rakkautta ilman ainoatakaan suudelmaa ja rakkauden suudelmaa ilman nautintoa? L i h a l l i s u u d e n h a l v e k s i m i n e n ei voi olla viisasta eikä hyödyksi muulloin kuin silloin, kun on kysymys olennoista, jotka ovat pelkästään l i h a l l i s i a, mutta rakastetun ollessa kysymyksessä ei tule pidättyessään käyttää sanaa h a l v e k s i a vaan k u n n i o i t t a a. Ei hän muuten noita sanoja käyttänytkään. En muista niitä oikein hyvin. Luullakseni hän sanoi, että e r ä ä t s e i k a t saattoivat pilata muiston. Eikö tuo ollutkin typerästi sanottu häneltä, ja eihän hän ajattele niin? Kuka se onneton nainen onkaan, joka on jättänyt hänelle sellaisen vaikutelman fyysillisestä rakkaudesta? Onko hänellä siis ollut rakastajatar, joka ei ole ollut hänen arvoisensa? Enkeli parka. Pitäisi hirttää kaikki naiset, jotka tahraavat miesten silmissä luomakunnan kunnioitettavimman ja pyhimmän seikan, jumalallisen mysteerin, maailmankaikkeuden vakavimman ja ylevimmän elintoiminnan. Magneetti suutelee rautaa, eläimet kiintyvät toisiinsa sukupuolten erilaisuuden perusteella. Kasvit tottelevat rakkauden lakia ja ihminen, joka ainoana täällä maan päällä on saanut Jumalalta lahjan tuntea jumalallisesti sen, minkä eläimet, kasvit ja metallit tuntevat aineellisesti, ihminen, jossa sähköinen vetovoima muuttuu aistituksi, ymmärretyksi, tietoiseksi vetovoimaksi, ihminen yksin pitää tuota samanaikaisesti sielussaan ja ruumiissaan tapahtuvaa ihmettä kurjana tarpeena, hän puhuu siitä halveksien, pilkallisesti ja häveten! Se on hyvin omituista. Tuosta tavasta erottaa toisistaan henki ja ruumis on ollut seurauksena, että luostarit ja irstailupaikat ovat tulleet tarpeellisiksi.

Tämä on hirvittävä kirje. Tarvitsette kuusi viikkoa ottaaksenne siitä selvän. Tämä on ultimaatumini. Jos hän on onnellinen tai tulee onnelliseksi s e n t o i s e n avulla, antakaa hänen tulla siksi. Jos hänestä tulisi onneton, e s t ä k ä ä s e.

Jos minä voin tehdä hänet onnelliseksi samalla kertaa kuin s e t o i n e n, minä voin puolestani myös tulla onnelliseksi. Jos hän ei voi tulla onnelliseksi minun kanssani olematta samalla kertaa onneton sen toisen kanssa, meidän on vältettävä toisiamme, ja hänen on unohdettava minut. Näistä neljästä kohdasta en pääse mihinkään. Lupaan teille olla vahva tässä asiassa, sillä on kysymys hänestä, ja ellen olekaan kovin urhea itseni ollessa kysymyksessä, olen hyvin uskollinen niitä kohtaan, joita rakastan. Sanokaa minulle suora totuus, luotan siihen ja odotan sitä.

Teidän on ihan tarpeetonta kirjoittaa minulle kirjettä, jonka voisin näyttää kenelle tahansa. M:n (Mallefillen) ja minun suhde ei ole sellaisella tolalla. Me kunnioitamme toisiamme niin paljon, ettemme ajatuksissammekaan vaadi toisiamme tilille elämämme yksityiskohdista . . .

On ollut puhetta minun lähdöstäni Pariisiin, eikä olekaan vielä mahdotonta, että menisin Mallefilleä tapaamaan, jos hänen hoidossaan olevat asiani pitkittyvät. Älkää kertoko siitä p i e n o k a i s e l l e. Jos tulen sinne, ilmoitan siitä teille, ja me järjestämme hänelle yllätyksen. Joka tapauksessa, koska tarvitsette aikaa voidaksenne hankkia itsellenne mahdollisuuden lähteä Pariisista, alkakaa jo järjestellä asiaa. Sillä tahdon teidät Nohantiin täksi kesäksi, mahdollisimman varhain ja mahdollisimman pitkäksi ajaksi. Saatte nähdä viihtyvänne hyvin, täällä ei ole mitään sellaista, jota pelkäätte. Täällä ei ole vakoilua, ei juoruja, ei maaseudun pikkumaisuutta. Tämä on keidas erämaassa. Koko departementissa ei ole ainoatakaan sielua, joka tietäisi, kuka on Chopin tai Grzymala. Ei kukaan tiedä, mitä talossani tapahtuu. Luonani käy vain intiimejä ystäviä, teidän kaltaisianne enkeleitä, joiden mieleen ei koskaan tule pahaa ajatusta niistä, joista he pitävät. Tulettehan, ystävä kulta, sitten saamme jutella tarpeeksemme ja masentunut sielunne elpyy maaseudulla. Mitä tulee p i e n o k a i s e e n, hän tulkoon, jos hän tahtoo, mutta siinä tapauksessa tahtoisin saada tiedon siitä aikaisemmin, koska lähettäisin

George Sandin lyijykynäpiirros Chopinistä.

Valdemosan kartusiaaniluostari.

Zbiory Muzeum I.F.C.

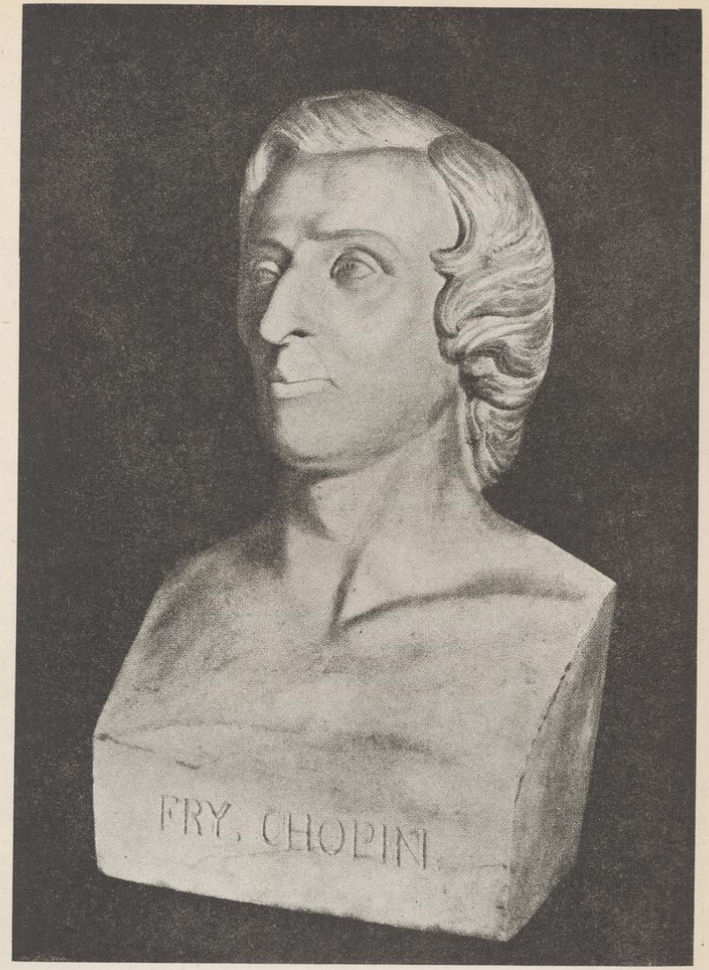

Puolalaisen kuvanveistäjän Tatarkiewiczin rintakuva Chopinistä.

M:n (Mallefillen) joko Pariisiin tai Genèveen. Tekosyitä kyllä riittää, eikä hänen päähänsä ikinä pälkähtäisikään epäillä. Ellei p i e n o k a i n e n tahdo tulla, antakaa hänen noudattaa mieltään, hän pelkää ihmisiä, en tiedäkään, mitä hän oikein pelkää. Kunnioitan rakastamissani olennoissa kaikkea sitä, mitä en ymmärrä. Minä matkustan Pariisiin syyskuussa ennen suurta matkaa. Käyttäydyn hänen suhteensa niinkuin neuvotte. Ellette löydä ratkaisua ongelmiin, jotka olen esittänyt teille, koettakaa saada se häneltä, tutkikaa hänen sieluaan, minun on saatava tietää, mitä siellä on tapahtumassa. Mutta nyt tunnette minut perinpohjin. Tällaisia kirjeitä en kirjoita kahtakaan kymmenessä vuodessa. Olen niin laiska ja inhoan niin kovasti itsestäni puhumista. Mutta näin pääsen puhumasta itsestäni enempää. Osaatte minut nyt ulkoa ja voitte käyttää tunnustustani esikuvana, kun teette tilinne Kolminaisuuden kanssa.

Olen koko sielustani harras ystävänne. Näyttää siltä, kuin en olisi koko tässä pitkässä pakinassani puhunut lainkaan teistä. Se johtuu siitä, että minusta tuntui kuin olisin puhunut itsestäni toiselle m i n ä l l e n i, minälle, joka on varmasti niistä kahdesta parempi ja rakkaampi.

G e o r g e S a n d.»

Ihailkaamme ennen kaikkea, miten taitavasti nainen käy taisteluaan, niin että hän pakostakin voittaa, miten vastustaja hyökkäisikään tai perääntyisikään. Kaikki on järjestetty ennakolta, kaikkeen on valmistauduttu, mutta ei siihen, ettei Chopinistä tulisi George Sandin rakastajaa. Ja muuten hän varmaankin tiesi, että tuo V e n ä j ä, jota hän muka pelkäsi, oli laskenut aseensa ja että Chopin oli ravistanut hänet pois ylpeästä sydämestään. Mutta tuollainen kirje, noin harvinainen psykologinen todiste ansaitsee esiintyä kokonaisuudessaan tämän rakkausjutun asiakirjoissa. Ihmistä on helppo lukea siitä, vieläpä sitäkin, minkä hän luulee salaavansa. Siinä havaitsee älyä, siinä tuntee hiukan raskaan, suorastaan äidilli-

sen rakkauden, p e l i k a a n i n r a k k a u d e n painon, siinä ihailee kolmenkymmenenneljän ikäisen naisen kosteahuulista himoa kahdenkymmenenkahdeksan vuoden ikäistä lasta kohtaan, joka näytti vielä nuoremmalta ja jonka juovuttava puhtaus hullaannutti tuon hekumallisen naisen. Sitä George kutsui velvollisuutensa täyttämiseksi. Taito on siinä, että osaa valita sanansa hyvin. Hän tunnusti myöskin: »Minun oli rakastettava tai kuoltava», ja se ei ole yhtä vaateliasta kielenkäyttöä. Sanokaamme lopuksi, että Chopin itse kaipasi kaunista anteliasta hellyyttä sen rutikuivan romaanipoloisen jälkeen, jonka hän oli juuri sulkenut kirjekuoreen. Hän tarvitsi huolenpitoakin. Aluksi George lähetti hänet tohtori Gaubert'in luo, joka kuunteli hänen keuhkojaan ja meni valalle siitä, ettei hänellä ollut keuhkotautia. Mutta hän tarvitsi ilmaa, kävelyretkiä ja lepoa. Vastarakastuneet ryhtyivät etsimään yksinäistä paikkaa.

Pariisissa levisi pian tieto, että kirjailijatar oli lähtenyt Baleareille kolmen lapsensa, Mauricen, Solangen ja Chopinin kanssa.

Valdemosan kartusiaaniluostari

Oikeastaan he olivat sopineet kohtaamisesta Perpignanissa, koska Chopinille, säädylliselle sielulle, oli vastenmielistä lähteä huomiota herättävästi, julistaa loistavaa menestystään rakkaudessa. Ehkä Georgekin tahtoi olla loukkaamatta Mallefille paran ylpeyttä. He lähtivät siis kumpikin omia aikojaan ja tapasivat toisensa Perpignanissa lokakuun viimeisinä päivinä. George oli onnellinen ja rauhallinen. Hän oli matkustanut hitaasti, käynyt tervehtimässä ystäviään matkan varrella, poikennut Lyonissa, Avignonissa, Vauclusessä ja Gard'in siltaa katsomassa. Oikeastaan hän ei niinkään välittänyt matkustamisesta kuin lähtemisestä, etsimisestä. Kuten hän aina tällaisissa tilanteissa sanoi, hän etsi pesää lempiäkseen ja turvapaikkaa kuollakseen. Tuskinpa hän muistikaan kulkeneensa samaa tietä Musset'n kanssa neljä vuotta aikaisemmin, silloin, kun he olivat tavanneet lihavan Stendhal-Beylen höyrylaivassa.

Chopin puolestaan ei ollut pysähdellyt matkalla, hän oli kestänyt sankarillisesti neljä päivää ja neljä yötä postivaunuissa. Niinpä hän nousikin laivaan »raikkaana kuin ruusu ja punervana kuin nauris». Vain Grzymala, Matuszinski ja Fontana olivat tietoisia matkasta, jonka hän halusi pitää salassa jopa vanhemmiltaankin Puolassa. Fontana suostui toimimaan postin välittäjänä. Chopinillä oli taskussaan hiukan rahaa, koska hän oli myynyt Preludinsa Pleyelille kahdestatuhannesta frangista, joista hän oli saanut neljäsosan.

Päästäkseen Barcelonaan he nousivat *Phénicien*-laivaan. Matka tapahtui pitkin »maailman sinisintä, puhtainta ja tyynintä merta, sitä luulisi Kreikan mereksi tai Sveitsin järveksi kauniina päivänä», kirjoittaa George ystävättärelleen Marlianille juuri ennen lähtöä. Barcelonassa he viipyivät muutamia päiviä ja kävivät katsomassa Inkvisitiopalatsin raunioita.

Sitten he nousivat jälleen laivaan, joka oli nimeltään *El Mallorquin*. Matka tapahtui fosforinhohtoisena lämpimänä yönä. Laivassa nukkuivat kaikki paitsi Chopin, Sand ja perämies, joka lauloi, mutta niin hiljaisella äänellä, että hänkin tuntui olevan puolinukuksissa. Chopin kuunteli sävelmää, joka muistutti hänen omia epämääräisiä improvisaatioitaan. »Mietiskelyn ääni», sanoi George. Aamulla he saapuivat Mallorcan Palmaan äkkijyrkän rantapengermän juurelle. Sen huipulla kasvoi aloeita ja palmuja. Mutta kun he kauhukseen kuulivat, ettei ollut olemassa hotellia, ei edes vuokrahuoneita, joihin voisi asettua asumaan, he menivät Ranskan konsulin puheille ja onnistuivat hänen avullaan löytämään erään herra Gomezin talon. Se sijaitsi kaupungin ulkopuolella laaksossa, jonne näkyy etäinen Palma keltaisine taloineen ja katedraaleineen. Tämä epämukava keidas, joka oli ensin kalustettava ja jonne piti itse hankkia kaikki tarvekalut, oli nimeltään T u u l e n t a l o. Matkustavaiset olivat ensin aivan ihastuneita siihen.

»Taivas on turkoosinsininen», kirjoittaa Chopin Fontanalle, »meri azurinsininen, vuoret smaragdinvihreät. Ilma on kuin taivaassa. Päivisin on aurinkoa, on kuuma, ja kaikki pukeutuvat kuin kesällä. Yöllä kuuluu tuntikaudet joka puolelta laulua ja kitaransoittoa. Suunnattomia parvekkeita, joilta riippuu viiniköynnöksiä, arabialaisia taloja . . . Kaupunki kuten kaikki muukin täällä tuo mieleen Afrikan. Lyhyesti sanoen, elämä on ihanaa. Rakas Juljan, mene Pleyelille, sillä piano ei ole vielä tullut. Mitä tietä se on pantu tulemaan? Sano hänelle, että hän saa pian Preludit. Tulen todennäköisesti asumaan hurmaavassa kartusiaaniluostarissa, maailman kauneimmalla paikalla, meri, vuoria, palmuja, hautausmaa, ristiretkeläisten kirkko, moskeijan rauniot, tuhatvuotisia oliivipuita . . . Rakas ystävä, nyt nautin hiukan enemmän elämästä, olen aivan liki maailman kauneinta, olen parempi ihminen.»

Tuulten talon vuokra on 100 frangia kuussa. Mutta koska sen asema ei vastaa täydellisesti heidän eristäytymishaluaan, koska he kaipaavat jotakin t a i t e e l l i s e m p a a, erikoisempaa, he saavat Valdemosan kartusiaaniluostarista, joka sijaitsee vajaan peninkulman päässä sieltä, kolme huonetta ja appelsiineja täynnä olevan puutarhan kolmellakymmenelläviidellä frangilla vuodessa. »Se on runoutta, se on yksinäisyyttä, se on aistikkainta taivaan alla, ja millaisen taivaan! Millainen maa! Me olemme suunniltamme ihastuksesta», kirjoittaa Sand. Tämä ilo ilmenee heti liian pitkinä kävelymatkoina. Chopin uupuu, loukkaa jalkansa polkujen kiviin, vilustuu heti ensimmäisen sateen sattuessa. Tuskin hän on ehtinyt olla Mallorcalla muutamia päiviä, kun hänen on jo mentävä vuoteeseen pahan keuhkokatarrin pakottamana. Ja hetkeksi väistynyt tuberkuloosi alkaa taas huolimatta 18 asteen lämmöstä, huolimatta ruusuista, sitruunapuista, palmuista ja kukkivista viikunapuista. »Saaren kolme etevintä lääkäriä oli kokoontunut neuvotteluun, yksi nuuski ysköksiäni, toinen naputteli kohtaa, mistä olin yskäissyt irti, kolmas kuunteli minun yskiessäni. Ensimmäinen sanoi, että minä heittäisin henkeni, toinen, että heittäisin henkeni ja kolmas, että olin jo heittänyt henkeni. Ja sillävälin minä muistelin, miten olin ennen elänyt . . . En voi antaa anteeksi Jeannot'lle (Matu-

szinskille), ettei hän antanut minulle ainoatakaan neuvoa tällaisen akuuttisen keuhkokatarrin varalta. Hänen olisi pitänyt arvata, että minä saisin tällaisen. Hädin tuskin pääsin eroon heidän suoneniskuistaan, heidän vetolaastareistaan ja muista samantapaisista menetelmistä. Herran kiitos, olen jälleen oma itseni. Mutta sairaudestani kärsivät Preludini, jotka saat Herra ties milloin . . . Muutaman päivän kuluttua asun maailman kauneimmassa paikassa: merta, vuoria, kaikkea, mitä toivoa saattaa. Menemme asumaan suunnattomaan, vanhaan, raunioituneeseen kartusiaanien jättämään luostariin. Mendizabal näyttää karkoittaneen munkit vartavasten minun ilokseni. Se on aivan lähellä Palmaa, eikä missään voi olla ihmeellisempää: siellä on luostarikammioita ja mitä runollisin hautausmaa . . . Lyhyesti sanoen, tunnen viihtyväni siellä. Vain pianoani enää kaipaan. Olen kirjoittanut suoraan Pleyelille Rochechouart-kadulle. Kysy sitä häneltä ja sano hänelle, että sairastuin seuraavana päivänä perillepääsyni jälkeen, mutta olen jo parempi. Puhu yleensä vain vähän minusta ja käsikirjoituksistani . . . Älä kerro kenellekään, että olen ollut sairas, siitä vain juoruttaisiin.»

Nyt George on omassa elementissään. Hänellä on puuhaa. Hän kirjoittaa, omistaa taloudelle yhtä paljon huomiota kuin romaaneilleen, tutkii pienen kaupungin kaupat, opettaa molempia lapsiaan ja hoivaa kolmatta, joka huutaa häntä joka hetki. »Päivä päivältä hän nousee jälleen pinnalle, ja toivon, että hänestä tulee terveempikin kuin ennen. Hän on lempeä ja hyvä kuin enkeli.» Mutta elämän materiaalinen puoli tulee päivä päivältä yhä vaikeammaksi. Puuttuu kaikkea, jopa patjoja, lakanoita ja kattiloitakin. On pakko ostaa jonkinlainen kalusto, kirjoittaa Buloz'lle, *Revue des Deux Mondes'in* päätoimittajalle ja lainata häneltä rahaa. Pian *Tuulen talossa* on mahdotonta asua. Sen seinät ovat niin ohuet, että syyssateilla kalkki paisuu kuin sieni. Uunia ei tietenkään ole enempää kuin muuallakaan muka lämpimissä maissa, ja matkustajien hartioita tuntuu painavan jäinen viitta. Täytyy turvautua

hiiliruukkujen häkäiseen kuumuuteen. Sairas alkaa tuntea tuskia, yskii lakkaamatta ja voi tuskin nauttia ravintoa, sillä hän ei siedä maan ruokia, ja George havaitsee, että hänen on pakko itsensä keittää ruoka. »Loppujen lopuksi», kirjoittaa hän ystävättärelleen Marlianille, »matkamme tänne on monessa suhteessa ollut hirvittävä fiasko. Mutta nyt olemme täällä. Emme voi lähteä pois antautumatta alttiiksi ruman vuodenajan myrskyille ja joutumatta tuhlaamaan aina vain enemmän rahaa. Ja sitäpaitsi olen käyttänyt kaiken rohkeuteni ja kestävyyteni päästäkseni asumaan tänne. Ellei Kaitselmus kohtele meitä liian pahoin, on luultavaa, että vaikeimmasta on jo selviydytty ja että saamme nyt korjata vaivojemme hedelmät. Keväästä tulee suloinen, Maurice saa taas takaisin terveytensä . . . Solange on melkein aina viehättävällä tuulella merikipunsa jälkeen, Maurice väittää, että hän on oksentanut pois kaiken myrkkynsä.»

Sairaasta, joka piilotetaan vähimmän kostean huoneen kätköön, tulee väestön kauhun ja inhon kohde. Kun señor Gomez saa tietää, että on kysymys rintataudista, hän vaatii vuokralaisiaan lähtemään ja sitä ennen valkaisuttamaan ja kalkituttamaan koko talon kustannuksellaan sekä polttamaan liinavaatteet ja huonekalut. Konsuli tulee hätään ja ottaa muutamaksi päiväksi kurjan kolonian luokseen asumaan. Lopulta, joulukuun 15. päivänä, kauniina päivänä, he lähtevät kulkemaan kartusiaaniluostariaan kohti. Juuri ennen lähtöä Chopin kirjoittaa taas Fontanalle: »Teen työtä sellissä, missä on asunut joku vanha munkki, jolla oli sielussaan kenties enemmän tulta kuin minulla ja joka kuitenkin hillitsi ja tukahdutti sen, sillä hän ei tiennyt, mihin hän olisi voinut käyttää sen . . . Arvelen voivani pian lähettää sinulle Preludini ja Balladin.»

George Sand puolestaan kirjoitti myöhemmin kirjassaan *Talvi Mallorcalla:* »En unohda milloinkaan muuatta solan mutkaa, josta kääntyessään saattaa nähdä vuoren huipulla erään sellaisen soman arabialaisen talon, joita olen kuvannut, puoleksi kätkeytyneenä nopalkaktusten verkoston taa, ja suuren

palmun, joka kuiluun päin taipuen kuvastuu taivasta vasten. Silloin kun Pariisin loka ja sumu saattaa minut väsymään elämääni, suljen silmäni ja näen taas kuin unessa viheriöivän vuoren, punertavat jyrkänteet ja yksinäisen palmupuun, joka on eksynyt ruusunpunaiselle taivaalle.»

Valdemosan kartusiaaniluostari . . . Tuo nimi, johon liittyvät Chopinin ja Sandin nimet ja afrikkalainen luonto, ei ole pelkästään romanttinen ja pittoreski, vaan se on kiteytynyt todelliseksi runoelmaksi. Täällä he nauttivat sairaalloisesta hekumastaan. Rakastamme vieläkin sen kangastusta, mikä liittyy musiikkiin, johon tuo keuhkotautinen pohjoinen lintu purki tuskaisen hellyytensä. Mitä merkitsisikään Mallorca ihmisunelmien historiassa, elleivät nuo kaksi olisi leiriytyneet sinne sateiseksi talveksi vuonna 1838? Tällä hylätyllä saarella ei ole muuta arvokasta kuin käytännöstä poistettu kartusiaaniluostari, joka kaksi kuukautta oli toivottoman rakkauden vankilana. Sillä vaikka etsisi heidän kirjeistään rivienkin välistä, ei niistä löydä mitään onnea. George yrittää turhaan lietsoa rasittunutta sydäntään, se ei kykene muuhun kuin säälivään hellyyteen, johon Venetsian kauheiden nautintojen muistot valavat kaihoaan. Ja lukemattomien pikku vaivojen masentama Chopin, uupunut ja turhamainen mies, tuntee päivä päivältä, miten hän menettää voimat, jotka olisivat nautinnoissa tarpeen. Molemmin puolin hermot nousevat pinnalle. Vain työ vapauttaa heidät, ja yksinäisyys, joka kahlehtii heidät yhteen, vahvistaa heidän suhteensa veljeyttä.

Valdemosa on kokonainen rakennusrykelmä. Sinne voisi majoittaa armeijakunnan. Siellä on apotin asumus, palvelevien veljien ja maallikkoveljesten kammiot ja kolme rakennusta, jotka muodostavat varsinaisen luostarin. Mutta kaikki on tyhjänä ja autiona. Vanhin luostarirakennus on 1400-luvulta, sen goottilaisten ikkunain pielissä luikertelevat köynnöskasvit. Sen keskustassa on kartusiaanien vanha hautausmaa, jossa ei ole muistomerkkejä eikä hautakirjoituksia. Muutama sypressi reunustaa suurta valkeaa puuristiä ja suippokaarityylistä kaivoa, jonka partaalle on versonut laakeripuu ja kääpiöpalmu. Faunimainen vartija piti tarkoin hallussaan kaikkien suljettujen kammioiden avaimet. Vaikka tuo lihava satyyri olikin hyvin ruma, hän oli saattanut ikävyyksiin nuoren tytön, joka vanhempineen oli oleskellut muutaman kuukauden täällä yksinäisyydessä. Mutta puolustuksekseen hän oli sanonut, ettei valtio ollut velvoittanut häntä suojelemaan muita kuin maalattuja neitsyitä.

Uudemmat, puksipuiden reunustamat luostarirakennukset sisältävät kaksitoista kappelia ja puuleikkauksin koristellun, espanjalais-arabialaisin majolikalaatoin kivetyn kirkon. Pyhää Brunoa esittävä maalattu puupatsas, täysin espanjalaisen kansantyylin mukainen, on tämän temppelin ainoa taide-esine. Sen ääriviivat ja väritys ovat hyvin erikoiset, ja George Sandin mielestä kasvoilla on ylevän uskon ilme, kädet ovat hurskaan ja sydäntäsärkevän rukouksen asennossa. George sanoi: »Luulen, ettei Granadan fanaattista pyhimystä ole koskaan ymmärretty ja esitetty niin syvästi ja hehkuvasti eläytyen. Hän oli kristillisen asketismin henkilöitymä.» Valitettavasti kirkosta puuttuvat urut, niinkuin kartusiaanien säännöt vaativat.

Sand, Chopin ja lapset asuvat kolmessa tilavassa holvikattoisessa sellissä, joiden seinät ovat kolme jalkaa paksut. Niiden ikkunat ovat etelään, puutarhaan, johon on istutettu granaattiomena-, sitruuna- ja appelsiinipuita. Tämän vihannan tuoksujen valtakunnan käytävät on kivetty tiilillä. Hiljaisuuden puutarhan kynnyksellä Chopin kirjoittaa Fontanalle kolme päivää joulun jälkeen:

»Voitko kuvitella minut näin: meren ja vuorten välillä suuressa autiossa kartusiaaniluostarissa, kammiossa, jonka ovet ovat korkeammat kuin Pariisin pihaportit. Olen kähertämätön, ilman valkeita hansikkaitani, mutta kalpea kuten tavallisesti. Selli muistuttaa hautaholvia, se on korkea, ja katto on pölyinen. Ikkunat ovat pienet . . . Vuoteeni sijaitsee vastapäätä ikkunoita maurilaistyylisen filigraaniruusuikkunan alapuolella.

Vuoteen vierellä on kirjoituspöytää muistuttava nelikulmainen kapine, jonka tarkoitus on hyvin arvoituksellinen. Sen päällä on raskas kynttilänjalka (suurta ylellisyyttä), jossa on pikkuruinen kynttilä. Bachin teokset, omat töherrykseni ja käsikirjoitukset, jotka eivät ole minun tekoani — siinä on huoneeni koko sisustus. Voi huutaa oikein lujaa, eikä kukaan kuule, lyhyesti sanoen, kirjoitan sinulle hyvin merkillisestä paikasta. — Kuu on ihmeellinen tänä iltana, en ole koskaan nähnyt sitä kauniimpana . . . Luonto on täällä terveellinen, mutta ihmiset ovat ryöväreitä. He eivät koskaan ole tavanneet ulkomaalaisia, siitä syystä he eivät ymmärrä, mitä meiltä voi vaatia. He antavat ilmaiseksi appelsiinin, mutta housunnapista he vaativat satumaista summaa. Tämän taivaan alla ihmisen valtaa runollinen tunnelma, joka tuntuu uhoavan kaikista ympäröivistä esineistä. Kotkat liitelevät joka päivä häiriintymättä päittemme yllä.»

Mutta Chopinin on turha yrittää mieltyä tähän hiukan ylpeilevään ympäristönvalintaan, se ei sovellu hänelle. Hän on liian kiintynyt kotoisiin tottumuksiinsa ja hienostuneisiin esineisiin voidakseen viihtyä näissä autioissa saleissa, joissa henki ei voi kiinnittyä mihinkään. Ja sitäpaitsi he ovat onnettomuudekseen sattuneet keskelle sadekautta, ja Mallorcan sateet muistuttavat vedenpaisumusta. Ilma on niin kosteuden kyllästämä, että on raskasta liikkua. Maurice ja Solange ovat erinomaisessa kunnossa, »mutta pikku Chopin on väsynyt ja yskii yhä kovin. Hänen tähtensä odotan kärsimättömästi kauniita ilmoja, jotka eivät enää voi viipyä kauan.» Piano on vihdoinkin saapunut. Siitä ilosta Chopin antaa anteeksi kaiken muun. Hän tekee työtä, säveltää ja harjoittelee. »Kartusiaaniluostarin holvit iloitsevat siitä. Eikä täällä ole profanoimassa hölmöjen ihailu. Emme näe elävää sieluakaan», lukuunottamatta saaren alkuasukkaita, taikauskoisia ja uteliaita otuksia, jotka kiipeävät yksi toisensa jälkeen luostariin, mitä vartioi yksi munkki ja muutama pimeyden henki. Saadakseen nähdä viimeksimainitut he tuovat elukkansa siunattaviksi. Muulien,

hevosten, aasien, vuohien ja sikojen juhlat. »Itsekin he ovat ilmeisiä eläimiä», sanoo Sand, »haisevia, karkeita ja pelkurimaisia ja sen lisäksi pöyhkeitä ja erittäin komeasti pukeutuneita. He soittavat kitaraa ja tanssivat fandangoa . . . Minua pidetään perkeleelle lupautuneena, koska en käy messussa enkä tanssiaisissa ja koska elän yksin vuorellani opettaen lapsilleni partisiippisääntöjä ja muita hienouksia . . . Tässä ympäristössä Chopinin sävel kaikuu suloisesti, ja sellin muurit kuuntelevat sitä ihmeissään.»

Eräänä iltana he näkevät hirvittävän ilmestyksen, joka nostaa heidän hiuksensa pystyyn. Ensin kuuluu selittämätöntä ääntä, kuin tuhannet pähkinäpussit vierisivät parketilla. He rientävät ulos kammioistaan nähdäkseen, mitä se on, mutta luostari on autio ja tyhjä kuten tavallisestikin. Melu lähestyy kuitenkin. Pian heikko kajastus valaisee holvit, tulee näkyviin soihtuja, ja punaisessa usvassa ilmestyy kokonainen pataljoona hirvittäviä olentoja: sarvekas pikimusta pääpiru, jonka kasvot ovat verenkarvaiset, linnunpäisiä pikkupiruja, naispaholaisia sekä valko- ja ruusunpunapukuisia paimentyttöjä. Ne ovat laskiaista viettäviä kylän asukkaita ja ne tulevat pitämään tanssejaan eräässä sellissä. Melu, jonka säestyksellä kulkue etenee, johtuu kastanjeteista, joita poikaset näppäilevät tasaisen rytmikkäästi. Yhtäkkiä he keskeyttävät sen ja laulavat yhteen ääneen *coplitan*, jonka sävelmä kiertyy aina alkuunsa eikä tunnu milloinkaan loppuvan.

Kaikki tällainen järkyttää Chopin paran hermoja, etenkin silloin, kun Maurice ja Solange katoavat luostarin kaikuviin syvyyksiin tai kun George jättää hänet yksin mennessään retkeilemään kokonaisiksi päiviksi. Silloin autio luostari tuntuu olevan täynnä haamuja. Kun George palaa yöllisiltä tutkimusretkiltään raunioilta, hän löytää pianon edestä kalpean ja tuijottavan Chopinin, ja kestää muutaman hetken, ennenkuin hän tuntee ystävättärensä. Mutta juuri näiden hermoston kiihtymystilojen aikana tai niiden jälkeen hän säveltää muutamat kauneimmista kappaleistaan.

Sand vakuuttaa, että useat preludit ovat syntyneet sellaisen ahdistuksen vallassa. »Eräs niistä», kertoo nainen, »nousi hänen mieleensä synkkänä sateisena iltana, ja se herättää sielussa hirvittävän alakuloisuuden tunteen. Maurice ja minä olimme menneet Palmaan ostamaan tavaroita, joita tarvitsimme leirielämässämme, ja hän oli ollut hyvässä kunnossa lähtiessämme. Sitten tuli sade, vuorivirrat tulvivat yli äyräittensä, ja meiltä meni yli kuusi tuntia kulkeaksemme kolme peninkulmaa siinä vedenpaisumuksessa, ja saavuimme perille keskellä yötä, avojaloin. Ajajamme oli jättänyt meidät alttiiksi suunnattomille vaaroille. Me pidimme kiirettä, koska oletimme, että potilaamme olisi rauhaton. Hän oli tosiaan ollut kovin levoton, mutta tunne oli jähmettynyt eräänlaiseksi rauhalliseksi epätoivoksi, ja hän soitti itkien ihanaa preludiaan. Nähdessään meidän tulevan hän nousi ja huudahti äänekkäästi, sitten hän sanoi meille sekavan näköisenä ja merkillisellä äänellä: 'Tiesinhän minä, että olitte kuolleet!' Kun hän oli saavuttanut mielensä tasapainon ja näki, missä kunnossa me olimme, hän tuli aivan sairaaksi kuvitellessaan jälkeenpäin vaarojamme, mutta hän tunnusti minulle sittemmin, että odottaessaan meitä hän oli nähnyt kaiken kuin unessa ja että erottamatta enää unta todellisuudesta hän oli rauhoittunut ja ikäänkuin uinahtanut soittaessaan pianoa, varmana siitä, että hän itsekin oli kuollut. Hän kuvitteli hukkuneensa lampeen, raskaat, jäätävät vesipisarat putoilivat tahdissa hänen rinnalleen, ja kun kehoitin häntä kuuntelemaan vesipisaroita, jotka todellakin rapisivat katolle tahdissa, hän väitti, ettei hän ollut kuullut niitä. Hän vielä suuttuikin siitä, että minä sanoin sitä jäljittteleväksi harmoniaksi. Hän esitti koko tarmollaan vastalauseensa tuollaista lapsellista kuuloaistin jäljittelyteoriaa vastaan, ja siinä hän oli oikeassa. Hänen henkensä oli täynnä luonnon salaperäisiä harmonioita, jotka hänen musikaalinen ajatuksensa tulkitsi ylevillä vastineilla, eikä kysymyksessä ollut ulkonaisten äänten orjallinen toisto. Hänen seniltainen sävellyksensä oli kyllä täynnä sadepisaroita, jotka soivat luostarin

kaikuvilla kattotiilillä, mutta hänen mielikuvituksensa ja hänen laulunsa tulkitsivat ne kyyneliksi, jotka putosivat taivaasta hänen sydämelleen.»

On mietitty, mikä se preludi voisi olla. Toiset pitävät sitä Kuudentena, joka on h-mollissa, toiset Kahdeksantena, joka on fis-mollissa, tai Viidentenätoista (Des-duuri) tai seitsemäntenätoista tai yhdeksäntenätoista. Meidän ymmärtääksemme ei ole sijaa epäröinnille. Kysymyksessä on tosiaan Kuudes preludi, jossa tuskan pisara putoaa armottoman hitaana ja säännöllisenä ihmisen aivoihin. Mutta se ei loppujen lopuksi ole tärkeää. Jokainen löytää sen mistä haluaa, oman mielikuvituksensa mukaan. Suokaamme musiikille se omituinen oikeus, että se mukautuu enemmän meidän mukaamme kuin me sen mukaan, sallikaamme sen olla mielikuvitustamme palveleva Ariel. On aihetta muistaa Beethovenin sanat: »Sinun on luotava kaikki itsestäsi.» Liszt, joka harrasti niin paljon psykologiaa ja estetiikkaa, sanoo Chopinin todellisena muusikkona tyytyvän ottamaan tauluista niiden tunnelman jättäen huomioonottamatta plastiikan, »maalauksellisen kuoren, joka ei sulautunut hänen taidemuotoonsa eikä kuulunut hänen henkisempään maailmaansa». Sitten hän palaa sateiseen hämärähetkeen, jolloin hänen ystävänsä oli säveltänyt niin kauniin melodian, ja hän miettii, oliko George Sand osannut lukea siitä Chopinin rakkauden tuskaa, äärimmilleen kiihottuneen sielun kuumetilaa, oliko tuon maskuliinisen naisen nerous pystynyt saavuttamaan »sydämen nöyrimmän suuruuden, sellaisen uhrautumisen, jolla on oikeus kantaa alttiiksiantautumisen nimeä». Tuskinpa vain. Sand ei ole inspiroinut yhtään ihmelinnun laulua. Ainoa, jonka Chopin on saanut häneltä, on tuo ahdistuksen ja tuskan hetki.

Seuraavana päivänä runoilija soitti uudelleen, kommentoi ja viimeisteli tuon sielunsa syvyyksistä nousseen ainutlaatuisen paljastuksen. Mutta nainen ei ymmärtänyt siitä sen enempää. Tästä paljastuu kaikki, mikä heidän luonteissaan oli yhteensoveltumatonta. »Hänen sydämensä murtui», sanoo Liszt, »kun

hän pelkäsi menettävänsä naisen, joka oli pelastanut hänet elämälle. Nainen puolestaan piti vain huvittavana ajanvietteenä seikkailumatkaa, jonka vaarallisuus ei pystynyt hänen mielessään voittamaan uutuuden viehätystä. Mitä merkillistä siinä on, että tämä Chopinin elämänvaihe on hänen ranskalaiselta kaudeltaan ainoa, josta tapaa vaikutelmia hänen teoksissaan? Tämän jälkeen hän eli elämäänsä kahdella eri tasolla. Kauan hän vielä kärsi liian realistisessa, miltei karkeassa ympäristössä, mihin hänen hento ja herkkä temperamenttinsa oli joutunut vangituksi, sitten hän pakeni nykyisyyttä taiteen saavuttamattomiin piireihin turvautuen siellä varhaisnuoruutensa muistoihin, rakkaaseen Puolaansa, ainoaan, jonka hän teki lauluillaan kuolemattomaksi.»

Chopin alkoi pian inhota Mallorcaa. Hän tunsi itsensä vakavasti sairaaksi. Hän ei myöskään erikoisemmin viihtynyt maaseudulla ja vieläkin huonommin espanjalaisessa kartusiaaniluostarissa, mistä hänen mielikuvituksensa ei löytänyt mitään intiimiä kaupungin lämpöä, jota se tarvitsi voidakseen puhjeta kukoistukseensa. Hänen henkensä oli kuin vereslihalla: »ruusunlehden poimu, kärpäsen varjo saa hänet vuotamaan verta». Hän odotti kärsimättömänä lähtöä. Ja Sandkin tunnusti, että »nuo runolliset intervallit, joita luo elämäänsä, ovat vain siirtymävaiheita, lepoa, mikä on sallittu hengelle, ennenkuin se jälleen ryhtyy m i e l e n l i i k u t u s t e n h a r j o i t t a m i s e e n». Korostakaamme noita sanoja, joiden valossa on niin helppoa selittää luonteita. Valdemosa on pettyneelle naiselle runollinen välinäytös, odotusaikaa. Hän ajattelee vain ryhtyä jälleen metsästämään sensaatioita, kun taas Chopinin elämä on kiteytynyt valmiiksi, hänen mielenliikutuksensa kuihtuneet. Hän kaipaa enää yhtä seikkaa: ääretöntä työrauhaa. »Jumalan tähden, kirjoita», hän kehoittaa Fontanaa. »Lähetän sinulle Preludit, kopioi ne uudelleen Wolfin kanssa. Luulen, ettei niissä ole virheitä. Anna yksi kopio Probstille (kustantajalle) ja käsikirjoitus Pleyelille. Niillä 1 500:lla frangilla, jotka Pleyel antaa sinulle, maksat huoneistoni vuokran tammikuun ensi

päivään saakka, toisin sanoen 450 frangia. Sano se irti, jos luulet löytäväsi toisen huhtikuuksi . . .»

Se tuoksuu paluulta ja Pariisin henkäykseltä. Sillä kartusiaaniluostarissa elämä käy tosiaan mahdottomaksi. Eräs palvelija lähtee heidän luotaan väittäen, että he ovat ruttotautisia. Heidän on tavattoman hankalaa hankkia itselleen ruokatarpeita, koska epärehelliset talonpojat vaativat heiltä kaikesta kymmenkertaisen hinnan. Heiltä varastetaan Chopinille tarkoitettu vuohenmaitotilkka. Ei kukaan suostu palvelemaan rintatautista, jonka terveys huononee. Heidän vaatteensakin lahoavat heidän ylleen. Ei ole muuta neuvoa kuin paeta tuosta kovasydämisestä maasta.

Lopulta he pakkaavat tavaransa, naulaavat kiinni arkkunsa ja saavat kokea vielä senkin, että heille kieltäydytään antamasta vaunuja Palmaan. Heidän on kuljettava kolme peninkulmaa *birlocholla*, eräänlaisilla rattailla. Chopin kykenee tuskin hengittämään. Palmassa hän saa hirvittävän verensyöksyn. Kuitenkin he nousevat saaren ainoaan laivaan, jossa parveilee jo satakunta sikaa. Taiteilijalle annetaan kaikkein kehnoin vuode sanoen, että se täytyy sen jälkeen polttaa. Seuraavana päivänä Barcelonassa hän sylkee verta vadin täyteen ja laahautuu eteenpäin kuin haamu. Mutta heidän onnettomuutensa ovatkin lopussa. Konsuli ja Ranskan laivastoaseman komendantti toimivat heidän isäntinään ja siirtävät heidät sotalaivaston *Méléagre*-prikiin, jonka lääkäri onnistuu tyrehdyttämään Chopinin verensyöksyt.

He lepäävät viikon majatalossa. Helmikuun 15. päivänä 1839 George kirjoittaa rouva Marlianille: »Rakas kultaseni, nyt olen Barcelonassa. Jumala suokoon, että pääsen täältä pian pois ja ettei minun koskaan enää tarvitse astua jalallani Espanjaan! Se maa ei sovi minulle missään suhteessa . . . Lukekaa Grzymalalle Chopiniä koskeva kohta ja sanokaa, ettei hän saa puhua siitä sen enempää, sillä kun lääkäri on antanut minulle hyviä toiveita, on turhaa hälyttää hänen perhettään.»

Muutamia päiviä myöhemmin he saapuvat Marseillen satamaan. Mikä onni!

»Lopultakin, kultaseni, olen Ranskassa . . . Vielä kuukausi sellaista, ja me olisimme kuolleet Espanjaan, Chopin ja minä, hän surumielisyyteen ja inhoon, minä raivoon ja närkästykseen. He ovat haavoittaneet minua sydämeni herkimpään kohtaan, he ovat minun nähteni pistelleet neuloilla kärsivää olentoa, en koskaan anna sitä heille anteeksi, ja jos kirjoitan heistä, käytän sappeani.»

Ja François Rollinat'lle, todelliselle uskotulleen: »Rakas ystävä, en tahtoisi kuulla sinun poissaollessani kärsineen yhtä paljon kuin minä.»

Kaunis paluu kuherrusmatkalta.

'If music be the food of love, play on'

Eräänä hyvin synkkänä päivänä Nietzsche kirjoitti ystävättärelleen: »Eikö toivo ole taideteos?» Noustessaan maihin Marseillessa kevättalvella 1839 Chopin ja George Sand luovat taidetta, sillä he toivovat, he ovat tulvillaan tuota selittämätöntä innostusta, jonka arkipäiväisimmätkin seikat herättävät eräinä ennaltamäärättyinä hetkinä. Vähinkin riittää heille: odotettu kirje, kauniit kasvot, kirkon varjo kadulla, erään lääkärin rauhoittavat sanat, jotta he käsittäisivät, että nyt koittaa toipilaskausi, joka kuivaa heidän melkein mädäntyneen rakkautensa, kypsyttää sen ja muuttaa sen rauhalliseksi, kestäväksi ystävyydeksi. Joskus tarvitaan vain sattumanvarainen maisema, jotta sielujen koko rytmi muuttuisi.

Mallorcalla saattoi ihmetellä, eikö autio luostari ollut eräänlainen kiirastuli, josta käsin Sand teki tutkimusmatkoja helvettiin sairaan tuntiessa jo nousevansa taivasta kohti. »Chopin

on enkeli», kirjoitti George, »hän loi Mallorcalla kuolemansairaana musiikkia, joka tuoksui selvästi paratiisilta, mutta minä olen niin tottunut näkemään hänet taivaassa, että minun käsittääkseni elämä tai kuolema ei merkitse mitään hänelle. Hän ei enää itsekään tiedä, millä planeetalla hän elää.»

Marseillessa, ryyti-, hajuvesi- ja maustekauppiaitten hyvässä kaupungissa he laskevat taas jalkansa kiinteälle maaperälle. He asettuvat Hôtel de Beauvauhon, neuvottelevat lääkärin kanssa ja päättävät odottaa kesää Etelä-Ranskassa. Tuo päätös on heistä hiukan ikävä, mutta itse ikävyyskin on lepoa, joka on niin tärkeä heidän epäonnistuneen kuherrusmatkansa jälkeen. Lisäksi on linnoittauduttava mistralia ja kaikista ovista tunkeutuvia kiusanhenkiä vastaan. Mutta he eivät anna häiritä itseään. Tohtori Cauvières kuuntelee säännöllisesti Chopinin keuhkoja, asettaa hänelle vetolaastareita, määrää ruokajärjestyksen ja julistaa, että arpeutuminen on hyvää vauhtia tapahtumassa. Chopin voi jälleen alkaa soittaa, kävellä ja puhua niinkuin muutkin ihmiset, hän, jonka ääni viikkokausia oli ollut vain pelkkä henkäys. Hän nukkuu paljon. Hän huolehtii teostensa julkaisemisesta, kirjoittaa Fontanalle niitten omistuksista ja keskustelee hänen kanssaan uusien sävellystensä hinnoista. Sillä on ajateltava tulevaisuutta ja Pariisin huoneistoa, jonka hän on päättänyt vuokrata uudelleen. »Vie Schlesingerille ne 500 frangia, jotka saat Probstilta Balladista.» — »Schlesinger yrittää pettää minua, mutta hän ansaitsee minusta aika tavalla, ole hänelle kohtelias.» — »Sano hänelle, että annan Balladin Ranskaan ja Englantiin 800 frangilla ja Poloneesit Saksaan, Englantiin ja Ranskaan 1500 frangilla.» Hän suuttuu. Hän pitää puolensa kustantajia vastaan, eikä suostu myönnytyksiin. »Mitä rahoihin tulee, sinun on tehtävä selvä sopimus, etkä saa antaa käsikirjoituksia muutoin kuin käteistä rahaa vastaan . . .» Mieluummin antaisin sävellykseni halvalla kuten entisaikaan, kuin taipuisin noiden . . . edessä.» Huhtikuussa hän uudistaa hyökkäyksensä: »Pidä kaikki itselläsi minun paluuseeni saakka, koska he ovat sellaisia juutalaisia. Olen myynyt Preludini Pleyelille, ja olen saanut vasta 500 frangia. Hänellä on oikeus tehdä niille, mitä hän haluaa. Mitä tulee Balladeihin ja Poloneeseihin, älä myy niitä Schlesingerille äläkä Probstille . . . Ota ne takaisin . . . Riittää jo. Sinä olet saanut tarpeeksesi ja minä myös. Terveyteni vahvistuu, mutta olen raivoissani. Ei ole minun vikani, jos olen kuin sieni, josta saat myrkytyksen kun otat sen maasta ja maistat sitä. Tiedäthän, ettei minusta koskaan ole ollut hyötyä kenellekään, ei edes itselleni . . . Muuten, minua kohdellaan yhä, niinkuin en olisikaan rintatautinen. En juo kahvia enkä viiniä, vaan pelkästään maitoa. Pukeudun lämpimästi ja näytän aivan tytöltä.»

Maaliskuussa kuuluisa laulaja Nourrit oli kuollut Napolissa. Sanottiin, että hän oli tehnyt itsemurhan. Hänen ruumiinsa tuotiin Marseillehin seuraavassa kuussa, ja Notre-Dame-du-Mont-kirkossa vietettiin surujumalanpalvelus. Chopin suostui hoitamaan urkuja elevaation aikana kunnioittaakseen tätä ystäväänsä, jonka hän niin usein oli tavannut Lisztin luona ja joka oli käynyt hänen kotonaankin. Vaikka soitin oli epävireessä ja räikeä-ääninen, hän sai siitä irti kaiken mahdollisen. Hän soitti Schubertin *Tähdet*, jonka Nourrit oli vähän aikaisemmin esittänyt Marseillessa, ja luopuen kaikesta tehon tavoittelusta taiteilija tulkitsi tämän melodian urkujen lempeimmillä äänikerroilla. George oli muutamien ystäviensä kanssa urkuparvella, ja hänen kauniit silmänsä kyyneltyivät. Yleisö ei tuntenut kirjailijattareksi pientä mustapukuista naista.

Toukokuussa Chopin oli niin terve, että hän teki rakastajattarensa kanssa lyhyen matkan Genovaan. Se oli kaunis kirkas tuokio. He kävivät katsomassa palatseja, terassipuutarhoja ja tauluja. Muisteliko George melkein neljä vuotta aikaisemmin tekemäänsä matkaa, jolloin hän Musset'n kanssa oli astunut ensi kerran Italian maaperälle? Genova oli kenties ainoa kaupunki, jossa heidän rakkautensa oli ollut samentumaton. Hän on kirjoittanut, että jälleennäkeminen oli nau-

tinto. En tiedä, onko lausunto rehellinen, mutta se kajahtaa epäonnistuneelta. On kuitenkin havaittavissa eräänlainen väsymyksen uurre rouva Marlianille matkan jälkeen tehdyssä tunnustuksessa: »En enää rakasta matkoja tai ainakaan olosuhteet eivät enää ole sellaiset, että voisin rakastaa niitä.» On myöskin luultavaa, että Chopin ei tiennyt mitään aikaisemmasta Genovassa oleskelusta, sillä hänen vauhkolle sydämelleen sellainen kuvitelma olisi ollut hirveä.

Toukokuun 22. päivänä he lähtivät Marseillesta ja suuntasivat kulkunsa Nohantiin, missä he aikoivat viettää koko kesän. Heittelehdittyään viikon päivät vaunuissa he saapuivat vihdoin lakeaan ja hyvin viljeltyyn Berryhin, »joka kasvaa suuria pyöreitä saksanpähkinäpuita» ja johon George oli niin kiintynyt. Pian he tulivat vaatimattomaan kylään, näkivät tiilikattoisen kirkon ja aivan torin varrella sijaitsevan linnan. Se on talonpoikainen linna, joka symbolisoi tämän Euroopan ihaileman kolmikymmenviisivuotiaan naisen kaksinaista, kuninkaallista ja alhaista syntyperää. Nyt hän tuo pesäänsä p i e n o k a i s e n s a, uuden pienokaisensa, jalon, läpikuultavan nuorukaisen, joka näyttää merilinnun lailla pudonneen lennostaan Ranskan vanhoille sydänseuduille.

Rakas nainen, onko sinua ihailtava, koska annat leposijan kauniille uupuneelle sielulle? Tiedämme kyllä, että sinä toisinaan olit hänelle paha, koska olit terve, kuumaverinen ja kaikesta huolimatta tunsit uteliaisuutta tuota koskematonta ajatusta ja noita pyyteettömiä jäseniä kohtaan. Mutta senkin olemme nähneet, että osasit hoitajattaren toimesi. »Ketä hoitaisin?» huudahdit silloin, kun toinen potilaasi oli jättänyt sinut, kun hän ei enää sietänyt kärsimyksiä, joilla terästit nautintojasi. Kuitenkin olet meille rakas! Sinua ei tule arvostella yleisen mittapuun mukaan, sinua, jolla oli kuuma veri ja aina nopeasti kyllästyvä, silti alati nälkäinen sydän. Tekemäsi suunnaton työmäärä oli vain energiasi purkautumista. Sinulle kasattiin ylenmäärin töitä. Sinua rasitettiin kuin miestä. Et koskaan pitänyt liian typeränä noita hirvittäviä henkisiä ponnistuksia, joiden avulla sinun muka olisi ollut luotava joustava ja vapaamielinen siveysoppi, vaikka sinä olit luotu vain rakkautta, lapsivuodetta ja ihmisten ikivanhaa järjestystä varten. Tuo seikka on hiukan naurettava ja murheellinen niinkuin totuus ainakin. Mutta kuitenkin pitää olla sinulle kiitollinen siitä, että olet osaltasi auttanut Musset'tä valmiiksi runoilijaksi, ohjannut kevytmielisen keikarin terveelliseen kärsimykseen. Emme eräitten tavoin kanna sinulle kaunaa siitä, että uuvutit Chopinin. Kauan taistelit hänestä sairauden kanssa. Jos väsytitkin häntä vain enemmän, se johtui siitä, että pelkkä ystävyytesikin oli hinnaltaan kallis. Mutta se oli parasta, mitä saatoit antaa.

Ja nyt, kun olemme nähneet sinun saapuneen Nohantiin mukanasi rakkautesi uusi saalis, sanokaamme Shakespearen lailla: »If music be the food of love, play on.»

Chopin ei koskaan ole pitänyt maaseudusta. Kuitenkin hän viihtyy Nohantissa. Talo on mukava. Mallorcan ja Marseillen jälkeen on nautinto asua suuressa huoneessa, nukkua hienoilla lakanoilla, istuutua huoliteltuun ruokapöytään, käyttää aistikkaita, mukavia huonekaluja. Vaikka isossa talossa ei olekaan mitään loisteliasta, se on kuitenkin miellyttävän näköinen. Siellä on viihtyisää. Siellä Chopiniä hoivataan ja hemmotellaan. Georgen vanha ystävä tohtori Papet kiiruhtaa heti tutkimaan sairaan perin pohjin. Hänen lausuntonsa on: krooninen kurkunpään sairaus. Hän määrää paljon lepoa ja pitkän oleskelun maaseudulla. Chopin alistuu ohjelmaan aivan vastustelematta ja omaksuu järkevät, säännölliset elämäntavat. Georgen ryhtyessä jälleen huolehtimaan lastensa kasvatuksesta ja romaaneistaan Chopin korjaa Bachin sävellysten uuden painoksen, valmistaa ess molli Sonaattinsa, opus 37:n toisen Nokturnon ja kolme Masurkkaa (opus 41). Päivällinen nautitaan ulkoilmassa viiden ja kuuden välillä. Sitten tulee joitakuita ystäviä naapuristosta, Fleuryt, Duteil't, Duvernet ja Rollinat, joiden kanssa seurustellaan ja poltellaan. Ensi hetkestä saakka he kaikki kohtelevat Chopiniä kunnioittavan ystävällisesti.

Hippolyte Châtiron, Georgen velipuoli, joka vaimoineen asuu aivan lähitienoilla, kiltti, hiukan väkeviin menevä miekkonen, kiintyy häneen intohimoisen ystävyyden sitein.

Kun kaikki ovat lähteneet, Chopin soittaa pianoa hämärähetken aikana ja menee sitten vuoteeseen ja nukahtaa kuin lapsi aivan samaan aikaan kuin Maurice ja Solange. Mutta George avaa Ensyklopediansa ja valmistautuu seuraavan päivän tunneille. Se on todellista perhe-elämää, juuri sellaista, jonka Chopin ymmärtää parhaiten, juuri sellaista, jota hän työskentelyperiodinsa aikana tarvitsee.

»Sävellän täällä b-molli Sonaattia, johon sisältyy se surumarssi, mikä sinulla jo on», kirjoittaa hän Fontanalle. »Siinä on allegro, sitten es-molli scherzo, marssi ja lyhyt, noin kolmen sivun pituinen finaali. Marssin jälkeen vasen käsi soittaa u n i s o n o oikean kanssa. Minulla on uusi G-duuri Nokturno, joka tulee seuraamaan g-molli Nokturnoa, jos muistat sen. Tiedäthän, että minulla on neljä uutta Masurkkaa, yksi on Palmassa syntynyt, se on es-mollissa, kolme on täältä, ne ovat H-duurissa, Ass-duurissa ja cis-mollissa. Ne tuntuvat minusta kauniilta aivan niinkuin nuorimmat lapset iäkkäistä vanhemmista. Muutoin en tee yhtään mitään, korjaan erästä Bachin sävellysten pariisilaista laitosta. Siinä ei ole pelkkiä kaiverrusvirheitä vaan luullakseni myös muka Bachia ymmärtävien tekemiä harmoniaopillisia hairahduksia. En tee korjauksiani väittäen ymmärtäväni Bachia paremmin kuin he, mutta olen varma siitä, että toisinaan arvaan, miten siinä pitäisi olla.»

Joka ilta sen musiikkituokion aikana, jonka Chopin omistaa vain Georgelle, tämä kuuntelee hartaana. Sillä hän on erikoisen lahjakas kuuntelija. Epäilemättä juuri tuollaisina hetkinä nuo kaksi sielua, jotka ovat toisilleen niin läpinäkymättömät, ovat ymmärtäneet toisensa parhaiten. Nainen oivaltaa erinomaisesti, että Chopin on taiteilijan äärimmäisin muoto, ettei koskaan tule olemaan mahdollista saada häntä omaksumaan mitään arkitodellisuutta, että hänen alituinen unelmansa on liian kaukana maailmasta, liian vähän filosofinen, jotta ystävätär voisi seurata sitä niihin piireihin, minne kuolevaisilla ei ole pääsyä. Mutta on sittenkin suloista, kun sellainen mies pitää eniten juuri hänestä! Kiduttavaa myöskin, sillä vaikka Chopin pitääkin tarkkaa tiliä vähäisimmästäkin valonvälähdyksestä, joka on lahjoitettu hänelle, »hän ei viitsi nähdä vaivaa salatakseen pettymystään ensimmäisenä pimeänä hetkenä». Hänen oikukkaat tuulensa ja syvä masennuksensa sekä kiinnostavat että peloittavat Georgea, mielenliikutusten keräilijää. Mutta naisen sydäntä ahdistaa eräänlainen pelko, kun hän ajattelee joutuvansa sitoutumaan uusiin velvollisuuksiin, jos Frédéric asettuu pysyvästi asumaan hänen luokseen. Intohimo ei enää sokaise häntä. Hän kauhistuu ajatellessaan joutuvansa ehkä jonakin päivänä taistelemaan uutta rakkauttaan vastaan, joka saattaisi tulla surmaamaan hennon olennon, jolta hän oli riistänyt itsenäisen elämän. Sitten hän rohkaisee mielensä. Eikö vielä yksi täytettävä velvollisuus hänen elämässään, joka oli jo niin täynnä niitä, olisi juuri tuova kiusauksia vastaan? Eikö hänellä näin ollut suurempia mahdollisuuksia onnistua saavuttamaan se tapojen ankaruus, johon häntä veti uskonnollisen kiihkon vanha perintö, mistä hän ei koskaan ollut vapautunut? Mitä hän päättäisi? Hän päättää toistaiseksi antaa tapahtumien johtaa itseään.

Tämä rauhallinen onni on juuri kuin luotu Chopinin voimille, eikä hän ajattelekaan mitään muuta. Hän lahjoittaa koko kiintymyksensä, hän luo, se on kaunein lahja ja ainoa tulevaisuus. Hänen improvisoidessaan George tekee merkintöjä vihkoonsa: »Chopinin nerous on syvällisin, mitä koskaan on ollut olemassa, ja siinä on eniten tunnetta ja mielenliikkeitä. Hän saa yhden ainoan soittimen puhumaan äärettömyyden kieltä. Hän osaa keskittää kymmeneen riviin, jotka lapsikin pystyisi soittamaan, huimaavan ylhäisiä runoelmia, verrattoman väkeviä draamoja. Hän ei milloinkaan tarvitse suuria aineellisia keinoja . . . Hän ei tarvitse saksofonia eikä ofikleidiä täyttääkseen sielun kammolla, ei urkuja eikä ihmisääntä nostattaakseen siinä uskon ja innostuksen. Aistin ja taiteen-

ymmärryksen täytyy edistyä paljon, jotta hänen sävellyksensä voisivat tulla yleisesti suosituiksi. Chopin tuntee voimansa ja heikkoutensa. Hänen heikkoutensa on juuri hänen voimansa ylenpalttisuus, jota hän ei kykene säännöstelemään. Hänen musiikkinsa on täynnä vivahteita ja aavistamattomia kohtia. Joskus harvoin se on omituista, salaperäistä ja tuskaista. Vaikka hän inhoaakin sellaista, mikä on käsittämätöntä, hillittömät mielenliikutukset nostavat hänet joskus hänen tahtomattaan alueille, jotka vain hän yksin tuntee.»

Loppukesällä he päättivät kaikki palata Pariisiin. Sandille oli käynyt selväksi, ettei hän pystynyt yksin hoitamaan lastensa kasvatusta. Maurice tahtoi oppia piirtämään, ja Solange oli vaikea lapsi, hiukan salakavala ja itsepäinen. Georgen piti myös tavata kustantajansa Buloz, *Revue des Deux Mondes'in* päätoimittaja. Chopin halusi jälleen nähdä oppilaansa ja alkaa taas tuntinsa, jotka muodostivat hänen suurimman tulolähteensä. He pommittivat ystäviä kirjeillään, jotta nämä etsisivät kaksi huoneistoa, jotka eivät saaneet sijaita liian etäällä toisistaan. Grzymala, Arago ja Fontana ryhtyivät etsimään. Nohantista sateli ohjeita kolmelle ystävälle.

Chopin pyysi, että hänen huoneisiinsa valittaisiin välkähtelevät, turturikyyhkyn väriset seinäpaperit. Eteiseen jotakin muuta, mutta sekin a r v o k a s t a. Jos on olemassa jotakin kauniimpaa ja muodikkaampaa, heidän piti epäröimättä ottaa sitä.

»Minä pidän enemmän yksinkertaisesta, vaatimattomasta ja hienostuneesta kuin kauppiaitten räikeistä ja arkisista väreistä. Siksi helmenharmaa miellyttää minua, sillä se ei ole kirkuva eikä jokapäiväinen. Olisin sinulle erikoisen kiitollinen palvelijanhuoneesta, sillä se on hyvin tarpeellinen.»

Sandin mielestä huoneiston oli välttämättä oltava rauhallinen. Siinä piti olla kolme makuuhuonetta, kaksi vierekkäin ja yksi salongin toisella puolella. Kolmannen vieressä piti olla hyvin valoisa työhuone. Sali ja ruokasali toistensa yhteydessä.

Kaksi palvelijainhuonetta ja kellari. Parkettilattiat, mikäli mahdollista hyvässä kunnossa. Mutta ennen kaikkea rauhaa, »ei seppiä lähimailla». Säädyllinen porraskäytävä, ikkunoita etelään päin. »Ei savuja eikä pahoja hajuja!» Chopin jopa vaivautui piirtämään uneksimansa huoneiston pohjapiirustuksen.

Pian saapuu hyviä uutisia. Chopin saa asunnon Tronchet-kadun numero 5:stä ja George taas saa kaksi pientä puutarhassa sijaitsevaa lisärakennusta Pigalle-kadun numero 16:sta. Nohant on ilon vallassa, ja Frédéric, joka aina on niin tarkka ulkoasunsa suhteen, miettii nyt vaatteitaan. Taas hän kirjoittaa Fontanalle: »Unohdin pyytää sinua tilaamaan minulle hatun Duport'ilta Chaussée-d'Antinin varrelta. Hänellä on minun mittani ja hän tietää vaatimukseni. Näytä hänelle tämänvuotisen hatun mallia, älä kuitenkaan liian erikoista. Enhän tiedä, miten nyt pukeudut. Ja sitten, pistäydyhän katsomassa räätäliäni Dautremont'ia Bulevardeilla ja pyydä, että hän tekisi minulle harmaat housut. Valitse tummanharmaa vivahdus talvihousuiksi, ei raitaista, vaan yksiväristä ja taipuisaa. Sinulla on aito englantilainen maku ja tiedät kyllä mitä tarkoitan. Dautremont tulee tyytyväiseksi kuullessaan minun palaavan. Tarvitsen lisäksi mustan samettiliivin, jossa on hyvin vähän kuviointia, eikä mitään silmiinpistävää, yksinkertaisen, mutta kuosikkaan liivin. Jollei hänellä ole oikein kaunista samettia, tehköön liivin verasta, mutta se ei saa olla liian avonainen . . .» Kaiken tämän vaivan palkaksi »muuttelen sinun mieliksesi Poloneesini toista osaa elämäni loppuun saakka. Voihan olla, ettei eilinenkään muoto miellytä sinua, vaikka se kiduttikin aivojani kahdeksankymmentä sekuntia. Olen kopioinut käsikirjoitukseni hyvään järjestykseen. Mukaan luettuna sinun Poloneesisi siinä on nyt kuusi, kun jätetään pois laskuista seitsemäs, Impromptu, joka saattaa olla arvoton. En osaa itse sanoa siitä mitään, sillä se on liian tuore. Tytusz neuvoo minua säveltämään oratorion. Vastaukseksi kysyin häneltä, miksi hän rakentaa sokeritehtaan eikä dominikaaniluostaria. — Kun sinä olet niin taitava, voit saada aikaan,

etteivät minua uudessa asunnossani häiritse synkät ajatukset eikä tukehduttava yskä. Jos voit, pyyhi pois paljon episodeja menneisyydestäni. Ei olisi pahaksi sekään, jos sitoutuisin monivuotiseen työhön. Loppujen lopuksi olisin sinulle kiitollinen, jos voisit nuorentaa itseäsi paljon tai keksisit, miten voisit saada meidät vielä syntymättömiksi. Vanha ystäväsi Frédéric».

Frédéric ja George muuttivat molemmat Pariisiin vuoden 1839 lokakuussa. Mutta heille selveni pian, että kokonaisen vuoden kestäneen yhteisen elämän jälkeen heidän oli vaikeaa asua erillään. Chopin tarvitsi vieläkin hoitoa ja varovaisuutta. Hän luovutti asuntonsa tohtori Matuszinskille ja siirtyi huonekaluineen Pigalle-kadun toisen paviljongin alakertaan. Nämä odotetut suuren ja täydellisen työn vuodet kuluivat siis suunnilleen toivottuun tahtiin. Aamuisin opettaja toisensa jälkeen kävi Mauricen ja Solangen luona. Chopinin luona vaelsi oppilaitten saatto. Hänen opetuksensa kesti kerrallaan ainakin tunnin, joskus paljon kauemminkin. Sattui usein, että mestari soitti itse jonkin kappaleen. Eräälle oppilaistaan hän soitti kerran ulkomuistista neljätoista Bachin preludia ja fuugaa. Ja kun tyttö lausui ihailunsa tuon taidonnäytteen johdosta, hän sanoi hymyillen: »Ei sellaista unohda koskaan. Vuoteen en ole harjoitellut yhteen menoon neljännestuntiakaan, minulla ei ole voimia, ei tarmoa, odotan aina vain hiukan terveyttä ryhtyäkseni jälleen tuohon käsiksi, mutta ... vieläkin saan vain odottaa.» Sellaiset ponnistukset uuvuttivat hänet. Hän nautti muutaman oopiumipisaran lasillisessa vettä ja hieroi ohimoitaan kölninvedellä. »Viimeinen aste on yksinkertaisuus», hän jatkoi. »Kun on voittanut kaikki vaikeudet, kun on soittanut äärettömän määrän nuotteja, tulee esille yksinkertaisuus koko viehätyksessään, taiteen korkein aste. Joka tahtoo saavuttaa sen heti paikalla, ei onnistu milloinkaan. Ei voi alkaa lopusta.»

Iltapäivä oli yleensä pyhitetty molempien taiteilijoiden työlle. Iltaisin kokoonnuttiin Georgen luo, nautittiin päivällinen yhdessä, ja sitten saapui joku talon tavallisista vieraista. Salonki oli maitokahvin värinen, täynnä hyvin kauniita kiinalaisia maljakoita, joissa Chopinin toivomuksesta oli aina kukkia. Kalusto oli vihreä. Siellä oli myös suuri tamminen tarjoilupöytä, joka oli kukkuroillaan koruesineitä, ja seinällä oli Calamattan maalaama kuva emännästä ja useita Delacroix'n tauluja. Peittämätön nelikulmainen piano oli palisanteripuuta. Chopin istui melkein aina sen ääressä. Vieressä oli Georgen makuuhuone, jonka vuoteen muodosti kaksi lattialle asetettua persialaisella matolla peitettyä patjaa.

Sand nousi myöhään, sillä hän valvoi suuren osan yöstä. Chopin hioi ja viimeisteli sävellyksiään, joiden ensimmäiset hahmot hän yleensä sai kesällä. Hänen luomistyönsä oli aivan spontaanista. Aihe pulpahti sattumanvaraisella kävelymatkalla, mietehetkenä, tai sitten se valui nopeana ja täydellisenä hänen istuessaan pianonsa ääressä. Hän soitti sävelmän itselleen, lauloi sen, otti sen taas alusta ja moduloi sen sävyä. Sitten alkoi loputon työ, täydellisyyden etsintä, joka aina tulee olemaan taiteilijan oleellinen tunnusmerkki, sanottakoon sitten mitä tahansa. »Hän sulkeutui huoneeseensa päiväkausiksi itkien, kulkien edestakaisin, katkaisten kyniään, toistaen tai muutellen sata kertaa jotakin tahtia, kirjoittaen sen ja pyyhkien sen pois yhtä monta kertaa ja alkaen taas seuraavana päivänä alusta tunnontarkkana ja epätoivoisen sisukkaana. Hän kulutti kuusi viikkoa yhden sivun kimpussa ja kirjoitti sen lopuksi siihen muotoon, johon hän oli merkinnyt sen ensi kerralla.» Kun George kirjoitti näin, hän tunsi asiasta ärtymystä, vilpittömän hämmästyneenä kuten muutkin vaivattoman hedelmälliset taiteilijat, joita ei ahdista täydellisyyden kaipuu. Mutta niinkuin Giotto, kun häneltä pyydettiin paaville näytettäväksi täydellistä esimerkkiä hänen taidostaan, halusi lähettää vain virheettömän ympyrän, aivan samoin Chopin kasattuaan viivastolle kaikki ajatuksensa koristeet palasi jälleen hienoon alastomuuteen, idean parhaaseen ja riittävään ilmaisuun. Niin tekee työtään runoilija. Ja siksi hän

supistaakin maailmankaikkeutensa mahdollisimman pieneen tilaan, tekee sen raskaaksi kuin kristallin mutta tuhansin sateenkaaren värein liekehtiväksi.

Siitä syystä Sand, joka tarvitsi paljon paperia, sanoi, että Chopin osasi ilmaista muutamissa tahdeissa »huimaavan ylhäisiä runoelmia, verrattoman väkeviä draamoja». Hän oli sitä mieltä, että vain Mozart oli Chopiniä etevämpi, koska hänellä oli ollut terveyden suoma rauha, siis elämän täydellisyys. Mutta pitäisi tietää, mitä taiteelle suotuisia häiriötiloja sairaudet tuovat mukanaan. On aivan varmaa, että Chopinin uupumus ja hermostuneisuus on antanut hänen miehekkäälle inspiraatiolleen nuo kaihoisat lisät, nuo sammuvat kaiut, jotka puhuvat meille parhaiten.

Eräitä Chopinin ystäviä ja hänen esteettisiä katsomuksiaan

Pigalle-kadun varrella eivät ainoastaan huonekalut ja tottumukset olleet yhteisiä vaan myös ystävät. Jako, se oli Pierre Leroux'n, Georgen omantunnon uuden ohjaajan, »ikuisen Totuuden ja sen jatkuvan kehityksen saarnaajan» suuri oppi. Tuon filosofisen latojan sanojen mukaan Totuus siirtyi kansasta toiseen mystillisiä lakeja noudattaen ja inkarnoitui milloin missäkin ihmisessä ja juuri nyt se oli asettunut Puolaan. Puolalaisten lähetystehtävä oli siis edistää yhdenvertaisuutta, veljeyttä ja rakkautta. Chopin hymyili opille eikä ilmaissut ajatuksiaan, mutta hän kutsui ahkerasti luokseen maanmiehiään, jotka ystävystyivät kaikkien Georgen ystävien kanssa, joita olivat Leroux, Delacroix, suuri laulajatar Pauline Viardot ja huomattavimpana Heinrich Heine. Frédéric toi piiriin Grzymalan veljekset, ruhtinas Czartoryskin, sellisti Franchommen, Fontanan, runoilijat Słowackin ja Krasinskin, piirtäjä Kwiat-

kowskyn ja ennen muita Mickiewiczin, *Dziadyn* (eli Vainajainjuhlan) tekijän, jota pidettiin Goetheä ja Byronia syvällisempänä.

Hän oli ekstaattinen näkyjennäkijä tai ainakin hän eli inspiraation vallassa ja toisinaan hän sai »älyllisen kaatumataudin kohtauksen» niinkuin Sokrates, pyhä Johannes ja Dante. Silloin hänellä oli kaunopuheisuuden lahja, joka tempasi mukaansa kuulijat ja saattoi heidät todelliseen hurmostilaan. George Sand, joka oli niin altis yleville, jos alhaisillekin liikutuksille, joutui itsekin hurmioihinsa kuullessaan tuon haaveksijan taivaitatavoittelevia abstraktisia ideoita, hänen sielunsa kuiskauksia, joiden avulla pääsi niille vaarallisille alueille, missä järki ja hulluus asuvat naapuruksina. Hurmostila on tarttuva. Varmasti se on sairaus yksinkertaisissa olennoissa, mutta eikö se suurissa hengissä, Tyanan Apolloniuksessa, Mooseksessa, Swedenborgissa, Pierre Leroux'ssa, Mickiewiczissä ja kenties myös George Sandissa ole pyhää haltioitumista, jumalallinen kyky tajuta käsittämätöntä, lahja, joka tuottaa jaloimpia tuloksia silloin, kun suuri metafyysillinen tai moraalinen asia herättää sen? Sellaisen kysymyksen George esittää päiväkirjassaan. Muuten, tämä sama Mickiewicz pitää Collège de Francessa luentosarjan, joka on selvän loogillinen ja kirkas. Hän on hyväsydäminen, hillitsee itsensä täydellisesti ja tekee johtopäätöksiä mainiosti. Mutta hänet saattaa haltioitumistilaan hänen uskomustensa laatu, hänen hiukan kesyttömien vaistojensa väkivaltaisuus, hänen runoilijanuskonsa kiihkeys ja kaikille pakolaisille niin hedelmällinen tunne isänmaan kärsimyksistä.

Chopin itsekin uskoo pyhän runolaulajan mystilliseen sädekehään. Hän ei tiedä, että tämä ihastuneena siitä, että oli saanut valloitetuksi joukkoonsa niin merkitsevän lisän kuin Georgen, ajattelee, että rakastaja on tämän »paha henki, hänen moraalinen vampyyrinsä, hänen ristinsä, joka kiduttaa häntä ja lopuksi kenties tappaa hänet». Miten hämmästyttävää, että henkilö, jolla on salaisia yhteyksiä toiseen maailmaan, arvos-

telee asiaa noin! Onneksi Sainte-Beuve pistäytyy talossa, teroittaa hienon korvansa Mickiewicziin päin ja julistaa, että vaikka tämä onkin kaunopuheinen, on huomattava myös inhimilliset puutokset. Vaikka Chopininkin kuulo on herkkä, hän ei enää erota niitä, sillä hänelle Mickiewicz on Puolan tuskan suuri julistaja. Kuka saattaisi olla mukaansatempaavampi kuin tämä apostoli, joka ennustaa hänen isänmaansa ylösnousemusta? Lunastajan tulo oli ilmoitettu. Sallimuksen lähettämä Vapahtaja saapuisi pian, ja piti jouduttaa hänen tuloaan uskomalla ja katumalla.

Joskus iltaisin näkijä saapui Pigalle-kadulle joidenkin maanmiestensä seurassa. Hän istuutui pienen salongin hämärään nurkkaan ja luki Helvetillistä komediaansa tai jotakin balladeistaan, jotakin uutta runoaan, joka oli tulvillaan hänen metsiensä tuoksuja. Tai sitten hän improvisoi pyhän hurmauksen vallassa. Emigranttien kasvoilta kuvastui pian slaavien suuri, toimeton ja synkkä masennus, joka jatkui kaihoisan hiljaisuuden vallitessa. Sitten Chopin nousi ja istuutui pianon ääreen. Lampunsydäntä kierrettiin vieläkin alemmas. Hän soitti aluksi keveitä arpeggioja liukuen koskettimilla tavalliseen tapaansa, kunnes hän oli löytänyt s i n i s e n s ä v e l e n, sen äänilajin, joka hänestä tuntui parhaiten vastaavan yleistä mielialaa. Sitten hän soitti jonkin mielikappaleistaan, esimerkiksi toisen vihkon Terssietydin (Gis-duuri). Eräs hänen maanmiehensä kutsui sitä Siperia-etydiksi, koska se symbolisoi puolalaisen karkoitusmatkaa. Lunta sataa ääriettömällä tasangolla. (Nouseva ja laskeva sävelkulku kummallakin kädellä kuvastaa vaikuttavasti tätä universaalista loputtomuutta). Kuuluu troikan kellot, se lähestyy, kulkee ohi ja katoaa taivaanrannalle. Ja jokainen on nähnyt ohitseen kulkevan veljensä tai ystävänsä kahden venäläisen santarmin välissä, jotka vievät hänet ainiaaksi pois. Tai sitten soittajan sormista syntyy scherzo, se saa muodon ja kiteytyy: se on vanha kansanlaulun kertosäe, jonka Frédéric lapsuudessaan on kuullut kyläkapakan ovella. He tuntevat sen kaikki, hyräilevät hiljaa sitä suljetuin huulin

kyynelten valuessa kasvoille. Ja taiteilija muuntelee sitä, skandeeraa sitä hellävaroin, jättää sen ja palaa siihen jälleen, kiinnittää vain vähän huomiota väritykseen ja tavoittelee vain sen linjaa. Hänelle linja merkitsee sielua. Huolimatta soinnin haihtuvan ilmavista vaikutelmista hän pyrkii saavuttamaan juuri linjan, ajatuksensa puhtaan ääriviivan.

Eräs kuuntelevista ystävistä kirjoittaa: »Hänen katseeseensa syttyi kuumeinen kiilto, hänen huulensa tummuivat veripunaisiksi, hänen hengityksensä kävi lyhyemmäksi. Hän tunsi ja me tunsimme, että jotakin hänen elämästään häipyi pois sävelten mukana.» Yhtäkkiä kuului pieni kuiva yskäisy, odottamaton fermaatti, ja varjosta nousivat Chopinin hienot valkeat kasvot mustarenkaisine silmineen. Mutta aina soitto ei päättynyt niin ahdistavaan näkyyn. Päinvastoin, joskus pianon takaa hypähti Itävallan keisari, nenäkäs vanhus, flegmaattinen englantilainen, tunteellinen ja naurettava englannitar tai vanha likainen juutalainen. Saatuaan kaikki vuodattamaan kyyneliä Chopin, suuri ilvehtijä, houkutteli hillittömän naurun vääristämään kaikkien kasvot.

George Sandin vanhojen ystävien joukkoon kuuluu pienikokoinen mies, kalpea ja hermostunut, mutta tahdonvoimaltaan ja ajatukseltaan niin vahva, että hän erottuu aikakauttaan vasten kuin pronssipatsas kipsiolympolla. Ammatissaan hän on sekä väkivaltaisin että säännöllisin ja puhtain kaikista luovan työn tekijöistä. Ja koska hänen sanojensa mukaan taiteessa kaikki on sielullista, tämä mielipide on hänen kirjoittamanaan melkoisen merkitsevä. Hän kirjoittaa: »Minulla on ollut lukemattomia kahdenkeskisiä hetkiä Chopinin kanssa. Pidän hänestä paljon, hän on harvinaisen hieno mies. Hän on kaikista minun tapaamistani todellisin taiteilija. Hän on niitä harvoja, joita voi ihailla ja kunnioittaa.»

Miehen nimi on Eugène Delacroix. Hänen hyvin nuori ystävänsä Baudelaire sanoi, että hän rakasti suurta, kansallista, ääretöntä ja yleismaailmallista, mikä kävi ilmi hänen

niin sanotusta dekoratiivisesta maalauksestaan ja hänen suurista töistään. Mikä olisi vastakkaisempaa Chopinin kaikille esteettisille mielipiteille? Mutta heidän molempien maku on eräällä tapaa sovinnainen, tosin vain niiden taiteiden alalla, jotka eivät ole heidän omiaan. Mahtava uudistaja Delacroix rakastaa kirjallisuudesta vain klassikoita, musiikista vain Mozartia. Chopin taas pitää maalareista Ingres'iä paljon Delacroix'ta etevämpänä. Vaikka Chopinin ja Delacroix'n kasvatus, taipumukset ja maku ovat niin vastakkaiset, he ymmärtävät kuitenkin syvällä sydämessään toisensa. Musiikin hartaana kuuntelijana ja tuntijana Delacroix piankin antaa Chopinille parhaan sijan Mozartin jälkeen. Mutta Chopin, joka rakastaa ja kunnioittaa Delacroix'ta ihmisenä, inhoaa yhä hänen maalauksiaan. Etenkin heidän temperamenttinsa ovat sukua toisilleen. »... Sekoitus skeptisismiä, kohteliaisuutta, keikarimaisuutta, hehkuvaa tahtoa, viekkautta, despotismia sekä vielä eräänlaista erikoislaatuista hyvyyttä ja kohtuullista lempeyttä, joka aina liittyy nerouteen.» Ketä esittääkään tämä muotokuva, joka muistuttaa niin paljon Chopiniä? Baudelaire jälleen puhuu Delacroix'sta. Joukkojen vihaaja, kohtelias epäilijä, maailmanmies, joka aina pyrkii kätkemään sydämensä vihastuksen, kaikki nuo piirteet sopivat kumpaankin. Kiihkeitä, keskittyneitä, häveliäitä, sellaisia ovat nuo molemmat kansasta syntyneet aristokraatit. Paremmin kuin kymmenestä abstraktisesta sivusta käsitämme sen muistaessamme Delacroix'n vieneen vanhan palvelijattarensa Louvreen selittääkseen hänelle assyrialaista kuvanveistoa ja Chopinin soittaneen pianoa palvelijalleen. Lisätkäämme vielä, että he molemmat ovat hyvin sairaita, kivulloisia, yskiviä ja että heidän ainoa tapansa ottaa korvausta elämältä on elää henkisesti. Haluaisin sanoa: elää aistimuksia tulvillaan olevassa hengessään. He arvostelevat herkästi vivahduksia, musiikki tarjoaa heille verrattomia. Mozart on heidän jumalansa, koska hänen taitonsa aivan luonnostaan oli hänen inspiraationsa mittainen. Beethovenin sävellyksistä se sanovat: »jokapäiväisiä

kohtia ylevän kauneuden keskellä». Delacroix'n korviin hän joskus kuuluu sekavalta ja monimutkaiselta, Chopinin mielestä hän on liian atleettinen, liian shakespearemainen, hänen intohimonsa hipoo aina luonnonmullistusta. Mutta maalari ihailee kuitenkin häntä, koska pitää häntä modernina, aikansa tasalla olevana. Juuri siitä syystä Chopin suhtautuu häneen epäluuloisesti, koska hän tarvitsee ennen kaikkea huolellisesti sakasta puhdistettua viiniä, likööriä, josta tulvahtaa muistojen tuoksu. Nietzsche sanoo myöhemmin: »Kaikki musiikki saa maagillisen vaikutuksensa vasta sitten, kun me kuulemme sen puhuvan menneisyytemme kieltä.» Ja maanpakolainen Chopin ei kuule koskaan muita ääniä kuin varhaisimpien muistojensa. Se on hänen runouttaan.

»Kun Beethoven käy hämäräksi», hän sanoo, »ja näyttää rikkovan yhtenäisyyttä vastaan, se ei johdu hänen väitetystä hiukan kesyttömästä erikoisuudestaan, josta häntä kiitetään, vaan se johtuu siitä, että hän kääntää selkänsä ikuisille periaatteille. Mozart ei koskaan tee niin. Jokaisella äänellä on oma kulkunsa, joka soveltuu toisiin, mutta muodostaa kuitenkin oman laulunsa ja noudattaa sitä johdonmukaisesti. Se on kontrapunkti, *punto contrapunto*. On tapana opettaa akordit kontrapunktin mukana, toisin sanoen, akordit synnyttävänä säveljaksona. Berlioz lyö akordit ja täyttää sitten intervallit kykynsä mukaan. Musiikissa edustaa puhdasta logiikkaa fuuga. Se, joka on taitava fuugassa, tuntee kaikki järjen ja johdonmukaisuuden perusteet.»

Sand kertoo, että hän eräänä päivänä meni Delacroix'n ateljeehen viedäkseen Chopinin vaatimuksesta maalarin luokseen päivälliselle. Hän löysi miehen työstä, huiveja kiedottuna kaulan ympärille aivan kuten Sandin »omalla potilaalla», yskivänä kuin hän ja kuitenkin raivoamassa sortuneella äänellään Ingres'iä ja hänen *Stratonikeään* vastaan. He lähtivät Chopinin luo. Hänkään ei pitänyt *Stratonikestä*, moitti sen teennäisiä henkilöhahmoja, mutta hän oli mieltynyt maalauksen »viimeisteltyyn sävyyn». Kaikissa asioissa hän oli tarkan, valmiin työn ihailija.

— Väreistä minä taas en ymmärrä yhtään mitään, hän sanoi.

He nauttivat päivällistä. Jälkiruokaa tarjoiltaessa Maurice pyysi opettajaansa selittämään heijastusten mysteerin. Ja Delacroix vertasi maalauksen värisävyjä musiikin säveliin. Chopin hämmästyi.

— Musiikin harmonia, selittää maalari, — ei ole pelkkää akordien rakentamista, vaan myös niiden suhteiden, niiden loogillisen kulun, niiden jaksojen, niiden auditiivisten heijastusten sommittelua. No niin, maalari menettelee aivan samoin. Heijastuksen heijastus . . .

Chopin sanoi ärtyneenä:

— Antakaa minun edes vetäistä henkeäni. Heijastuksessa on aivan tarpeeksi tällä hetkellä. Se on nerokasta ja uutta, mutta minulle se on selvää alkemiaa.

— Ei, se on ihan puhdasta kemiaa. Sävelet hajoavat ja yhtyvät uudelleen joka hetki, eikä heijastus erkane syvyysvaikutelmasta.

Nyt Delacroix oli keppihevosensa selässä. Hän selitti väritystä, ääriviivoja, latteita värisävyjä, hän väitti, että kaikki väri on keskinäistä heijastusten vaihtoa, että Ingres'iltä puuttuu puolet maalaustaiteesta, puolet näöstä, puolet elämästä, että hän on puoleksi nero ja puoleksi tylsämielinen.

Mutta Chopin ei enää kuunnellut. Hän nousi ja meni pianon ääreen. Hän improvisoi hetkisen ja pysähtyi sitten.

— No, huudahti Delacroix, — eihän se vielä ole lopussa.

— Ei se ole vielä alkanutkaan. En saa kiinni mitään . . . En mitään muuta kuin heijastuksia, varjoja, syvyysvaikutelmia, jotka eivät suostu kiteytymään. Etsin väriä, enkä löydä edes linjaa.

— Ette voi löytää toista ilman toista, ja löydätte vielä ne molemmat.

— Mutta jos löydänkin vain kuunvaloa?

— Silloin olette tavannut heijastuksen heijastuksen.

Chopin alkoi taas soittaa, mutta hänen linjansa oli niin häipyvä, että tuskin huomasi hänen jälleen improvisoivan. Sitten kajahti sininen sävel. He siirtyivät taivaisiin, harhailivat pilvien joukossa puistokadun kattojen yläpuolella.

Monta kertaa olemme jo huomanneet tuon s i n i s e n s ä v e l e n. Se ei johtunut pelkästään Chopinin tonaalisesta erikoislaadusta. Se oli hänen kosketuksensa laulu, hänen kädelleen ominainen sointisävy. Lisztin tavoin Chopinillä oli jokaisessa sormessaan erillinen tietoisuus. Hän kykeni erottamaan toisistaan niiden vaikutelmat, välittämään niiden avulla aivoille käden äärettömän vaihtelevien aistimusten harmonian. Tekniikkaan ja havaintokykyyn kohdistunut kasvatus opetti soittajan tuntemaan itsensä ja ajattelemaan itseään uudella tavalla. Chopinin mielestä hyvän mekanismin tarkoituksena ei ollut, että soitti kaikki yhtä voimakkaasti, vaan se, että hankki itselleen kauniin kosketuksen kyetäkseen nyansoimaan täydellisesti. »Pitkän aikaa», hän sanoi, »pianistit ovat tehneet luonnonvastaista työtä yrittäessään hankkia jokaiselle sormelleen yhtäläisen lyöntivoiman. Päinvastoin, jokaisella sormella pitäisi olla oma osansa esitettävänään. Peukalo on voimakkain, koska se on sormista paksuin ja riippumattomin. Sitten tulee pikkusormi käden toisena äärimmäisyytenä. Sitten etusormi, sen pääasiallinen tuki. Lopulta keskisormi, joka on heikoin. Eräät pianistit yrittävät kaikin voimin kehittää riippumattomaksi sen siamilaisen kaksoisveljen. Se on mahdotonta ja todennäköisesti turhaa. On siis olemassa useammanvahvuinen sointi, niinkuin on useampia sormia. Pitää vain käyttää hyväkseen näitä voimaeroavaisuuksia. Ja siihen sisältyy sormityön koko taito.»

Chopin oli askarrellut paljon näiden transcendentaalisen mekaniikan kysymysten parissa. Kun tarttui hänen pieneen käteensä, hämmästyi sen luurakenteen voimakkuutta. Eräs hänen ystävistään sanoi, että siinä oli soturin luusto naisen lihasten verhossa. Eräs toinen piti sitä päinvastoin luuttomana

kätenä. Stephen Heller ei voinut lakata hämmästelemästä nähdessään sen ylettyvän peittämään kolmanneksen koskettimista ja hän vertasi sitä käärmeen kitaan, joka avautuu äkisti nielaistakseen kaniinin yhtenä suupalana. Chopin oli keksinyt oman sormienkäyttömetodinsa. Tästä johtui, että hänen kosketuksensa oli pehmeämpi kuin kenenkään toisen, se vältti kaikkea tehon tavoittelua ja hurmasi kauneudellaan heti ensi tahdeista alkaen. Jotta käsi saisi edullisen asennon, hän kehoitti pudottamaan sen kevyesti koskettimille siten, että sormet sattuivat e-, fis-, gis-, ais- ja h-koskettimille. Hänen mielestään se oli normaaliasento. Hän käski asentoa muuttamatta suorittaa harjoituksia, joiden tuli kehittää sormien itsenäisyyttä. Sitten hän antoi oppilaittensa soittaa *staccato* kehittääkseen heidän kepeyttään, sitten *staccato-legato* ja lopuksi selvästi *legato*. Hän opetti erikoista systeemiä, jonka avulla käsi säilytti eheän ja rauhallisen muotonsa silloinkin, kun peukalo siirtyi ohi skaaloissa ja arpeggiokohdissa. Hänen mielestään tämä käden täydellinen rauhallisuus oli suurin hyve ja ainoa keino oppia soittamaan tasaisesti ja levollisesti silloinkin, kun peukalo oli siirrettävä neljännen tai viidennen sormen ohi. Mutta näiden harjoitusten avulla käsittää myös, miten Chopin pystyi esittämään vaikeat säestyksensä (häntä ennen sellaisia ei tunnettu), joissa on lyötävä toisistaan hyvin kaukana olevia koskettimia. Ja ymmärtää hyvin, miten hän närkästytti vanhan koulun pianisteja omalaatuisella sormijärjestyksellään, joka aina pyrki säilyttämään käden muodon, vaikka sitten olisi ollut siirrettävä kolmas tai neljäs sormi viidennen yli. Toisinaan hän piti kättään aivan litteänä ja saavutti sillä tavalla sen samettimaisen hienouden vaikutelman, joka sai Berlioz'n ja vieläpä Lisztinkin haltioihinsa. Jotta sormet saavuttaisivat keskinäisen riippumattomuuden, hän neuvoi antamaan niiden pudota vapaasti ja kevyesti, kehoitti pitämään kättä ikäänkuin ilmaan ripustettuna, aivan painottomana. Hän tahtoi, ettei ryhdyttäisi liian aikaisin nopeihin liikkeisiin ja että soitettaisiin kaikki kohdat hyvin *forte* ja hyvin *piano*.

Sillä tavoin oikea äänen voimakkuus tulee itsestään, eikä käsi väsy koskaan. Juuri hän keksi soitattaa skaaloja korostaen joka kolmatta tai joka neljättä säveltä yhä vain saavuttaakseen sormien riippumattomuuden, jota hän piti niin tärkeänä. Hän suuttui hirvittävästi, kun moitittiin, että hän käsitteli tahtia liian mielivaltaisesti. »Olkoon vasen kätenne kapellimestarinanne», sanoi hän, »oikeanne soittakoon *ad libitum*».

Ei pidä työlästyä lukemaan näitä ylimalkaisia tiedonantoja hänen tekniikastaan. Kaikessa taiteessa tekniikka ja aine tuottavat älylle suurta nautintoa. Ne ovat ruukuntekijän taidon salaisuudet. Eikä Chopiniltä ole jäänyt mitään m e t o d i a. Hän oli kyllä ajatellut sitä. Mutta kaikki on jäänyt suunnitelman asteelle. Hän arasteli kaikkea vaateliasta, kehiteltyä ja koulumaista. Hän asui aina omissa maailmoissaan, jonne hän ei mielellään tahtonut muita. Hän ei koskaan tuntenut jaksavansa säveltää oopperaa, vaikka hänen opettajansa ja ystävänsä kehoittivatkin. »Miksi ette kirjoita oopperaa, kun teillä on niin ihastuttavia ideoita?» kysyi de Perthuis. »Voi, herra kreivi», vastasi Chopin, »antakaa minun sävellellä vain pianomusiikkiani, en ole tarpeeksi oppinut tehdäkseni oopperoita». Hän harrasti enemmän viimeisteltyä ja harvinaista kuin joukkojen suosionosoituksia. Hän on erinomaisin yksityiskohdissa. Hänen hedelmällisimmät harmoniset keksintönsä ovat luodut pikkuseikoista, mutta sellaisista pikkuseikoista, jotka ovat oleellisesti luonteenomaisia hänen taiteelleen. Professori Kleczynski, eräs hänen maanmiehensä, jolta olen lainannut useimmat näistä tiedoista, kirjoittaa: »Kun hänen lahjansa olivat niin rikkaat, odotimme häneltä hiukan enemmän, me niinkuin Schumannkin. Mutta toisaalta, valamalla koko sielunsa pikkuseikkoihin hän on viimeistellyt ne ja tehnyt ne ihailtavan täydellisiksi.» Juuri näissä »pikkuseikoissa» piili Chopinin suuruus. Ehkä hänelle mikään ei ollutkaan pientä. Ja tosiaankin, missä loppuu pieni ja missä alkaa suuri? Arvatenkin hän antoi oman sielunsa kaikkeen, josta hän odotti jotakin täydellistä. »Kun olen huonossa vireessä», hän sanoi, »soitan

Érard'in pianolla ja saan siitä helposti v a l m i i n soinnun, mutta silloin, kun tunnen olevani hyvässä kunnossa ja niin voimakas, että jaksan löytää o m a n s o i n t u n i, tarvitsen Pleyel-pianon.»

Toinen Chopinin ystävä on Liszt. Hän on sydänystävä ja ammattitoveri. Usein on yritetty asettaa heidät vastakkain, saada molemmat vakuuttuneiksi heidän metodiensa, heidän soittotapansa ja heidän luonteittensa vastakohtaisuudesta ja tehdä heistä kilpailijoita. Mutta niin ei asian laita ollut, ja jos Chopin näyttää joskus vierastavan aikansa toista suurta virtuoosia, se johtuu vain siitä, että naiset sekaantuivat leikkiin.

George Sand ja Marie d'Agoult olivat jo kauan tunteneet toisensa. Ennen Chopinin kautta George oli käynyt Genèvessä, jossa hän oli viettänyt kokonaisen talvikauden tuon viehättävän ja romanttisen lemmenparin seurassa. Sitten Franz ja Marie olivat tulleet viettämään kesän Nohantissa. Siinä oli ollut molemminpuolista uteliaisuutta, ihailua, mutta myös salaista mustasukkaisuutta. Kreivitär ylpeili kirjailemisestaan. Hänellä oli hienostunut tyyli, skeptilliset, mutta hyvässä järjestyksessä olevat aivot sekä kohtuullisuutta kaikessa muussa paitsi rakkaudessa. Georgessa välittömyys anasti ylivallan. Aluksi hän temperamentistaan johtuen tunsi mieltymystä kaunista ylhäisönaista kohtaan, joka vähät välitti seurapiirien muodollisuuksista. Siinähän oli loistava esimerkki hänen rakkautta ja vapautta koskevien teorioittensa sovellutuksesta. »Minusta näyttää, että te olette ainoa kaunis, kunnioitettava ja todella jalo tähti, minkä olen nähnyt loistavan ylhäisötaivaalla», kirjoitti Sand hänelle. »Minulle te olette todella sen mielikuvituksellisen, taiteellisen, rakastavan, tavoiltaan, kieleltään ja puvultaan ylhäisen prinsessan esikuva, joka on kuin runon aikakauden kuninkaantytär.» Mutta tuo ihastus oli aivan kirjallista laatua, myöskin Marie d'Agoult'ssa. Häntä kiinnosti paljon enemmän melko kuuluisa kirjailijatar kuin tuo omituinen kuninkaallisen suvun ja lintukauppiaan jälkeläinen. Pian hän päätti vetää Lisztin pois Sandin vaikutuspii-

ristä, ja hän oli pahoillaan, kun hän näki joukkoon ilmestyvän Chopinin, jonka lempeän ja syvällisen nerouden julistajaksi hänen rakastajansa ryhtyi. Heidän välinsä siis kylmenivät. He erosivat. George käski kreivittären mennä hiiteen.

Mutta Liszt tapasi yhä Chopiniä, sillä hän rakasti tätä. Kukaan ei soittanut puolalaisen sävellyksiä paremmin kuin hän, sillä kukaan ei tuntenut niitä paremmin, ei ollut syventynyt niihin enemmän eikä esittänyt niitä useammin konserteissaan. »Rakastan musiikkiani Lisztin soittamana», sanoi Chopin. Teoksessa, jonka Liszt myöhemmin on omistanut ystävälleen, hän vertaa tämän etydejä, preludeja ja nokturnoja La Fontainen mestariteoksiin. Tietääkseni ei ole tehty oikeaan osuvampaa vertausta. Molemmat ovat suuria runoilijoita, jotka ovat pyrkineet mahduttamaan hyvin suuren hyvin pieneen ja jotka ovat lääkinneet kirvelevällä ironialla joka päivä haavoittuvaa sydäntään. Tässä sopii mainita, että Heinrich Heine kutsui Chopiniä »pianon Rafaeliksi». Hänen musiikissaan »jokainen nuotti on tavu, jokainen tahti sana», jokainen jakso ajatus. Hän keksi »nuo ihailtavat harmoniset sarjat, joiden avulla hän antoi vakavan luonteen sellaisillekin sivuille, jotka aiheensa kepeyden vuoksi eivät näennäisesti olisi voineet vaatia osakseen sellaista tärkeyttä». Se johtuu siitä tunteesta, jota ne ovat tulvillaan, ja kun tutkii niitä lähemmin, havaitsee Lisztin väittämän mukaan nuo ylimenokohdat, jotka liittävät toisiinsa tunteen ja ajatuksen, nuo vivahdusten väliasteet, joista Delacroix puhui. Chopinin klassillisista kappaleista Liszt ihaili etenkin Toisen konserton adagio-osaa, jota kohtaan Chopinillä itselläänkin oli selvä mieltymys. »Koristekuviot ovat säveltäjän kauneinta tyyliä, pääaihe on ihailtavan leveä ja vuorottelee resitatiivin kanssa, joka vakauttaa mollisävellajin ja joka on ikäänkuin sen antistrofi.» Useimmissa Etydeissä ja Scherzoissa Liszt kuuli »Fritzin» keskittyneen vimman, ironisen ja ylpeän epätoivon. Siinä tosin tarvitaan harjaantunutta korvaa, sillä Chopin ei juuri antanut aavistaa niitä »salaisia kouristuksia», jotka vaivasivat häntä. Hänen luonteensa muodostui

tuhannesta vivahduksesta, jotka toisiinsa liittyen muuttuivat aivan tuntemattomiksi ja tekivät tulkinnan mahdottomaksi. Ja Liszt, jonka äly aina säteilee niin voimakkaana, kirjoittaa Chopinin viimeisistä sävellyksistä seuraavan ihmeellisen mietelmän: »Hän harjoitti taidetta enää vain esittääkseen itselleen omaa murhenäytelmäänsä.» Laulettuaan tunteensa hän alkoi raadella sitä rikki. Mutta silloinkin se liikutus, joka on innoittanut nuo siivet, pysyy ylevän puhtaana, niiden ilmaisu on »taiteen kielen todellisten rajojen sisäpuolella» käymättä alhaiseksi, huutamatta ja kiemurtelematta ylenmäärin. »Harmonisen aineksen laatu ei suinkaan huonone siitä, se vain tulee itsessäänkin mielenkiintoisemmaksi, antoisammaksi tutkimuskohteeksi.»

On itsestään selvää, että Chopin julistautui romantikoksi, ja kuitenkin hän väitti seuraavansa kahta mestaria, Bachia ja Mozartia. Bachia hän ihaili ehdottomasti, varauksettomasti, Mozartista hän löysi »kaikkien niiden vapauksien periaatteet, joita hän käytti niin runsaasti». Eikä hän kuitenkaan hyväksynyt sitä, »että tahdottiin murskata kreikkalainen päätykolmio goottilaisella tornilla, tai sitä, että purettiin puhtaan ja hienostuneen jalo italialainen arkkitehtuuri, jotta tehtäisiin tilaa maurilaisten rakennusten rehevälle mielikuvitukselle . . . Hän ei tuhlannut pienintäkään kiitosta sille, mitä hän ei pitänyt taiteen todellisena voittona. Hänen pyyteettömyytensä oli hänen voimansa» (Liszt). Tiedämme, että hän säikkyi Beethovenia, Michelangeloa, Shakespearea. Näyttää vielä merkillisemmältä, ettei hän erikoisemmin ihaillut Schumannia. Hänen mielestään Mendelssohn oli rahvaanomainen, eikä hän mielellään kuunnellut eräitä Schubertin kappaleita, »joiden ääriviivat olivat liian terävät hänen korvalleen, joissa tunne oli ikäänkuin alastomana. Kaikki kesytön karkeus vaikutti häneen luotaantyöntävästi. Musiikissa, kirjallisuudessa ja jokapäiväisessä elämässä kaikki melodraamaa lähentelevä oli hänelle kidutusta». Schubertista hän sanoi kerran Lisztille:

— Ylevinkin tahraantuu, kun sitä välittömästi seuraa jokapäiväinen tai rahvaanomainen.

Itsessään Mozartissakin hän löysi joitakin tahroja. Hän pahoitteli eräitten kohtien olemassaoloa rakastamassaan *Don Juanissa*. »Hän saattoi onnistua unohtamaan sen, mikä hänestä oli vastenmielistä, mutta hänen oli mahdotonta sulattaa sitä», sanoo yhä Liszt. Vaikka hän siis oli romantikko, hän ei kuitenkaan sekaantunut ainoaankaan aikakauden taisteluun, hän eli syrjässä kiistoista, joihin Liszt ja Berlioz ottivat osaa niin perusteellisen uuvuttavasti, mutta hän liittyi kuitenkin heidän ryhmäänsä »ehdottoman, uskollisen ja taipumattoman» vakaumuksensa mukaan. Sitten kun hänen mielipiteensä olivat saaneet voiton, hän todellisen ylimyksen ja puolueenjohtajan tavoin varoi liioittelemasta voittoaan ja palasi kaikkiin vanhoihin tottumuksiinsa taiteessaan ja hengenelämässään.

Miten usein Liszt onkaan kumartunut koskettimien yli Chopinin vierellä tutkiakseen ilmanhengen kosketusta. Hän tutki sitä hartain mielin ja tunnollisesti, siksi hän olikin ainoa, joka onnistui jäljittelemään sitä. »Hän antoi aina melodian aaltoilla . . . tai sitten hän antoi sen liikkua epämääräisenä kuin ilmavan näyn. Se on hänen kuuluisa *rubatonsa*. Mutta tuo sana ei ilmaissut mitään sille, joka tiesi, eikä mitään sillekään, joka ei tiennyt, ja Chopin lakkasikin lisäämästä nuotteihinsa tätä selittävää merkintää. Jos omasi ymmärrystä asiassa, oli mahdotonta olla arvaamatta tätä s ä ä n n ö t t ö m y y d e n s ä ä n t ö ä.» Liszt selitti sen eräälle oppilaalleen seuraavasti: »Katsokaa noita puita: tuuli leikkii niiden lehvistössä ja herättää ne elämään, mutta ne eivät liiku.» Hänen sävellystensä esityksessä tulee olla »sellaista korostettua ja laulavaa keinuntaa, sellaista *morbidezzaa*, jonka salaisuutta on vaikea tavoittaa, ellei ole usein kuullut Chopinin itsensä soittavan . . . Hän antoi niille kaikille eräänlaisen sanoin kuvaamattoman värityksen, epämääräisen hahmon, värinän tapaisen sykähtelyn, mikä tuskin oli enää aineellista ja näytti vaikuttavan ihmiseen ilman aistien välitystä . . . Chopin antautui myös irvokkaitten mielijohteittensa valtaan, hän kuvasi joskus mielellään jotakin kohtausta à la Jacques Callot, hän pani nauramaan, irvistelemään

ja hyppelehtimään mielikuvituksellisia olentoja, henkeviä ja ilkkuvia, musikaalisia oikkuja pulppuavia, jotka räiskähtelivät älykkyyttä ja englantilaistyylistä huumoria niinkuin tuore risuvalkea. Viides etydi on säilyttänyt meille erään tällaisen pikantin improvisaation, missä on käytetty pelkästään mustia koskettimia, aivan kuten Chopinin hilpeyskin liikkui vain hengen pintakerroksissa.»

Maanmiehilleen ja joillekin valituille ystävilleen hän mieluimmin näytti huipentunutta soittotaitoaan. Sanotaan, että hänen oppilaittensa oppilaat vielä nytkin pitävät kunnianaan näitä tarkoin säilytettyjä ohjeita. Epäilemättä syntyy aina siellä täällä joku chopiniläinen sielu. Mutta voiko tavoittamatonta opettaa? Liszt on sanonut: »Chopin kulki joukossamme kuin haamu.»

Väärinkäsityksiä, yksinäisyyttä

Lokakuussa 1839 kuningas Ludvig Filip lausui julki halunsa kuulla Chopinin soittoa ja hän kutsui Chopinin ja pianisti Moschelesin Saint Cloud'hun. Perthuis'n kreivi otti taiteilijat vastaan linnan portilla. He saivat kulkea huonejonon läpi ja päätyivät lopulta nelikulmaiseen salonkiin, minne kuninkaallinen perhe lähimpine ystävineen oli kokoontunut. Pöydän ympärillä istuivat kuningatar ompelukoreineen, Madame Adélaïde, Orléansin herttuatar ja hovinaiset. Ihan vieressä istui lihava kuningas, joka täytti koko nojatuolin. Chopin ja Moscheles otettiin vastaan kuin vanhat tuttavat. Kumpikin vuorollaan he saivat istuutua pianon ääreen. Chopin soitti nokturnojaan ja etydejään, Moscheles omia etydejään, ja lopuksi he esittivät nelikätisesti erään Mozartin sonaatin. Andanten loputtua kohosivat innokkaat »suloista»- ja »jumalallista»-huudot, ja heitä pyydettiin jatkamaan. Chopinin hehku sai kuulijat niin sähköiseen tilaan, että he antautuivat todellisen musiikkihurmion valtaan. Molemmin puolin oltiin haltioituneita. Chopin sai muistoksi kullatun hopeamaljan, Moscheles toilettiesinelippaan.

Tämä illanvietto oli omiaan kiihottamaan Chopiniä työhön. Pigalle-kadun varrella vietetyt kolme vuotta (1839—1842), jotka alkoivat näin kuninkaallisen suojeluksen merkeissä, olivat juuri sellaiset kuin hän oli toivonutkin: suurten, täydellisten töitten vuosia. Vuonna 1839 tosin ilmestyi vain kolme *Valse brillantea*, mutta se on ennen kaikkea jäänyt *Preludien*, Chopinin kenties harvinaislaatuisimman ja täydellisimmän mestariteoksen vuodeksi. Sitten tuli kuuluisa b-molli Sonaatti, josta Schumann sanoi niin kummallisesti: ». . . eräänlainen säälimätön nerous puhaltaa kasvoihimme, lyö lujalla nyrkillään maahan sen, joka haluaisi nousta sitä vastaan, ja saa meidät kuuntelemaan loppuun saakka lumoutuneina ja moittimatta . . . mutta myöskin kiittämättä, sillä ei sellainen ole musiikkia. Sonaatti päättyy arvoitukseen niinkuin se on alkanutkin, se on kuin pilkallinen sfinksi.»

Chopin julkaisee vuosina 1840 ja 1841 vielä neljä Nokturnoa, Toisen ja Kolmannen balladin, Scherzon, kolme Poloneesia, neljä Masurkkaa, kolme uutta Etydiä, yhden Valssin, f-molli Fantasian, Tarantellan ja Konserttiallegron.

Hän suostuu keväällä 1841 soittamaan jälleen julkisuudessa Pleyelin luona. Huone on tietenkin täpötäynnä, sillä nyt vetävät Pariisissa täysimmät kassat Chopin ja Liszt. Ja juuri Liszt, haltioitunut sydän, vaatii itselleen kunniaa kirjoittaa selostuksen *Gazette Musicaleen*. Seuraavassa on muutamia hänen pianistinkädestään lähteneitä variaatioita ja kadensseja:

»Viime maanantai-iltana kahdeksalta herra Pleyelin salongit olivat loistavasti valaistut, lukuisia vaunuja saapui lakkaamatta, matoilla peitettyjen ja kukkasin koristeltujen portaitten alapäässä näimme eleganteimmat naiset, suosituimmat nuorukaiset, kuuluisimmat taiteilijat, rikkaimmat rahamiehet, loistavanimisimmät ylimykset, seurapiirien valiot, syntyperän, rikkauden, lahjakkuuden ja kauneuden aristokratian.

Suuri flyygeli oli avoinna korokkeella, sen ympärillä tungeksittiin, tavoiteltiin lähimpiä paikkoja, jo ennakolta terästettiin kuuloa ja keskityttiin, valmistauduttiin olemaan hukkaamatta ainoatakaan lyöntiä, yhtään säveltä, yhtään korostusta tai ajatusta sitten, kun soittaja olisi istuutunut paikalleen. Ja ihmisillä oli täysi syy olla niin innokkaita, tarkkaavaisia ja hartaan liikutuksen vallassa, sillä se, jota he odottivat, jonka he tahtoivat nähdä, jota he tahtoivat kuulla ja ihailla, jolle osoittaa suosiotaan, ei ollut yksinomaan taitava virtuoosi, nuotteja tekemään näppärä pianisti, hän ei ollut pelkkä maineikas taiteilija, hän oli kyllä kaikkea tuotakin, mutta hän oli enemmän, hän oli Chopin.

. . . Vain harvoin, hyvin pitkin väliajoin Chopin on esiintynyt julkisesti, mutta tämä seikka, joka jokaiselle toiselle olisi varmasti tuottanut unohduksen ja maineettomuuden, on juuri varmistanut hänen kuuluisuutensa, jota muodin oikut eivät pysty uhkaamaan, se on suojellut häntä kateudelta, kilpailulta ja epäoikeudenmukaisuudelta. Kun Chopin on jäänyt ulkopuolelle sen äärimmäisyyssuuntien taistelun, joka muutaman vuoden ajan on usuttanut koko maailman kaikki esittävät taiteilijat toistensa kimppuun, häntä ympäröivät yhäkin uskolliset ihailijat, innokkaat oppilaat ja lämpimät ystävät, jotka suojaten häntä ikäviltä riidoilta ja kiusallisilta loukkauksilta ovat lakkaamatta levittäneet hänen teostensa tuntemusta ja niiden mukana hänen neroutensa ihailua ja hänen nimensä kunnioitusta. Niinpä tuo jalo maine, joka on kokonaan ylhäisöpiireissä saavutettu ja täysin aristokraattinen, on saanut jäädä rauhaan kaikilta hyökkäyksiltä. Moite vaikenee jo täydellisesti hänen kuuluisuutensa edessä, aivan niinkuin arvostelu tuomitsisikin jo jälkimaailman tapaan, ja loistavassa kuulijakunnassa, joka riensi liian kauan vaiti ollutta runoilijaa kuulemaan, ei ollut yhtäkään pidättyväistä, kaikki muut kiittivät häntä yhteen ääneen.»

Chopin oli ystäväänsä tyytyväinen. Muutamia viikkoja myöhemmin hän lähti Nohantiin tulvillaan ideoita mutta tun-

tematta todellista iloa. »En ole luotu asumaan maalla», sanoi hän, »mutta kuitenkin nautin raikkaasta ilmasta». Asia ei ollut aivan niinkään. Sand puolestaan kirjoitti: »Hän kaipasi aina Nohantiin eikä voinut koskaan sietää Nohantia.» Hänen maalaiselämän kaipuunsa tyrehtyi pian. Hän käveli hiukan, asettui puun varjoon tai poimi muutamia kukkia. Sitten hän palasi huoneeseensa ja sulkeutui sinne. Moitittiin, että hän rakasti e p ä ä i t o a e l ä m ä ä. Pikemminkin hän rakasti kuumettaan, sieluaan, joka paloi yölampun liekillä, asemaansa Sandin v a k i n a i s e n a p o t i l a a n a. Huomaamattaan hän helli vanhoja lapsuuden aikaisia taipumuksiaan, päättämättömyyttään, sairaalloisinta herkkätunteisuuttaan, eleganssin ja älyllisyyden huipentuneita vaatimuksia. Ja harkitsematta hän heti ryhtyi vihaamaan sitä, mistä hän ei pitänyt: Georgen plebeijimäistä puolta, hänen humanitäärisiä haaveitaan, hänen mielipiteiltään ja syntyperältään demokraattisia ystäviään, etenkin tuota Pierre Leroux'ta, joka oli niin epäsiisti, jonka tukka oli niin kampaamaton ja kaulus varisseen hilseen peitossa ja joka aina tuli kerjäämään jotakin avustusta. Miten hyvältä tuntuikaan, kun näki Delacroix'n, selväpiirteisen, hienosti pukeutuneen keikarin. Hän ja Frédéric näyttivät huonoon seuraan eksyneiltä ruhtinailta tuossa pöydässä, missä Leroux ja Mauricen maalaritoverit esiintyivät liioitellun rähjäisessä asussa. Taiteilijat purkivat toisilleen epätoivoista pahaa tuultaan sen johdosta, että George suvaitsi sellaista huolettomuutta. Mitä Liszt olisi sanonutkaan, hän, joka näissä asioissa oli niin tarkka, että häntä nimitettiin h y v ä n k ä y t ö k s e n o p e t t a j a k s i? Mutta rouva Sand ei halunnut kiinnitettävän huomiota ulkokuoreen. Hän katsoi läpi sormiensa karkeita naurunrähähdyksiä, vieraiden äänekkyyttä ja riitoja, palvelijoiden tuttavallisuutta, veljensä Hippolyten juopottelua. Hän havaitsi vain sydänten r e h e l l i s y y d e n, kuunteli vain opinkappaleita, eikä halunnut, että »kärpäsestä tehtäisiin härkänen». Hän piti Chopinin ärtymystä sairaalloisena ja käsittämättömänä, hän ei halunnut nähdä siinä muuta

kuin sairaan neron lapsekkaita oikkuja. Chopin vetäytyi huoneeseensa murjottamaan. Häntä ei enää nähty muulloin kuin aterioilla, jolloin hän silmäili kaikkia epäluuloisena ja kyllästyneenä.

Kesällä 1841 sattui melko kiusallinen tapaus, jonka aiheutti neiti de Rozières, Chopinin oppilas, joka oli Georgen ystävätär ja Antoni Wodzinskin rakastajatar. Chopinin mielestä nainen oli vehkeilevä ja tunkeilevainen, eikä hän pitänyt siitä, että tämä oli osannut hankkiutua Georgen lähimpään ystäväpiiriin. Lisäksi hän piti tämän ystävyydenilmaisuja huomiota tavoittelevina, meluisina ja suurisanaisina. Mutta hänen raivonsa heräsi lopullisesti, kun Antoni, mahdollisesti neiti de Rozières'in kehoituksesta, oli lähettänyt perheellensä jäljennöksen Dantanin Chopinistä tekemästä rintakuvasta. Miten kaksimielisesti saattoikaan tulkita tuollaisen teon! Mitä ajattelisikaan siitä Marya, hänen entinen morsiamensa? Frédéric oli aivan kauhuissaan ja valitti asiaa Fontanalle, joka oli lahjoittanut sen kipsijäljennöksen Antonille. »Minä en ole antanut Antonille minkäänlaista välitystehtävää», kirjoitti hän Fontanalle. »Ja miten kummalliselta se mahtaa näyttääkään perheen mielestä . . . Heitä ei ikinä voi saada uskomaan, etten minä itse ole antanut sitä. Tuollaiset asiat ovat niin arkaluontoisia, ettei niihin pitäisi koskea . . . Neiti de Rozières on lörppö, hän komeilee mielellään ystävyyssuhteillaan ja pyrkii sekaantumaan toisten asioihin. Hän kyllä vielä koristelee ja liioittelee tätä juttua ja tekee kärpäsestä härkäsen, eikä se olisikaan ensimmäinen kerta hänen ollessaan kysymyksessä. Näin meidän kesken sanoen hän on typerä sika, joka jollakin ihmeellisellä tavalla on osannut kaivautua minun aitaukseeni ja tonkii nyt täällä maata ja etsii tryffeleitä ruusuistutuksista. Hän on sellainen ihminen, johon ei pidä koskea, sillä jos vain koskeekin, hän ryhtyy niin tungettelevaiseksi, että sitä on mahdotonta kertoakaan. Lyhyesti sanoen: hän on vanhapiika! Me vanhat kavaljeerit olemme aivan toista!»

George puolestaan kertoo neidille suurmiehen ärtymyksestä. Hän purkaa sydäntään tälle ystävättärelleen. Siltä saahan hän

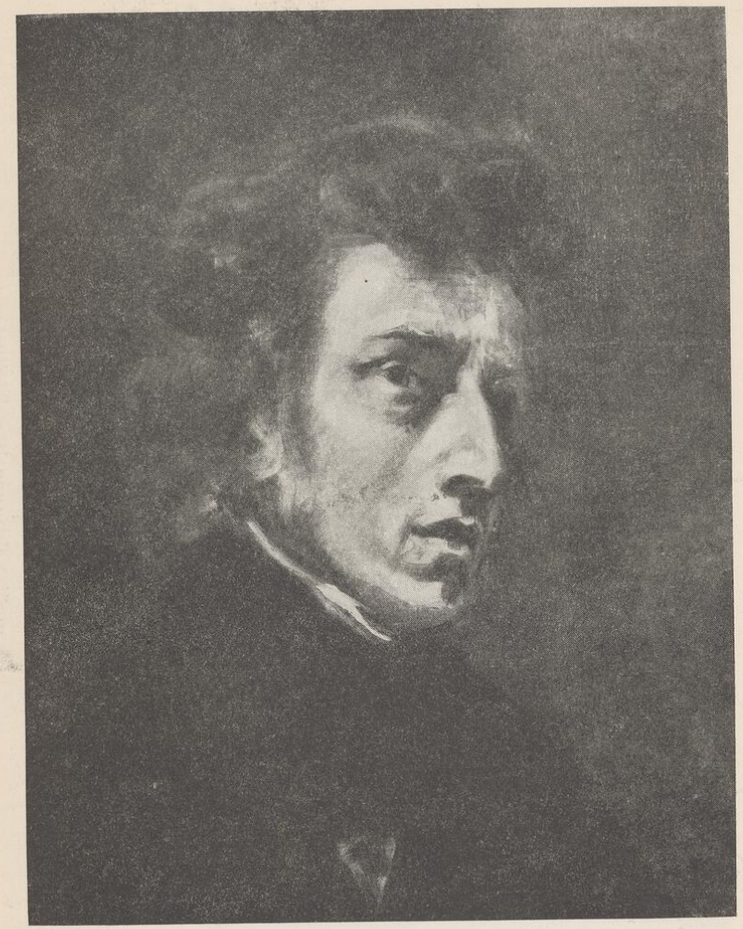

Chopin. Eugène Delacroix'n maalaus.

Zbiory Słowa - Dźwięku

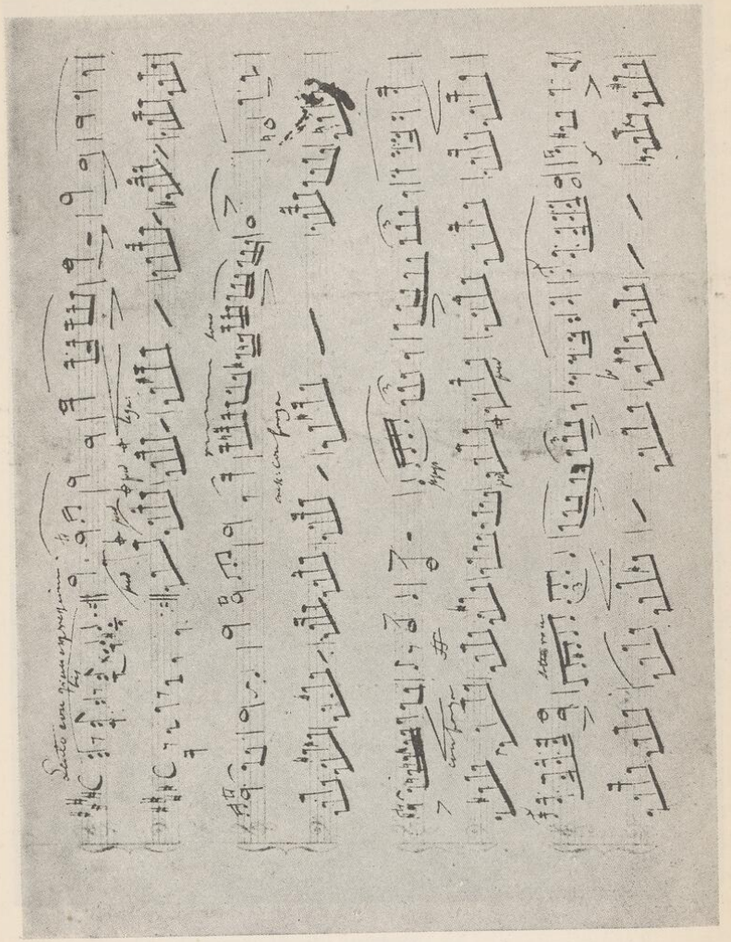

Cis-molli Nokturnon käsikirjoitusta.

kokea epäsuoria hyökkäyksiä ja tuntea neulanpistoja aina, kun hän asettuu vastustamaan Chopinin mielipiteitä! »Ellen jo kolme vuotta olisi saanut seurata hänen sairaalloisia ihastumisiaan ja vihastumisiaan, en käsittäisi asiasta yhtään mitään, mutta valitettavasti olen niihin liiankin tottunut», hän kirjoittaa. »Koetin rauhoittaa häntä sanomalla, että W. ei tulisi, että hän voisi luottaa siihen. Hän hyppäsi kattoon saakka ja sanoi, että jos minä olin siitä niin varma, se ilmeisesti johtui siitä, että minä olin kertonut miehelle totuuden. Siihen minä vastasin myöntävästi ja luulin hänen tulevan hulluksi. Hän tahtoi mennä tiehensä, hän sanoi, että minä saan kaikki pitämään häntä hulluna, mustasukkaisena ja naurettavana, että minä rikon hänen ja hänen parhaitten ystäviensä välit ja että kaikki johtuu vain niistä j u o r u i s t a, joita me, te ja minä, olemme laverrelleet toisillemme jne. . . . Toisin sanoen, tapansa mukaan hän tahtoisi, ettei hänen mustasukkaisuudestaan kärsisi kukaan muu kuin minä.» Ja etempänä: »Minulla ei ole ollut enkä tule saamaankaan hänen kanssaan levon hetkeä. — Kun hän on niin mahdoton luonne, ei voi koskaan olla ennakolta varma mistään. Toissapäivänä hän vietti koko päivän hiiskahtamatta tavuakaan kenellekään . . . Minä en tahdo, että hän kuvittelee olevansa täällä isäntänä. Hän olisi vastedes vain sitä vauhkompi ja vaikka hän voittaisikin tässä asiassa, hän olisi epätoivoissaan, sillä hän ei tiedä, mitä hän tahtoo ja ei tahdo.»

On totta, että Chopin oli mustasukkainen. Mutta sana täytyy käsittää tavallisuudesta hiukan poikkeavassa merkityksessä. Se ei ollut rakastajan mustasukkaisuutta. Hänen mustasukkaisuutensa sulki piiriinsä kaikki rakastajattaren vaikutelmat, halut, mielenkiinnon ja ystävyyden. Se oli ehdottoman omistuksen kesytöntä tarvetta. Hänen oli joka hetki tiedettävä, että Georgen kaikki elämänlähteet saivat alkunsa juuri hänen omasta sydämestään, että vaikka hän olikin Georgen lapsi aistien ollessa kysymyksessä, hän oli tämän henkinen isä. Hänen oli saatava tuntea, että hänen valtansa pyyhkäisi ole-

mattomiin kaikki edelliset hallituskaudet ja että George oli syntynyt uudestaan rakastuessaan häneen ja ottaessaan hänet omakseen. Hän olisi halunnut, ettei George olisi edes tiennyt pahaa olevan olemassakaan, ettei hän olisi muistanut sitä puhuessaan rakastajalleen, että hän lakkaamatta olemasta hyvä, hellä, palvelevainen, hekumallinen ja äidillinen olisi lisäksi ollut Chopinin sielun kalpea, viaton, ankara ja neitseellinen puoliso. »Vain sitä hän olisi halunnut, poloinen mahdottomuuksien tavoittelija . . .», kirjoitti Sand. Ja kun Chopin tunsi, ettei hän rakkaudessaan saavuttanutkaan tuota täydellistä omistusoikeutta, hän ei välittänyt siitä lainkaan, hän hylki sen naurettavia korvikkeita. Ylenpalttisen nälkänsä vuoksi hän kieltäytyi heikosta ravinnosta. Hän oli kyllästynyt siihen, mitä hän sai, mutta hänen täytyi nälissään kaivata sitä, mitä hänelle ei annettu.

Varmasti hänellä oli syytäkin olla mustasukkainen kaikille: hiukan röyhkeälle palvelijalle, lääkärille, isolle, hölmölle, puoleksi porvarilliselle, puoleksi talonpoikaiselle serkulle, joka toi riistansa Nohantin linnanrouvalle, maatyömiehelle, tarmokaspiirteiselle salametsästäjälle, sillä terästyneillä hermoillaan sairas kyllä tunsi, mitä hämminkiä ja mitä haluja nuo ohikulkijat herättivät naisessa, jonka kokemusten todellisena sääntönä oli m i e l e n l i i k u t u s t e n h a r j o i t t a m i n e n. Ja hän tiesi, ettei tuo nainen koskaan pelkäisi senlaatuisia kokeiluja eikä rasittaisi omaatuntoaan niiden johdosta. Silloin hän käytti järkeään kiusatakseen ystävätärtään, »hän näytti purevan aivan varovasti ja leikillään, mutta haava, jonka hän teki, tunkeutui sisimpään saakka». Sitten hän lähti lausuen erittäin kohteliaan mutta jäisen kylmän lauseen ja sulkeutui taas huoneeseensa. Ahkeroidessaan öisin George käytti itseään verille kidutetun naisen esikuvana, eritteli rakastajansa tavoittamatonta sielua ja kuvasi kelpo kirjailijattarena heidät molemmat *Lucrezia Florianissaan*. Itsetiedottomuus, sadismi vai hämärä kostontarveko saattoi hänet seuraavana päivänä luettamaan Chopinillä nuo säälimättömät kuvaukset? Mutta taiteilija ei

huomannut niissä mitään erikoista. Tai ainakin hän oli olevinaan, ikäänkuin hän ei olisi huomannut. Hän kumartui tutkimaan noita sivuja, hän ihaili ja lausui kohteliaisuuksia. Mutta kuten aina, hän ei luovuttanut mitään sisäisestä elämästään, ja kun Lucrezia kirjoittaessaan paljasti itsensä, ruhtinas Karol palasi takaisin huoneeseensa, mistä kuuluvat kevyet sävelet tulkitsivat tuota patoutunutta surkeutta. Hän oli kiintynyt tuskaansa ja vieläpä sen aineellisiin ilmauksiinkin. »Pidä hyvää huolta käsikirjoituksistani», hän kehoittaa Fontanaa. »Älä rypistä niitä, älä tahri niitä, älä revi niitä . . . rakastan niin paljon k i r j o i t e t t u a t u s k a a n i, että aina elän pelossa ja vavistuksessa paperieni puolesta.»

»Chopinin ystävyys . . .», kirjoitti George Sand. Tai: »Meidän kahden historiassa ei ollut mitään romaanimaista.» Ja vieläpä: »Hänen pianonsa tuotti hänelle pikemminkin tuskaa kuin iloa.» Tämä osoittaa, missä määrin henkilöt, jotka ovat eläneet kiinteässä yhteydessä toisiinsa, voivat säilyttää sielunsa vieraina. Nuo sielut olivat hyvin herkkätajuisia ja hyvin uteliaita, mutta ne eivät kuitenkaan koskaan sulautuneet yhteen.

Syksyllä 1842 George Sand ja Chopin muuttavat Pigallekadulta Orléansin puistikon numeroihin 5 ja 9. Heidän välissään numero 7:ssä asuu heidän sydänystävättärensä rouva Marliani, joka on naimisissa espanjalaisen poliitikon kanssa. Aivan vieressä asuvat myös Pauline Viardot ja kuvanveistäjä Dantan. He perustavat huvikseen eräänlaisen kollektiivitalouden, minkä puitteissa vapaus on taattu. Jokainen asuu ja tekee työtä omassa kodissaan. Yhteisesti maksetut ateriat nautitaan rouva Marlianin luona. Sandilla on biljardisali, Chopinillä on suuri salonki pianojaan varten. Chopinin kalustus on uudenaikaista Louis-Philippe-tyyliä. Uuninreunuksella on empiretyylinen kello ja kynttilänjalat. Toisen pianon takana on Frèren maalaus, joka kuvaa karavaania erämaassa. Toisen yläpuolella on pyramideja esittävä Coignet'n pastelli. Päivisin he eivät juuri tapaa toisiaan, mutta iltaisin he juoksentelevat toisissaan kuin ainakin hyvät naapurit pikkukaupungissa. Cho-

pin harrastaa yhä ylhäisöpiirejä, ja hänen luonaan käy aatelisia ja rakastuneita naisoppilaita. Mutta hän suostuu vain hyvin vastenmielisesti ottamaan vastaan ne lukemattomat pianistit ja uteliaat, jotka käyvät häntä tervehtimässä ja pyytämässä hänen tukeaan.

Eräänä päivänä kamaripalvelija tuo Chopinille erään herra W. de Lenzin, venäläisen virtuoosin ja musiikkikirjailijan nimikortin. Chopin ei ottaisi vastaan (ei ainakaan tuota Puolansa vihollista), ellei korttiin olisi merkitty lyijykynällä: P ä ä s t ä k ä ä sisään, F r a n z L i s z t. Mutta nyt hän laskee luokseen hiukan epämieluisan vieraan ja pyytää tätä soittamaan. Lenz soittaa hyvin, saattaa huomata, että hän on Lisztin oppilas. Hän esittää pari Chopinin masurkkaa ja lisää opettajansa tavoin niihin muutamia piirteitä. Se huvittaa ja hiukan harmittaakin Chopiniä.

— Joka paikkaan sen Franzin on pistettäväkin sormensa! Mutta hänen suosituksensa on arvokas, ja te olette ensimmäinen oppilas, joka tulee hänen lähettämänään. Annan teille kaksi tuntia viikossa. Olkaa täsmällinen, minun luonani kaikki tapahtuu ajallaan, taloni on oikea kyyhkyslakka . . .

Koska herra de Lenz ilmaisee, että hän haluaisi hartaasti tutustua rouva Sandiin, Chopin kutsuu hänet vieraakseen. Hän saapuukin eräänä iltana, ja Chopin esittelee hänet Georgelle, Pauline Viardot'lle ja rouva Marlianille. Sand ei lausu vieraalle sanaakaan, vaan esiintyy vihamielisen vaiteliaana, sillä hän inhoaa venäläisiä, mutta Lenz istuutuu vartavasten hänen viereensä. Hän huomaa, että Chopin risteilee ihan lähettyvillä »kuin pieni säikähtynyt lintu häkissään». Saadakseen Lenzin pois siitä Chopin pyytää häntä soittamaan *Tanssiin kutsun*, joka on venäläisen loistava bravuurinumero. Muutamia vuosia aikaisemmin hän oli kiinnittänyt Lisztinkin huomion kappaleeseen. Lenz esittää sen hiukan arastellen. George pitää yhä vain suunsa kiinni, Chopin puristaa ystävällisesti soittajan kättä ja istuutuu sitten neuvottomana pöydän ääreen nauris-öljylampun taakse.

— Ettekö kävisi joskus Pietarissa? tiedustelee muukalainen kääntyen Sandin puoleen.

— En koskaan alentuisi saapumaan orjien maahan!

— Viisainta ollakin tulematta, voisi käydä niinkin, ettei teitä päästettäisikään sinne.

Hämmästyneenä George avaa selälleen silmänsä, joita Lenz muistelmissaan nimittää »kauniiksi suuriksi hiehonsilmiksi». Mutta Chopin ei näytä tyytymättömältä, hän tuntuu pitävän siitä, että hänen rakastajattarensa edessä ei nöyristellä. Sitten Sand nousee ja menee uunissa roihuavan tulen ääreen sytyttääkseen paksun trabucosikarin.

— Frédéric, tuo minulle *fidibus!* vaatii hän.

Chopin nousee paikaltaan ja tarjoaa hänelle palavan sytykkeen.

— Pietarissa, jatkaa George puhaltaen savupilven, — en arvatenkaan voisi edes polttaa sikaria salongissa?

— Hyvä rouva, en ole missään nähnyt poltettavan sikaria salongissa, vastaa huonosti kasvatettu Lenz tauluja tirkistellen.

Mutta täytyy kuitenkin olettaa, ettei tämä kovakourainen kohtelu ollut aivan vastenmielistä, koska vierailun jälkeisenä päivänä Chopin sanoi Lenzille opetustunnin aikana:

— Rouva Sand arvelee olleensa teille epäkohtelias. Hän voi joskus olla niin rakastettavakin. Te miellytitte häntä.

Saattaa arvata, mikä hämärä vetovoima vaikutti aistilliseen naiseen. Syleilyn edellä saattaa käydä sanaharkka. Mutta sellaiseen ei ole omiaan Chopin, jolla on niin heikot lihakset, joka hengästyy niin helposti ja jonka hipiä on niin arka, »että sääskenpurema tekee siihen syvän haavan». Koko hankaluus on siinä, että hänen tunteensa on vielä rakkautta, vaikka nainen jo kauan aikaa on tuntenut vain hellää ystävyyttä. Hän rakastaa ja jumaloi pikku Chopiniään, mutta samalla tavoin kuin Mauricea ja Solangea.

Niinä kuukausina, jotka he elävät erillään, Sand on aina huolissaan Chopinin terveydestä. Hän tietää, ettei tämä osaa hoitaa itseään. Hän kirjoittaa yhdelle jos toisellekin ja kehoit-

taa heitä huomaamattomasti pitämään Chopiniä silmällä. Ei kai hän vain unohda juoda kaakaotaan aamulla, lihalientään kymmenen aikaan? Hänet pitää pakottaa huolehtimaan itsestään ja olemaan menemättä ulos ilman kaulahuivia.

Mutta Chopin puolestaan on keksinyt uuden keinon, jonka avulla hän voi vielä kiihdyttää tunteita, joiden epäsuhta yllyttää voimakkaasti hänen taiteellista luomistyötään: hän ei tahdo tuottaa huolta Sandille, hän ei anna tämän tietää mitään henkisistä ja ruumiillisista tuskistaan, ahdistuksestaan ja verensyöksyistään. Ainakin Georgen on saatava työskennellä rauhassa.

Jokainen rakastetun hyväksi tehty tietoinen uhraus tuo mukanaan vaatimattomia iloja, jotka ovat sitä syvällisempiä, mitä salaisemmiksi ne jäävät. Kätketyin rakkaus antaa eniten.

George viettää nyt osan talvistaan maalla Chopinin rasittaessa itseään Pariisissa. Frédéric yrittää kätkeä väsymyksensä kaikin tavoin. Hänen kirjeensä ovat iloisia ja luottamusta uhkuvia. Hän väittää, että sairaus on kaukana, hänellä on vain onnea odotettavissaan. »Pieni puutarhanne (Orléansin puistikon varrella) on kuin pelkkiä lumipalloja, sokeria, joutsenia, kärpännahkaa, kermahyytelöä, Solangen käsiä ja Mauricen hampaita. Hoitakaa itseänne hyvin älkääkä väsyttäkö itseänne liiaksi. Teidän aina entistään vanhempi, hyvin, ääretömän, uskomattoman vanha Ch.» Ehkäpä hän ei koskaan ole tuntenut itseään yksinäisemmäksi, tuo raihnas pienokainen, kuten hänen äidillinen ystävänsä häntä nimitti. Mutta hän oli luotu yksinäiseksi.

Neljäkymmentä vuotta myöhemmin näen toisen miehen, joka muistuttaa häntä ja joka myös ravitsee itseään peloittavan kovalla m i n ä l l ä ä n, minällä, joka enemmän kuin Chopininkään ei kykene sulautumaan toisiin olentoihin ja vuodattamaan verta heidän puolestaan, koska se on liian ylevä, liian kesytön, liian häveliäs. Tuo toinen on Nietzsche. Ei ole mitään merkillistä siinä, että Nietzsche rakasti Chopiniä kuin rakkainta veljeään. Heidän molempien rakkaus oli liian suuri heidän sydämelleen.

Kun kuulen soitettavan c-molli Nokturnoa (opus 48), missä hillityn tuskan joukossa kajahtaa kuitenkin o n n e t t o m u u t e e n yhtyneenä tuo i h a n n e, mikä syntyy vain hengen luovasta ilosta, ajattelen sivua, minkä Nietzsche on kirjoittanut loggiassa Rooman Barberinitorin varrella toukokuussa 1883. Se on tuo kaunis *Yölaulu*, missä häilyvät Chopinin synkät ja utuiset näyt, hänen kukankatseensa, hänen neidonsilmänsä ja hänen sydämensä, joka on niin »äärimmäisen, niin uskomattoman vanha». Eräät näiden säkeiden katkelmat tarjoavat mielestäni arvokkaan kommentaarin kysymyksessä olevalle nokturnolle ja lopulliselle yksinäisyydelle, jonka valtakausi nyt alkaa runoilijan elämässä. Ennenkuin siteeraan ne, kerron vielä, että puolalaisten taiteilijoiden keskuudessa kulkevan legendan mukaan Chopin on säveltänyt tuon nokturnon myrskyisenä päivänä, jolloin hän oli etsinyt suojaa Saint-Germain-des-Prés-kirkosta. Hän kuunteli ukkosenjyrinän säestämän messun ja improvisoi kotiin palattuaan ihanan koraalin, joka on tuon juhlallisen elevaation keskuksena. Mutta se ei mitenkään estä minua yhdistämästä tätä rukousta Nietzschen pakanalliseen lauluun. Pikemminkin päinvastoin: molemmissa on tuota lennokkuutta, tuota haltioitumista, joka saa filosofin huudahtamaan: »minussa on rakkauden halu, joka itse puhuu rakkauden kieltä».

Y ö l a u l u.

»On yö, nyt kuuluu äänekkäämpänä suihkulähteitten solina. Ja minun sieluni, sekin on suihkulähde.

On yö, nyt heräävät kaikki rakastavaisten laulut. Ja minun sieluni, sekin on rakastavaisten laulu.

Minussa on jotakin janoavaa ja kyltymätöntä, joka tahtoo korottaa äänensä. Minussa on rakkauden laulu, joka itse puhuu rakkauden kieltä.

Minä olen valo, oi, jospa olisin yö! Mutta minun yksinäisyyttäni on se, että kylven valossa.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Köyhyyttäni on se, ettei käteni koskaan lepää antamasta, mustasukkaisuuttani on se, että näen odotusta palavia silmiä ja himonhehkuisia öitä.

Voi antavien köyhyyttä! Voi aurinkoni pimeyttä! Voi halajamisen himoa! Voi kalvavaa nälkää yltäkylläisyydessä!»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Niin lauloi Zarathustra.

Murheita, vihamielisyyttä

Chopinin elämänliekki näyttää alkavan heikontua noin vuonna 1842. Ketä varten hän olisikaan pitänyt yllä edes elämänhaluaan nyt, kun rakkaus ei enää ollut hänellä edessä vaan takana? Rakastavaiset, jotka tuntevat kärsimyksensä voiman hellittävän, antautuvat heti noudattamaan kuoleman lempeää kutsua. Jos he katoavat, valitetaan heidän heikkouttaan. Jos he jäävät eloon, heitä moititaan kyynillisiksi. Itse he eivät aavistakaan, että heidän sisimpänsä on kuollut niinkuin noiden onttojen puiden, jotka vielä ovat lehteviä, mutta kaatuvat pienimmästäkin tuulenpuuskasta. Kuollessaan Chopin uskoi elävänsä ikuisesti.

Keväällä 1842 hänen lapsuudenystävänsä Matuszinski sortui tuberkuloosiin. Toukokuussa 1844 hänen isänsä elämä sammui Varsovassa. . Se oli vanhurskaan kuolema. Vanhus painoi silmänsä umpeen katsellen rakastetun poikansa muoto-

kuvia ja pyysi, että kuoleman jälkeen hänen ruumiinsa avattaisiin, sillä hän pelkäsi joutuvansa elävältä haudatuksi.

Iskut olivat taiteilijalle hirveitä. Kuitenkin hän kirjoitti omaisilleen: »Olen jo jäänyt eloon niin monien itseäni nuorempien ja vahvempien jälkeen, että tunnen itseni kuolemattomaksi . . . Älkää koskaan olko levottomia minun tähteni, Jumala suojaa minua armollaan.» Kun Frédéricin masennus oli niin hellittämätön, George keksi kutsua Nohantiin hänen vanhimman sisarensa miehineen, aviopuolisot Jedrzejewicz. Heille piti ennakolta ilmoittaa, mitä suuria muutoksia he havaitsisivat veljensä terveydessä. George kirjoitti heille:

»Tulette huomaamaan, että lapsi kultani on hyvin heikko ja että hän on muuttunut kovasti sen jälkeen, kun olette nähneet hänet, mutta älkää kuitenkaan olko liiaksi huolissanne hänen terveydentilansa johdosta. Se on pysynyt yleensä muuttumattomana jo yli kuusi vuotta, koko sen ajan, jonka kuluessa olen tavannut hänet joka päivä. Joka aamu melko ankara yskänkohtaus, joka talvi pari kolme vakavampaa puuskaa, jotka kestävät vain kolmisen päivää, silloin tällöin neuralgisia kipuja, sellainen on hänen säännönmukainen vointinsa. Muutoin hänen keuhkonsa ovat terveet, eikä hänen heikossa rakenteessaan ole mitään vammoja. Toivon yhä, että hän ajan mittaan vahvistuu, mutta olen ihan varma siitä, että hän joka tapauksessa voi elää aivan yhtä kauan kuin kuka muu tahansa, kunhan hän vain noudattaa säännöllisiä elämäntapoja ja huolehtii itsestään. Se onni, että hän saa nähdä teidät, vaikka siihen sekaantuukin tuskallisia, syviä mielenliikutuksia, jotka kenties voivat ensimmäisenä päivänä hiukan masentaa häntä, on hänelle kuitenkin hyväksi, ja olen siitä hänen tähtensä niin onnellinen, että siunaan tekemäänne päätöstä . . . Pitkään aikaan hän ei enää ole huolehtinut muusta kuin rakastamiensa onnesta, hän ei välitä onnesta, mitä hän ei voi jakaa heidän kanssaan. Minä puolestani olen tehnyt kaiken, mikä on ollut vallassani, lievittääkseni eron hänelle tuottamaa julmaa tuskaa, ja vaikka en ole onnistunutkaan saamaan häntä unohtamaan sitä, voin kuitenkin lohduttaa itseäni sillä, että olen osoittanut hänelle hellyyttä ja herättänyt hänessä niin suuren kiintymyksen kuin on ollut mahdollista teidän ollessanne etusijalla.»

George kirjoitti myös rouva Nicolas Chopinille vakuuttaakseen tälle, että hän vastedes omistaisi elämänsä Frédéricille ja pitäisi häntä omana poikanaan.

Louise ja hänen miehensä siis saapuivat vuonna 1844 viettämään osan kesästä Nohantissa. Ilo, jota Chopin sen johdosta tunsi, muuttui uudeksi kiitollisuuden tunteeksi ystävätärtä kohtaan. Katkeruus väistyi hiukan hänen sielustaan, joka tuli vahvemmaksi ja rohkeammaksi. Joksikin aikaa palaavat jopa luottamukselliset suhteetkin. Hänen rakkautensa lapsenomainen, kotoinen puoli vahvistuu.

Rakkaittensa lähdön jälkeen Frédéric kiintyi yhä enemmän noihin oman itsensä osiin. Hän näki heidät unissaan. Hän etsi sohvalta heidän sijojaan, säilytti kuin pyhäinjäännöstä sisarensa unohtamaa kirjailtua tohvelia ja käytti hänen kynäänsä niinkuin Marya Wodzinska aikoinaan oli käyttänyt hänen omaansa. Hän kertoi heille syksystä ja puutarhasta. Hän puuttui pienimpiinkin yksityiskohtiin, puhui pienestä karhustakin, joka nousi ja laski ilmapuntarissa. Saattoi nähdä, mitä tuo hukkaan mennyt rakastaja olisi kaivannut!

Kävelyretkillä hän seuraa toisia aasilla ratsastaen varoakseen väsyttämästä itseään. Mutta syksy on kylmä ja sateinen, ja Chopin viettää aikaansa enemmän pianon ääressä kuin ulkona. Sitten hän palaa Pariisiin ja asettuu jälleen asumaan Orléansin puistikon varrelle aivan marraskuun alussa. Tällä kertaa George on vakavasti huolissaan »rakkaasta luurangostaan» ja kehoittaa ystäviä pitämään hänestä huolta, kunnes George itsekin palaa maalta. Tälle ajalle on ominaista kummankin taholla leimahtava hellä huolenpito. Chopin ei tahtoisi Sandin olevan huolissaan ja hän salaa yhä sairautensa kehityksen. Hänen tietämättään George urkkii tietoja hänestä. »Hän ei saisi tietää . . .» »En voi luopua tästä huolehtimisesta, joka

on elämäni onni . . .» »En totisesti voi elää ilman raihnasta lapsukaistani.» Hän tietää, että *Chip*'in elimistö on vakavasti sairas. Chopin huononee silmiinnähtävästi. Ankara talvi, hermot, ärtymys ja itsepintainen keuhkokatarri ovat ehkä syynä siihen. Kuitenkin rakkaus saattaisi vielä tehdä paljon. Mutta rakkaus näyttää rajoittuneen pelkkiin perhetunteisiin. ». . . Hänen ei pitäisi koskaan saada aihetta huolestua kenenkään teidän tähtenne», kirjoitti George Louiselle, »sillä hänen sydämensä on aina teidän luonanne, ja joka hetki hän huolehtii rakkaasta perheestään ja ajattelee sitä».

Talvella 1845 ja keväällä 1846 säveltäjä kärsii vilustumisista. Mutta kuitenkaan hän ei poikkea tavallisista suunnitelmistaan vaan aikoo viettää kesän Nohantissa. Ennen lähtöään hän tarjoaa kotonaan pienet päivälliset. »Musiikkia, kukkia, herkkuja.» Vieraina ovat ruhtinas Czartoryski ja hänen vaimonsa (joka sivumennen sanoen on loistavin ja autenttisin opettajansa naispuolisista oppilaista), ruhtinatar Sapieha, Delacroix, Louis Blanc, Pauline Viardot, siis vanhoja ystäviä. Mutta kun hän saapuu Nohantiin, kaikki näyttää hänestä kummalliselta kuin talossa, mistä elämä on paennut. Hän muuttaa pianonsa toiseen paikkaan, järjestää uuteen uskoon pöytänsä, runokirjansa ja nuottinsa. »Olen aina toisella jalallani teidän luonanne», hän kirjoittaa, »toisella viereisessä huoneessa, missä emäntäni tekee työtään, enkä ole lainkaan omassa huoneessani tällä hetkellä, vaan tapani mukaan v i e r a i l l a a l u e i l l a. Epäilemättä ne ovat mielikuvituksen alueita, mutta sitä minä en häpeä.» Hänen nautintonaan on pyytää Pauline Viardot'ta laulamaan itselleen espanjalaisia sävelmiä, jotka tämä itse oli merkinnyt muistiin. »Pidän paljon niistä lauluista, ja hän lupasi laulaa ne teillekin poiketessaan Varsovaan. Se musiikki on yhdyssiteenä teidän ja minun välillä, olen aina kuunnellut sitä haltioitumisen vallassa.»

Mutta on katsottava pintaa syvemmälle, sillä kaikkien noiden yhdessä elävien ihmisten sisimmässä on itämässä draama. Voi sanoa sen olleen kypsymässä jo useamman vuoden ajan.

Eivätkä George ja Frédéric ole vastuussa räjähdyksestä vaan lapset.

Ensiksikin on Maurice, esikoinen, kahdenkymmenenkahden ikäinen nuorukainen, jota äiti jumaloi ja hemmottelee tavattomasti, hänet on kasvatettu miten sattuu, toisinaan hän on maalari, toisinaan hän kynäilee, hän keräilee kiviä ja kuoriaisia ja uhkaa kehittyä elämässään epäonnistuneen älyniekan tyypiksi. Hän ei ole lahjaton, hänessä on tyyliä ja hilpeyttäkin, mutta myös hiukan katkera ja särmikäs sävy. Mallorcan matkasta saakka hänellä on ollut aikaa totuttautua Chopiniin, koska hän niin sanoaksemme oli joka päivä tavannut tämän äitinsä ystävän. Mutta vaikka heidän välillään aluksi olikin eräänlaista mieltymystä, se kuihtui pian, eivätkä he enää moniin vuosiin olleet tulleet toimeen keskenään. Epäilemättä se on kovin helposti ymmärrettävissä. Maurice rakasti äitiään yli kaiken muun ja hän näki kyllä, ettei tämän elämä ollut helppoa ja tasaista, hän sattui kuulemaan riitoja, hän hermostui suureksi väitetyn miehen ärtyisyydestä, koska hän puolestaan näki tässä vain vaateliaan, umpimielisen ja toisinaan kiukuttelevan sairaan. Ehkäpä hän kärsikin kaksimielisistä hymyistä, joita kuuluisat rakastavaiset herättivät. Ja sitäpaitsi hänen isänsä, keskinkertainen Dudevant varmaankin päästi joskus suustaan karkeita herjasanoja pojan käydessä tervehtimässä häntä. Mauricea loukkasi myös Chopinin luonne, hänen ylimysmäiset tapansa, monimutkaisen ja vaivalloisen kuokkavieraan usein halveksivat silmäykset. Eivätkä lapset koskaan anna anteeksi vieraalle, joka ottaa itselleen vapauden esiintyä moittivana, sitäkin vähemmän, jos moitteet ovat oikeutettuja. Ja Chopin moitti melko ankarasti Mauricea ja Augustineä. Tuo Augustine oli Sandin sukulainen, hänen serkkunsa Adèle Brault'n tytär. Adèle kuului perheen alhaisohaaraan eikä hän ollut ilotyttöä parempi. Säälien tytärtä George oli ottanut hänet luokseen, ja viehättävä ja helläsydäminen Augustine oli pian tullut kaikkien nuorten suosikiksi. Ainoan poikkeuksen muodosti Solange. Chopin ei pitänyt Augustinestä. Hän aset-

tui Solangen puolelle. Sisarensa synnynnäinen vihamies Maurice taas oli niin harras Augustinen kannattaja, että epäiltiin hänen tulleen tytön rakastajaksi. George väitti tarmokkaasti ja vakuuttavasti sitä valheeksi. Mutta Chopin uskoi sen halusta, ensiksikin siksi, että hänen intuitionsa sanoi niin, toiseksi, koska Solange kaikin keinoin yritti istuttaa tämän ajatuksen hänen päähänsä.

Solange oli eriskummallinen tyttö. Fyysillisesti hän oli esiäitinsä Aurora Königsmarkin kuva, toisin sanoen vaalea, raikas ja ihastuttavan kaunisrakenteinen. Mitä henkiseen puoleen tuli, hän oli kylmä, loistava ja terävä, intohimoinen, turhamainen, hyvin helposti kiihtyvä, viekas, mahdollisesti epärehellinenkin, joka tapauksessa itsepäinen, aivan varmasti paheellinen, täysin tasapainoton. Tuota herkkähermoista, joka olisi voinut kehittyä hyvin mielenkiintoisella tavalla, kohdeltiin aina kuin kovasydämistä. Häntä kiusattiin, hänet katkeroitettiin ja hänet tehtiin säälimättömäksi. Pauline Viardot väitti hänen tekevän pahaa taiteenrakkaudesta. Se johtui siitä, että tyttö oli syntynyt tuliseksi ja onnettomaksi. Hänen laisiaan luonteita tulisi rakastaa täydellisesti, hänen kovuutensa oli pääasiallisesti mustasukkaisuuden synnyttämää. Juuri hänen sydäntään kohdanneet loukkaukset olivat ajan mittaan tehneet hänet yksinäiseksi ja ilkeäksi. Hänen oma äitinsä sanoi: »Hän on yhdeksäntoistavuotias, hän on kaunis, hänellä on huomattava äly, ja hänet on kasvatettu rakkauden ilmapiirissä, sellaisessa onnellisuuden, kehityksen ja moraalisuuden ilmapiirissä, missä hänestä olisi pitänyt tulla pyhimys tai sankaritar. Mutta tämä aika on kirottu, ja hän on aikansa lapsi . . . Kaikki hänessä on intohimoa ja j ä ä t ä v ä ä intohimoa, syvällistä, selittämätöntä ja peloittavaa.» Kenen on syy? Vain perhepiirissä tapaa tuollaista keskittynyttä vihaa, joka on eräs rakkauden sairaista muodoista.

Chopinin mieltä on jo kauan vetänyt puoleensa tuon sielun mysteeri. Ja sitäpaitsi Solange on keimailevainen. Kehitysvuosistaan alkaen hän on kokeillut Chopiniin ikäkautensa

hämärää viehätysvoimaa, eikä herkkäaistinen mies näy jäävänkään aivan kylmäksi sille. Näkeehän hän tytössä äidin viehätysvoiman ja lisäksi sen animaalisen vapaan sulon, jota Georgella varmaan oli viidentoista ikäisenä ollut. Rakastajattarensa tyttäressä rakastaja ihailee sitä onnea, mitä hän ei ole saanut nauttia, sekä kärsimystensä nuortunutta muistoa. Solange ei ole niin rehellinen kuin äiti, hän on vieläpä melko perverssi. Toisinaan hän harjoittaa leikkejä, mitkä eivät ole viattomimpia, ensiksikin luontaisesta mieltymyksestään ja toiseksi tyydyttääkseen sitä rakkaudesta syntynyttä kaunaa, jota hän tuntee omaisiaan kohtaan. Olisi ihanaa kostaa hylätyn sydämensä puolesta anastamalla äidiltä Chopinin rakkaus. Solangeen vaikuttaa puoleensavetävästi myös Chopinin huoliteltu ulkoasu, hänen hieno käytöksensä ja hänen ylhäiset tuttavuutensa. Sillä tyttö on turhamainen, ja on suloista paeta sydänystävän salonkiin, joka on täynnä kreivittäriä silloin, kun äidin salongissa kajahtelevat Mauricen ja hänen tovereittensa naurunpuuskat tai Pierre Leroux'n »suuret ajatukset». Viime aikoina sinne on vielä lisäksi pesiytynyt lauma käsityöläisrunoilijoita, joihin kirjailijatar on hullaantunut.

Oli siis kehittymässä hämärä draama, joka joka päivä hajosi tyhjiin, mutta alkoi aina uudelleen väärinkäsitysten ruokkimana ja suorapuheisuuden puutteen mutkistamana. Sillä monesti Sand olisi tahtonut selvittää asiat rakastajansa kanssa ja pakottaa tämän puuttumaan asiaan. Mutta Chopin vältteli, tai sitten hän asettui avoimesti Solangen puolelle. George yritti turhaan musertaa tyttärensä aikeita. Pikemminkin hän oli vaarassa itse murskautua tuon monessa suhteessa niin hänen kaltaisensa luonteen särmiin.

Näistä väärinkäsityksistä kärsi eniten Chopin, koska hän ei milloinkaan voinut ilmaista itseään sanoin. Selitykset olivat turhia, koska hän ei milloinkaan kyennyt ilmaisemaan itseään muutoin kuin musiikissa. Hänen hermostuneisuutensa lisääntyi. Hän saattoi ärtyä kyyneliin saakka palvelijajuttujen vuoksi. Hän ei käsittänyt, että voitiin erottaa vanha palvelija, ja juuri

rouva Sand, kelpo k o m m u n i s t i, vaihtoi väkeään lakkaamatta. Se oli todellinen vitsaus. Frédéricin puolalainen kamaripalvelija erotettiin, »koska lapset (lukekaa: Maurice ja Augustine) eivät pitäneet hänestä». Vanha puutarhuri Pierre lähetettiin tiehensä, vaikka hän oli ollut talossa neljäkymmentä vuotta. Sitten tuli vuoroon kamarineitsyt Françoise, jolle George kuitenkin oli omistanut erään teoksensakin. »Suokoon taivas», kirjoittaa Frédéric sisarelleen, »että uudet olisivat paremmin nuoren miehen ja hänen serkkunsa mieleen». Hän oli väsynyt. Ja kun hän oli väsynyt, hän ei ollut iloinen, se vaikuttaa jokaisen mielialaan. Hän tunsi itsensä vanhaksi.

Georgekin tunsi itsensä vanhaksi. Hän oli neljänkymmenen kahden ikäinen. Ja kirjoittaessaan erästä *Lucrezia Florianin* lukua hän muisti niin elävästi itsensä ja ensimmäisen rakastajansa, että hän ensi kerran viidentoista vuoden jälkeen palasi pieneen metsikköön, joka näkyi hänen ikkunastaan, metsikköön, missä hänellä oli ollut kohtauksia Jules Sandeaun kanssa. Juuri tuossa »pyhässä metsässä» oli päätetty hänen pakonsa aviomiehen luota vuonna 1831. Hän etsiskeli ja löysikin sieltä puun, jonka alla hänen rakastajansa tavallisesti oli odottanut. Heidän runkoon kaivertamansa nimikirjaimet näkyivät vielä heikosti. »Muistissaan hän elää uudelleen ensimmäisen intohimonsa yksityiskohdat ja vertaa niitä viimeiseen, ei verratakseen toisiinsa kahta miestä, joita hän ei voi ajatellakaan arvostelevansa kylmästi harkiten, vaan saadakseen selville, kuinka paljon intohimoa hänen oma sydämensä vielä kykenee tuntemaan ja kuinka paljon kärsimyksiä se jaksaa kestää . . . Osaanko vielä rakastaa? Osaan, enemmän kuin koskaan, sillä se on elämäni olemus, ja intensiivisimmin tunnen eläväni tuskassa. Ellen voisi enää rakastaa, en voisi enää kärsiä. Minä kärsin, siis rakastan ja olen olemassa.» Ja kuitenkin hän tuntee, että on luovuttava jostakin. Mistä siis? Onnen tavoittelustako? »Määrättyyn ikään saavuttua», hän ajattelee lopuksi, »ei ole enää muuta onnea kuin se, jonka itse antaa. On mieletöntä etsiä muunlaista . . .» Silloin Floriani

Delphine Potocka.
Tuntemattoman maalarin teos.

Chopinin vasen käsi.

Zbiory Słowackiego w Krzeszowicach · I. F.

Chopin kuolinvuoteellaan, pianon ääressä kreivitär Potocka.

joutui äärettömän tuskan valtaan sanoessaan ikuiset jäähyväiset rakkaille kuvitelmilleen. Hän vaipui maahan kylpien kyynelissä.

Tuo loppukesä 1846 on kovaa aikaa, kriisien aikaa. Taivaskin uhkaa alituisesti rajuilmalla. Mutta Chopin tekee työtä. Hän kirjoittaa rakkailleen Varsovaan. Hän kertoo heille kaikki sellaiset jutut, joilla on pakko täyttää kirje silloin, kun haluaa salata tunteensa: luonnontieteellisen puutarhan kirahvi on kuollut, Italialainen ooppera Pariisissa on avattu jälleen, herra Leverrier on löytänyt uuden planeetan, lontoolainen herra Faber, matematiikan professori, on rakentanut automaatin, joka soittaa erään Haydnin sävelmän ja *God save the Queen*. »Minä soitan hiukan, kirjoitan myös vähän. Olen joskus tyytyväinen sellosonaattiini, joskus tyytymätön, heitän sen nurkkaan ja otan sen jälleen ylös. Minulla on kolme uutta masurkkaa (H-duuri, f-molli ja cis-molli), ne on omistettu kreivitär Czosnovskalle. (Ne ovat hänen viimeiset teoksensa, opukset 63 ja 65.) Kun sävellän niitä, ne tuntuvat hyviltä, muussa tapauksessa en kirjoittaisi milloinkaan. Myöhemmin tulee harkinta, ja hylkään tai hyväksyn. Aika on paras tuomari ja kärsivällisyys paras opettaja. Toivon pian saavani kirjeen teiltä, mutta olen kuitenkin rauhallinen, sillä tiedän, että kun on niin paljon perhettä kuin meitä on, on vaikea jokaisen kirjoittaa minulle sanaansa, etenkin kun kynä ei riitä meikäläisille. En tiedä, miten monta vuotta meidän olisi saatava laverrella ennenkuin lorumme loppuisivat, kuten täällä sanotaan. Siksi teidän ei pidäkään ihmetellä eikä olla pahoillanne, kun ette saa minulta kirjettä, sillä siihen ei ole mitään todellista syytä sen enempää kuin teilläkään. Teille kirjoittamisen nautintoon liittyy eräänlaista tuskaakin, se johtuu siitä varmasta vakaumuksesta, että meidän välillämme sanat, tuskin teotkaan, eivät merkitse mitään . . . Talvi tuntuu kehittyvän lupaavaksi, ja kun vain hiukan hoidan itseäni, se kyllä sujuu niinkuin viime talvikin, Jumalan kiitos, ei sen huonommin. Miten monet ihmiset ovatkaan huonommassa kunnossa kuin minä! On kyllä

totta, että monet ovat minua terveempiäkin, mutta niitä minä en ajattele.»

Havaitsitteko sanat: etenkin, kun kynä ei riitä meikäläisille? Se on Chopinin hienon hillittyä valitusta. Georgelle kynä riittää. Kun Frédéricin ympäristö ei pysty olemaan onnellinen, se on meluisa. He näyttelevät huvinäytelmiä. He järjestävät kuvaelmia ja kuva-arvoituksia. Pantomiimi, johon kaikki pian hullaantuvat, on Chopinin keksintöä. Hän hoitaa musiikkipuolen ja improvisoi talon nuorison esittäessä koomillisia balleteja muutamien vieraittensa, Louis Blanc'in ja Aragon avustamina. Mutta kukaan ei voi aavistaa, että Georgen ja Frédéricin välit ovat lopullisesti katkenneet. Intohimo on kuollut jo kauan sitten. Ja nyt hellyyttä ja kiintymystäkin on olemassa enää toisella taholla. Itkiessään »pyhässä metsässä» kadonnutta nuoruuttaan George oli vuodattanut viimeiset kyynelensä.

Sen jälkeen hän oli enää vain äiti, armottomasti vain äiti, ja vain k a h d e n lapsensa äiti. Hän näki nyt huolta Solangen naittamisesta. Pari kolme aviomiestarjokasta kävi kukin vuorollaan Nohantissa: Victor de Laprade ja eräs berryläinen nuorukainen, jonka kanssa Solange piti yllä hilpeätä lemmenleikkiä.

Ja loppujen lopuksi leimahti Mauricen ja Chopinin välillä eräänä päivänä riita aivan mitättömästä seikasta. Vakava, sovittamaton riita. He loukkasivat toisiaan tahallisen kipeästi. Hetkistä myöhemmin he jo syleilivät toisiaan, »mutta hiekkajyvänen on pudonnut tyyneen veteen, ja vähitellen putoavat siihen yksitellen kaikki kivet», kirjoitti George. Riita alkoi pian uudelleen. Maurice uhkasi lähteä seurasta ja koko talosta. Hänen äitinsä asettui luonnollisesti hänen puolelleen. Silloin Chopin nöyrtyi. Hän se aikoi lähteä. Kukaan ei sanallakaan pidättänyt häntä.

Hän lähti matkaan marraskuun alussa. Seitsemän ja puoli vuotta aikaisemmin hän oli saapunut Nohantiin ensimmäisen kerran, ja jo silloin hänen ruumiinsa oli ollut hyvin raihnainen.

Ruumiin heikkoudesta ei kuitenkaan ole väliä, kunhan sielu on vahva. Mutta tuona myöhäissyksyn päivänä sekin oli murtunut.

Sairaan nähtiin peitteisiin kääriytyneenä nousevan vaunuihin. Kalpealla ja kuihtuneella kädellään hän viittasi hyvästiksi. Kukaan ei ymmärtänyt sen liikkeen merkitystä, ei edes hän itse. Hän oli astumassa kuoleman kynnyksen yli.

Erään eron historia

Pariisissa oli paljon sairaita. Grzymala ei ollut nukkunut seitsemääntoista päivään, Delacroix laahautui kaiken uhallakin Luxembourgin museoon, vaikka hän oli kurjemmassa kunnossa kuin milloinkaan ennen. Chopinkin yritti salata sairautensa, niinkuin hän oli tehnyt kaikkina edellisinäkin vuosina. Mutta ajan pitkään hänen oli pakko tunnustaa, ettei hän jaksanut hetkeksikään poistua uuninsa vierestä. Tuli vuoden 1847 ensimmäinen päivä. Hän lähetti Georgelle tavanmukaiset makeiset ja uudenvuodentoivotuksensa ja antoi viedä itsensä moniin takkeihin kietoutuneena ystäviensä Czartoryskien luo hôtel Lambert'iin.

Nohantissa yritettiin näyttää onnellisilta. Pantomiimivillitys raivosi. Maalattiin kulisseja ja ommeltiin pukuja. Tuo niin yksimielinen perhe näytteli myös jokapäiväisessä elämässään. Mutta yhtäkkiä he pakkasivat tavaransa ja lähtivät Pariisiin tammikuun alkupäivinä jättäen epätietoisuuteen herra de Préaulx'n, Solangen sulhasen. Ja tuskin he olivat asuneet kuukauden päivät Orléansin puistikon varrella, kun jo kaikki suunnitelmat muuttuivat, sillä näyttämölle saapui uusi näyttelijä, kuvanveistäjä Clésinger. Hän oli kolmenkymmenenkolmen ikäinen, väkivaltainen, sangviininen ja intomielinen ja hän oli juuri esittäytynyt näyttelyissä ja noussut kuuluisaan heti ensi yrityksellään. Hän oli pyytänyt saada muovailla rouva Sandin rintakuvan, hän tuli tämän kotiin, näki Solangen ja rakastui häneen heti paikalla. Tyttö syttyi melkein yhtä nopeasti. Herra de Préaulx'n kanssa suunniteltu avioliitto lykättiin epämääräiseen tulevaisuuteen, vaikka George olikin hyvin huolissaan, sillä hän oli kuullut kuvanveistäjästä melko ikäviä asioita. »Meluisa ja huonotapainen herra, entinen kyrassieeri, josta on tullut kuvanveistäjä ja joka käyttäytyy kaikkialla kuin rykmenttinsä kahvilassa tai ateljeessään», sanoi Arsène Houssaye. Päätöstä lykättiin. Kirjailijatar vei tyttärensä takaisin Nohantiin heti pääsiäisviikon ensimmäisinä päivinä, huhtikuun alussa.

Chopinillä oli heti paikalla näistä tapauksista varma mielipiteensä. Ensiksikin hän oli pahoillaan nähdessään, ettei liitosta berryläisen kanssa tullutkaan mitään, sillä se oli näyttänyt hänestä sopivalta ja miellyttävältä. Ja toiseksi vaistomainen vastenmielisyys teki hänet vihamieliseksi »kivenhakkaajaa» kohtaan, kuten hän Clésingeriä nimitti. Hän kirjoitti omaisilleen: »Sol viivytteli avioliittoaan, ja kun he kaikki sitten tulivat Pariisiin laatimaan avioliittosopimusta, hän ei enää tahtonutkaan. Olen pahoillani siitä ja säälin nuorta miestä, joka on hyvin kunnollinen ja hyvin rakastunut, mutta onhan parempi, että se tapahtui ennen vihkimistä kuin sen jälkeen. Sanotaan, että se muka on lykätty myöhäisempään ajankohtaan, mutta kyllä minä tiedän, miten asiat ovat.» George puolestaan uskoi huolensa eräälle ystävälleen: »Hän tarvitsi vain kuusi viikkoa työntääkseen pois rakkauden, jota hän tuskin oli alkanut tunteakaan, ja alkaakseen suosia toista, johon hän

vastaa kiihkeästi. Hän oli menemäisillään naimisiin sen ensimmäisen kanssa, nyt hän ajaakin hänet tiehensä ja naikin sen toisen. Se on omituista, ennen kaikkea se on uhkarohkeaa, mutta loppujen lopuksi hänellä on siihen oikeus, ja tulevaisuus näyttää hymyilevän hänelle. Vaatimattoman avioliiton tilalle hän saa loistavan ja hehkuvan. Hän komentaa joka asiassa ja vie minut Pariisiin huhtikuun lopulla ... Työ ja mielenliikutukset täyttävät kaikki päiväni ja yöni ... Tuon naimiskaupan on tapahduttava yhtäkkiä ja ikäänkuin yllätyksenä. Siksi uskonkin teille tässä v a k a v a n salaisuuden, jota ei edes Maurice tiedä (hän on Hollannissa).»

Etenkään Chopin ei saanut tietää mitään, Chopin, jolta nyt kiellettiin kaikki liian läheinen osanotto perheen asioihin. Tällä kertaa George todellakin tunsi, että hänen oli toteltava tuota hurjaa Clésingeriä, joka tahtoi hinnalla millä hyvänsä saada tahtonsa perille. Mies ilmestyi yhtäkkiä La Châtreen, hän tapasi Solangen metsässä, hän vaati selvää vastausta. Tietenkin tyttö myöntyi, sillä hän oli rakastunut. Georgen oli pahoista aavistuksistaan ja pelostaan huolimatta pakko taipua. Huhtikuun 16:na hän kutsui hädissään poikansa apuun, sillä hän oli peloissaan ja tarvitsi rauhoitusta. Hän lisäsi kirjeensä loppuun: »Ei sanaakaan tästä Chopinille, ei se häntä koske, ja kun kerran on menty Rubiconin yli, j o s ja m u t t a ovat vain haitaksi.»

Kun on kuljettu Rubiconin yli ... Taas kerran! Miten monta kertaa elämässään tuo vanha suhteitten katkaisija onkaan ylittänyt sen? Ja kuitenkaan hän ei muka huomaa, että heidän pitkä yhteiselämänsä on kriitillisessä pisteessään. Solangen avioliitto, joka oikeastaan oli hänen omalle rakkauselämälleen aivan ulkokohtainen tapahtuma, oli nyt tullut pelastusrenkaaksi, johon pianistin käsi tarrautui, ja George potkaisi käden irti.

Chopin kuuli kuiskailtavan näistä asioista, mutta hän ei sanonut mitään eikä kysellyt keneltäkään. Hän odotti, että luottamus syntyisi uudelleen. Jos hän ihmettelikin tuota salaperäisyyttä, jos hän arvasikin, mitä harkittua ja lapsekasta

tarkoituksellisuutta kätkeytyi tuohon nyt ilmeiseksi käyneeseen ystävyyden särkymiseen, hän ei antanut huomata sitä millään lailla. Kuten aina, hän sai terveydellään maksaa tuskansa hillitsemisen hinnan. Hän sairastui vakavasti. Mutta nyt häntä ei enää hoitanutkaan George vaan ruhtinatar Marceline Czartoryska. Tämä lähetti Nohantiin tiedoituksen Chopinin terveydentilasta. »Vielä sekin huoli kaikkien muitten lisäksi», vastasi George toukokuun seitsemäntenä. »Onko hän todella vakavasti sairas? Kirjoittakaa minulle, luotan siihen, että sanotte minulle totuuden ja hoidatte häntä.» Aivan samana päivänä hän kirjoitti kuitenkin päiväkirjaansa hyvin rauhalliseen tyyliin: »Nyt olen siis saavuttanut neljänkymmenenviiden vuoden iän, terveyteni on rautainen, se on kärsinyt tuskallisista kohtauksista, jotka kuitenkin aiheuttavat minulle vain m u u t a m i a s u r u m i e l i s y y d e n h e t k i ä, j o t k a o l e n u n o h t a n u t s e u r a a v a n a p ä i v ä n ä. S i e l u n i o n t ä n ä ä n h y v i s s ä v o i m i s s a j a r u u m i i n i m y ö s k i n.» Oliko hän rehellinen silloin vai seuraavana päivänä, toukokuun kahdeksantena, kirjoittaessaan neiti de Rozières'ille: »Olen sairas huolesta ja nyt teille kirjoittaessani tunnen huimausta. En voi tällaisena hetkenä jättää perhettäni, kun täällä ei ole edes Mauricea sopivaisuudesta huolehtimassa ja suojelemassa sisartaan kaikilta rumilta olettamuksilta. Vakuutan teille kärsiväni suuresti. Rukoilen teitä kirjoittamaan minulle. Sanokaa Chopinille minusta, mitä vain pidätte sopivana. En kuitenkaan uskalla kirjoittaa hänelle, pelkään herättäväni hänessä liikutusta, pelkään, että Solangen avioliitto olisi hänestä kovin vastenmielinen ja että aina siitä puhuessani aiheuttaisin Chopinille epämiellyttävän järkytyksen. En ole kuitenkaan voinut salata sitä häneltä ja minun on ollut meneteltävä, niinkuin olen tehnyt. Enhän voi asettaa Chopiniä perheen neuvonantajaksi ja pääksi, lapseni eivät hyväksyisi sitä, ja elämäni arvokkuus olisi mennyttä.»

Jos hän noin huolehti arvokkuudestaan, hänen olisi ollut parempi muistaa se aikaisemmin. Jos hän tahtoi säästää Cho-

pinin terveyttä, sekin oli liian myöhäistä. Eikä hän huomannut edes kirjeensä ristiriitaisuuksia. Suuri taiteilijaparka vaikeni itsepintaisesti ja suunnattoman ylpeänä.

George on juuri julkaissut *Lucrezia Florianinsa*, joka on jo hänen rakkautensa hautajaismusiikkia. Mutta vieläkään Chopin ei näe siinä muuta kuin »kauniita mies- ja naisluonteita, paljon luonnollisuutta ja runoutta». Niinpä Georgen on pakko tehdä toisenlainen tunnustus ja selittää enemmän itseään. Sillä hänessä on yhä tuo hillitön puolustautumisen tarve, joka rakkauden alku- ja loppuvaiheen ratkaisevina hetkinä pakottaa hänet paljastamaan, mitkä voimat häntä johtavat. Kenelle hän uskoisikaan tällä kertaa sairaitten aivojensa kommentaarit ja näyttäisi uupuneen ruumiinsa, joka enää voi vaatia vain lyhyitä tyydytyksen hetkiä? Kahdeksan vuotta aikaisemmin hän oli kirjoittanut kreivi Grzymalalle näyttääkseen, mihin hän pystyi ja miten hänen sydämensä kykeni eläytymään perättäisesti intohimon mitä erilaisimpiin vaiheisiin. Jos rakkauden koko taival oli nyt takana, näytti oikeudenmukaiselta ja vieläpä hyödylliseltäkin pysähtyä alkavan yön kynnykselle. Niinpä hän otti paperiarkin ja kirjoitti samalle uskotulle — ensimmäisen ja viimeisen hetken uskotulleen — seuraavat rivit:

»12. toukokuuta 1847.

Kiitos, rakas ystävä, hyvistä uutisista. Tiesin jo vuorokautta ennen kelpo ruhtinattaren kirjettä epämääräisesti ja hämärästi, että hän oli sairaana. Kiitä sitä enkeliä minunkin puolestani. On mahdotonta kuvata sinulle, miten kärsin niiden kahdenkymmenenneljän tunnin aikana, ja vaikka olisi tapahtunut mitä tahansa, en olisi kyennyt liikahtamaankaan.

Siis hän on pelastunut vielä tälläkin kertaa, mutta miten synkkä tulevaisuuteni onkaan ajatellessani häntä.

En vielä tiedä, meneekö tyttäreni naimisiin täällä viikon kuluttua vai Pariisissa kahden viikon kuluttua. Joka tapauksessa aion viettää Pariisissa muutamia päiviä loppukuussa, ja jos Chopin on silloin matkakunnossa, tuon hänet takaisin

tänne. Rakas ystävä, olen mahdollisimman iloinen tyttäreni avioliitosta, sillä hän on suunniltaan rakkaudesta ja riemusta, ja Clésinger näyttää olevan hänen arvoisensa, rakastavan häntä intohimoisesti ja luovan hänelle sellaisen elämän, mitä hän kaipaa. Mutta siitä huolimatta kärsin suuresti joutuessani tekemään tällaisen päätöksen.

Luulen, että myös Chopin on omassa nurkassaan kärsinyt siitä, ettei hän ole tiennyt eikä tuntenut asioita eikä ole voinut antaa mitään neuvoja. Mutta on mahdotonta ottaa huomioon hänen neuvojaan todellisen elämän asioissa. Hän ei ole koskaan nähnyt tosiseikkoja niiden oikeassa valossa eikä ymmärtänyt ihmisluontoa missään suhteessa. Hänen sielunsa on kokonaan runoutta ja musiikkia, eikä hän voi kärsiä niitä, jotka ovat erilaisia kuin hän. Sitäpaitsi, jos antaisin hänen vaikuttaa perheeni asioihin, menettäisin kaiken arvovallan lapsiini nähden ja heidän rakkautensa.

Puhu hänen kanssaan ja koeta yksityisseikkoihin puuttumatta saada hänet ymmärtämään, että hänen on pidättäydyttävä sekaantumasta heidän asioihinsa. Jos minä sanon hänelle, että Clésinger (josta hän ei pidä) ansaitsee kaiken kiintymyksemme, hän vain vihaa miestä entistä enemmän ja herättää Solangen vihan itseään kohtaan. Koko juttu on vaikea ja arkaluontoinen, enkä minä tiedä mitään keinoa, jonka avulla voisin rauhoittaa häntä ja parantaa sairaan sielun, joka pahastuu niistä ponnistuksista, mitä tehdään sen lääkitsemiseksi. Sairaus, joka syövyttää poloisen sielua ja ruumista, on jo kauan kiduttanut minua. Näen hänen loittonevan, enkä ole koskaan voinut auttaa häntä, koska hänen murheensa pääasiallisena syynä on juuri se levoton, mustasukkainen ja vauhko kiintymys, mitä hän tuntee minua kohtaan. Jo seitsemän vuotta olen elänyt kuin neitsyt hänen ja kaikkien muitten kanssa, vanhensin itseni ennen aikojani ja vieläpä ponnistelematta tai uhrautumatta, sillä olin niin väsynyt intohimoihin ja olin menettänyt kuvitelmani parantumattomasti. Jos hän ylimalkaan voisi luottaa ehdottomasti johonkin naiseen maan

päällä, se olisin juuri minä, eikä hän milloinkaan ole käsittänyt sitä. Tiedän, että monet syyttävät minua, toiset siitä, että olen uuvuttanut hänet aistillisuuteni väkevyydellä, toiset siitä, että olen harha-askelillani ajanut hänet epätoivoon. Luullakseni sinä tiedät, miten asia on. Hän itse valittaa, että minä olen tappanut hänet kieltäytymällä häneltä, vaikka minä olen ihan varma siitä, että olisin toisin menettelemällä tappanut hänet. Näethän, mihin tilanteeseen olen joutunut tämän tuhoisan ystävyysliiton johdosta, jossa alistuin hänen orjakseen kaikissa tapauksissa, jolloin voin tehdä sen suosimatta häntä mahdottoman ja rikollisen paljon lasteni kustannuksella. Minun on ollut erittäin vaikeaa säilyttää lasteni ja ystävieni kunnioitusta, joka on minulle tärkeä. Siinä suhteessa olen suorittanut kärsivällisyyden ihmetöitä, joihin en ikinä olisi uskonut pystyväni, minä, jolla ei ruhtinattaren tavoin ole pyhimyksen luontoa. Olen joutunut kärsimään marttyyriutta, mutta taivas on minua kohtaan armoton, aivan kuin minulla olisi sovitettavanani suuria syntejä, sillä kaikista ponnistuksistani ja uhrauksistani huolimatta hän, jota rakastan ehdottoman puhtaasti ja äidillisesti, kuolee sen mielettömän kiintymyksen uhrina, jota hän tuntee minua kohtaan.

Suokoon Jumala hyvyydessään, että edes lapseni tulisivat onnellisiksi, nimittäin hyviksi ja jalomielisiksi ja saavuttaisivat omantunnonrauhan, sillä en usko, että täällä maan päällä voi olla onnea, ja taivaan laki on niin taipumaton siinä suhteessa, että on melkein herjaavaa kapinallisuutta ajatella, ettei tarvitsisi kärsiä kaikista ulkonaisista seikoista. Ainoa voima, jonka turviin voimme paeta, on velvollisuutemme täyttämisen tahto.

Kerro minulle Annastamme ja paljasta hänelle sydämeni sisimmät ajatukset ja polta sitten kirjeeni. Lähetän sinulle myös kelpo Gutmannille tarkoitetun kirjeen, koska en tiedä hänen osoitettaan. Älä anna hänelle sitä Chopinin nähden, koska tämä ei vielä tiedä minun kuulleen hänen sairaudestaan ja tahtoo, etten saisi tietääkään siitä. Tuossa hienossa ja jalomielisessä sydämessä on yhä tuhat suurenmoista herkkätunteisuuden ilmausta niiden julmien harhakuvien rinnalla, jotka riistävät häneltä hengen. Voisipa Anna joskus puhua hänelle ja luodata hänen sydäntään parantaakseen sen. Mutta hän sulkeutuu itsepintaisesti parhaitten ystäviensäkin edessä. Hyvästi, ystävä kulta, rakastan sinua. Luota siihen, että minulla on aina rohkeutta, kärsivällisyyttä ja uhrautuvaisuutta huolimatta kärsimyksistäni ja etten tule valittamaan. Solange suutelee sinua.

George.»

Miten paljon ristiriitaisuuksia taaskin, ja miten ontolta jokainen lause kajahtaakaan tällä kertaa! Ainoat totuudet, jotka kirjoittajasta huolimatta kuultavat läpi, ovat hänen tahtonsa vastakkaiset pyrkimykset tyttären jutussa ja hänen päätöksensä lopettaa kerta kaikkiaan suhde Chopiniin. Hän on taas kerran vapautumistuskissaan, ja sellaisista kärsivä nainen polkee kaikki esteet jalkoihinsa. Hänen tahdollaan ei ollut valtaa silloinkaan, kun tämä viimeinen liitto solmiutui melkein yhdeksän vuotta aikaisemmin, eikä nytkään, kun sen päättää kirje samalle miehelle. Nämä lähes yhdeksän vuotta sisältyvät täydellisesti noiden kahden kirjeen väliin, joista toinen ilmaisi alkuvaiheen, halun yhdistää luonnolle väkivaltaa tehden kaksi vastakkaista sielua, jälkimmäinen halun jättää huonosti soveltuva kumppani, joka oli »pelkkää runoutta ja musiikkia» ja jolle käytännöllinen elämä ja lihallinen todellisuus pysyi varsinaisena epätodellisuuksien maailmana. On turhaa yrittää selitellä niin selvästi tulkittavissa olevaa ristiriitaa. Pyrin olemaan oikeudenmukainen, kun en sano kummankaan riitapuolista olevan väärässä tai oikeassa. Kumpikin heistä oli tuonut omat myötäjäisensä yhteiseen pesään, ja kuten toisinaan sattuu, se heistä, joka oli ensiksi kuluttanut omansa, pahastui toiselle siitä, että tämä oli rikkaampi. Georgen osana oli olla vahvempi puoli, koska hänellä ei enää ollut mitään tuhlattavaa. Chopinin osana oli murtua, koska juuri hänen rikkautensa oli saattanut hänet perikatoon.

Toukokuun 20. päivänä vietettiin Nohantissa Solangen häät kaikessa kiireessä ja ikäänkuin salavihkaa. Herra Dudevant oli mukana näissä eriskummallisissa häissä, missä hänen tyttärensä ei merkinnyt siviilirekisteriin edes omaa sukunimeään vaan äitinsä salanimen. Ja koska äiti oli revähdyttänyt jonkin lihaksensa, hänet oli kannettava kirkkoon. »Koskaan eivät häät ole olleet sen vähemmän iloiset», sanoo hän. Ilmassa liikkui huonoja enteitä. Ja oli toinenkin kihlaus, Mauricen ystävättären Augustinen, jonka nuori mies tahtoi naittaa ystävälleen Théodore Rousseaulle, maalarille. Silloin tapahtui kummia. Augustinen kihlaus purkautui yhtäkkiä mitättömästä tekosyystä. Todellisuudessa se oli Solangen kosto. Koska hän tunsi vihaa serkkuaan ja kaunaa veljeään kohtaan, hän paljasti Rousseaulle, mikä suhde hänen väittämänsä mukaan näiden välillä oli. Mies purki kihlauksen. George loukkaantui siitä ja purki katkeruuttaan. Silloin Clésingerit, jotka olivat olleet kuukauden naimisissa, palasivat Nohantiin ja riisuivat naamionsa. Syntyi ennenkuulumattoman väkivaltaisia kohtauksia, toisella puolella George ja hänen poikansa, toisella kuvanveistäjä ja hänen vaimonsa.

»Ne olivat vähällä kuristaa toisensa täällä», kirjoittaa onneton Sand neiti de Rozières'ille. »Vävyni uhkasi vasaralla Mauricea ja olisi kenties tappanut hänet, ellen olisi asettunut heidän väliinsä ja lyönyt vävyäni kasvoihin saaden samalla rintaani iskun hänen nyrkistään. Elleivät kirkkoherra, ystävät ja eräs palvelija, jotka olivat läsnä, olisi puuttuneet väkivalloin asiaan, Maurice, jolla oli pistooli, olisi tappanut hänet siihen paikkaan. Solange yllytti tulta kylmän verenhimoisena ja hän oli juorujensa, valheittensa ja kuvaamattomien halpamaisuuksiensa avulla nostattanut koko surkean raivokohtauksen, vaikkei Mauricen eikä kenenkään muunkaan puolelta ole esiintynyt vähäisintäkään kiusantekoa, pienintäkään vääryyttä. Se pirullinen pariskunta lähti eilisiltana velkojien ahdistelemana, riemuiten häpeämättömyydestään ja jättäen jälkeensä häväistysjutun, jota tällä seudulla ei milloinkaan unohdeta.

Toisin sanoen, kolmen päivän ajan olen ollut omassa talossani murhan uhkaamana. En tahdo koskaan enää nähdä heitä, he eivät koskaan enää saa astua jalallaan luokseni. Heidän mittansa on täysi. Hyvä Jumala, enhän minä ole millään tavalla voinut ansaita tuollaista tytärtä.

Minun oli aivan pakko kirjoittaa tästä hiukan Chopinille, pelkäsin hänen saapuvan tänne keskelle katastrofia ja kuolevan surusta ja säikähdyksestä. Älkää kertoko hänelle, kuinka pitkälle asiat menivät, se pidetään häneltä salassa, mikäli mahdollista. Älkää sanoko hänelle, että minä olen kirjoittanut teille, ja elleivät Clésingerit kerskaile käytöksellään, säilyttäkää se salaisuutenanne . . .

Lapsukaiseni, minun on pyydettävä teiltä erästä palvelusta. Pyydän teitä ottamaan hyvin päättäväisesti huoneistoni avaimet heti, kun Chopin on lähtenyt sieltä (ellei hän ole jo lähtenytkin) ja olemaan päästämättä Clésingeriä tai hänen vaimoaan tai ketään heidän lähettämäänsä sinne. He ovat ennenkuulumattomia ryöväreitä ja hämmästyttävän julkeasti he jättäisivät minut ilman vuodettakin. He ovat vieneet täältä mukanaan patjat ja kynttilänjalatkin . . .»

On hyvin tärkeää panna merkille kaksi seikkaa. Tässä ensimmäisessä kirjeessä neiti de Rozières'ille Sand olettaa, että Chopin on jo lähtenyt Orléansin puistikolta tai on lähtemäisillään. Kohta saamme nähdä, mistä syystä hän olettaa niin. Toisessa kirjeessä — jonka jäljennän tähän — on pantava merkille päivämäärä, 25. heinäkuuta. Nämä seikat luovat tiettyä valoa tilanteeseen, joka ensi hetkellä näyttää sekavalta, mutta joka selvenee melko hyvin, kunhan ei unohdeta näitä kahta lähtökohtaa.

»Nohantissa heinäkuun 25. päivänä.

Rakas ystävä, minä olen levoton ja peloissani, moneen päivään en ole kuullut mitään Chopinistä, en tiedäkään kuinka moneen päivään, sillä raskaassa murheessani en osaa laskea aikaa. Mutta minusta näyttää, että siitä on liian kauan. Hän

oli lähdössä ja yhtäkkiä häntä ei kuulukaan, eikä hän edes kirjoita. Onko hän lähtenyt matkaan? Onko hän pysähtynyt jonnekin sairaana? Jos hän olisi vakavasti sairas, ettekö kirjoittaisi minulle siitä, kun näkisitte hänen kärsimystensä käyvän pitkällisemmiksi? Olisin jo lähtenyt sinne, ellen olisi pelännyt kulkevani ristiin hänen kanssaan ja ellei minua hirvittäisi lähteä Pariisiin alttiiksi sen naisen vihalle, jonka luulette olevan niin hyvän ja hellän minua kohtaan . . .

Toisinaan ajattelen lohdutukseksenі, että Chopin rakastaa häntä paljon enemmän kuin minua, on minulle vihoissaan ja on asettunut hänen puolelleen.

Se olisi minusta sata kertaa mieluisampaa kuin kuulla hänen olevan sairaana. Sanokaa minulle aivan suoraan, miten asian laita on, ja jos Solangen hirvittävä ilkeys ja uskomattomat valheet määräävät hänen menettelytapansa, niin hyvä on! Kaikki on minulle samantekevää, kunhan hän vain parantuu.»

Chopin oli jo kärsinyt liikaa ja luopunut liian paljosta voidakseen palata taaksepäin ja antaa yksin jääneen äidin, kylmenneen rakastajattaren houkutella itseään huudoillaan. Hän ei huolinut Georgen säälistä. Hän ei edes antanut tälle omaansa. Solange tuli hänen luokseen. Tyttö sai helposti Chopinin vakuutetuksi siitä, että hän oli oikeassa, sillä säveltäjän epäluulot ja aavistukset olivat muodostuneet niin voimakkaiksi. Eikö tuo pimeys, jossa yritettiin pitää häntä, kätkenyt vielä muitakin petoksia ja muita tekoja, jotka vapauttivat hänet kiitollisuudesta? Hänen pitkällinen alistuvaisuutensa muuttui yhtäkkiä katkeraksi inhoksi. »Sypresseilläkin on oikkunsa», hän sanoi. Se oli hänen ainoa valituksensa. Hän kirjoitti Georgelle, mutta tuo kirje enempää kuin siihen saapunut vastauskaan ei ole säilynyt. Rakastavaiset, jotka ovat lahjoittaneet toisilleen kahdeksan vuotta elämästään, eivät alistu säilyttämään arkistoissaan suuren häviönsä julistusta. Mutta ellemme tiedäkään, millä sanoilla he ilmaisivat eronsa, tunnemme niitten kaiun.

Chopin näytti vain Delacroix'lle saamansa jäähyväiskirjeen. »On myönnettävä, että se on säälimätön», merkitsee tämä

päiväkirjaansa heinäkuun 20. päivänä. »Siitä käyvät ilmi julmat intohimot ja kauan hillitty kärsimättömyys. Ellei olisi kysymys niin murheellisesta asiasta, huvittaisi se vastakohtaisuus, että kirjoittaja toisinaan ryhtyy puhumaan naisasiaa ja laskettelee pitkiä puheita, jotka näyttävät romaanista tai filosofisesta saarnasta lainatuilta.»

Kun aikaisemmin korostin päivämäärää heinäkuun 25:s, jolloin George valittaa, että hänet on hylätty, tein sen saadakseni paremman taustan sille seikalle, että jo viisi päivää aikaisemmin, kahdentenakymmenentenä, Delacroix merkitsi muistikirjaansa säälimättömäksi määrittelemänsä erokirjeen olemassaolon. Voimme siis kummastella George Sandin kummastelua. Huomatkaamme pikemminkin hänen kaksinaamaisuutensa. Ja luultavasti hän liiankin hyvin ymmärsi kirjeen seuraukset eikä hetkeäkään olettanut, että Chopin olisi rientämässä kohti Nohantia. Pikemminkin hän laski miehen muuttavan pois. Mutta hän halusi vielä salata asian ja näytellä uhrilammasta. Hän oli päättänyt katkaista välit, mutta hän pelkäsi Chopinin kuuluisuutta ja hänen ystäviään, jotka myöhemmin saattoivat Historian nimessä etsiä totuutta. Kolmannessa, neiti de Rozières'ille kirjoittamassaan kirjeessä hän esittää seuraavaa:

(Ei päiväystä.)

». . . Kuolemansairaana olin juuri lähdössä katsomaan, miksi minulle ei kirjoiteta. Lopulta sain aamupostissa kirjeen Chopiniltä. Näen, että olen kuten tavallisestikin antanut typerän sydämeni pitää itseäni narrinaan ja että sillävälin, kun minä olen viettänyt kuusi unetonta yötä huolehtien hänen terveydestään, hänen ainoana huolenaan onkin ollut ajatella ja puhua pahaa minusta Clésingerien kanssa. Erinomaista. Hänen kirjeensä on naurettavan arvokas, ja tuon kunnon perheenisän saarnat antavat tosiaan minulle hyvän opetuksen. Varoituksen saanut on kahta vertaa viisaampi, ja tästälähtien minä en hermostuta itseäni sillä asialla.

Asiaan kätkeytyy paljon sellaista, jonka minä voin vain arvata, ja tiedänhän, kuinka kyvykäs tyttäreni on panettelun alalla, tiedän, kuinka ennakkoluuloiset ja herkkäuskoiset Chopinin aivoparat ovat . . . Mutta olen vihdoinkin saanut silmäni auki! Aion käyttäytyä sen mukaisesti, en enää anna lihaani ja vertani kiittämättömyydelle ja luonnonvastaisuudelle alttiiksi. Tästälähtien aion elää rauhassa ja eristyneisyydessä Nohantissa kaukana vainoavista vihamiehistäni. Osaan kyllä varjella linnoitukseni porttia ilkimyksiä ja hulluja vastaan. Tiedän, että minä sillä aikaa olen heidän hampaissaan. Hyvä on! Kun he ovat tyydyttäneet sen vihansa, he ryhtyvät raatelemaan toisiaan.

. . . Minun mielestäni Chopin on s u u r e n m o i n e n, kun hän käy tapaamassa Clésingeriä ja hyväksyy sen, että tämä l ö i minua, kun minä riistin hänen kädestään vasaran, joka uhkasi Mauricea. Chopin, jota kaikki sanovat uskollisimmaksi ja altteimmaksi ystäväkseni! Se on ihmeteltävää! Lapseni, elämä on katkeran ironinen, ja ne, jotka ovat niin lapsekkaita, että rakastavat ja luottavat, saavat uransa lopuksi puhjeta kolkkoon nauruun ja epätoivoiseen nyyhkytykseen, niinkuin minulle toivoakseni jo pian käy. Uskon Jumalaan ja sieluni kuolemattomuuteen. Mitä enemmän kärsin tässä maailmassa, sitä enemmän uskon siihen. Jätän syvästi inhoten tämän häipyvän elämän astuakseni lujasti luottaen ikuiseen elämään . . .»

Hän tarttui kynään neljännen kerran elokuun neljäntenätoista:

»Olen vakavammin sairas kuin luullaankaan, Jumalan kiitos! Sillä olen saanut tarpeekseni elämästä ja erkanen siitä hyvin mielelläni. En kysy teiltä Solangen kuulumisia, olen saanut niitä epäsuoraa tietä. Mitä Chopiniin tulee, en ole enää ollenkaan kuullut puhuttavan hänestä, pyydän teitä sanomaan minulle t o t u u d e n m u k a i s e s t i miten hän jaksaa, ei mitään muuta. Muu ei ollenkaan kiinnosta minua, eikä minulla ole mitään aihetta olla pahoillani hänen kiintymyksestään.»

Näissä todistuskappaleissa on monessakin kohdassa vahvoin annoksin sitä melodramaattisuutta, mikä Chopinin mielestä oli niin inhottavaa, ja ilmeistä halua saada tilanteesta irti kaikki mahdollinen pateettisuus. Mutta epäilemättä niissä on myös aitoja äänenpainoja. On luultavaa, ettei George Sand ymmärtänyt itsekään itseään oikein hyvin. Hän kärsi erosta, jonka syy, toimeenpanija ja uhri hän oli. Se, ettemme enää kuule samoja huutoja kuin Venetsian aikoihin, johtuu siitä, että oli kulunut kolmetoista vuotta Musset'n kokeesta. Mutta ehkä minä annan hänelle liian paljon anteeksi. Sillä mitä merkitsevät vuodet intohimoisille sydämille? Ei, vanheneminen on huono selitys. Ainoa todellinen selitys on, ettei tuo nainen nyt riistäkään sydämestään mitään elävää tunnetta. Ellei hän vielä olekaan ehtinyt ankarien hallojen aikakauteen, josta jo puhuimme, hän saapuu kuitenkin alkavan seestymisen kauteen. Se on hänen kirjalliselle tuotannolleen edullinen vaihe. Hän tietää sen niin hyvin, että hän valitsee juuri tämän hetken aloittaakseen elämänsä tarinan *(Histoire de ma vie)*, joka on hänen paras teoksensa.

Mitä Chopiniin tulee, valitteleminen ei ollut ominaista hänelle. Vieläpä noina kuolemantäyteisinä viikkoinakin hänen tuskansa oli ihailtavan hillittyä. Niinkuin ennenkin, niinkuin aina, se syntyi ja kuoli vain hänen sielussaan. Ei ainoakaan moite päässyt hänen huuliltaan. Louis Viardot'lle (laulajattaren aviomiehelle), joka kyseli häneltä asiaa, hän vastasi yksinkertaisesti: »Solangen avioliitto on suuri onnettomuus tytölle itselleen, hänen perheelleen ja hänen ystävilleen. Tytär ja äiti ovat molemmat erehtyneet, ja erehdys on huomattu liian myöhään. Mutta miksi syyttää vain yhtä tästä virheestä, johon molemmat ovat osallistuneet? Tyttö halusi ja vaati sopimatonta avioliittoa, mutta eikö äiti suostuessaan ollut myös syyllinen? Eikö hänen olisi suuren älynsä ja kokemuksensa nojalla ollut neuvottava nuorta neitoa, jota kiihotti uhma vielä enemmän kuin rakkaus? Vaikka tyttö seurasikin harhakuvitelmaa, ei pidä olla häntä kohtaan säälimätön sellaisen erehdyksen

vuoksi, johon itsekin on syypää. Ja minä säälin heitä molempia koko sielustani ja yritän antaa hiukan lohdutusta sille heistä, joka sallii minun tavata itseään.»

Hän halusi kertoa sisarelleen nämä tapahtumat, mutta hän ei onnistunut siinä heti paikalla. Joskus on tavattoman julmaa itseään kohtaan kirjoittaa eräitä sanoja. Lopulta, poltettuaan monia kirjearkkeja hän onnistui ilmaisemaan kaiken oleellisen joulukirjeessään.

»Joulukuun 25. päivänä 1847.

Rakkaat lapsukaiseni,

En vastannut teille heti, koska minulla on hirveä kiire ... Lähetän teille tavallista tietä uudenvuodenkortit ... Toissa-iltaa vietin maailman proosallisimmalla tavalla, mutta ajattelin teitä kaikkia. Teille lähetän parhaat toivotukseni, niinkuin aina ...

Sol on isänsä luona Gascognessa. Hän tapasi äitinsä matkustaessaan ohi. Hän oli Nohantissa Duvernet'n perheen kanssa, mutta äiti otti hänet kylmästi vastaan ja sanoi hänelle, että jos hän ottaisi eron miehestään, hän voisi palata Nohantiin. Sol näki, että hänen makuuhuoneensa oli muutettu teatterin näyttämöksi ja hänen olohuoneensa näyttelijöiden pukuhuoneeksi, ja hän kirjoitti minulle, että äiti puhui hänelle vain raha-asioista. Hänen veljensä leikki koiran kanssa, ja ainoa asia, minkä hän keksi sanoa Solille, oli: »Haluatko syödä jotakin?» Tällä hetkellä äiti näyttää olevan vihaisempi vävylle kuin tyttärelle, vaikka hän kirjoittikin siinä kuuluisassa kirjeessään minulle, ettei vävy olisi ilkeä, että tytär hänet sellaiseksi tekee. Voisi luulla, että hän halusi vapautua samalla kertaa tyttärestään ja minusta, koska me olimme epämukavia. Hän aikoo jäädä kirjeenvaihtoon tyttärensä kanssa, siten hänen äidinsydämensä, joka ei tule toimeen kokonaan ilman tietoja lapsesta, rauhoittuu hetkiseksi, ja hänen omatuntonsa saa levon. Hän luulee olevansa oikeudenmukainen ja julistaa kai minut vihollisekseen, koska minä olen asettunut hänen vävynsä puo-

lelle, jota hän ei voi sietää vain siitä syystä, että tämä nai hänen tyttärensä, kun taas minä kaikin voimin vastustin koko avioliittoa. Omituinen olento älykkyydestään huolimatta! Hänet valtaa kiihkonpuuska, ja hän saattaa sekasorron valtaan koko elämänsä ja tyttärensä elämän. Minä ennustan ja vakuutan, että hän lopuksi joutuu huonoihin väleihin vielä Maricenkin kanssa. Puolustuksekseen hän tahtoisi nähdä niiden olevan väärässä, jotka toivovat hänelle vain hyvää, uskovat häneen eivätkä ole koskaan käyttäytyneet karkeasti häntä kohtaan. Heitä hän ei voi kärsiä luonaan, koska he ovat hänen omantuntonsa kuvastin. Siitä syystä hän ei ole kirjoittanut minulle sanaakaan, siitä syystä hän ei tule tänä talvena Pariisiin, siitä syystä hän ei myöskään puhu sanaakaan tyttärelleen. En kadu sitä, että olen auttanut häntä läpäisemään elämänsä kahdeksan vaikeinta vuotta, ne, joiden aikana hänen tyttärensä tuli täysikasvuiseksi, ne, joiden aikana hän itse kasvatti poikaansa. En sure sitä kaikkea, mitä olen saanut kärsiä, mutta suren sitä, että hänen tyttärensä, niin hyvin hoidettu ja monilta myrskyiltä suojattu taimi, murtui äidin käsissä varomattoman ja kevytmielisen menettelyn johdosta, jonka voisi antaa anteeksi kaksikymmenvuotiaalle naiselle, mutta ei enää neljänkymmenen ikäiselle.

Sitä, mikä on ollut ja mitä ei enää ole, ei merkitä aikakirjoihin. Kun rouva S. myöhemmin palaa menneisyytensä muistelmiin, hän voi löytää vain kauniita muistoja minusta. Tällä hetkellä hän kärsii kummallista äidillisyyden kouristusta näytellen oikeudenmukaisemman ja täydellisemmän äidin osaa, kuin mitä hän todellisuudessa on, ja sellaista kuumetta vastaan ei ole olemassa mitään lääkettä, etenkään, kun se on tarttunut hurjapäiseen naiseen, joka uskaltautuu liikkuvalle maaperälle ...

... *Journal des Débat'ssa* alkaa ilmestyä rouva S:n uusi romaani, *Hiidenlammen* tyyliä oleva berryläistarina, joka alkaa ihailtavan hyvin. Sen nimi on *François le Champi* ... Puhutaan myös hänen muistelmistaan, mutta eräässä kirjeessään rouva Marlianille rouva S. oli sanonut, että ne ovat pikemmin-

kin mielipiteitä, mitä hänellä tähän mennessä on ollut taiteesta, kirjallisuudesta jne., eivätkä sen tapaisia, kuin mitä muistelmilla tavallisesti tarkoitetaan. Se olisikin liian aikaista, sillä rakas rouva S. saa vielä seikkailla paljon elämässään, ennenkuin hän vanhenee, hänelle tapahtuu vielä paljon kaunista ja paljon rumaa myöskin . . .»

Ironia ei ole kovin ilkeää, ja »vihollinen», jonka hampaissa George muka on, on kovin lempeä. Täytyy tosiaan ihmetellä, miten hyvin taiteilija hillitsee tahtonsa. Samana päivänä hän kirjoittaa Solangellekin:

». . . Miten murheelliseksi kertomuksenne kahdesta käynnistänne Nohantissa tekikään minut. Mutta ensimmäinen askel on kuitenkin otettu. Olette osoittanut sydämellisyyttä, ja siitä on ollut seurauksena jonkinmoinen lähentyminen, koska teitä on pyydetty kirjoittamaan. Aika tekee loput. Tiedättehän, ettei tule käsittää kirjaimellisesti kaikkea, mitä sanotaan. Vaikkei haluaisikaan enää olla tekemisissä esimerkiksi m i n u n k a l t a i s e n i m u u k a l a i s e n kanssa, ei voi menetellä samoin teidän miehenne suhteen, koska hän kuuluu perheeseen . . . Minulla on tukehtumiskohtauksia ja päänsärkyä ja pyydän teitä suomaan anteeksi korjaukseni ja huonon ranskani . . .»

Sitten tulee tammikuu 1848. Helmikuukin. On kohta kymmenen kuukautta siitä, kun George ja Frédéric erosivat. Mutta Chopin ei parane, päinvastoin. Hänen murtunut hellyytensä ei ole vain tappanut hänen sydäntään, se on myös saanut ehtymään hänen lohdutuksensa ainoan lähteen, musiikin. Sitten vuoden 1847, h u o n o n v u o d e n, kuten Chopin nimitti sitä, hän ei ole säveltänyt mitään.

»Hän ei enää ole kirjoittanut minulle sanaakaan, enkä minä hänelle», uskoo Chopin sisarelleen helmikuun kymmenentenä. »Hän on käskenyt talonomistajan vuokrata pois hänen pariisilaisen huoneistonsa . . . Hän näyttelee huvinäytelmiä maalla tyttärensä makuuhuoneessa, hän unohtaa itsensä, hän huumaa itseään parhaan taitonsa mukaan eikä herää siitä, ennenkuin

hänen sydämensä kipu kasvaa liian suureksi, sydämen, joka tällä hetkellä on aivojen hallinnassa. Minä olen jättänyt asian silleen. Suojelkoon häntä Jumala, ellei hän osaa erottaa todellista kiintymystä imartelusta. Sitäpaitsi voi olla, että toiset näyttävätkin vain minun mielestäni imartelijoilta ja että hänen todellinen onnensa on tosiaan siellä, missä minä en sitä näe . . . Hänen ystävänsä ja naapurinsa eivät pitkään aikaan ole ymmärtäneet, mitä hänessä viime aikoina on tapahtunut, mutta he ovat arvatenkin jo tottuneet siihen. Loppujen lopuksi ei kukaan koskaan voi pysyä sellaisen sielun oikkujen tasalla. Kahdeksan vuotta puoleksi säännöllistä elämää oli liikaa. Jumala soi, että ne saivat olla ne vuodet, joiden aikana lapset varttuivat, ja ellei minua olisi ollut, en tiedä, miten kauan he jo olisivat olleet isänsä luona eivätkä rouva S:n huostassa. Ja ensimmäisen tilaisuuden tarjoutuessa Maurice karkaa isänsä tykö. Mutta ehkä rouva S:n elämä, hänen kirjailijanlahjansa ja hänen onnensa vaativat sellaisia elämäntapoja? Älä vain huolestu tämän tähden, kaikki tuo on jo niin kaukaista! Aika on suuri lääkäri. Tähän mennessä en vielä ole toipunut, siksi en kirjoita teille, poltan seuraavassa hetkessä kaiken, mitä olen alkanut kirjoittaa. Ja minulla olisi niin paljon kirjoitettavaa teille! Parempi on olla kirjoittamatta yhtään mitään.»

Rakastavaiset näkivät toisensa viimeisen kerran maaliskuun neljäntenä 1848, aivan sattumalta. Chopin poistui rouva Marlianin luota silloin, kun rouva Sand juuri tuli sinne. George puristi hänen vapisevaa, jääkylmää kättään. Chopin kysyi, oliko hän äskettäin kuullut mitään tyttärestään.

— Siitä on jo viikko, vastasi George.

— Ettekö kuullut mitään eilen tai toissapäivänä?

— En.

— Sitten saan ilmoittaa teille, että olette isoäiti. Solangella on pieni tytär, ja olen hyvin iloinen, kun saan kertoa sen teille ensimmäisenä.

Sitten hän kumarsi ja laskeutui portaat. Alas saavuttuaan hän joutui katumuksen valtaan ja olisi tahtonut kiivetä takai-

sin. Hän oli unohtanut lisätä, että äiti ja lapsi jaksoivat hyvin. Hän pyysi ystävää, joka oli hänen mukanaan, kertomaan rouva Sandille nämä lisätiedot, sillä portaitten kiipeäminen oli käynyt hänelle hirvittävän vaivalloiseksi. George palasi heti takaisin. Hän olisi tahtonut puhua enemmänkin ja tiedusteli Chopinin kuulumisia. Chopin vastasi jaksavansa hyvin ja lähti karkuun. »Meidän välillämme oli pahoja sydämiä», sanoi Sand myöhemmin kertoessaan tästä hetkestä muistelmissaan.

Mutta Chopin kertoi rouva Clésingerille tästä satunnaisesta kohtauksesta hänen äitinsä kanssa lisäten: »Minusta hän näytti terveeltä. Olen varma siitä, että tasavallan voitto tekee hänet onnelliseksi . . .»

Vallankumous oli tosiaan puhjennut viikkoa aikaisemmin. Se oli tavattoman vastenmielinen »ruhtinas Karolille». Hän kirjoitti vieläkin Solangelle: »Arvannette kai, että lapsenne syntymä on tuottanut minulle enemmän iloa kuin Tasavallan syntymä.»

Joutsenlaulu

Kaksikymmentä vuotta Chopin oli ollut piilosilla vallankumousten kanssa. Hän oli lähtenyt Varsovasta muutamaa viikkoa ennen vuoden 1830 vallankumousta. Hän oli lykännyt aikeensa matkustaa Italiaan keväällä 1831 Bolognan, Milanon, Anconan ja Rooman kansannousujen tähden. Hän oli saapunut Pariisiin vuotta myöhemmin kuin heinäkuun vallankumous, mutta hän oli vielä parvekkeeltaan nähnyt rajuilman viimeiset pyörteet. Ludvig Filip oli silloin Ranskan kuninkaana. Hän oli nyt luopunut valtaistuimeltaan hallittuaan hiukan kauemmin kuin seitsemäntoista vuotta, juuri yhtä kauan kuin Chopin oli asunut Pariisissa.

Vuosi neljäkymmentäkahdeksan alkoi taiteilijoille huonoin entein. Hyvin huonoin entein Chopinille, jolla oli tuo ammottava haava sydämessään ja lisäksi keuhkotauti, mitä vastaan hän ei enää edes taistellut. Hän päätti lähteä Ranskasta jok-

sikin aikaa ja tehdä Isoon Britanniaan konserttimatkan, jonka miss Stirling, skotlantilainen neiti, josta hän paljon piti, oli luvannut järjestää. Neiti oli jo neljä vuotta ollut Chopinin oppilaana. Mutta ystävät neuvoivat Chopiniä pitämään jäähyväiskonsertin Pariisissa ennen lähtöään. Hän suostui. Silloin oltiin helmikuun alussa.

Viikossa myytiin kaikki pääsyliput loppuun. Niitä oli kolmesataa kahdenkymmenen frangin paikkaa Pleyelin salonkiin. »Minulla tulee olemaan yleisönä koko Pariisin hienosto», hän kirjoittaa vanhemmilleen. »Kuningas, kuningatar, Orléansin herttua ja Montpensier'n herttua ovat varanneet kukin kymmenen paikkaa, vaikka heillä onkin surua eikä kukaan heistä voi saapua. Nyt jätetään tilauksia toiseen konserttiin, jota minä tuskin pidänkään, ensimmäinenkin jo kyllästyttää minua.» Ja seuraavana päivänä hän lisää: »Ystäväni sanovat, ettei minun tarvitse huolehtia mistään, istuutua vain soittamaan . . . Brestistä ja Nantes'ista on kirjoitettu kustantajalleni ja pyydetty häntä varaamaan paikkoja. Sellainen into hämmästyttää minua, ja minun on heti tänä päivänä istuuduttava soittamaan vain omaatuntoani rauhoittaakseni, sillä soitan nyt huonommin kuin ennen. (Ennen konserttia Chopin aina harjoitteli kertaamalla Bachia.) Erikoisuutena aion Franchommen ja Allardin kanssa soittaa Mozartin trion. Ei tule olemaan ohjelmalehtiä eikä vapaalippuja. Salonki järjestetään mukavaksi, ja sinne mahtuu kolmesataa henkeä. Pleyel tekee aina pilaa minun hullutuksistani, ja rohkaistakseen minun mieltäni hän aikoo antaa koristaa kukkasin portaat. Tulen olemaan kuin kotonani, ja silmäni tulevat näkemään vain tuttuja kasvoja. Annan paljon tunteja. Minä hukun työhön, jota tulvii joka puolelta, enkä kuitenkaan saa aikaan mitään . . . Jos te matkustatte, minäkin lähden liikkeelle, sillä epäilen, voinko kestää Pariisissa toista sellaista kesää kuin tänä vuonna. Jos Herra suo meille terveyttä, me saamme nähdä toisemme jälleen, saamme jutella ja syleillä toisiamme.»

Tästä kirjeestä ei ilmene vain pelkkää väsymystä, eikö siitä voi lukea myös eräänlaisen uupuneen hymyn verhoamaa varmuutta läheisestä lopusta? Tuossa ystävien kokoontumisessa, kukkien ja seppeleitten ilmapiirissä, on jotakin symbolisen hautajaismaista. Voi havaita noiden maailmanmiesten ja taiteilijoitten parhaimmiston innossa levottomuutta, ikäänkuin aavistuksen koko rauhallisen ja hienostuneen aikakauden iltahämärästä. Runoilija ja kuningas ovat päättämässä kaarensa. Yleisö kiiruhtaa nauttimaan Ranskan ikivanhan liljan ja nuoren puolalaisen ruusupuun viimeisestä tuoksusta. Pian koittaa George Sandin riemuvoitto, hänen, hilseharteisten filosofien ja Barbèsin.

Frédéric Chopinin viimeinen konsertti oli keskiviikkona helmikuun 16 päivänä, viikkoa ennen Ludvig Filipin kruunustaluopumista. Kaikki oli poikkeuksellisen suurenmoista. Sali oli koristettu kukkasin ja matoin. Itse Chopin oli tarkastanut valittujen kuulijoiden luettelon. Kaltevalla käsialalla kirjoitettu ohjelma oli kaiverrettu vaskeen ja painettu kauniille paperille. Siinä oli:

Ensimmäinen osasto.

Mozartin Trio pianolle, viululle ja sellolle, esittävät herrat Chopin, Allard ja Franchomme.
Aarioita, esittää neiti Antonia Molina di Mondi.
Nokturno, Barcarole } säveltäjä ja esittäjä herra Chopin.
Aaria, neiti Antonia Molina di Mondi.
Etydi, Berceuse } säveltäjä ja esittäjä herra Chopin.

Toinen osasto.

Scherzo, Adagio ja Finaali herra Chopinin säveltämästä g-molli Sonaatista, esittävät säveltäjä ja herra Franchomme.

Uusi aaria Meyerbeerin Robert Paholaisesta, esittää herra Roger.

Preludeja
Masurkkoja } säveltäjä ja esittäjä herra Chopin.
Valsseja

Säestäjät: herrat Aulary ja de Garaudé.

Barcarole on vuodelta 1846 (opus 60). Berceuse (opus 57) on peräisin vuodelta 1845. Mitä tulee ohjelmaan sisältyviin nokturnoon ja etydiin, saatamme vain arvailla, mitkä ne ovat. Sonaatti pianolle, viululle ja sellolle on viimeinen teos, minkä Chopin julkaisi. Preludeihin ja masurkkoihin nähden olemme myös epämääräisellä pohjalla. Mutta tiedämme, että valssi, jonka hän oli valinnut, oli niin sanottu »pikku koiran valssi» (opus 64, n:o 1).

Chopin astui yleisön eteen. Hän oli äärimmäisen heikko mutta ryhdikäs. Hänen kasvonsa eivät näyttäneet muuttuneen, vaikka ne olivatkin kalpeat. Ei hänen soitossaankaan voinut havaita uupumuksen jälkiä, ja yleisö oli niin tottunut hänen kosketuksensa lempeyteen ja odottamattomuuteen, ettei se kummastellut sitäkään, että hän soitti *pianissimo* Barcarolensa lopussa olevat kaksi *forte*-kohtaa. Miten mielellämme kuulemmekaan, että hän oli tuoksi illaksi valinnut tämän kauniin valituksen, kertomuksen rakastavaisten kohtauksesta, taustana Italian maisema. Terssit ja sekstit, jotka koskaan eivät yhdy, suorittavat tuon kahden sielun vuoropuhelun, hänen oman historiansa selvästi tulkittavan selityksen. »Mieleen tulee mystillinen apoteoosi», sanoo Maurice Ravel tästä sävellyksestä. Ehkä se todellakin on sisäinen ratkaisu, hänen ilmaisemattoman rakkautensa ylistyslaulu.

Ponnistus oli niin raskas, että Chopin melkein menetti tajuntansa lämpiössä esityksen jälkeen. Ja yleisön harrasta innostusta tuskin tarvinnee kuvata. »Ilmanhenki on pitänyt lupauksensa», kirjoitti *Gazette Musicale* muutamia päiviä myöhemmin, »ja minkälainen haltioitunut menestys hänellä olikaan! On

helpompaa kertoa teille, miten hänet otettiin vastaan, millaiseen hurmioon hän nosti mielet, kuin kuvailla, analysoida ja selostaa hänen esityksensä salaisuutta, jolla ei ole vertaistaan täällä maan päällä. Jos meillä olisi hallussamme kynä, joka on kuvannut ihmeen siron Mab-kuningattaren, pienoisen kuin neuvosmiehen sormuksessa loistava agaatti, ehkäpä me silloin juuri ja juuri voisimme antaa teille aavistuksen puhtaasti henkisestä lahjakkuudesta, missä materialla on tuskin lainkaan sijaa. Ei kukaan muu kuin Chopin itse voi auttaa ymmärtämään Chopiniä, ja kaikki ne, jotka olivat keskiviikon konsertissa, ovat siitä yhtä vakuuttuneita kuin me.

Chopin saapuu Lontooseen huhtikuun 20. päivänä 1848 ja asettuu asumaan mukavaan huoneeseen Dover Streetin varrella. Hänellä on mukanaan kolme pianoa, Pleyel, Érard ja Broadwood. Hän ei saapunut yksin, Englantiin levittäytyi kokonainen taiteilijoiden parvi. Nämä pakenivat mannermaalta, missä joka puolella puhkesi vallankumouksia. Mutta miss Stirling ja hänen sisarensa rouva Erskine olivat huolehtineet kaikesta, ja Chopinin tulosta puhuttiin jo seurapiireissä ja sanomalehdissä.

Ilmanalan ja elämäntapojen muutokset näyttivät aluksi olevan hänen terveydelleen suotuisia. Hän voi hengittää vapaammin ja suorittaa muutamia tervehdyskäyntejä. Hän kävi teatterissa, kuuli Jenny Lindin laulavan ja Filharmonisen orkesterin soittavan, mutta »heidän orkesterinsa on samanlainen kuin heidän paahtopihvinsä tai kilpikonnanliemensä: energinen ja vakavahenkinen, mutta ei sen enempää». Eniten häntä kiusasi se, ettei hän voinut ollenkaan harjoitella, ja ennenkuin hän piti konsertin, hän tahtoi aina harjoitella kaiken yksityiskohtia myöten. Niinpä hän ei saanut päätetyksi julkista konserttia. Lisäksi hänen mielialansa oli matalalla Puolasta saapuvien huonojen poliittisten uutisten vuoksi. Ja kaiken kukkuraksi hän sai surukseen kuulla Clésingerien välien menneen täydellisesti rikki ja heidän mahdollisesti eroavan, ja hän ajatteli heti paikalla Georgea. Kunpa ei tuo onneton äiti vain joutuisi vuodattamaan uusia kyyneleitä!

Pian väsymys saa hänet uudelleen valtaansa. Hänen on pakko olla joka ilta hyvin myöhään ulkona ja antaa tunteja varhaisesta aamusta kyetäkseen maksamaan erittäin kalliin vuokransa, palvelijansa ja vaununsa. Hän alkaa taas yskiä verta. Mutta muutamat ylimystön naiset ja herrat ottavat hänet erittäin kohteliaasti vastaan, näitä ovat Westminsterin herttua, Sommersetin ja Sutherlandin herttuattaret, lordi Falmouth ja lady Gainsborough. Miss Stirling ja hänen sisarensa, jotka jumaloivat Chopiniä, tahtoisivat raahata hänet kaikkien tuttaviensa luo.

Ja sitten hän soittaa parissa salongissa kahdenkymmenen guinean taksasta — rouva de Rotschild neuvoo häntä alentamaan tätä hiukan, »koska tähän vuodenaikaan (kesäkuussa) täytyy ottaa vaatimattomampia hintoja». Ensimmäinen illanvietto on Sutherlandin herttuattaren luona, sinne saapuvat kuningatar, prinssi Albert, Preussin prinssi ja yli neljäkymmentä ylhäisön edustajaa, joiden joukossa muitten muassa on vanha Wellingtonin herttua. Stafford House, Sutherlandien ikivanha asumus, herättää taiteilijan ihastuksen. Hän kuvaa sitä haltioissaan: »Kaikki kuninkaalliset palatsit ja vanhat linnat ovat loistavia, mutta niiden koristelussa ei ilmene sellaista aistia ja siroutta kuin Stafford Housessa. Portaat ovat kuuluisat loisteliaisuudestaan. Ja niinpä olikin nähtävyys, kun kuningatar laskeutui niitä häikäisevässä valaistuksessa timanttiensa, nauhojensa ja ritarimerkkiensä loistossa, astellen aivan täydellisen sirosti, keskustellen ja pysähdellen eri askelmille. On todellakin valitettavaa, ettei joku Paolo Veronese voinut nähdä sellaista näkyä ja jättää jälkeensä vielä yhtä mestariteosta.»

Rakas Chopin, hän ei voinut arvata, että me katsellessamme sellaista kuvaelmaa olisimme etsineet vain hänen riutuneita kasvoparkojaan. Mitä merkitsevät meille nuo säkenöivät päiväperhoset ja kaikki nuo monikirjavat ylhäisyydet hänen pienen, taudin syömän olemuksensa rinnalla, joka on meille niin kallis! Tuon juhlan loiston me näemme enää vain hänessä, syrjäisessä näyttelijässä, jonka kuumeinen katse yksin on meidän silmissämme poikkeuksellista koko illanvietossa. »Kärsin typerää koti-ikävää», hän kirjoittaa, »ja huolimatta täydellisestä alistumisestani huolehdin, Herra ties miksi, tulevasta kohtalostani». Hän soittaa Douglasin markiisin, lady Gainsborough'n ja lordi Falmouthin luona, keskellä korkeiden arvonimien virtaa. »Tiedättehän, että he elävät ylhäisyydestään. Miksi luettelisin teille vielä noita turhanpäiväisiä arvonimiä?» Kuitenkin hän luettelee niitä paljon. Kuuluisuuksia, joille hänet esitellään, ovat Carlyle, lordi Bulver, Dickens ja Hogarth, Walter Scottin ystävä. Scott kirjoittaa hänestä erittäin kauniin artikkelin *Daily News'iin*. »Nähtävyyksien» joukkoon kuuluu lady Byron. »Me puhuimme keskenämme melkein ymmärtämättä toisiamme, hän englanniksi ja minä ranskaksi. Voin ymmärtää, että Byron ikävystyi häneen.» Herra Broadwood, pianotehtailija, kuuluu Chopinin hartaimpiin porvarillisiin ystäviin. Joskus hän käy jo aamulla säveltäjää tervehtimässä. Eräänä päivänä Chopin kertoo hänelle nukkuneensa huonosti. Palatessaan sinä iltana kotiin hän löytää vuoteestaan uuden joustinpatjan ja pieluksia, jotka tämä suojelija on hänen tietämättään käskenyt asettaa sinne.

Nämä hajanaiset esiintymiset tuottavat Chopinille suunnilleen viisituhatta frangia. Siis vähänpuoleisesti. Mutta mitä väliä rahalla on! Mitä hän sillä tekisi? Milloinkaan hän ei ole ollut murheellisempi. On hyvin kauan siitä, kun hän viimeksi on tuntenut todellista iloa, uskoo hän Grzymalalle. »Pohjimmaltani minä en tosiaankaan tunne enää mitään, minä yksinkertaisesti vain elää kituutan ja odotan kärsivällisesti loppuani.»

Elokuun yhdeksäntenä hän lähtee Lontoosta matkustaakseen Skotlantiin ystävättäriensä Stirlingien ja heidän lankonsa lordi Torpichenin luo. Erinomainen Broadwood on varannut kaksi paikkaa junaan, jotta säveltäjällä olisi mukavampaa. Lisäksi hän antaa tälle matkaseuraksi erään herra Woodin, nuottikauppiaan. Chopin saapuu Edinburghiin, mistä hänelle on varattu huone parhaasta hotellista, ja siellä hän lepää puolitoista vuorokautta. Hän katselee kaupunkia. Hän pistäytyy

erääseen musiikkikauppaan, missä hän kuulee sokean pianistin esittävän erään hänen masurkkansa. Uudelleen hän lähtee matkaan postivaunuissa kohti Calder Housea, joka on kahdentoista mailin päässä Edinburghista. Siellä lordi Torpichen ottaa hänet vastaan vanhassa, suunnattoman puiston ympäröimässä aateliskartanossa. Näkyy vain nurmikenttiä, puita, vuoria ja taivasta. »Linnan seinät ovat kahdeksan jalan paksuiset. Joka puolella on gallerioita ja pimeitä käytäviä, joita koristaa lukemattomat määrät esivanhempien muotokuvia. Nämä ovat kaiken värisiä, kaikenlaisissa asuissa, toiset skottilaisessa puvussa, toiset haarniskassa tai vannehameissa. Mielikuvitukselta ei puutu siellä mitään. Siellä on pieni kummitteleva punahilkkakin, mutta minä en ole vielä nähnyt sitä.» Ja isäntäväki osoittautuu ihastuttavaksi, hienotunteiseksi ja anteliaaksi. »Miten erinomaisia ihmisiä minun skotlannittareni ovatkaan!» huudahtaa Chopin. »En keksi toivoa mitään, mitä en heti saisi, minulle jopa tuodaan joka päivä pariisilaisia sanomalehtiä. Minun on hyvä olla. Olen levossa ja rauhassa, mutta viikon kuluttua minun on lähdettävä.»

Tämä Stirling of Keirin perhe oli hyvin vanhaa sukua. Se johti syntyperänsä 1300-luvulta ja oli rikastunut Intiassa. Jane ja hänen vanhempi sisarensa rouva Erskine olivat tutustuneet Chopiniin Pariisissa. He olivat jaloja naisia, Frédériciä vanhempia, mutta nuorempi oli vielä hyvin kaunis. Ary Scheffer on maalannut hänet moneen kertaan, koska hän edusti taiteilijan kauneusihannetta. Väitetään, että miss Stirling olisi halunnut mennä naimisiin Chopinin kanssa. Niille, jotka puhuivat asiasta säveltäjälle, tämä sanoi, että tytön olisi yhtä hyvin voinut naittaa kuolemalle.

Calder Housen elämä oli miellyttävää, aamut olivat rauhallisia, iltapäivisin tehtiin vaunuissa ajomatkoja ja illalla harrastettiin musiikkia. Chopin sovitti vanhalle lordille skotlantilaisia sävelmiä, joita tämä hyräili. Näytelmä ei ollut vailla erikoislaatuisuuttaan. Mutta poloinen joutsen ikävystyi. Hän muisteli yhä Georgea, josta hän oli Solangen välityksellä saanut tietoja. Ne olivat huonoja. Koska pidettiin Georgen laatimina julistuksia, jotka olivat sytyttäneet kansalaissodan maaseudullakin, hänet oli otettu erittäin vihamielisesti vastaan Nohantissa. Toursiin paettuaan »hän on vaipunut lokaan», kirjoittaa Frédéric sisarelleen, »ja hän on vetänyt paljon muita mukanaan». Hänestä on liikkeellä ruma häväistyskirjoitus, jonka tekijä on Chopinin vihaaman Augustinen isä. Mies valittaa, että »Sand on saattanut hänen tyttärensä turmioon ja tehnyt hänestä Mauricen rakastajattaren ja naittanut sitten hänet ensimmäiselle vastaantulijalle ... Isä siteeraa rouva Sandin omia kirjeitä. Sanalla sanoen, se on mitä likaisin juttu, joka on tällä hetkellä koko Pariisin hampaissa. Se on inhottavaa isän puolelta, mutta se on totta. Siinä on nyt se hyväntekeväisyysyritys, jonka hän halusi suorittaa ja jota vastaan minä taistelin kaikin voimin, kun tyttö tuli taloon! Hänet olisi pitänyt jättää vanhemmilleen eikä kiihottaa hänellä nuorukaisen mielikuvitusta, kun tämä ei kuitenkaan koskaan nai muuta kuin rahaa ... Mutta poika tahtoi saada sievän serkun taloon. Tyttö puettiin samoin kuin Sol ja hänestä pidettiin vielä parempaa huolta, koska Maurice vaati niin. Solange näki kaiken, siis hän oli heidän tiellään ... Siitä seurasi valheita, häpeää, harmia ja kaikki muu.»

Tuntee, miten kaikki sydämeen patoutunut kauna nousee pinnalle. Ja valtava kaipaus. »Englantilaiset ovat niin erilaisia kuin ranskalaiset, joihin olen kiintynyt kuin omaisiini», kirjoittaa hän yhä tässä samassa kirjeessä perheelleen. »He arvioivat kaiken punnissa ja rakastavat taidetta vain ylellisyytenä. He ovat erinomaisia ihmisiä, mutta niin erikoislaatuisia, että minä ymmärrän, miten täällä saattaa kivettyä omaan kaavaansa ja muuttua koneeksi.»

Hänen oli lähdettävä Calder Housesta ja pidettävä useita konsertteja Manchesterissä elokuun lopulla, Glasgow'ssa syyskuun lopulla ja Edinburghissa lokakuun alussa. Ja vaikka hän saavuttikin saman menestyksen, saman hämmästyneen ihastuksen, eräänlaisen hillityn haltioitumisen, useimmat arvosteli-

jat huomauttivat kuitenkin, että hänen soittonsa oli enää vain kuiskausta. »Chopin näyttää noin kolmenkymmenen ikäiseltä», sanoo *Manchester Guardian* (hän on kolmenkymmenenkahdeksan). »Hän on hyvin hentorakenteinen ja hänen olemuksensa ja käyntinsä vaikuttavat miltei tuskallisen heikoilta. Tämä vaikutelma katoaa, kun hän istuutuu pianon ääreen, mihin hän näyttää sulautuvan täydellisesti. Chopinin sävellystaide ja hänen soittotapansa saavat leimansa samoista hallitsevista piirteistä, hänessä on enemmän hienostusta kuin voimaa, hän pikemminkin erittelee hiuksenhienosti sävellystä kuin tarttuu siihen yksinkertaisesti, hänen kosketuksensa on jalostunut ja nopea, mutta sittenkään hän ei käsittele soitintaan kiinteän iloisesti. Hänen musiikkinsa ja hänen soittonsa ovat kamarimusiikin huippusaavutus . . . mutta ne tarvitsisivat enemmän kantovoimaa, selvempää piirustusta ja voimakkaampaa suoritusta esiintyäkseen edukseen suuressa salissa.»

Nuo ovat samoja varovaisia moitteita, joita häneen kohdistettiin Wienissä vuonna 1829. Mutta vain hänen ystävänsä tietävät, miten sairas hän on, ja että häntä täytyy nykyään kantaa portaissa. Hän on siitä huolimatta vielä keikarimainen, hän pukeutuu hienostuneesti kuin nainen, hän huolehtii alusvaatteistaan ja kengistään, joiden hän tahtoo olevan moitteettomat. Joka aamu palvelija kähertää hänen tukkansa raudoilla. Hänen luonteensa komenteleva puoli tulee näkyviin. Kaikki painostaa häntä: huomionosoitukset, vieläpä kiintymyskin tulee liian raskaaksi hänen hartioilleen niinkuin turkki tai vieläpä kašmiršaalikin. Hän on ärtyisä kuin vakavasti sairas ainakin: »Ihmisten tarpeeton huomaavaisuus käy hermoilleni. Tunnen olevani yksin, yksin, yksin, vaikka ihmiset ympäröivätkin minua . . . Heikonnun yhä enemmän, en voi enää säveltää mitään, ei minulta halua puutu, vaan pikemminkin ruumiinvoimia . . . Skotlannittareni eivät jätä minulle siunaaman rauhaa, he tukehduttavat minut huomaavaisuudellaan, ja minä olen niin kohtelias, etten moiti heitä.» Noin hän valittaa Grzymalalle. Hänet kuljetetaan Stirlingistä Keiriin, linnasta toiseen, lordin luota herttuan luo. Kaikkialla hän tapaa upeaa vieraanvaraisuutta, erinomaisia pianoja, kauniita tauluja, hyvin muodostettuja kirjastoja, metsästysretkiä, hevosia, koiria, mutta koko ajan hän on kuoleman kielissä yskänsä ja ikävänsä tähden. Mitä hän voisi tehdä päivällisen jälkeen, kun herrat sijoittautuvat ruokasaliin whiskynsä ympärille, ja hänen, joka ei osaa heidän kieltään, on pakko kuunnella heidän puhettaan ja katsella heidän juomistaan? Koti-ikävä, Nohantin ikävä aiheuttaa hänelle uusia kohtauksia. Englantilaisten kommentoidessa sukupuitaan ja »luetellessa kuin raamatussa lukemattomia nimiä, jotka johtavat heidän syntynsä aina Herraan Jeesukseen asti, Chopin kyhää kirjeitä ystävilleen. »Jos Solange asettuu asumaan Venäjälle», kirjoittaa hän neiti de Rozières'ille, »kenen kanssa hän voi puhua Ranskasta? Kenen kanssa hän voi laverrella Berryn murteella? Näyttääkö se teistä mitättömältä seikalta? . . . Mutta kuitenkin on suuri lohdutus, kun vieraalla maalla on joku, jonka näkeminen vie meidät ajatuksissamme takaisin kotimaahamme.»

Hän palasi lopultakin Lontooseen lokakuun alussa ja joutui heti vuoteen omaksi. Hengästymistä, päänsärkyä, yskää, keuhkokatarria, kaikki tavalliset oireet. Skotlannittaret seurasivat häntä ja hoivasivat häntä yhdessä ruhtinatar Czartoryskan kanssa, joka ryhtyi hänen hoitajattarekseen. Siitä lähtien Chopin ei enää kaivannut muuta kuin päästä palaamaan Ranskaan. Kuten aikaisemminkin, Mallorcalta palatessaan, hän antoi Grzymalan tehtäväksi etsiä asunnon bulevardien vaiheilta, La Paix-kadun ja Madeleine-kirkon väliltä. Hän tarvitsi myös huoneen palvelijalleen. »En tiedä, miksi aiheutan sinulle näin paljon vaivaa, kun kuitenkaan mikään ei tuota minulle iloa. Mutta onhan minun huolehdittava itsestäni.» Ja yhtäkkiä vanha tuska puhkeaa näkyviin ilman näennäistä syytä, kesken hänen taloudellisten huoltensa: »En ole koskaan kironnut ketään, mutta tällä hetkellä kaikki on minusta aivan sietämätöntä ja luulen, että minua keventäisi, jos voisin kirota Lucrezian! . . .» Sitten seuraa kolme riviä, jotka hän pyyhkii

heti pois ja tekee mahdottomiksi lukea. Sitten, tultuaan taas järkiinsä tai jälleen kerran nielaistuaan sen, mitä hän ei koskaan suostunut lausumaan, hän lisäsi: »Mutta varmaankin myös he siellä kärsivät, he kärsivät sitäkin enemmän, kun he antavat vihansa piintyä. Solangen tähden se on minusta suunnaton vahinko.»

Niin tuo sielu säilytti salaisuutensa. Ei koskaan saada tietää tarkalleen, miten siinä kulkivat rajat, joissa rakkaus, halveksiminen ja viha koskivat toisiinsa. Ainoa varma seikka on, että sitten kun Chopin oli katkaissut suhteensa Georgeen, hänen fyysillinen ja sielullinen elämänsä oli loppunut. Saattaa väittää, että hän oli jo kuolemaan tuomittu. Ei sen pahemmin kuin Mallorcalta palatessaan. Ja hänen isänsä sortui samaan sairauteen vasta seitsemänkymmenenviiden vuoden ikäisenä. Chopin oli ilmeisesti luopunut taistelusta, missä hänellä ei enää ollut aihetta toivoa voittavansa. Niinpä hän sanookin: »Ja miksi minä palaisin takaisin? Miksi Jumala ei voi tappaa minua yhtäkkiä sen sijaan, että Hän antaa minun kuolla hitaasti epävarmuuden kuumeeseen? Ja skotlannittareni kiusaavat minua kaiken lisäksi. Rouva Erskine, joka on hyvin harras protestantti, tahtoisi ehkä käännyttää minut protestanttiseen uskoon, sillä hän tuo minulle aina raamatun, puhuu minulle sielusta ja tekee merkintöjä niiden psalmien kohdalle, jotka minun pitäisi lukea. Hän on uskonnollinen ja hyvä ihminen, mutta hän näkee niin kovasti vaivaa minun sielustani! Hän käy minun hermoilleni hokiessaan kaiken aikaa, että toinen maailma on parempi kuin tämä, ja minä osaan sen jo ulkoa. Vastaan hänelle siteeraten Pyhää Raamattua ja selitän hänelle olevani perillä tuollaisesta.»

Kuoleva laahautui vielä Lontoosta Edinburghiin Hamiltonin herttuan erääseen linnaan, palasi Lontooseen, piti konsertin puolalaisten hyväksi ja kirjoitti testamenttinsa. Gutmann, hänen ystävänsä ja oppilaansa, tiedoitti hänelle, että Pariisissa huhuiltiin yleisesti hänen aikovan avioliittoon. Tietenkin nuo onnettomat skotlannittaret! »Ystävyys pysyy ystävyytenä», vastaa Chopin. »Ja vaikka voisinkin rakastua olentoon, joka rakastaisi minua, niinkuin tahtoisin itseäni rakastettavan, en sittenkään menisi naimisiin, koska minulla ei olisi mitä syödä enkä tietäisi mihin pääni kallistaa. Rikas nainen etsii rikasta miestä, ja jos hän rakastaa köyhää, ei tämä ainakaan saa olla sairas . . . Ei, minä en ajattele puolisoa, pikemminkin sitten isäni kotia, äitiäni, sisariani . . . Ja mihin on joutunut taiteeni? Ja missä olen turmellut sydämeni? Tuskin voin enää muistaa, miten kotimaassani lauletaan. — Maailma häipyy ympäriltäni aivan merkillisellä tavalla — minä riudun — minulla ei enää ole lainkaan voimia. — En tahdo valitella sinulle, mutta sinä kysyit, ja minä selitän: olen lähempänä ruumisarkkua kuin häävuodetta. Sieluni on rauhassa. Olen alistunut.»

Lopulta, vuoden 1849 alussa hän lähtee paluumatkalle päämääränään Orléansin puistikko. Grzymala saa viimeiset ohjeet. Piti ostaa männynkäpyjä valkeaa varten. Verhojen ja mattojen piti olla paikoillaan, samoin Pleyel-pianon. Salongissa piti olla orvokkivihko, jotta huone tuoksuisi. »Tahdon palatessani tavata vielä hiukan runoutta kulkiessani salongin halki makuuhuoneeseeni, minne arvatenkin joudun pitkäksi aikaa asettumaan levolle.»

Miten iloinen hän olikaan saadessaan taas nähdä pienen huoneistonsa! Valitettavasti tohtori Molin, joka yksin tunsi salaisuuden, minkä avulla Chopinin saattoi nostaa jalkeille, oli kuollut vähän aikaisemmin. Chopin kääntyi tohtori Rothin, tohtori Louis'n ja tohtori Simonin, homeopaatin, puoleen. Kaikki määräsivät vanhoja tehottomia rohtoja: arabikumiliuosta, lepoa, varovaisuutta. Chopin kohautti olkapäitään. Hän näki kuolemaa kaikkialla: Kalkbrenner oli kuollut, tohtori Molin oli kuollut, maalari Delarochen poika oli kuollut, eräs Franchommen palvelijatar oli kuollut, laulajatar Catalani (joka oli antanut kymmenvuotiaalle Chopinille hänen ensimmäisen kellonsa) oli myös kuollut äskettäin.

— Noailles sitävastoin jaksaa paremmin, sanoo toinen hänen skotlannittaristaan.

— Niin, mutta Espanjan kuningas on kuollut Lissabonissa, vastaa Chopin.

Kaikki ystävät käyvät katsomassa häntä: ruhtinas Czartoryski puolisoineen, Delphine Potocka, rouva de Rotschild, Legouvé, Jenny Lind, Delacroix, Franchomme ja Gutmann.

Kaiken lisäksi ei kassassa ole ropoakaan. Hajamielinen ja huolimaton Chopin ei ole oikein selvillä raha-asioistaan. Nyt ne ovat nollassa, koska hän ei enää kykene antamaan yhtäkään tuntia. Franchomme hoitaa hänen tilejään, mutta hänen on viekasteltava ja keksittävä satuja selittääkseen, mistä ovat peräisin ne summat, joita antaa kuka ystävä kulloinkin. Jos Chopinillä olisi aavistustakaan asian laidasta, hän kieltäytyisi jyrkästi ottamasta niitä. Hänelle noiden armopalojen ajatus olisi sietämätön. Näiden asianhaarojen johdosta sattuikin merkillinen juttu. Stirlingin naiset tahtoivat vapauttaa hänet tästä huolesta ja keksivät toimittaa hänen portinvartijalleen sinetöidyssä nimettömässä kirjeessä kaksikymmentäviisituhatta frangia. Rouva Étienne sai kirjekuoren, pisti sen seinäkellonsa taakse ja unohti sen. Kun rouva Erskine huomasi, että Chopin ei ollut saanut rahoja, hän tunnusti taiteilijalle asian laidan. Chopin joutui suunniltaan. »Minun oli sanottava hänelle paljon totuuksia», kertoi Chopin Grzymalalle, »esimerkiksi, että täytyisi olla vähintään Englannin kuningatar, ennenkuin saisi minut ottamaan vastaan niin ruhtinaallisen lahjan». Kun rahoja ei vain löytynyt, se henkilö, joka oli antanut ne portinvartijattarelle, kysyi asiaa selvänäkijältä. Tämä pyysi suortuvaa rouva Étiennen hiuksista, jotta voisi saada vastauksen oraakkeliltaan. Chopin sai tekosyytä käyttäen hankituksi sen. Ja sitten tietäjä julisti, että kirjekuori oli yhä kellon takana. Ja sieltä se todellakin löytyi koskemattomana. »No! Mitä sanot tästä jutusta? Mitä pidät tuosta selvänäkijästä? Minun pääni on ihan pyörällä hämmästyksestä.»

Chopinin terveys oikutteli, niinkuin hyvin hermostuneilla ihmisillä yleensä. Siinä oli kohokohtia ja aallonpohjia. Kun kevät palasi, hän voi käydä hiukan ulkona, liikkua vaunuissa,

mutta hän ei laskeutunut niistä koskaan kadulle. Hänen kustantajansa Schlesinger tuli keskustelemaan liikeasioista hänen kanssaan katukäytävän reunalle. Delacroix saattoi häntä usein. Päiväkirjaansa Delacroix on merkinnyt muistiin asioita, jotka ovat meille yhä kallisarvoisia:

»29. tammikuuta. — Illalla katsomassa Chopiniä, viivyin hänen luonaan kymmeneen saakka. Sitä rakasta miestä! Puhuimme rouva Sandista, hänen merkillisestä kohtalostaan, tuosta hyvien ja huonojen ominaisuuksien muodostamasta kokonaisuudesta. Pääsimme alkuun hänen muistelmistaan. Chopin sanoi minulle, että hänelle sellaisten kirjoittaminen olisi mahdotonta. Nainen on unohtanut kaiken, hänellä on herkkätuntoisuuden puuskia, mutta hän unohtaa pian . . . Sanoin Chopinille, että voin ennakolta arvata Sandin vanhuuden muodostuvan onnettomaksi. Chopin ei usko sitä . . . Sandin omatunto ei moiti häntä mistään sellaisesta, josta ystävät moittivat. Hänellä on hyvä terveys, joka voi kestää. On vain yksi asia, joka koskisi häneen syvästi. Mauricen menetys tai se, että poika joutuisi huonoille teille.

Mitä Chopiniin tulee, tuska estää häntä kiinnostumasta mistään, ennen muuta työstä. Sanoin hänelle, että ikä ja kiihkeä elämäntahti pian kylmentävät minutkin. Hän sanoi luulevansa minua kyllin voimakkaaksi pitämään puoleni. Hän sanoi: 'Te nautitte lahjoistanne ikäänkuin turvattuna. Se on harvinainen etuoikeus, jonka vuoksi kannattaa kuumeisesti tavoitella mainetta.'

30. maaliskuuta. — Illalla näin Chopinin luona viehättävän rouva Potockan. Kahdesti olen kuullut hänen esiintyvän, en ole juuri tavannut mitään täydellisempää . . . Näin rouva Kalerjin. Hän soitti, mutta ei erittäin miellyttävästi. Sitävastoin hän on todellakin hyvin kaunis suunnatessaan soittaessaan katseensa ylöspäin niinkuin Guido Renin tai Rubensin Magdalena.

15. huhtikuuta. — Illalla Chopinin luona, tapasin hänet hyvin voipuneena, hän tuskin hengitti. Jonkin ajan kuluttua

minun läsnäoloni sai hänet toipumaan. Hän sanoi, että ikävä on hänen pahin kärsimyksensä. Kysyin häneltä, eikö hän tunne sellaista sietämätöntä tyhjyyttä kuin minä toisinaan. Hän sanoi, että hän osaa aina kiinnittää mielensä johonkin. Vaikka askartelu olisi miten mitätöntä tahansa, se saa ajan kulumaan ja pitää hysteeriset oireet etäällä. Murhe on sitten toinen asia.

22. huhtikuuta. — Päivällisen jälkeen Chopinin luona. Hänen sydämensä on suurenmoinen, eikä minun tarvinne sanoakaan samaa hänen hengestään. Hän puhui minulle ihmisistä, jotka me molemmat olemme tunteneet. Hän oli laahautunut *Profeetan* ensi-iltaan. Kauhuissaan siitä rapsodiasta.»

Toukokuussa Chopin poltti käsikirjoituksensa. Hän yritti panna paperille pianometodiaan, luopui yrityksestään ja poltti sen muiden paperien mukana. Ilmeisestikin epätäydellisen ja puolivalmiin ajatus oli sietämätön hänen hengelleen.

Koska lääkärit olivat suositelleet puhtaampaa ilmaa ja rauhallisempaa ympäristöä, ystävät vuokrasivat asunnon Chaillot-kadun varrelta erään uuden talon kolmannesta kerroksesta ja kuljettivat hänet sinne. Sieltä oli kaunis näköala yli Pariisin. Chopin istui siellä liikkumattomana ikkunan ääressä puhuen hyvin vähän. Kesäkuun lopulla hän tahtoi yhtäkkiä, maksoi mitä maksoi, nähdä taas omaisensa. Hän lähetti heille kutsukirjeen, jonka sepittämiseen häneltä meni kaksi päivää.

Sypresseillä on oikkunsa

»Rouva Louise Jedrzejewiczille.

Pariisissa, maanantaina kesäkuun 25. p:nä 1849.

Rakkaani,

Jos voitte, tulkaa. Minä olen sairas, eikä yksikään lääkäri voi auttaa minua niinkuin te. Jos puuttuu rahaa, lainatkaa, sitten kun jaksan paremmin, ansaitsen sitä helposti ja maksan takaisin sille, joka on lainannut teille, mutta tällä hetkellä taskuni ovat niin tyhjät, etten voi lähettää teille mitään. Huoneistoni Chaillot-kadun varrella on tarpeeksi suuri voidakseen majoittaa teidät ja vielä kaksi lastakin. Pikku Louisette hyötyisi joka suhteessa siitä. Isä Kalasanty saisi juosta ulkona päivät pitkät, tässä lähellä on maanviljelystuotteiden näyttely, lyhyesti sanoen, hänellä olisi paljon enemmän vapaata aikaa kuin viimeksi, koska minä olen heikompi ja pysyisin enimmäk-

seen kotona Louisen kanssa. Ystäväni ja kaikki, jotka tahtovat parastani, ovat sitä mieltä, että paras lääke minulle olisi Louisen tulo, sen hän saa varmasti kuulla rouva Obreskowin kirjeestä. Hankkikaa siis itsellenne passit. Henkilöt, joita Louise ei tunne — toinen on pohjoisesta, toinen etelästä — sanovat, että se ei olisi hyödyksi ainoastaan minun vaan myös sisareni terveydelle.

Tuokaa siis sormustimenne ja neulanne, äiti Louise ja tytär Louise, minä annan teille nenäliinoja merkattaviksi, sukkia kudottaviksi, ja saatte viettää muutaman kuukauden raikkaassa ilmassa vanhan veljenne ja enonne kanssa. Matka on nyt helpompi, ei liioin tarvita paljon matkatavaroita. Koetamme täällä tyytyä vähään. Saatte täällä asunnon ja ruoan. Ja jos Kalasantyn mielestä Champs-Élysées joskus olisi liian kaukana kaupungista, hän voisi asua silloin Orléansin puistikon varrella olevassa asunnossani. Omnibus lähtee juuri puistikolta ja pysähtyy oveni eteen. En itsekään tiedä, miksi haluan niin hartaasti saada Louisen tänne, se on kuin raskaana olevan naisen mieliteko. Vannon, että hänenkin on täällä hyvä olla. Toivon, että perheneuvosto lähettää hänet luokseni. Kukapa tietää, vaikka itse toisin hänet takaisin parannuttuani! Silloin me iloitsisimme kaikki, syleilisimme toisiamme, niinkuin olen jo kirjoittanutkin teille, mutta ilman peruukkia ja omat hampaat suussa. Vaimon on aina toteltava miestään, siis pyydän miestä tuomaan tänne vaimonsa, pyydän häntä kaikesta sydämestäni, ja jos hän harkitsee asiaa tarkoin, hän havaitsee, ettei hän voi vaimolleen eikä minulle tuottaa suurempaa iloa eikä tehdä lapsillekaan parempaa palvelusta kuin tuomalla jonkun heistä mukanaan (pikku tytön tulostahan ei ole epäilystäkään). Siihen menee rahaa, se on kyllä totta, mutta sitä ei voisi käyttää paremmin eikä matkustaa edullisemmin. Kun olette päässeet perille, teillä on katto päänne päällä. Kirjoittakaa minulle jokunen rivi. Rouva Obreskow, joka ystävällisesti halusi kirjoittaa, sai minulta Louisen osoitteen ja onnistuu ehkä minua paremmin vakuuttamaan hänet

Chopinin hauta Pariisin Père Lachaisen hautausmaalla.

Zbiory Stowarzyszenia I. F. C.

Chopinin muistopatsas Varsovassa.
Puolalaisen kuvanveistäjä Szymanowskin muovailema.

asiasta. Myös neiti de Rozières lisää tähän jonkin sanan, ja jos Cochet olisi täällä, hänkin puhuisi puolestani, sillä hän ei keksisi minulle mitään parempaa. Aesculapius ei ole näyttäytynyt kymmeneen päivään, koska hän on lopultakin havainnut, että sairaudessani on jotakin, joka ylittää hänen taitonsa. Ylistäkää siitä huolimatta häntä kovasti asukkaallenne ja kaikille niille, jotka tuntevat hänet, ja sanokaa, että hän on auttanut minua hyvin paljon, mutta että minä olen nyt kerta kaikkiaan sellainen, että tyydyn heti, kun vain jaksan hiukankin paremmin. Sanokaa myös, että kaikki sanovat hänen parantaneen paljon ihmisiä kolerasta. Kolera heikkenee huomattavasti, se on jo melkein kadonnut. Nyt on suurenmoinen ilma, istun salongissa, mistä voin ihailla koko Pariisin panoraamaa, torneja, Tuileries-palatsia, edustajakamaria, Saint-Germain-l'Auxerrois-, Saint-Étienne-du-Mont-, Notre-Dame-, Saint-Sulpice- ja Val-de-Grâce-kirkkoja sekä Panthéonia ja Invaliidikirkon viittä ikkunaa. Näiden rakennusten ja minun ikkunani välillä näen pelkkiä puistoja. Saatte tultuanne nähdä kaiken tämän. Ryhtykää nyt huolehtimaan passista ja rahoista, mutta toimikaa nopeasti. Kirjoittakaa minulle heti paikalla vastaus. Tiedättehän, että sypresseillä on oikkunsa, minun tämänpäiväinen oikkuni on halu nähdä teidät luonani. Ehkä Jumala sallii kaiken käyvän hyvin, mutta ellei Hän sallisikaan, toimikaa ainakin, ikäänkuin Hän sallisi. Minä elän hyvässä toivossa, sillä en koskaan pyydä suuria ja olisin luopunut tästäkin, elleivät kaikki, jotka toivovat parastani, olisi yllyttäneet minua. Pane toimeksi, herra Kalasanty, minä annan sinulle korvaukseksi s u u r i a ja erinomaisia sikareja, tunnen erään, joka polttaa suurenmoisia, ja huomatkaa se, polttaa niitä puutarhassa. Toivon, että äidin nimipäiväksi kirjoittamani kirje on saapunut ja ettei se myöhästynyt kovin paljon. En tahdo nyt ajatella tuollaista, sillä saan siitä kuumetta, ja minulla ei Jumalan kiitos nyt ole kuumetta, mikä seikka saa ymmälleen ja suutuksiinsa kaikki tavalliset lääkärit.

Hellä, mutta hyvin heikko veljenne

C h.»

Chopinin kuolema

»Äiti Louise» ja »tytär Louise» riensivät heti noudattamaan Chopinin kutsua. Kalasanty toi heidät. Chopin olisi mielellään tahtonut nähdä luonaan myös nuoruudenystävänsä Tytuszin, joka oli juuri saapunut Ostendeen. Mutta koska Tytusz oli Venäjän alamainen, passimuodollisuudet estivät häntä pääsemästä Ranskaan. »Lääkärit eivät salli minun matkustaa», kirjoitti hänelle potilas, joka oli toivonut voivansa päästä hänen luokseen. »Juon Pyreneitten vettä makuuhuoneessani. Mutta sinun tapaamisesi olisi minulle terveellisempää kuin kaikki lääkkeet. Kuolemaan asti sinun Frédéricisi.»

Noin kuusi viikkoa kului ilman mitään parannusta. Chopin tuskin puhuikaan enää ja ilmoitti toivomuksensa viittomalla. Tohtorit Cruveillé, Louis ja Blache pitivät neuvottelun. He lausuivat johtopäätöksenään, että oli jo aivan hyödytöntä siirtää potilasta etelään, mutta että olisi suositeltavaa, että

kuoleva muutettaisiin lämmityslaitteilla varustettuun, mukavampaan ja edullisesti sijaitsevaan asuntoon. Pitkien etsiskelyjen jälkeen löydettiin sopiva talo, n:o 12 Vendôme-torin varrelta. Chopin vietiin sinne. Viimeisen kerran hän tarttui kynäänsä kirjoittaakseen Franchommelle. »Saan tavata sinut vielä ensi talvena, sillä asun vihdoinkin mukavasti. Sisareni jää luokseni, ellei häntä kutsuta kiireesti pois. Rakastan sinua, siinä kaikki, mitä tällä hetkellä voin sanoa sinulle, sillä olen väsymyksen ja heikkouden murtama.»

Charles Gavard, erään hänen oppilaansa nuorempi veli, tuli usein tervehtimään häntä ja luki hänelle ääneen. Chopin ilmoitti hänelle, mistä hän piti eniten. Mieluimmin hän aina palasi Voltairen *Filosofiseen sanakirjaan*, jonka muotoa, keskitystä ja varmaa makua hän ihaili suuresti. Eräällä viimeisistä kerroista Gavard luki hänelle sen lukua *Kansojen erilaisesta mausta*.

Säveltäjän tila huononi nopeasti, mutta hän valitti hyvin vähän. Kuolemanajatus ei näyttänyt paljon vaivaavan häntä. Lokakuun alkupäivinä hänellä ei enää ollut kylliksi voimia istua. Tukehtumiskohtaukset tulivat tiheämmiksi. Gutmann, joka oli hyvin suurikokoinen ja roteva, osasi menetellä varsin taitavasti tukiessaan häntä ja järjestäessään hänet pielusten nojaan. Ruhtinatar Marceline Czartoryska ryhtyi jälleen sairaanhoitajan virkaansa Vendôme-torin varrella suurimman osan päivistään. Franchomme palasi maalta. Omaiset ja ystävät kokoontuivat kuolevan ympärille haluten auttaa häntä. He oleskelivat kaikki Chopinin kuolinkammion viereisessä huoneessa.

Eräs Chopinin lapsuudenystävä, pappi Aleksander Jelowicki, jonka kanssa hän oli ollut huonoissa väleissä, tahtoi tavata hänet kuultuaan, miten vakava hänen tilansa oli. Kolmesti peräkkäin kieltäydyttiin ottamasta häntä vastaan, mutta pappi onnistui antamaan Chopinille tiedon tulostaan, ja sitten hän pääsi heti sisään. Hän palasi joka päivä. Chopin oli iloinen saadessaan jälleen tavata entisen toverinsa.

— En tahtoisi kuolla sakramentteja nauttimatta, jotta en tuottaisi murhetta äidilleni, sanoi hän, — mutta minä en käsitä asiaa sillä tavalla kuin sinä haluat. Minä en voi nähdä ripissä mitään muuta kuin ahdistuneen sydämen huojennuksen sen uskoutuessa ystävän sydämelle.

Pappi on kertonut, että lokakuun 13 päivän aamuna hän tapasi Chopinin hiukan virkeämpänä.

— Rakas ystävä, sanoi hän tälle, — tänään on rakkaan velivainajani nimipäivä. Sinun on annettava minulle päivän kunniaksi jotakin.

— Mitä minä voisin antaa sinulle?

— Sielusi.

— Oi, minä ymmärrän, huudahti Chopin. — Tässä se on, ota se!

Jelowicki lankesi polvilleen ja ojensi ristiinnaulitunkuvan Chopinille, joka puhkesi kyyneliin. Hän tunnusti heti syntinsä, sai ehtoollisen ja viimeisen voitelun. Sitten hän sanoi halaten ystäväänsä puolalaiseen tapaan: »Kiitos, rakas ystävä, sinua saan kiittää siitä, etten kuole kuin sika.» Tämä päivä oli rauhallisempi. Mutta tukehtumiskohtaukset alkoivat pian uudelleen. Gutmannin pitäessä häntä sylissään erään tällaisen uuvuttavan kohtauksen aikana hän sanoi pitkän lähättävän hiljaisuuden jälkeen:

— Nyt alkaa kuolinkamppailuni.

Lääkäri koetti hänen valtimoaan ja etsi rauhoittavia sanoja. Mutta Chopin sanoi tarmokkaasti:

— Jumala osoittaa harvinaisella tavalla suosiotaan ihmiselle antaessaan hänen tietää hetken, jolloin hänen kuolinkamppailunsa alkaa. Hän on antanut minulle sen armon. Älkää häiritkö minua.

Juuri sinä iltana Franchomme kuuli hänen mutisevan: »Ja kuitenkin se nainen lupasi minulle, että minä saisin kuolla hänen syliinsä.»

Sunnuntaina lokakuun 15:ntenä hänen ystävättärensä Delphine Potocka saapui Nizzasta, mistä pikaviesti oli kutsunut

hänet. Kun Chopin sai tietää hänen olevan salongissa, hän sanoi:

— Siksi Jumala siis viivytteli niin minun kutsumistani luokseen. Hän tahtoi antaa minun vielä nauttia Delphine Potockan äänestä.

Tuskin kreivitär oli tullut kuolevan vuoteen viereen, kun tämä ilmaisi haluavansa kuulla ihailemansa äänen laulua. Piano vieritettiin makuuhuoneen kynnykselle. Kreivitär lauloi tukahduttaen nyyhkytyksensä. Yleisen liikutuksen johdosta kukaan ei myöhemmin voinut muistaa varmasti, mitkä laulut hän oli valinnut. Mutta Chopinin pyynnöstä hän lauloi useaankin otteeseen.

Yhtäkkiä kuultiin kuolinkorinaa. Piano työnnettiin pois, ja kaikki polvistuivat. Mutta se ei kuitenkaan vielä ollut hänen loppunsa. Hän eli tämänkin yön yli. 16:ntena päivänä hänen äänensä sammui, ja hän menetti tajuntansa moneksi tunniksi. Mutta hän palasi tajuihinsa, ilmaisi viittoen haluavansa kirjoittaa ja merkitsi paperilehtiselle viimeisen tahtonsa:

»Koska maa tulee tukehduttamaan minut, vannotan teitä avauttamaan ruumiini, jotta minua ei haudattaisi elävältä.»

Myöhemmin hän kykeni jälleen puhumaan heikolla äänellä. Silloin hän sanoi:

— Löydätte paljon luonnosteltuja sävellyksiä. Minua kohtaan tuntemanne kiintymyksen nimessä pyydän, että poltatte kaikki, lukuunottamatta aloittamaani pianometodia, jonka säädän Alkanille ja Reberille, jotta he voisivat hyötyä siitä jollakin tavoin. Lopun tulee ilman mitään poikkeuksia joutua tulen ruoaksi, sillä minä kunnioitan suuresti yleisöä, ja minun sävellysyritykseni ovat olleet niin viimeisteltyjä kuin minun vallassani on ollut. En tahdo, että minun nimelläni levitettäisiin teoksia, jotka eivät ole yleisön arvoisia.

Hän jätti jokaiselle jäähyväiset. Kutsuen luokseen ruhtinatar Marcelinen ja neiti Gavard'in hän sanoi: »Harjoittakaa musiikkia yhdessä ja ajatelkaa minua, niin minä kuuntelen teitä.» Sitten hän kääntyi Franchommen puoleen sanoen: »Soit-

takaa Mozartia minun muistokseni.» Koko sen yön Jelowicki luki kuolevien rukouksia, jotka he kaikki kuorossa toistivat. Chopin yksin oli vaiti. Vain hermokouristuksista saattoi nähdä hänen olevan elossa. Gutmann piti hänen kättään käsiensä välissä ja antoi hänelle silloin tällöin juotavaa. »Rakas ystävä», kuiskasi Chopin kerran. Kasvot mustuivat ja jäykistyivät. Lääkäri kumartui hänen puoleensa ja kysyi, kärsikö hän. »En enää», vastasi Chopin. Ne olivat hänen viimeiset sanansa. Muutamaa hetkeä myöhemmin havaittiin, ettei hän enää elänyt.

Silloin oli lokakuun 17. päivä vuonna 1849, kello 2 aamulla.

He lähtivät kaikki pois huoneesta itkemään.

Heti aamun valjetessa tuotiin massoittain Chopinin lempikukkia. Clésinger tuli ottamaan vainajan kasvoista kipsijäljennöksen. Kwiatkowski piirsi ne moneen kertaan. Hän sanoi Jane Stirlingille ymmärtäen, miten paljon tämä oli rakastanut Chopiniä: »Hän oli puhdas kuin kyynel.»

Runoilijan hautakirjoitus

Taiteilijan kuolema on hänen muodonvaihdoksensa hetki. On monia, joita luultiin suuriksi, mutta joiden teokset kuitenkin heti murenevat tomuksi. Toisille kunnia päinvastoin alkaa vasta kuoleman tultua. Se johtuu ehkä siitä, että, kuten Delacroix sanoi, taiteessa kaikki riippuu sielusta. Emme ole vielä päässeet yksimielisiksi tuon pienen sanan merkityksestä ja arvosta. Mutta jos se täytyisi ilmaista aistein tajuttavalla tavalla, mikään ei pystyisi tekemään sitä niin hyvin kuin musiikki. Wagner nimitti sitä »ilmaistuksi huudoksi». Arvatenkin se tarkoittaa: minän välittömin ilmaisu. Taiteilija on sellainen, jonka täytyy antaa muoto huudolleen.

Jokainen ei tee sitä samalla tavalla. Lisztin ruhtinaallisesti tuhlatun elämän vastakohtana on Chopinin pidättyväinen elämä, jota yksikään käsi ei ole osannut poimia, mutta joka tuoksuu sitä enemmän. Kaikki se, mitä hän ei ole antanut,

Länen rakkautensa, jota kukaan ei ottanut, hänen häveliäisyytensä ja ujoutensa, tuo alituinen täydellisyyden kuumeinen tavoittelu, hänen hienostelunsa, hänen maanpakolaisen kotiikävänsä ja vieläpä ne hetket, jolloin hän oli yhteydessä tuntemattomien maailmojen kanssa, kaikki se on säilynyt hänen teoksissaan täydessä voimassaan. Se on vielä nytkin hänen mahtinsa salaisuus. Musiikki sai sen, mitä naiset ja miehet halveksivat. Hän säästi musiikin hyväksi. Miten hyvin ymmärtääkään Schumannin epätoivon, kun hän sai kuulla joutsenen kuolleen, ja sen kauniin kuvan, joka välittömästi lähti hänen kynästään: »Musiikin sielu on kulkenut maailman yli.»

Noin varmaankin tunsivat hämärästi ne kansanjoukot, jotka tungeksivat Madeleine-kirkossa lokakuun 30. päivänä 1849. Oli tarvittu kolmetoista päivää hautajaisvalmistuksiin, koska tahdottiin, että niistä olisi muodostunut yhtä juhlalliset kuin vainajan elämä oli ollut vaatimatonta. Eihän tuo herra Frédéric Chopin ollut edes kunnialegioonan ritari! Ei se haitannut. »Luontokin näytti juhlivan», kirjoittivat sanomalehdet. Paljon kauniita pukuja. (Se olisi ilahduttanut häntä.) Kaikki musiikki- ja kirjallisuusmaailman huiput, Meyerbeer etunenässä, Berlioz, Gautier, Janin. Puuttui vain George Sand. Daguerry, Madeleinen kirkkoherra, sai kaksi viikkoa anoa, ennenkuin hän sai luvan ottaa naisia laulamaan kirkkoonsa. Tuo suvaitsevaisuus johtui Chopinin hautajaisista. Muutoin olisi ollut mahdotonta esittää Mozartin *Requiemiä*. Konservatorion orkesteri esitti sen Giraud'n johdolla. Alttarin takana olevat solistit oli kätketty mustan verhon taakse. He olivat Pauline Viardot ja rouva Castellan, Lablache ja Alexis Dupont. Lefébure-Wély hoiti urkuja. Offertoriumin aikana hän soitti kaksi Chopinin preludia, e-molli Preludin (n:o 4) ja Kuudennen, h-molli preludin, jonka säveltäjä oli luonut Mallorcalla sinä hämyisenä iltana, jolloin hän oli nähnyt kuoleman sadekuurojen ropistessa Valdemosan kartusiaaniluostarin muureihin.

Arkku kannettiin sitten ihmisjoukkoon kuuluisan Surumarssin sävelten kaikuessa. Reber oli sovittanut sen orkesterille. Kunniakatoksen nurkissa astelivat ruhtinas Czartoryski, Franchomme, Delacroix ja Gutmann. Meyerbeer käveli ruumisvaunujen takana. Lähdettiin bulevardeja pitkin kulkemaan Père Lachaisen hautausmaalle. Sinne haudattiin Chopinin ruumis lukuunottamatta sydäntä, joka lähetettiin Varsovaan, missä se senjälkeen on ollut Pyhän Ristin kirkossa. Kaunis symbolinen teko, joka soveltuu hänen uskolliselle sydämelleen.

Ei pidetty mitään puheita. Niiden hartaiden minuuttien aikana, jotka seurasivat arkun hautaan laskemista, nähtiin ystävän käden heittävän arkulle sen Puolan mullan, joka oli annettu Chopinille hänen lähtiessään isänmaastaan. Siitä oli tasan kahdeksantoista vuotta. Kaikki nämä vuodet synnyinmaan tomu oli hopeamaljassaan odottanut tätä viimeistä tarkoitustaan. Ja nyt ei enää ollut olemassa Puolaa. Ei enää muuta kuin tuo kourallinen kevyttä multaa ja Chopinin elämäntyö, muutamia vihkosia, muutamia kymmeniä sivuja, joilla kokonaisen kansakunnan mystiikka liekehti kolme neljännesvuosisataa.

Seuraavan vuoden lokakuun 17. päivänä miss Stirling meni varhain aamulla Michonin, Chopinin hovihankkijan, kukkakauppaan ja osti kaikki orvokit, mitä siellä oli. Sitten hän meni Père Lachaisen hautausmaalle ja laski ne haudalle sekä asetti seppeleen vainajan sukunimen ympärille. Keskipäivällä vietettiin messu hautausmaan kappelissa. Läsnäolleet palasivat sitten haudalle, missä paljastettiin Clésingerin tekemä muistopatsas. Se on keskinkertainen allegoria. Sen on muovaillut mies, joka vihasi Chopiniä. Miten sellainen patsas olisi voinut olla kaunis? Vain medaljongissa on hiukan elämää. Jalustaan on kaiverrettu sanat: *Frédéric Chopinille hänen ystäviltään*. Kansanedustaja Wolkowski aikoi pitää puheen, mutta hänen kurkkuaan kuristi, eikä siitä kuulunut mitään. Kaikki, jotka olivat koolla, olivat olleet vainajan ystäviä. He kuuntelivat vieläkin hänen ääntään, hänen pianoaan, hänen keuhkotautista yskäänsä. Eräs heistä muisti hänen sanansa: »Kukaan ei voi ottaa minulta pois sitä, mikä kuuluu minulle.»

Tänä päivänä nuo sateen pieksämät jäännökset, tuo kehno Muusa, joka kumartuu kielettömän harppunsa puoleen, sulautuvat melko hyvin Saint-Louis-kukkulan puihin. Kuolleiden puistossa on kävelijöitä. He pysähtyvät Musset'n rintakuvan eteen, tuon viehättävän rakastajan, joka riimitti tuskansa niin hurmaavasti. He tekevät pienen pyhiinvaellusmatkan Héloïsen ja Abélard'in hautakammion luo, mihin rakastavaisten muistoa vaaliva abbedissa on antanut kaivertaa sanat: »Rakkaus, joka oli elämässä sitonut yhteen heidän sielunsa, rakkaus, joka säilyi eronkin aikana hellissä ja älykkäissä kirjeissä, on yhdistänyt heidän ruumiinsa tässä haudassa.» Se rauhoittaa vaiteliaita rakastavaisia, jotka käyvät salaa heittämässä kukkasen noiden rinnakkain makaavien kivikuvien jalkoihin. Mutta ei näe ketään kapealla kujalla, joka johtaa keskikäytävältä Chopinin haudalle. Se johtuu siitä, ettei sielujen soittaja ollut suuri rakastaja. Ei ole ollut ainoatakaan sielua, joka olisi ollut sopusoinnussa hänen omansa kanssa. Se ei koskaan tavannut omaa virittäjäänsä.

Tuo sana muistuttaa minulle kirjettä, jonka Chopin kirjoitti Fontanalle neljätoista kuukautta ennen kuolemaansa ja jossa hän hiukan valaisee sielunsa kätköjä: »Ainoa onnettomuutemme», sanoo hän, »on tämä: me tulemme kuuluisan mestarin työpajasta, ainutlaatuisen Stradivariuksen, joka ei enää olekaan saapuvilla korjaamassa meitä. Taitamattomat kädet eivät osaa soittaa meillä uusia säveliä, ja me painamme olemuksemme syvyyksiin sen, mitä kukaan ei saa meistä esille viulunrakentajan puutteessa.»

Tämä on kaunis hautakirjoitus runoilijalle: kuollut viulunrakentajan puutteessa. Mutta missä onkaan meidän elämämme viulunrakentaja?

Lähteet

Lähteet, joista saa autenttisia tietoja Chopinin elämästä, ovat erittäin vähälukuiset. Hänen eläessään harvat välittivät säilyttää hänen kirjeitään, vaikka hän olikin niistä hyvin kitsas. Toiset arvatenkin pitivät niitä arvottomina. Toiset hävittivät kirjeenvaihdon, koska se paljasti liian arkaluontoisen puolen heidän elämästään.

Erään historiallisen kaskun mukaan Alexandre Dumas nuorempi olisi eräällä sentimentaalisella matkalla, jonka hän teki Puolaan keväällä 1851, saanut sattumalta käsiinsä kaikki kirjeet, jotka George Sand oli lähettänyt Chopinille. Dumas toi kirjeet Ranskaan ja antoi ne takaisin kirjailijattarelle, jonka hän näki lukevan ne ja heittävän ne sitten kaikki tuleen. Arvatenkin George luuli näin hautaavansa lopullisesti unohduksiin murheelliset jäännökset tuosta rakkaudesta, jonka hurmaa enempää kuin kärsimyksiäkään hän ei enää muistanut. Chopinin nuorimman sisaren talossa Varsovassa vuonna 1863 raivonnut tulipalo hävitti toisia kallisarvoisia muistoja.

Näin meille on jäänyt hyvin vähän säveltäjän kirjeitä. Ja niitäkin on ensimmäinen julkaisija Maurycy Karasowski muutellut mielin määrin. Monet elämäkerrankirjoittajat ovat kuitenkin rauhallisin mielin jäljentäneet niitä välittämättä verrata niitä alkuperäisiin teksteihin tai edes omantunnontarkkaan ja täydelliseen käännökseen, jonka on

julkaissut B. Scharlitt Leipzigissa v. 1911. Henri Bidou on ensimmäisenä restituoinut osan niistä alkuperäiseen sanamuotoon. Siitä huolimatta Karasowskin teos pysyy yhä tärkeänä, koska tekijä, joka on kirjoittanut sen vuosien 1860 ja 1863 välillä, oli läheisissä tuttavuussuhteissa Chopinin sisariin ja sisarentyttäreen ja on heiltä kuullut perheen suulliset traditiot. Olemme käyttänyt hyväksemme sitä osaa, joka puhuu lapsuusvuosista ja kuolemasta, koska olemme varma siitä, että tämä harras legenda perustuu totuuteen. Toiset episodit, nimenomaan Berliinin matka ja rakkaus Konstancja Gladkowskaan, on lainattu kreivi Wodzinskin teoksesta. Olemme myös omaksunut eräitä maalauksellisia yksityiskohtia, joita sama elämäkerrankirjoittaja tarjoaa, sekä eräitä tietoja hänen sukulaisestaan Marya Wodzinskasta. Sanomme tämän näin kerta kaikkiaan, jotta emme kasaisi tekstiin viittauksia. Utelias lukija löytää ne kaikki seuraavasta lähdeteosten luettelosta.

Ensimmäisen täydellisen ja luotettaviin lähteihin perustuvan Chopinin elämäkerran on julkaissut F. Niecks Lontoossa vuonna 1888. Niecks oli vielä tuntenut lukuisia mestarin ystäviä ja oppilaita. Hänen tutkimuksensa saa tämän johdosta erikoista mehukkuutta, jota myöhemmät tutkimukset eivät ole voineet korvata. Toisaalta on julkaistu kokonainen sarja teoksia säveltäjästämme, etenkin puolan, ranskan ja englannin kielillä. Mainitkaamme ennen muita Ferdynand Hösickin monumentaalinen Chopin. Mutta ellemme ota huomioon Ranskassa 1800-luvun jälkipuoliskolla (ja vielä nykyäänkin) ilmestyneitä mielikuvituksellisia ja aivan virheellisen kuvan antavia kirjasia, on vasta E. Ganchen teos ensimmäinen täydellinen ja vakavasti huomioon otettava kirja, mikä meidän kielellämme on ilmestynyt puolalaisesta muusikosta. Äskettäin ilmestynyt H. Bidoun julkaisu oikaisee sitä eräissä kohdissa ja täydentää sen esitystä toisissa. Se teos on välttämätön jokaiselle, joka tahtoo syventyä Chopinin musiikkiin.

Niinkuin aikaisemmin menettelimme Lisztin suhteen, olemme tässä koettanut vain kuvata Chopinin kasvonpiirteet ja asettaa ne oikeihin kehyksiin. Ja sentähden annamme aina henkilöittemme puhua ja toimia itse. Olemme tunnontarkasti pidättynyt keksimästä mitään. Sitävastoin emme ole pitänyt pahana tulkitsemista, koska olemme sitä mieltä, niinkuin monesti muissa yhteyksissä olemme lausunut, että jokainen tosiseikka saa kestävän arvonsa taiteellisen tulkinnan avulla. Me olemme vain pyrkinyt ryhmittämään määrättyyn järjestykseen tapahtumat, saamaan niiden avulla selville sydämen ja älyn linjat tavoittelematta lainkaan kunniaa selittää sitä, mikä Chopinin sielussa on aina jäänyt selittämättömäksi; emme ole tahtonut riistää kuvattavaltamme tuota ääriviivojen häipyväisyyttä, jonka hän saa omasta sisimmästä luonnostaan ja usvamaisesta kauneudestaan.

Pääasialliset lähdeteokset:

FRANZ LISZT, *Fr. Chopin.* Leipzig (Breitkopf), 1852 ja 1923. (Omituinen ja epätasainen teos, mutta sisältää runsaasti teknillisiä tietoja.)

GEORGE SAND, *Histoire de ma vie.* 4 osaa. Calmann-Lévy.

— *Un hiver à Majorque.* Ibid. 1843.

— Kirjeenvaihto.

MAURYCY KARASOWSKI, *F. Chopin.* Varsova, 1862, ja uusi painos Berliini, 1877 ja 1925.

Kreivi WODZINSKI, *Les trois romans de F. Chopin.* Calmann, 1886.

ROBERT SCHUMANN, *Études sur la musique et les musiciens.* Kääntänyt H. de Curzon, Pariisi, 1898.

M. KARŁOWICZ, *Souvenirs inédits de F. Chopin.* Pariisi ja Leipzig, 1904. (Kääntänyt F. Dizière.)

FRIEDRICK NIECKS, *F. Chopin as a man and a musician.* Lontoo (Novello), 1882. 2 osaa.

KLECZYNSKI, *F. Chopin. De l'interprétation de ses oeuvres.* Pariisi, 1906.

VLADIMIR KARENIN, *George Sand, sa vie et ses oeuvres.* Plon, 1899—1926. 4 osaa. (Tärkeä ja erittäin huomattava teos, joka sisältää runsaasti ennen julkaisemattomia tietoja, joita olemme käyttänyt laajassa mitassa.)

BERNARD SCHARLITT, *F. Chopins gesammelte Briefe.* Leipzig, 1911. (Ainoa julkaisu, missä hänen kirjeensä ovat täydellisinä ja autenttisina.)

SAMUEL ROCHEBLAVE, *George Sand et sa fille.* Pariisi, 1905.

ÉLIE POIRÉE, *Chopin.* Pariisi, 1907.

ÉDOUARD GANCHE, *Frédéric Chopin, sa vie et ses oeuvres.* Pariisi, 10:s painos (Mercure de France), 1923.

FERDYNAND HÖSICK, *Chopin.* 3 osaa. Varsova, 1911.

I. PADEREWSKI, *A la mémoire de F. Chopin.* (Puhe.) 1911.

JAMES HUNEKER, *Chopin, the man and his music.* Lontoo (Reeves), 1921.

EUGÈNE DELACROIX, *Journal.* Plon, 3 osaa, uusi painos 1926.

OPIENSKI, *Chopin.* Lwow, 1910.

HENRI BIDOU, *Chopin.* (Alcan), 1926.

AURORE SAND, *Journal intime de George Sand.* Calmann-Lévy, 1926.

Kirjeestä, jonka Albert Grzymala muutamaa päivää Chopinin kuoleman jälkeen lähetti vanhalle ystävälleen Auguste Léolle, olen saanut kallisarvoisia ja ennen julkaisemattomia tietoja Chopinin kuolinhetkistä ja hänen keskeneräisiä töitään koskevasta viimeisestä tahdostaan. Léon lapsenlapset ovat hyvänsuopaisesti sallineet minun jäljentää tähän siitä tärkeän kohdan.

INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA BIBLIOTEKA

Sisällys

Enkeli, jonka kasvot ovat kauniit kuin kookkaan murheellisen naisen 7
Chopinin lapsuus 10
Runoilijan synty 14
Onnettomuus ja ihanne 18
Yksinäisyyttä Wienissä ja vallankumous Varsovassa 29
'En tiedä onko maailmassa kaupunkia, jossa olisi enemmän pianisteja kuin Pariisissa' 39
Onnellisia työn vuosia 49
Marya Wodzinska ja iltahämärä 56
George Sandin hahmo 71
Kahden romaanikirjailijan kirjeitä 79
Valdemosan kartusiaaniluostari 99
'If music be the food of love, play on' 113
Eräitä Chopinin ystäviä ja hänen esteettisiä katsomuksiaan 125
Väärinkäsityksiä, yksinäisyyttä 140
Murheita, vihamielisyyttä 153
Erään eron historia 164

Joutsenlaulu 183
Sypresseillä on oikkunsa 199
Chopinin kuolema 202
Runoilijan hautakirjoitus 207

Zbiory Stowarzyszenia
INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA BIBLIOTEKA

BIBLIOTEKA TIFC
B/1
POURTALES/23
542

SÄVELTEN RUNO

CHOPIN

Enemmän kuin loistoa ja suuria intohimoja sisältyi Frèdèric Chopinin elämään yksinäisyyden tunnetta, kärsimystä ja ihanteen kaipuuta, jotka säveltäjä itsekin määritteli oman elämänsä avaimiksi. Guy de Pourtalèsin, taitavan ranskalaisen elämäkertakirjailijan käsissä näistä tekijöistä rakentuu kaunis ja runollinen, syvä ja vaikuttava kuva sävelten runoilijasta ja ihmisestä. Elämäkerran vallitsevia aineksia ovat Chopinin taiteilijantie puolalaisesta kielenopettajan kodista Pariisin kansainväliseen musiikkikeskukseen, varhaiskypsästä ihmelapsesta ihailevan ystäväpiirin ympäröimäksi eteväksi säveltäjäksi ja opettajaksi — polttava koti-ikävä ja väkevä rakkaus onnettomuuteen sortuneeseen puolalaiseen isänmaahan, henkisen yksinäisyyden painosta kärsivän runoilijan ystävyydet ja rakkaudet — nuoruuden ihastus Konstantia Gladkowska, »Jäähyväisvalssin» Maria Wodzinska ja säveltäjän onneton suhde George Sandiin — rakkaudet, jotka eivät koskaan pääse puhkeamaan täyteen kukkaan ja karkottamaan orpoudentunnetta. Ja kaikkien näiden herkän taiteilijan sydämen sanoin ilmaisemattomien tunteiden näemme muuntuvan helkkyväksi musiikiksi, kuolemattomiksi balladeiksi, nocturneiksi, valsseiksi, masurkoiksi, poloneeseiksi, sonaateiksi, preludeiksi, etydeiksi.

NARODOWY
INSTYTUT
FRYDERYKA
CHOPINA

542
B11

Frédéric Chopin.

Biuro Komitetu Wykonawczego
ROKU CHOPINOWSKIEGO 1949
Warszawa, Nowogrodzka 49, tel. 813-32

GUY DE POURTALÈS

SÄVELTEN RUNOILIJA
CHOPIN

Suomentanut
MARKETTA TUULOS

21 liitekuvaa

OTAVA 1950

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö

Zbiory Sławy